LUND UNIVERSITY

Etnifierade polispraktiker

Hur etnicitet görs i polisers vardag

Görtz, Daniel

2015

Link to publication

Citation for published version (APA):
Görtz, D. (2015). *Etnifierade polispraktiker: Hur etnicitet görs i polisers vardag*. [Doktorsavhandling (monografi), Sociologi]. Lund University.

Total number of authors:
1

General rights
Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.
• Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
• You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
• You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: https://creativecommons.org/licenses/

Take down policy
If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Etnifierade polispraktiker

Hur etnicitet görs i polisens vardag

Daniel Görtz

LUNDS
UNIVERSITET

Copyright Daniel Görtz

Samhällsvetenskapliga fakulteten, Sociologiska institutionen
ISBN 978-91-7267-380-9

Tryckt i Sverige av Media-Tryck, Lunds universitet
Lund 2015

Intertek
MILJÖMÄRKT 341903
fti FÖRPACKNINGS & TIDNINGS INSAMLINGEN
KLIMATKOMPENSERAT PAPPER

***

Polis: Jag kan säga så här.

(Tystnad, 6 sek)

Ja men det är rätt kul, jag funderar rätt så mycket på det här.

(Tystnad, 3 sek)

Det är alla *fördomar*. Det har jag faktiskt aldrig haft. Alltså, har du inga fördomar, så vet du inte vad du pratar om. Alltså ha inga fördomar.

(Tystnad, 1 sek)

Men vissa fördomar som andra har…

(Tystnad, 1 sek)

… kan jag tänka ibland har blivit sanna. Och då tänker jag så. Ja, nu tar jag ett generellt exempel här nu. Nu är jag jävligt ärlig alltså.

Daniel: Mm.

(Tystnad, 2 sek)

Polis: Zigenare stjäl.

***

Innehållsförteckning

Förord **7**
Två sätt att läsa studien 7
Tacksamhet 8

Inledning – Polisens etnifierade vardag **11**
1.1 Förhållandet mellan polis och etnicitet 13
1.2 Etnisk diskriminering och profilering 16
1.3 Malmöpolisen och etnicitet – en lokal bakgrund 19
1.4 Upprinnelsen till studien 23

Kapitel 2. Metod **25**
2.1 Tillträde till fältet 25
2.2 Deltagande observationer och fältanteckningar 27
2.3 Fältintervjuernas genomförande 37
2.4 Min roll i polisens vardag 40
2.5 Övriga etnografiska överväganden 45

Kapitel 3. Teori **51**
3.1 Goffmans vardagssociologi 52
3.2 Vad är etnometodologi? 53
3.3 Etnometodologi i ett vidare sammanhang 66
3.4 Hur teorin förhåller sig till studiens syfte 79
3.5 Etnicitet görs, etnicitet blir till 81
3.6 Lärdomar från polisforskning 92
3.7 Summering: bortom rasist-attityd-modellen 106

Kapitel 4. Motsägelser i poliskulturen **111**
4.1 Stadspolisens vardag: en panoramabild 114
4.2 Ingång till att förstå polisens dilemman 144
4.3 Dilemma 1: det milda mot det hårda 146
4.4 Dilemma 2: det medborgerliga mot det ridderliga 155
4.5 Exkurs: förhållandet till anarkistisk vänster 167
4.6 Sammanfattning: kulturella spänningar i polisens vardag 169

Kapitel 5. *Frontstage* – Etnicitet åkallas och används **173**
5.1 Vid polisiär kontroll 174
5.2 Att stärka kontrollen 188
5.3 Att balansera kontroll och kontakt 190
5.4 Att växla mellan angreppspunkt och kontaktyta 196
5.5 Som en nyckel 201
5.6 Retrospektiv förklaring 202
5.7 Efter längre uppskjutning, del 1 205
5.8 Efter längre uppskjutning, del 2 208
5.9 Hjälp på vägen 220
5.10 Som öppet konfliktämne 222
5.11 Sammanfattning 229

Kapitel 6. *Backstage* – Poliser emellan **235**
6.1 Som förklaring 236
6.2 Reaktioner på andras användningar 244
6.3 Antydningar, humor och etnisk jargong 249
6.4 Etniska skämt om poliser 258
6.5 Att vara utländsk polis 262
6.6 ”Dessa romare” – förhållandet till romer 267
6.7 Överträdelser av den politiska korrektheten 273
6.8 ”Skriver du att jag är rasist nu?” 276
6.9 Försvar av etnicitetsanvändning 277
6.10 Sammanfattning 284

Kapitel 7. Avslutning – Mot en teoretisk helhetsbild **287**
7.1 Det dubbla sambandet mellan polis och etnicitet 288
7.2 Bidrag till etnicitetsforskning 298
7.3 Bidrag till polisforskning 301
7.4 Några etnometoder för görandet av etnicitet 303
7.5 Till samhällsdebatten: polisen som främlingsfientlig? 305
7.6 Sociologiska lärdomar 308

Sammanfattning **313**

Bilaga **319**

Litteraturförteckning **321**

Förord

När skrivandet av en bok är avslutat är författaren plötsligt maktlös inför vad som sker härnäst. Fram till detta ögonblick har jag haft ansvaret för att ta reda på saker, utveckla idéer och skriva. Nu börjar två andra processer: bokens distribution och användning. Medan jag fortfarande kan bidra till distributionen är det läsaren som avgör hur boken ska tolkas och användas.

Det är först i detta ögonblick som boken blir levande, mer än tryckta ord på papper. Det är läsaren som ”gör” studien från och med nu. Utan läsarens deltagande medskapande saknar studien värde och betydelse.

Två sätt att läsa studien

Den här studien kan läsas och användas på flera olika sätt. Jag vill föreslå två sätt, som riktar sig till olika läsare: forskaren (eller samhällsvetaren) och polisen (eller den intresserade allmänheten).

För *forskare inom samhällsvetenskap* kan studien läsas som en sammanhållen helhet, där man – förhoppningsvis – finner att metodkapitlet, teorin och analyserna hänger ihop och förstärker varandra. Teorikapitlet försöker motivera det sätt på vilket jag analyserar etnicitet i polisarbetet. För studenter i sociologi, socialpsykologi, rättsociologi, kriminologi eller rättsvetenskap kan även metoden vara av intresse eftersom jag där tacklar utmaningar som är bekanta i samhällsvetenskap.

För *poliser* och den intresserade allmänheten kan analyserna vara lite utmanande om man inte är insatt i de begrepp som jag diskuterar i teorikapitlet. Däremot är beskrivningarna av polisers vardag ganska lättillgängliga. Jag vill här särskilt rikta läsarens uppmärksamhet mot inledningskapitlet, kapitel 4 om poliskulturen och avslutningskapitlet, kapitel 7. I det avslutande kapitlet ger jag även ett litet inlägg i samhällsdebatten kring polisen, etnicitet och diskriminering. Analyserna blir lite mer teoritunga och tekniska i kapitel 5 och 6, där etnicitet beskrivs och diskuteras. Ändå kan alla läsare även här ta del av fältanteckningar som beskriver polisers vardag.

För poliser och personer anknutna till polisen kan man spegla sig i den vardag som beskrivs, se om man känner igen sig och fundera kring hur man själv

och kollegorna skulle ha uppträtt. För andra intresserade kan man lära känna polisen och få en närgången bild av hur våra poliser talar och beter sig, vilka utmaningar de möter och få veta vad som händer på polisstationer, i patrullbilar eller i stadens och nattlivets brus.

Studien kan läsas både som polisforskning och som en samtidsstudie i etniska relationer. Till viss del kan den även läsas som ett bidrag till skandinaviska tillämpningar av etnografiskt baserad etnometodologi.

Tacksamhet

Avhandlingen handlar om etniska gränsdragningar, om hur etnicitet dyker upp och skapas i mötet mellan poliser och allmänhet. Låt mig nu göra en social gränsdragning av ett annat slag: tacksamhetens. Gränsdragningar både inkluderar och exkluderar människor. De utgör ett slags förslag till upprättandet av relationer. Märk väl att de gränsdragningar som görs här lämnar ringar på vattnet. Jag står förstås i tacksamhetsskuld till fler personer än de jag nämner.

Det är egentligen tre sorters tacksamhet jag vill uttrycka.

1. Tack för att ni *trott* och velat satsa tid och resurser på mitt arbete och min utveckling.
2. Tack för att ni *stöttat* och lagt tid och kraft på att hjälpa till på så många sätt.
3. Och – sist men inte minst – tack för *tålamod och överseende*. Jag har varit en stundom krävande och oberäknelig, ofta överenergisk och anspråksfull doktorand. Jag har följt intet ont anande poliser i fältet med skrivblock och envetna frågor, försenat inlämningar, ställt till med allsköns spektakel på seminarier, lovat för mycket, haft många bollar i luften, kommit för sent hem, jobbat de märkligaste arbetstider, svarat sent på mailen och telefonen. Ni stod ut med mig. Ni hade tålamod. Och ni visade vänligt överseende. Tack.

Den första gränsdragningen omfattar de poliser som bjudit in mig till sin vardag och de många människor vars livsöden jag delat genom fältarbetet. I avhandlingen heter de Po1, Po2 (polis ett, två och så vidare) eller gestaltas som enkla personbeskrivningar. Men även om dessa personer är anonyma fältanteckningar i texten har de varit levande och verkliga när jag mött dem och observerat dem. De har lånat ut brottstycken ur sina liv för att göra denna avhandling möjlig.

Den andra gränsdragningen omfattar mina handledare David Wästerfors och Malin Åkerström. David har outtröttligt läst och kommenterat, kommit med idéer och pekat mig i riktning mot relevant litteratur. Han om någon har uppvisat tålamod och överseende men också haft en sociologisk nyfikenhet och känslighet för skriftspråket som har smittat av sig genom många möten och samtal. Malin, som största delen av tiden varit biträdande handledare, har bidragit med gedigen sociologisk bildning, realism och erfarenhet. Båda har uppmuntrat mig och engagerat sig långt bortom vad som skulle kunna förväntas utifrån deras formella arbetsuppgifter. De har, där det var nödvändigt, också satt mig på plats, utmanat mig och tagit ner mig på jorden.

Den tredje gränsdragningen omfattar det forskarnätverk som jag varit del av, kring projektet *Policing Ethnicity*. Dessa har inte bara möjliggjort finansieringen genom Forte (Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd) utan även inspirerat genom forskargärningar, diskussioner och läsning av mitt material. En central gestalt är Abby Peterson vid Göteborgs universitet, en grundpelare i svensk polisforskning. Andra viktiga personer är Goran Basic, Tove Pettersson, Sara Uhnoo, Anna Rypi, Veronika Burcar, Agneta Mallén – och flera andra som jag haft utbyte och gemenskap med. Jag vill i detta sammanhang även nämna den numera pensionerade sociologen Berit Andersson, som genom sitt arbete i Malmö kommun föregrep denna studie. Hon bidrog både till finansieringen av projektet och att jag fick tillträde till rätt kontakter så att studien möjliggjordes.

Den fjärde gränsdragningen omfattar dem som med särskild noggrannhet och vigör läst, kommenterat och utvecklat texten under processen. Hit räknas mittseminariets granskare Klas Gustavsson, en sociologisk-teoretisk tyngdlyftare, och Tova Höjdestrand, en socialantropolog med skinn på näsan. Slutseminariets opponent, polisforskaren Lars Holmberg vid Köpenhamns universitet, bidrog med värdefulla rättningar och kommentarer i grevens tid. Vesa Leppänen gjorde mig uppmärksam på betydande brister som behövde åtgärdas i min användning av den etnometodologiska forskningstradition som jag stödjer mig på.

Den femte gränsdragningen omfattar alla er som får Sociologiska institutionen att fungera. Ni har löst mina praktiska problem med blanketter och rapporteringar, bjudit på frukost, fått skrivare att fungera, städat mitt kontor, hjälpt mig att överhuvud kunna verka som en ibland alltför världsfrånvänd aspirerande sociolog. Hit räknas administrativ personal, lokalvårdare, vaktmästare, examinator med flera. Ni vet vilka ni är och ni vet på ett mycket konkret plan hur mycket jag har behövt er. Dessutom har ni funnits

med hela tiden som goda kollegor och delat vardagen med mig. I synnerhet har jag uppskattat lokalvårdaren Abdoulaye Diallos glada sällskap.

Den sjätte gränsdragningen omfattar den bredare akademiska gemenskap som jag varit del av. Här finns inspirerande forskare och lärda personer som uppvisat vänlighet och tilltro, som Carl-Göran Heidegren, Antoinette Hetzler, Göran Djurfeldt, Olle Frödin, Axel Fredholm, Johan Sandberg, Göran Dahl, Bo Isenberg, Christofer Edling, Åsa Lundqvist, Anders Olsson, Magnus Karlsson, Susanna Persson, Lisa Eklund, Mikael Klintman, Anders Persson, Hans-Edvard Roos, Anders Kjellberg, Eva Kärfve, Steven Sampson, Jonathan Friedman, Ann Mari Sellerberg, Margareta Bertilsson, Klaus Kondrup, Mikael Carleheden, Kristian Stålne, Lene Andersen och många andra.

Och så har vi alla doktorander, från disciplinerna sociologi, socialantropologi och pedagogik, med vilka jag alltid haft stort utbyte och gemenskap. Bland dessa, vissa disputerade före mig och andra ännu väntade, räknas Henriette Frees Esholdt, Max Jerneck, Gökhan Kaya, Simon Ceder, Imad Rasan, Isabelle Johansson, Tullia Jack, Susanne Boethius, Anna Hedlund, Anna Berglund, Henrik Møller, Anders Hylmö, Lotta Johansson, Charlotta Zettervall, Liv Sunnercrantz, Marta Kolankiewicz, Lisa Flower, Mary Fraser Berndtsson, Lotta Granbom, Erik Hannerz, Elin Ennerberg, Eda Farsakoglo, Priscilla Solano, Katrine Tinning, Johan Vaide, Sophia Yakhlef, Anna Kovasna och andra.

Här kan även grundnivåstudenterna i kriminologi och socialpsykologi nämnas, som visat nyfikenhet och berikat mig med intressanta frågor och diskussioner.

Den sjunde gränsdragningen omfattar familj (mor Jolanta, far Torbjörn, syster Caroline, bror Robert, svägerska Anna och brorsbarnen Rebecca, Jonathan, Elias och Linnea), övrig släkt, vänner, flickvänner och den bredare bekantskap som visat värme och stöttat mig på fler sätt än jag här kan göra rättvisa.

Jag kan inte låta bli att nämna Emil Ejner Friis, en vän och intellektuell vapendragare med rötterna i historia och filosofi, som varit med under så många upptåg och äventyr.

Tack till er alla. Ni har följt mig under vägen och på olika sätt delat min undran inför samhället.

Daniel Görtz

Lund augusti, 2015

Inledning – Polisens etnifierade vardag

Det är vacker, solig vårdag vid Malmös strandpromenad. Människor flockas för att promenera, spela boll och rasta sina hundar. När jag kommer till platsen i sällskap med två civilklädda poliser finns redan ett drygt dussin poliser där. Vid en polisbil skymtas en kortväxt tonårspojke med arabiskt utseende som en polis håller fast och en annan talar strängt till. Pojken värjer sig och gör sig lealös medan han förhörs såsmåningom placeras i polisbilen. Kring poliserna finns en grupp på sju-åtta pojkar, tillsynes med invandrarbakgrund. De retas och tetas med poliserna, går omkring eller glider på mopeder och cyklar. Pojkarna verkar mest glada och uppspelta, ger spefulla kommentarer och ställer frågor till poliserna. Någon bråkar högljutt med poliserna om varför de tagit dennes kusin.

De två poliserna jag följer går förbi det lilla uppbådet och ställer sig på gräsmattan en bit bort. Vi var tidigare vid en skateboardramp men poliserna hörde något i sina öronsnäckor och rusade till bilen för att i hög fart köra till strandpromenaden. Först nu får jag tillfälle att fråga vad saken handlar om. En av poliserna, en ung man med arabisk bakgrund, hyschar åt mig. Han lyssnar tydligen i öronsnäckan på något som sägs i polisradion. Snart säger han tyst till mig att de undersöker en anmälan om slagsmål.

Därefter fortsätter polisen vårt samtal från i morse, då han pratar om polislönen, om livet som polis och om en bitterhet han menar alltfler poliser känner övar att de inte blir respekterade i varken organisationen eller samhället. Vi står utom hörhåll från de andra. Samtalet avbryts av att polisen och hans kollega rusar fram till promenadstigen och stoppar två pojkar i tonåren för att inleda ett förhör. De båda pojkarna går förbi på promenadstigen och tycks inte höra till den grupp som flockats kring poliserna. Den andre polisen, en man med jugoslavisk bakgrund, är den som håller i förhöret medan kollegan kontrollerar att pojkens utsagor stämmer med vad som sägs via polisradion.

En bit in i samtalet utspelar sig följande:[1]

> Medan Po2 (polisen jag följer) talar i polisradion är Po1 tyst. Han står på nära avstånd till pojken. Pojken tittar på honom.
>
> Pojken: När kan jag gå?
>
> Po1: När vi är klara.
>
> Pojke: Är du jugge? (Pojken tillägger sedan någonting kort på ett jugoslaviskt språk).
>
> Po1 ((med sträng röst, kort och hårt)): Här är det jag som ställer frågorna!
> Pojken: Okej. [[tittar ner på marken igen]]
>
> De står kvar en liten stund, tysta, tills Po2 avslutar sitt samtal i polisradion och bekräftar att pojkens uppgifter verkar stämma: ”OK, han är grön”.
>
> Po1 säger till pojken, i ett betydligt vänligare tonläge, att han gjorde en bra sak i att inte försöka dölja något för dem. Nu kan han gå vidare och ha en fin dag. Pojken säger någonting igen på ett jugoslaviskt språk och den här gången svarar polisen. Vad jag förstår av deras samtal är pojkens mor bosnisk, och de både frågar om var deras efternamn kommer ifrån och hur länge de bott i Sverige.[2]
>
> [UTDRAG 5A. Fältanteckning, maj 2011] [3]

Detta är en tillsynes trivial och föga dramatisk scen ur polisens vardag. Men den vänder på några vanliga föreställningar om vad etnicitet innebär i polisarbetet. Etnicitet handlar inte enbart, eller kanske ens främst, om svenskfödda polisers förhållande till invandrargrupper. Etnicitet genomsyrar polisens vardag på ett betydligt mer grundläggande sätt. Vanliga medborgare kan också föra in etniska betydelser i mötet med polisen. Poliser själva kan ha invandrarbakgrund. Etnicitet kan utgöra en grund till lek och humor, till stränga avvisanden, till

---

[1] Denna fältanteckning förekommer igen i kapitel fem och diskuteras där närmare.

[2] Jag talar polska och kan därför förstå åtminstone en del av enklare samtal också på sydslaviska språk.

[3] En guide till användningen av fältanteckningsmarkörer (parenteser, klamrar, med mera) finns som bilaga i slutet av boken.

gemenskapsskapande, till avståndsskapande, till maktkamper i möten, till ironi, till rättfärdiganden, till förklaring av andras beteenden.

Om man räknar de betydelser som etnicitet har i den korta interaktion som beskrevs ovan, finner jag (genom att ta stöd av sociologisk analys och teoribildning) åtminstone fem sociala användningar i en och samma situation. Jag återkommer till en vidare exemplifiering och diskussion av dessa användningar längre fram i avhandlingen, se kapitel 5. I denna inledning är mitt syfte enbart att ge ett smakprov på etnicitetens närvaro i polisvardagen – och dess mångfaldiga och ofta överraskande betydelser.

Etnicitet är allestädes närvarande i polisernas arbete och liv. Det är en kategori som ständigt finns där, som ständigt kan bli aktuell, kan pocka på uppmärksamhet och skapa sociala spänningar. Det är något som ofta omnämns, skojas om och diskuteras. Omvänt tycks polisens arbete ha en betydande roll att spela i vilka betydelser etnicitet har i samhällslivet. Poliser påverkas inte enbart av och reagerar på etnicitet – de skapar eller återskapar den också på flera avgörande sätt.

Denna studie är en djupdykning i etnicitetens betydelser i polisens arbete och vardag. Det är en studie som baseras huvudsakligen på deltagande observationer av poliser i Malmö 2011-2013. Jag följer poliserna i möten med människor i allmänheten, inne i polisbilen, i fikarummet, på stationen, under vittnesförhören och under långa timmar av samtal under händelselösa nätter.

Studien utgör ett bidrag till skandinavisk polisforskning, där polisen betraktas med särskild blick för etnicitetens betydelser. Det är också en studie av polisens kultur, uppträdande och samspel i vardagen. Därmed beskriver studien skärningspunkten mellan de sociala kategorier vi kallar för ”polis” och ”etnicitet”. Jag är ute efter att förstå de *etnifierade polispraktikerna.* Resultatet blir även ett bidrag till samtidsstudier av etniska relationer i Sverige idag.

Genom de olika kapitlen löper en grundläggande fråga som röd tråd: *Hur görs etnicitet i polisens arbete?*

1.1 Förhållandet mellan polis och etnicitet

Polisen väcker intresse, såväl hos allmänheten som i ökande grad akademiskt. Etnicitet väcker känslor. Dessa två områden tillsammans utgör därmed inte enbart ett känsligt ämne. De utgör även en sprängkraftig blandning av laddade frågor som rör etnisk diskriminering, rasism, likabehandling, sårad värdighet,

polisvåld, övervakning, förtryck, fördomar, kriminalitet, avvikande, motstånd, politisk korrekthet, delaktighet och utanförskap, brott och straff eller gatulivets kamper om respekt och erkännande.

Att beträda detta forskningsfält är delvis att ge sig in på minerat område. Den som beskriver de etnifierade polispraktikerna riskerar att uppfattas som ömsom polisfientlig, ömsom alltför naiv i förhållande till samhällets orättvisor, ömsom som en försvarare eller apologet av rasism och diskriminering.

Det är med blandad tjusning som jag har gett mig i kast med forskningen. Ibland har jag känt avstånd och motvilja gentemot polisers utsagor och beteenden. Ofta har det hos mig väckts en lust att förklara polisers perspektiv och situation i vardagen för andra, att skapa mer förståelse för vad dessa människor gör och varför.

Men i huvudsak har jag lagt sådana överväganden åt sidan och fokuserat på frågan om *hur*. Jag undersöker förbindelserna mellan polis och etnicitet genom att stödja mig på den forskningstradition som kallas för etnometodologi, en forskningstradition som etablerades av Harold Garfinkel på 1960-talet. Frågan om hur etnicitet görs i polisers vardag är mitt sätt att navigera det veritabla minfält som forskningsämnet utgör. Då kan jag hålla mig till att berätta vad jag ser, hör och upplever för att utifrån dessa iakttagelser reflektera över hur etnicitet faktiskt skapas och återskapas i människors konkreta interaktioner. Målet är att både ställa mina egna föreställningar och förförståelser åt sidan, vilket innefattar moraliska eller politiska ställningstaganden.

Hur-frågan utgör därmed den huvudsakliga infallsvinkel genom vilken jag korsar polis och etnicitet. Mitt tillvägagångssätt är inte det enda möjliga. Det hade exempelvis varit möjligt att följa en viss etnisk gruppering, en minoritet, och se hur poliser dyker upp i dess vardag. Då hade perspektivet blivit ett annat. Nu får vi i huvudsak ta del av polisernas perspektiv och vardagliga görande. Vi lär känna vad etnicitet innebär genom att se hur den dyker upp och gestaltas i polisens vardag.

Vad innebär det då att studera etnicitet som en hur-fråga? Jag undersöker utsagor, när etnicitet nämns, användningar av främmande språk, antydningar, underförstådda användningar av etnisk kategorisering, sätt att försvara och förklara sådana användningar av etnicitet. När dyker sådana händelser eller situationer upp? Hur utspelar de sig? Vilka betydelser får de i det sociala samspelet? Vilka följder får de olika användningarna av etnicitet? På detta sätt kan man få kunskap om etnicitet så som den utspelar sig i vardagen.

En utgångspunkt i studiet av sambandet mellan polisarbete och etnicitet är att jag försöker betrakta det just som ett öppet förhållande som ständigt skapas

och omskapas av deltagare i interaktioner. Det innebär, som jag kommer att diskutera framförallt i kapitel 3, inte att etnicitet är något som godtyckligt kan uppfinnas i varje nytt möte. Men det innebär att jag har målsättningen att studera etnicitet bortom fasta definitioner eller strukturella verkligheter, att se hur vardagen kan överraska och bredda förståelsen. Det innebär möjligen att etnicitet som begrepp blir vagare, men ger också en mer precis analys av hur etnicitet används och gestaltas i vardagliga sociala sammanhang.

Studier av etnicitet och polis eller rättsväsende har ofta fokuserat på etnisk diskriminering (Hall o.a. 1978/2013; White 1996; Sharp och Atherton 2007; Bowling och Parmar 2003; och i ett svenskt sammanhang Hydén 2006). I den infallsvinkel jag använder lösgörs delvis frågan om förhållandet mellan polis och etnicitet från den starka kopplingen till etnisk diskriminering. Etnicitet i polisens vardag framträder då i en större bredd och rikedom av innebörder. Även om diskriminerande praktiker också beskrivs i studien, är dessa långt ifrån den enda betydelse av etnicitet som framkommer. Vidare undersöker jag de sociala sammanhang som (eventuellt diskriminerande) praktiker uppkommer i – alltså polisens kultur och etnicitetens betydelser i denna kontext. I den mån diskriminering eller rasism beskrivs görs det som en del av ett socialt sammanhang där den i högre grad blir begriplig.

Det grundläggande greppet här är att se etnicitet som en överordnad kategori i förhållande till etnisk diskriminering. Jag vill alltså mena att förståelsen av etnicitet, åtminstone i detta vardagssociologiska sammanhang, analytiskt föregår studiet av etnisk diskriminering. Det innebär också att jag menar att studier av polisiär etnisk diskriminering som inte tar hänsyn etnicitetens mer övergripande närvaro och dess inbundenhet i konkreta vardagliga situationer – dess användningar, betydelser och konsekvenser – riskerar att skapa en alltför abstrakt bild av den etniska diskrimineringen och hur den uppkommer. De riskerar även att reducera etnicitetens rikare betydelse i polisens arbete.

Etnicitet har alltså många betydelser i polisens vardag och betraktas här som skapad i samspelet mellan människor. Jag studerar hur polisen skapar etnicitet och vice versa – hur etniciteten griper in i situationer och skapar polisen.

1.2 Etnisk diskriminering och profilering

Några studier om polisiär etnisk diskriminering i en skandinavisk kontext ger en bakgrundsbild till ämnet. Det är svårt skapa en övergripande bild av etnisk diskriminering inom polisen, till exempel i förhållande till andra länder – eller i förhållande till andra yrkesgrupper eller samhället i övrigt. Jag känner inte till studier som ger en översiktsbild, även om etnisk diskriminering i övrigt är ett välstuderat fenomen (Carlsson och Rooth 2007, Wong, Eccles och Sameroff 2003, Williams, Neighbors och Jackson 2003, Burns, Machado och Hellgren 2007, Kolankiewicz 2015).

En del av svårigheten kan nog förklaras genom de resonemang som fördes ovan. Om etnicitet (liksom polisarbete) är beroende av omedelbara sociala sammanhang, om etnicitetens betydelser och innebörder ständigt skiftar, kanske det inte förvånar att ämnet är svårt att kvantifiera och jämföra över tid och rum.

Detsamma kan nog påstås om definitionerna och upplevelserna av etnisk diskriminering. Även dessa är beroende av förståelseramar och tolkningar. En person kan uppleva sig bli kränkt och diskriminerad utan att den som anses kränka och diskriminera delar samma förståelseram. I ett samhälle som dagens Sverige, där etnisk diskriminering är ett väletablerat begrepp, kan fler situationer tolkas utifrån sådana ramar. Diskriminering kan vidare förekomma utan att någon part upplever det i den konkreta situationen, då exempelvis olika samhällskategorier kontrolleras olika mycket eller systematiskt missgynnas. Rasism kan orsaka etnisk diskriminering, men det kan även finnas diskriminering som inte orsakas av rasism, och det kan finnas rasism som inte orsakar diskriminering. Att fånga den etniska diskrimineringen är att röra sig i metodologiskt och teoretiskt vansklig terräng.

I en skandinavisk kontext talar man mer om etnicitet, medan ”ras” har större betydelse i den anglosaxiska forskningen. I brittisk forskning var den så kallade Birminghamskolan kring bland andra Stuart Hall epokgörande för att kritiskt studera rasmässiga orättvisor knutna till polisarbete. Dessa visade på mönster i hur polisen överbevakade grupper av unga svarta män, vilket ansågs vara knutet till att dessa grupper pekades ut som rånare i den allmänna opinionen. I Birminghamskolan ingick detta i en marxistisk analys där rasdiskriminering beskrevs som en del av exploateringen av svaga samhällsgrupper (Hall o.a. 1978/2013). I USA finns berömda exempel på hur olika stadsdelar bevakas i olika hög grad av polisen, vilket medför att i synnerhet unga svarta män bevakas, misstänkliggörs och i högre grad utsätts för polisvåld.

En stor del av de vita poliserna och en mindre del av de svarta poliserna uttrycker fördomar mot svarta (se en kritisk översikt i Weitzer 1996).

I Skandinavien finns inte samma historia med socialt definierade raser, varför förhållandet mellan polis och etnisk diskriminering oftare handlar om ”invandrare” eller personer med invandrarbakgrund. Dessa begrepp, som är på flera sätt är vaga och breda, försvårar analysen av hur breda samhällskategorier behandlas av poliser.

Ett sätt att närma sig studiet av diskriminering är att undersöka olika gruppers och minoriteters förtroende för rättsväsendet och polisen. Enligt en enkätstudie gjord av? Brottsförebyggande rådet är förtroendet för rättsväsendet högt hos allmänheten och förtroendet för polisen ännu högre, utan att skillnader framkom när minoriteter jämfördes med befolkningen som helhet (Brå rapport 2007:9). Abby Peterson (2013, 28-29) framhåller att sådana studier riskerar att negligera ”fickor av misstänksamhet” genom den statistiska spridningen. Det kan alltså förekomma mindre och geografiskt koncentrerade befolkningslager där förtroendet för polisen är lägre.

Denna bild kan underbyggas med ytterligare en rapport från Brottsförebyggande rådet, *Diskriminering i rättsprocessen* (Brå rapport 2008:4). I denna undersökning och sammanställning av forskning betonas att samhället lider av ”institutionell eftersläpning” vilket innebär att de rättsliga institutionerna ännu inte har anpassat sig efter det mångkulturella samhällets krav. Diskriminering, strukturell och upplevd, anses förekomma inte enbart hos polisen, utan genom hela rättsapparaten. Förekomsten av diskriminering förklaras till stor del med att det finns stereotypa uppfattningar, språkliga och kulturella missförstånd och bristande kunskap om hanteringen av olika kulturer.

En liknande bild återfinns även i den statliga utredningen *Är rättvisan rättvis?* (SOU 2006: 30). Jerzy Sarnecki, som är huvudredaktör, påpekar att det visserligen är fastställt att personer med invandrarbakgrund begår fler brott, men att den vanligt förekommande diskrimineringen kan vara en bidragande orsak till detta (ibid. 347 ff). Professor i processrätt Christian Diesen visar att negativ särbehandling tycks förekomma i rättskedjans alla led (ibid. 183 ff): invandrare anmäls oftare, utreds noggrannare, utsätts oftare för tvångsmedel, åttalas oftare, fälls oftare och döms hårdare än majoritetsbefolkningen. Han påpekar även att detta kan uttsträckas till andra minoritetsgrupper än personer med utländsk bakgrund.

Tove Pettersson (2005) har studerat förekomsten av diskriminering mot personer med utländsk bakgrund i samband med misstanke om eget bruk av narkotika. Hon finner att personer med utomeuropeisk bakgrund oftare visar

negativa testresultat (alltså att de inte har droger i kroppen, vilket innebär att de oftare stoppas på lösa grunder) och att de kroppsvisiteras oftare än övriga grupper och då mer sällan visar sig ha droger på sig (vilket också antyder diskriminering). Pettersons förklaring till denna diskriminering är att poliser har mindre vardagskunskap om och större osäkerhet kring utomeuropeiska personer.

Sophie Hydén och Anna Lundberg (2004) har i en studie av utlänningskontrollen betonat att samspelet mellan flera strukturella, institutionella och individuella faktorer skapar risk för etnisk diskriminering i arbetet med utlänningskontrollen. Deras studie visar att den etniska profileringen är ett riskabelt instrument som riskerar att medföra åtminstone en viss grad av etnisk diskriminering.

I ett norskt sammanhang har Ranghild Sollund visat att polisers arbetsmetod ”stop og sjekk” (stanna och kontrollera) oftare riktas mot personer med invandrarbakgrund, vilket medför att dessa oftare stoppas och kontrolleras utan att misstankar bekräftas eller på oklara grunder. Hon betonar att detta skapar en upplevelse av diskriminering bland etniska minoritetsgrupper (Sollund 2007). Studien är huvudsakligen baserad på deltagande observationer.

Studier har även gjorts av etnicitetens betydelser inom polisorganisationen. Poliser kan i intervjustudier berätta att de upplever kollegors rasistiska uttalanden och ageranden negativt. Abby Peterson och Sara Uhnoo (2011) har intervjuat poliser med invandrarbakgrund vid Polismyndigheten i Västa Götaland och funnit att flertalet av deras 20 intervjupersoner berättar om att de upplever organisationen som präglad av rasistiska tongångar. Deras studie visar bland annat att poliser med invandrarbakgrund upplever att de kränkts men att de känslor detta ger upphov till får hållas tillbaka på grund av social press från omgivningen. De intervjuade poliserna uttrycker också känslor av hjälplöshet inför att inte kunna reagera och säga ifrån, samt att de utsätts för ”prov” av olika slag (hur de reagerar på kränkande utsagor kring minoriteter) för att testa deras lojalitet inför polisgemenskapen.

Medan etnisk diskriminering och rasistiska tongångar alltså förekommer inom svensk polis, är ämnet ännu inte kartlagt på ett övergripande och jämförande sätt, varken i Polismyndighetens utveckling över tid, i jämförelse med andra yrkesgrupper eller i jämförelse med polisen i andra länder. Föreliggande studie erbjuder heller ingen sådan jämförelse men bidrar till den etnografiska forskningen på området. Studien går också bortom frågeställningen om etnisk diskriminering för att analysera etnifierade polispraktiker i allmänhet.

1.3 Malmöpolisen och etnicitet – en lokal bakgrund

Sociologiska studier är historiskt belägna och balanserar mellan att skapa allmängiltig förståelse för samhället och att kommentera eller förstå samtiden. Så även denna.

Tidigare polisetnografiska studier har gjorts i andra skandinaviska storstadsområden – Oslo (Finstad 2000), Stockholm (Pettersson 2012; Peterson 2008), Göteborg (Björk 2012; Uhnoo och Peterson 2011) och Köpenhamn (Holmberg 2003). Denna studie tillfogar Malmö till listan av mer omfattande polisetnografiska studier, även om det exempelvis tidigare skrivits uppsatser i kriminologi om Malmöpolisens bemötande och en ingående studie gjorts beträffande hanterandet inom polisorganisationen efter vissa mediala skandaler (Rennstam 2013).

1.3.1 Kriminalitet och utsatthet

Malmö har genomgått betydande förändringar under senare decennier, från att vara en industristad, till ett postindustriellt tillstånd med tilltagande arbetslöshet, till det aktiva och medvetna skapandet av en ny identitet och delvis ny ekonomi baserad kring högskolan, IT-verksamheter och kreativa industrier.

Under samma period har Malmö mottagit nya strömmar av invandring, vilket har gett det nya Malmö en allt mer mångkulturell prägel som också tagits upp i kommunens officiella självpresentation. Själv växte jag upp på Kroksbäck, en del av Malmö som redan på 1980-talet beboddes övervägande av invandrare. På detta sätt är Malmös mångkulturella landskap inte något nytt, men stadens mångkulturella prägel har onekligen förstärkts. Senare decenniers tilltagande av flyktingmottagning från bland annat arabiska länder och Östafrika har kommit att prägla Malmös förortsområden. Det är dessa områden och deras invånare som på olika sätt anses överbevakade av polisen. Som Peterson (2013) betonar är det ett mönster i Sverige i stort, vilket hon kallar utanförskapets och övervakningens geografi.

Det hör till den allmänt vedertagna mediala bilden av Malmö att staden drabbats av ökande våld och kriminalitet. I skrivande stund har exempelvis Sydsvenskan en omfattande artikelserie om ”våldsvågen” i Malmö, som bland

annat behandlar den ökande förekomsten av bombdåd runtom i staden.[4] Denna bild har stöd i forskning, där det bland annat visats att Malmö har lägre upplevd trygghet hos befolkningen och fler personrån per invånare än Göteborg och Stockholm. Här finns även ökande antal bilbränder och utpressning, samt övergrepp i rättssak (vilket antyder en ökning av den organiserade brottsligheten). Social utsatthet vad gäller barnfattigdom, arbetslöshet och obehörighet till gymnasiet är också störst här, särskilt i invandrartäta områden som Fosie, Rosengård och Hyllie. 2011 bedömdes det finnas 16 organiserade kriminella gäng i Malmö, varav flera är etniskt baserade grupper med rötter i forna Jugoslavien, Iran, Irak eller Libanon – även om de flesta grupperingar är multietniska och etniska svenskar förekommer. Grupperingarna beskrivs som präglade av en våldsam hederskultur och drivs att upprätta våldskapital, det vill säga fruktan och respekt, för att kunna fungera ekonomiskt (Brå rapport 2012; Höjer 2015; Rostami, Leinfeldt och Holgersson 2012).

Medan Malmöpolisen har uppmärksammat ökningen av personrån (Andersson 2007, 6), sker dessa emellertid oftast i andra delar av staden än de invandrartäta områdena, framförallt kring centrum. Det är polisens uppfattning, efter vad jag hört under fältarbetet, att tonårspojkar med invandrarbakgrund boende i dessa områden åker till andra delar av staden för att där – i lösa grupperingar – begå personrån. En tendens som poliser berättar om är att personrån under föregående årtionde i första hand drabbade svenska unga män, men att rånoffren numera allt oftare själva har invandrarbakgrund.

Det finns en ökande benägenhet i medierna att diskutera vissa områden som ”laglösa zoner” med ”parallella rättsystem”, en diskussion som särskilt blossade upp efter en serie dödsskjutningar i Malmö 2011-2012, då tio sådana förekom under en period på sex månader. Även upplopp i förorterna har föranlett sådana diskussioner.[5] Även om medierna stöder sig på polisers uttalanden har jag under fältarbetet inte kunnat bekräfta bilden av laglösa zoner, en bild som särskilt understöds på högerextrema bloggar och nyhetsmedier. De poliser jag följt tycks röra sig fritt i hela stadsmiljön. Deras våldsmonopol och övermakt tycks vara obestridda, åtminstone i vardagliga sammanhang. Emellertid verkar det finnas fog för uppfattningen om att vissa befolkningslager

---

[4] Se till exempel *Malmö värst drabbat av sprängningar i hela Skandinavien*, Sydsvenskan 2015-07-23.

[5] Se till exempel *Polisen ska återta "laglös" gata*, Sydsvenskan 2011-09-11.

sällan vittnar i allvarliga brottsutredningar. Det har bland annat understrukits av en tidigare student på kriminologprogrammet i Lund, när denne berättade om sitt arbete hos polisen vid en presentation för studenterna.[6]

1.3.2 ”Den rasistiska Malmöpolisen”?

Jag vill härnäst ge en kort bakgrund till Malmöpolisens särskilda roll i samhällsdebatten.

Malmöpolisen har under senare tid uppmärksammats i massmedia beträffande händelser som tolkats som främlingsfientliga. Då dessa händelser och den mediabild som aktualiserats kan antas ha influerat både poliserna själva och andras tolkning av deras agerande ska jag kort beskriva tre medieskandaler som fått särskilt stort utrymme.

Den första var ”apajävlar”-skandalen, där en video med poliser i en polisbuss under Rosengårdskravallerna december 2008 spelades upp med ljud i samband med en uppmärksammad efterföljande rättegång då ungdomar åtalades för deras delaktighet upploppet.[7] Poliserna i polisbussen talade nedlåtande om ungdomarna och en kallade dem för ”apajävlar” och ”blattejävlar”. Bilderna och uttalandena väckte anstöt och spelades upp i teve-nyheter i början av 2009 och blev mycket uppmärksammade och omdiskuterade. Malmöpolisen har sedan dess kommit att förknippas med detta uttalande.[8] Idag minns inte många de exakta detaljerna kring händelsen, utan människor jag talar med nämner bara ”apajävlar” när Malmöpolisen omnämns. En annan intressant detalj är att människor jag talat med ibland tror att händelsen ägde rum mer nyligen. Den verkar vara ständigt aktuell.

En andra skandal som färgat bilden av Malmöpolisen är ”Neger Niggerson”, också från 2009. Detta var smeknamnet på en fiktiv bov som

---

[6] Carl Holgersson, analytiker på Länskriminalavdelningen Skåne, föredrag Lunds universitet 2014-10-20.

[7] *Polis kallar ungdomar blatte och apa*, Dagens Nyheter 2009-02-05. Sannolikt var uppspelningen av ljudet vid rättegången ett misstag från åklagaren sida, eftersom man vanligen inte spelar upp ljudet om det är fråga om bildbevis.

[8] Två exakta uttalanden var ”Jag håller med han gubben på Ica i Vellinge: Ni är komna till fel kommun blattajävlar.” samt ”Den lille jävla apejäveln. Jag ska göra honom steril om jag får tag i honom.” Sydsvenskan, 2014-03-21.

poliserna skulle ta fast vid en övning under en internutbildning i Skånepolisen (ett andra namn var Oskar Neger).[9] Idag är Neger Niggerson-skandalen mindre omtalad, men kan fortfarande bli ihågkommen och förknippas med Malmöpolisen. Det bör anmärkas att denna mediehändelse kom i nära anslutning till den första, vilket sannolikt har förstärkt en bild av Malmöpolisen som främlingsfientlig.

Den tredje mediala skandalen, ”romregistret”, utspelade sig i och för sig efter att mina fältstudier var avslutade, hösten 2013. Samtidigt kan denna händelse ha betydelse för tolkningen av min undersökning. Den byggde på ett avslöjande om att ett arbetsdokument kallat ”Kringresande” hade sparats hos polisen. Dokumentet registrerade ett större antal romer och deras inbördes släktskapsförhållanden.[10] Avslöjandet blev särskilt infekterat eftersom det i Sverige finns en historia av att polisen haft särskilda dokument upprättade med syftet att kontrollera romer, samt att det är olagligt att föra register på bakgrund av etnisk tillhörighet.

Allmänhetens eller ”publikens” reaktioner på mediala skandaler har av Wästerfors (2008, 67-71) delats in i tre retoriska stilar: indignation, skepticism samt ironi och sarkasm. Uttryck för samtliga dessa tre stilar har förekommit, där etablerade medier och politiker kanske stod mer för indignationen, medan människor privat (åtminstone i min erfarenhet då jag ofta samtalar om ämnet) tycks växla mellan uttryck för skepticism inför skandalerna (av karaktären ”det var väl inte så farligt”) och avfärdande ironisk distans till Malmöpolisen. Åkerström (2008, 81 ff) har kallat det mediala landskapet för en ”diskursiv bakgrundsmusik”. När föreliggande studie om etnifierade polispraktiker blir läst, tycks det närmast oundvikligt att denna diskursiva bakgrundsmusik kring Malmöpolisen påverkar hur den tolkas och används.

Medieskandaler (och tillhörande ”moralpaniker”) kan användas som mobilisering och legitimering för institutionella förändringar. Redan innan de första större skandalerna fanns en särskild mångfaldssamordnare hos Skånepolisen, och åtta poliser har sedermera utsetts för att särskilt ansvara för ”värdegrundsarbetet” i de olika polisområdena i Skåne, även Malmö. Det har även ordnats utbildningstillfällen inom Malmöpolisen kring romers historia och kultur.[11] I en avhandling i pedagogik från Karlstads universitet har emellertid

---

[9] *Skånepolisen övade med rasistiska ”namn”,* Svenska Dagbladet 2009-02-07.

[10] *Över tusen barn med i olaglig kartläggning*, Dagens Nyheter 2013-09-23.

[11] *Skånepolisen utbildas om romers historia och livsvillkor,* Pressmeddelande Malmö stad 2014-09-02.

dylika utbildningsåtgärder problematiserats, då det bland annat visat sig att poliser i den vardagliga jargongen skapar ironisk distans till utbildningarnas budskap om mångfald och tolerans, att polisen förväntas ”trippa på tårna” vid själva utbildningstillfället (Wieslander 2014).

Att studera etnifierade polispraktiker är därmed även att studera relationen mellan det etablerade samhällets ordningsmakt och etniska minoriteter bosatta framförallt i Malmös förorter. Här ställs olika identiteter mot polisen, som att vara ”blatte” (Jonsson 2007), ”miljonsvenne” (Bäckman 2009), ”att göra motstånd” (Kings 2011), ”papperslös” (Holgersson 2011) eller att vara ”invandrare”. Sådana identiteters relation till representanter för den etnifierat svenska allmänna ordningen, det vill säga polisen, diskuteras i denna studie. Det bör nämnas att dessa identiteter spänner över flera kategorier som klass, kön, ålder och formellt medborgarskap (eller avsaknad av sådant) men att jag koncentrerar studien till just etnicitet.

1.4 Upprinnelsen till studien

Denna studie tillkom inom ramen för forskningsprojektet *Policing Ethnicity*, som är ett samarbete mellan de sociologiska institutionerna vid Lunds och Göteborgs universitet, finansierat av Forte, Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd.

Våren 2011 genomförde jag två studier med socialarbetare i Malmö som gjordes vid Sociologiska institutionen i Lund men på uppdrag av Malmö kommun (Görtz 2011 a; 2011 b). Dessa studier var kvalitativa utvärderingar av kommunala projekt och efterfrågades av Sociala resursförvaltningen eftersom en kollega i samma forskarmiljö tidigare utvärderat projekt med socialarbetare hos polisen (Andersson 2007).

Jag hade då, i och med den av Forte[12] delfinansierade forskarutbildningen, i uppdrag att studera etnicitet i förhållande polisiär övervakning av något slag. Vid tillfället hade jag för avsikt att studera samordnande möten mellan polis, socialtjänst och skola med fokus på etnicitet, eventuellt även andra samarbeten mellan polis och andra aktörer med övervakande funktion.

Genom detta blev det känt för personer inom Malmöpolisen att jag fanns tillgänglig för genomförandet av studier och min handledare blev kontaktad med

[12] Fram till juli 2014 hette Forte istället Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap (FAS).

önskemål om att jag skulle skriva en studie om polisens arbete mot personrån, något som jag genomförde under följande år (Görtz 2012). Därmed hade jag fått tillträde till Malmöpolisen och fler dörrar öppnades så att jag kunde fortsätta insamla data till avhandlingen.

Kapitel 2. Metod

I detta kapitel berättar jag om studiens genomförande och upplägg. Jag diskuterar även olika metodologiska frågeställningar som dykt upp under studiens gång.

Först berättar jag om hur jag fick tillträde till fältet, för att därefter gå in på en beskrivning och diskussion av mina två metoder för datainsamling: deltagande observationer och fältintervjuer. Jag beskriver och diskuterar sedan min egen roll i polisens vardag, samt hur min närvaro och mitt förhållningssätt bör ses i förhållande till den genomförda studien. Avslutningsvis diskuterar jag några mer allmänna etnografiska överväganden, däribland forskningsetiska frågor och vilket slags kunskap denna form av studie kan bidra med.

2.1 Tillträde till fältet

Genomförandet av de två studierna för Socialförvaltningen (nämndes ovan i 1.4) föranledde att min handledare blev kontaktad av polisen, då de önskade mer kunskap om hur deras insatser mot rån i Malmö fungerade. Jag fick erbjudandet att göra en sådan studie, vilket blev min ingång till en kontakt med polisen (Görtz 2012). Därefter kunde jag använda kontakter på mellanchefsnivå för att planera fortsatta fältobservationer. Det verkade finnas en beredvillighet, nästan iver, från polisernas sida att få en etnograf på plats.

När jag väl var i fältet öppnades dörrarna till studier av polisen även i ett bredare sammanhang. Eftersom jag gick med poliser och hade en förklaring till varför jag närvarade vid olika platser vid olika tillfällen, fanns det inget som hindrade mig från att ganska fritt röra mig på de större polisstationerna medan poliserna jag följde till exempel satt vid datorer och rapporterade in olika fall och åtgärder.

Att få tillträde till fältet, och därmed tillgången till de kvalitativa data som eftersträvas, kan analytiskt delas in i åtminstone två nivåer: en formell och en

informell. Den formella nivån är i detta fall det symboliska frikort som jag fick i och med chefernas godkännande och inbjudan. När jag var ny på en polisstation gav jag vid några tillfällen (inte bara en gång, eftersom det fanns olika grupper som arbetare vid varje station) en kort presentation och polischefen kunde be sina medarbetare att vara behjälpliga. I den kvalitativa forskningstraditionens språkdräkt kan det sägas att två mellanchefer var mina *gatekeepers* (Hammersley och Atkinson 2007, 49 ff, 64). Dessa gatekeepers var personer som flera gånger betonade att de skulle uppskatta ett utanförperspektiv och att jag ”kanske ser sånt som vi inte tänker på” och det kan föranleda att man tänker ”ja, oj, varför gör vi så egentligen?”.

Det informella tillträdet är i detta fall polisernas öppenhet inför att dela information: att man hittar en ömsesidig förståelse, att informanter visar ett visst förtroende. Detta kallas i etnografiska läroböcker för *rapport* (eng. förbindelse, samförstånd) (ibid. 77-78). Graden av tillträde till människors sätt att agera och reflektera är av naturliga skäl svårare att bedöma; jag inte kan veta vad som undanhållits eller nedtonats i min närvaro. Emellertid har jag vid de allra flesta tillfällen fått alla förfrågningar tillgodosedda, med ett par undantag – en utredare som var osäker på om jag kunde följa med in på förhör av en misstänkt, och en gruppledare som valde att inte ta med mig på en utryckning. I övrigt har jag dock haft intrycket av att jag fått tillgång till samma information rörande pågående situationer som poliserna själva. Jag har fått följa med poliserna när jag har velat och jag har ibland kommit oannonserad, när perioden för studien var bestämd men inte de specifika dagarna. Vidare bör det åter understrykas att jag ganska fritt kunnat röra mig även bland poliser som inte tillhörde de stationer som mottagit mig.

För att sätta min studie i ett bredare sammanhang kan det framhållas att en rad *sammanträffanden* gav upphov till dess uppkomst. Sammanträffanden beskrivs av Howard Becker som någonting mellan ”ren slump” och ”determinerade” händelseförlopp (Becker 1998, 35). Det kan tyckas som att jag utan vidare fick ett särskilt gott tillträde till fältet av en ren tillfällighet. Men flera olika faktorer samverkar för att sådana sammanträffanden ska ”göras sannolika”: ett uppbyggt förtroende mellan forskarmiljön i Lund och Malmö kommun; den ökande tendensen att önska sig utanförperspektiv och utvärderingar; kontakterna mellan olika delar av Malmös förvaltning; att flera nya projekt fanns som kunde behöva en utvärdering; en allmän tendens inom samhället med ökat intresse för kriminologi och polisforskning som yttras i en sammanstrålning mellan olika nivåer av samhället då forskningsanslaget från Forte möts av ett motsvarande intresse inom polisorganisationen.

De sammanträffanden som ledde fram till denna studie bör alltså ses i ljuset av sådana strukturella förutsättningar. Det finns förstås även en kritisk dimension som kan lyftas mot denna bakgrund – man kan fråga sig huruvida min egen studie kan betraktas som uttryck för etablerade gruppers institutionella intressen. Jag skulle dock säga att den empiriska studien åtminstone delvis kan bjuda på överraskningar och visa på forskningsresultat som inte ligger i t.ex. polisens eller byråkratins omedelbara intressen.

2.2 Deltagande observationer och fältanteckningar

Datainsamlingen till denna studie genomfördes i Malmö vid två olika polisstationer. Den ena polisstationen, med utredare och spanare, följdes först intensivt i en period på två veckor i maj-juni 2011, för att sedan besökas i kortare perioder utspridda över ett och halvt år, 2011-2012. Totalt närvarade jag vid 32 arbetsdagar, därav inga helgdagar. Den andra polisstationen, med patrullerande poliser, närvarade jag vid under en månad under mars 2013, totalt 18 arbetsdagar, inklusive helger och nätter.

I själva verket började datainsamlingen och kontakten med fältet tidigare, i och med att jag under vintern och våren 2011 också studerade socialarbetare som bitvis samarbetar med polisen. Detta gjordes under totalt 6 veckor eller 30 arbetsdagar. Fältanteckningarna är alltså baserade på 80 arbetsdagars deltagande observation. I och med att jag följde poliserna vid många olika slags tillfällen och ärenden besökte jag fler polisstationer och andra platser, däribland skolor, sjukhus, krogar, bostadsområden, butiker med mera. Vissa av arbetsdagarna var av olika skäl kortare än åtta timmar, till exempel för att jag anlände i enlighet med ett annat schema än poliserna och därefter slutade samtidigt som de poliser jag följt. Andra dagar var längre, som när poliserna jag följde arbetade över sin vanliga arbetstid, när något särskilt intressant hände och jag därför valde att stanna, eller när jag följde med patrullerande poliser på ett nattpass.[13]

De flesta poliser jag observerade var män, även om kvinnor också förekom. Jag följde många ärenden med två polismän, ibland med en enskild polisman och endast vid ett tillfälle med två poliskvinnor – och endast ett fåtal kortare

[13] Jag har inte räknat det exakta antalet arbetstimmar i fältet, men en uppskattning skulle landa på cirka 500 timmar.

ärenden med en ensam poliskvinna, även om jag samtalade med kvinnliga poliser enskilt på stationen.

När jag genomförde de deltagande observationerna använde jag mig av penna, anteckningsblock och diktafon, senare av mobiltelefonens inbyggda diktafon när jag hade en sådan. Under observationerna utvecklade jag några vanor eller aktiviteter som till stor del blev min vardagspraxis under fältstudien (de diskuteras i tur och ordning nedan):

- ”Hänga på stationen”
- Fråga om jag får följa med, s.k. *go-along*
- Inleda samtal
- Lyssna på andras samtal
- Tjuvlyssna på andras samtal
- Skaffa lokala bekantskaper
- Följa med i polisbilen
- Haka på vid större ärenden
- Planerad närvaro vid särskilda händelser, till exempel demonstrationer
- Studera dokument i pappersform och på datorskärmar
- Iakttagelser av lokaler, inredning, samt personliga eller yrkesmässiga ägodelar

Vid många tillfällen följde jag inte någon särskild polis utan gick runt och skötte mig själv på polisstationen. Här såg jag poliser komma och gå, äta lunch, gå och träna, småprata och skämta, rycka ut på olika ärenden, planera ingripanden och jobba vid datorskärmarna. Efter en kort tid försvann den förlägenhet som ofta finns när man är på ”någon annans” arbetsplats eller liknande. Jag dristade mig i högre grad att gå in på polisers kontor, ibland satte jag mig tyst i fåtöljen i samma rum som en polis som arbetare med papper eller vid datorskärmen. Detta föranledde antingen ett samtal om polisens arbete, ibland frågor kring mig och studiens syfte, eller också att polisen ställde några frågor om hur han eller hon kunde vara till tjänst för att sedan fortsätta arbeta. Efter en minut eller så (medan jag till exempel skrev fältanteckningar som beskrev kontorets inredning) brukade polisen vänligt be mig att gå så att de kunde koncentrera sig. När jag ”hängde på stationen” vande sig poliserna snart vid min närvaro och jag var med vid de många olika interaktioner och aktiviteter som föregick.

När poliser skulle ut på ärenden frågade jag ofta om jag fick följa med, vilket brukade gå an. Då kunde jag följa med ut på spaning, förhör, utryckningar, besök på andra polisstationer, lunch på stan eller nattmat på macken, och mycket annat. Det hände emellertid med jämna mellanrum att jag lät mig distraheras av något på polisstationen och därmed missade intressanta tillfällen.

Under perioder av studien anlände jag varje dag i samband med att patrullerande poliser samlades på stationen (den så kallade utsättningen) för att enligt överenskommelse tilldelas en patrull bestående av två poliser. Vem jag skulle följa med beslutades på plats, ofta av gruppledaren som ibland frågade mig eller kollegorna om preferenser.

Kusenbach (2003) beskriver *go-along* som en egen kvalitativ metod, avskild från deltagande observationer och intervjuer. Hon menar att *go-along* kan förstås som ett slags syntes (eller hybrid) mellan dessa två klassiska kategorier av kvalitativ datainsamling. Fördelen med *go-alongs* är att forskaren aktivt kan samtala med forskningspersonerna och därmed få kommentarer kring de pågående aktiviteterna och komma närmare inpå fältmedlemmars egna förståelser av olika skeenden och aktiviteter. Samtidigt undviks det avstånd och den delvis konstgjorda situation som råder vid mer formella intervjuer. Vidare menar Kusenbach att *go-alongs* ofta innebär att etnografen följer ett större antal forskningspersoner än i klassisk deltagande observation. Fastän jag i denna presentation delat in studiens datainsamling i deltagande observationer och fältintervjuer, ligger mitt tillvägagångssätt i praktiken nära Kusenbachs *go-alongs*.

De flesta arbetstimmarna tillbringades i och omkring polisbilen. Detta gällde både ”målade” polisbilar och spanares ”vanliga” bilar. Vid de flesta tillfällen fanns två poliser i bilen och jag satt i baksätet. Ibland var jag ensam i polisbilen tillsammans med en ensam polis och satt då i det främre passagerarsätet. Även när poliserna hade en arresterad person i baksätet placerades jag i passagerarsätet fram i bilen medan en polis satt där bak med den arresterade. Enstaka gånger åkte jag bil med tre eller fler poliser. I polisbilen följde jag med till olika ärenden, ofta reaktiva utryckningar av olika slag men ibland gick långa timmar av stillsam rundkörning i stadsmiljön då poliserna till exempel patrullerade en vardagsnatt. Oftast använde poliserna dessa timmar för att berätta om och reflektera högt över livet som polis. Andra dagar bestod av en lång serie mer dramatiska händelser. Då var arresten, platsen där poliserna överlämnar den arresterade till annan personal, en vanlig plats att återkomma till. Jag lärde ganska väl känna arrestens rutiner.

Både på stationen och i andra sammanhang ställde jag ofta frågor till poliserna eller småpratade om andra saker. Samtalet ledda i princip alltid in på ämnet polisarbete och livet som polis. (Jag diskuterar detta närmare under ”fältintervjuer”.) Många gånger bestod samtalen av ett längre berättande från polisens sida då jag mestadels antecknade, formulerade stödfraser och ställde följdfrågor.

I lika hög utsträckning lyssnade jag på samtalen och utbytena poliser emellan, ofta eftersom jag helt enkelt satt i samma rum eller bil och inte hade annat för händerna.

Att tjuvlyssna var kanske inte en medveten företagsamhet från min sida, men det hände förstås att jag var inom hörhåll för samtal där poliserna (och andra) troligen inte hade uppfattat att jag fanns i närheten. När detta hände brukade jag ändå försöka passa på att anteckna något av vad jag hörde. Det kan i förbigående påpekas att jag inte noterade någon markant skillnad mellan dessa samtal och de där poliserna ar medvetna om att jag noterade vad de sa.

Vid varje polisstation lärde jag känna en handfull poliser lite bättre än andra. Dessa poliser brukade hälsa lite extra vänskapligt på mig och ibland göra sig lite omak för att se till att jag kom med dem på olika ärenden. Samma poliser tenderade också att berätta mer personligt om sina liv, om varför de blev poliser, om sin uppväxt med mera och ställa fler frågor till mig. De inkluderade även mig (i viss utsträckning) i polishumorn och jargongen, vilket kunde innebära att man började skämta på min bekostnad, om än något mer försiktigt än med kollegorna. Vissa av dessa poliser följde jag under ett flertal arbetsdagar och lärde mig var de bodde, om deras familjesituationer, deras förhållande till ledningen och mycket annat. Det var emellertid inte enbart dessa poliser som berättade utelämnande och reflekterande.

Vid ett par tillfällen planerade vi fältobservationer så att jag kunde följa med på mer ovanliga händelser som en demonstration, möten med skolledning, möten med socialtjänst och civilsamhälleliga organisationer, ett tillslag mot handel med stöldgods, samt ordningsarbetet vid större festligheter.[14] Patrullerande poliser tycks uppsöka de mer dramatiska händelserna i stadslivet vilket också ledde till att jag ibland följde med när många patrullbilar besökte en plats där något mer dramatiskt ägt rum eller höll på att hända. I vissa fall kan poliser kallas in som extra personal om det exempelvis skett ett mord, något jag

[14] Det var även tal om att jag skulle följa med vid fotbollsmatcher, men detta blev dessvärre inte av, nog på grund av bristande framsynthet från min egen sida.

också upplevde när poliserna genomsökte ett bostadsområde i samband med en dödsskjutning.

När jag kom över olika arbetsdokument som poliserna arbetade med kunde jag titta på dessa, notera hur de användes och hur poliserna skrev olika beskrivningar och ärenden i dem. Här var jag noggrann med att endast skriva ner känsliga uppgifter med anonymisering. Jag tittade även på de formulär som poliser fyllde i på datorskärmen och noterade att datorsystemen tycktes vara en återkommande källa till extraarbete och frustration (jmf Holgersson 2005).

I samband med att jag ”hängde på stationen” använde jag ofta tid till att beskriva omgivningen: stökiga och prydliga kontor, tomma lite kala förhörsrum, avkopplingsrum och matsalar, förråd för vapen och annan utrustning och framförallt det som låg framme eller satt uppe på väggarna i kontorslokalerna.

De olika sätten att delta i och observera aktiviteter gav så att säga sig själva genom kontakten med fältet. Det hade nog varit svårt att förutse eller planera dem. Aktiviteterna kan anknytas till en eller flera etablerade etnografiska traditioner och liknar andra etnografers arbete på fältet och skrivande (Van Maanen 1988). Först och främst ligger fokus på att ”ta reda på vad som händer” på fältet och ”hur det ser ut” – snarare än att till exempel skapa närgående och djupare kontakt med personerna, lyfta fram berättelserna, fokusera på de ”materiella aktörerna”, lyfta fram mina egna reaktioner och känslor, skapa målande beskrivningar av särskilda detaljer, eller något annat som kännetecknar de olika snävare etnografiska skolorna. Med detta sagt vill jag ändå betona att jag metodologiskt utgår ifrån en i grunden socialkonstruktionistisk syn på den etnografiska metoden där varje observation är medskapad av mig själv på flera olika sätt, ett ämne jag snart återkommer till.

Fältstudierna resulterade i fältanteckningar som jag renskrev och sparade på mitt kontor, ofta i anslutning till fältarbetet men ibland med fördröjning. Under studiens gång skrev jag ned beskrivningar av de händelser, interaktioner och handlingar som jag ansåg föregå omkring mig (Emerson, Fretz och Shaw 2011, 34). Till en början försökte jag använda olika förkortningar och förenklingar för att snabbt kunna följa med i händelseförloppen och inte ”missa något”. Emellertid fann jag det utmanande att tolka mina egna anteckningar vid renskrivning och att anteckningarna innehöll alltför mycket detaljer som snarare kom i vägen för både tolkning och analys, en svårighet som diskuterats av Emerson, Fretz och Shaw (2011, 46-57).

Jag experimenterade på inrådan av en kollega med att ha en diktafon där jag återberättade det jag sett och hört, kort efter olika observationer, men fick heller inte detta att fungera särskilt väl. Spontant började jag tendera att skriva

mer utförliga fältanteckningar, vilket visserligen ledde till att jag ibland var mindre koncentrerad på omgivningen och ibland fick återge konversationer i något förenklat format. I takt med att jag började känna mig mer bekant med fältet och lärde mig att något nytt intressant alltid tycktes vara runt hörnet, lades mina tvivel åt sidan och det fick helt enkelt vara en del av arbetsrutinen att jag bland poliserna ofta gick med näsan i anteckningsblocket, fingrarna på pennan och accepterade att jag missade att skriva ner ett och annat. Detta förenklade arbetet med att ”återskapa scener” i fältanteckningarna (ibid. 58).

Poliser uppmärksammade ofta att jag skrev och skojade gärna om detta, om vad jag förväntades skriva, om att jag ”skrev febrilt” när någon sagt något vulgärt, och någon gång påpekades det att ”du vet att alla undrar vad du skriver i den där boken, va?” Detta var egentligen ingen olägenhet. Ibland kände jag ett behov av att skymma anteckningsblocket och vad jag skrev eller att lägga undan det för en stund. Och ganska ofta var situationen sådan att fältanteckningsskrivandet helt enkelt blev lidande – sena, kalla nätter kunde fingrarna bli stelfrusna, ibland kunde jag somna till vid långa pass, ibland sprang jag tillsammans med poliser för att komma ifatt en misstänkt person, ofta hände många saker efter varandra på ett svåröverskådligt sätt så att jag inte rimligen kunde få nedtecknat en god bild av situationen. Ibland satt jag bak i bilen i mörker och försökte skriva medan poliserna körde i hög hastighet.

I fältanteckningarna kunde jag lägga in analytiska tankar och idéer, varav de flesta i praktiken inte blev använda vid det senare analysstadiet. En del anteckningar rörde även saker som polisers förklaringar av organisatoriska förhållanden med mera, sådant som var användbart för mig att få insikt i men som sedan inte användes i studien.

I och med att de deltagande observationerna sträckte sig över en längre period fanns det också en växelverkan mellan det teoretiska och analytiska arbetet och själva insamlandet av data. I takt med att jag blev uppmärksam på mina temaområden – etnicitet, humor, hur arbetet organiseras sett ur ett etnometodologiskt perspektiv, polisernas reflektioner, möten med ungdomar – började jag lägga särskilt fokus vid att nedteckna sådana detaljer som jag ansåg vara relevanta för dessa områden. Man kan säga att min blick å ena sidan skärptes men å andra sidan smalnade av efter hand som jag lärde känna polisforskningen och bilden av min egen studies syfte klarnade. Den resulterande studien bör därmed betraktas som resultatet av en längre växelverkan mellan kontakt med fältet, analys, inläsning av teori och metod samt feedback från andra forskare.

2.2.1 Att finna etnicitet i fältet och fältanteckningarna

Vad som ”är” etnicitet i en uppsättning konkreta situationer är inte uppenbart. Hur valde jag ut händelser som jag betraktade som ”etniska” eller ”etnifierade”? Jag har redan diskuterat att datainsamlingen, analysen och inläsningen av teori till stor del var en iterativ (upprepad, återkopplande) process i vilken jag bit för bit bestämde mig för hur jag skulle fokusera på etnicitet i polisarbetet (snarare än t.ex. etnicitet i samverkan mellan socialtjänst och polis). Detta innebar att en del av mina fältanteckningar fick läsas med nya ögon, med blick för etniska innebörder. Så småningom kom jag fram till den tematiska uppdelning som skulle bli indelningen till de tre analyskapitlen – poliskultur, med särskilt fokus på kollegiala interaktioner och polishumor, etnicitet i möten med utomstående (icke-poliser), och etnicitet i mötet mellan poliser.

Jag eftersökte alla situationer där etnicitet på något sätt gjordes aktuell. Ett slags sådan situation är att någons etnicitet omnämns. Det kan vara under polisers fikaraster när de talar om misstänkta gärningsmän eller vittnen, när någon frågar om polisers etniska ursprung, när någon skämtar om sin egen etnicitet, under vittnesförhör eller under ett bråk när polisen omhändertar en ungdom misstänkt för ringa narkotikabrott. Detta är den bredaste kategorin av situationer som jag tillskrivit etnisk betydelse i studien.

Ett annat slags situation är när främmande språk görs aktuella på något sätt, vilket jag menar är något som har betydelse i förhållande till etnicitet. Ett tredje slags situation som jag tillskrivit etnisk betydelse är när etnicitet antyds eller underförstås på något sätt som får följder i situationen. Detta kan exempelvis vara när en svensk-arabisk ungdom frågar en polis som också är av arabiskt ursprung om dennes namn efter att undersökande ha betraktat honom en stund och verkar undra om han förstår när han själv och lillebror talar arabiska. En besläktad kategori är de fall där etnicitet kanske inte antyds av någon närvarande person, men jag ändå har skäl att tolka situationen utifrån underförstådda etniska betydelser. Detta kan vara när poliser till exempel väljer att stanna eller bevaka vissa ungdomsgäng, uppehåller sig på vissa platser eller kommenterar vissa personer ser i stadsmiljön. Det kan i vissa fall räcka med en arabisk-svensk polis blotta närvaro för att invandrarungdomars nyfikenhet ska väckas (vilket snart i och för sig utmynnar i ett samtal om etnicitet). Slutligen har jag fokuserat på situationer där etnicitet knappast antyds men där jag anser att etniska betydelser kan läsas mellan raderna, som i vissa fall när poliser talar om ”Svenssons” (vanliga medborgare) och underförstått tycks kontrastera dessa mot invandrargrupper.

2.2.2 *Dead Social Scientist*-testet

En fråga jag ställde mig och som ofta ställs när jag berättar om mitt forskningsområde är till vilken utsträckning poliserna påverkas av min närvaro. Kan det vara så att den polis jag studerar är ”en helt annan” än den som finns och verkar i samhället när jag inte är där? ”Påverkar” jag poliserna?

Potter (1996, 135) kallade denna fråga för *Dead Social Scientist Test* eftersom man i praktiken frågar sig om den aktuella interaktionen hade ägt rum på samma sätt (eller ägt rum alls) om forskaren aldrig blivit född eller blev överkörd på väg till jobbet den morgonen. Denna fråga bör förstås som en kritik riktad mot kvalitativa forskares (Potter avser särskilt diskusanalytiker) starka tendens att förlita sig på intervjudata. Intervjun som metod kan inte anses klara testet. Men samma fråga kan anses ha bäring på deltagande observationer och *go-alongs*. Även i etnometodologisk forskning eftersträvas i regel ”naturliga data” (Ryen 2004, 42) och Silverman (2007/2008, 53-55) understryker att detta test bör ses som en startpunkt för ett kritiskt förhållande till datainsamling, men att inga data bör ses som helt utan värde eller betydelse eftersom de alltid möjliggör någon form av analys.

På institutionell och organisatorisk nivå är denna tendens väldokumenterad. Polisforskaren Stefan Holgersson har, bland annat i samband med polisorganisations respons på skandaler och tillkortakommanden, visat på ett 20-tal strategier som används för att parera kritik och framställa verksamheten i ljus dager. Detta förklarar han till stor del med de stora krav som polisen, som individ och person, ställs inför stora krav som är svåra att uppfylla med allmänhetens förtroende i bevar (Holgersson 2014; se även Rennstam 2013).

Jag påverkar naturligtvis poliserna (och andra) eftersom jag ju befinner mig på samma plats och dessutom talar och interagerar med dem. Frågan är huruvida det förekommer någon form av goffmanskt ”teamframträdande” (Goffman, 1959/2006) som får polisen att framstå i ljusare eller annorlunda dager än om jag inte vore där. Om så är fallet skulle studien kunna ses som bristfällig och dess data som opålitliga – om jag nu anses studera fältet i dess ”naturliga miljö”.

Olika tänkbara anledningar till att min närvaro format studiens data kan vara:

- att poliserna fattade andra beslut än vad de hade gjort om jag inte var närvarande,
- att poliserna undvek att säga saker som de annars hade uttalat,

- att poliserna undvek att handla på vissa sätt som en reaktion på att jag var där,
- att poliserna behandlade varandra annorlunda än de hade gjort om jag inte var där (teamframträdande),
- att poliserna aktivt och medvetet lyfte fram vissa aspekter av arbetet eller sig själva,
- att det spontant eller planerat vidtogs åtgärder för att subtilt styra min uppmärksamhet bort från vissa händelser och mot andra, t.ex. genom att jag fick följa med de poliser som skulle utföra mindre kontroversiella uppgifter,
- och att jag endast fick tillgång till de minst kontroversiella delarna av polisorganisationen.

Det är ett rimligt antagande att påverkan inom samtliga dessa kategorier på något sätt förekommit (jmf diskussionen om ”forskareffekten” i Sollund 2007, 39-43). Till detta kan fogas att jag dessutom kan förmodas ha utövat viss påverkan på andra människor i omgivningen, däribland arresterade personer som refererat till mig som ”tredje part”. Poliser är nog inte annorlunda andra människor i detta att man ”skärper till sig en smula” när en betraktare finns på plats, i synnerhet om en sådan uppfattas som en granskare eller en bedömande expert. Jag kan bara föreställa mig hur annorlunda jag själv skulle uppträda på min arbetsplats om jag ständigt hade en ivrigt antecknande följeslagare vars avsikter jag inte helt kunde uttyda.

Anekdotiskt har jag till exempel hört av andra människor som rör sig i Malmös stadsmiljö om betydande polisvåld och i viss mån övervåld. En allmän uppfattning tycks vara att både knytnävsslag, slag med batong och olika former av förnedrande behandling av arresterade personer förekommer, också i enlighet med vad själva poliser berättar. Att polisvåld förekommer är också tydligt sett till antalet anmälningar.[15] Att jag *inte* bevittnat betydande polisvåld (om detta

[15] I Dagens Nyheter 2013-07-13 (Malmgren och Delin 2013): ”Förra året [2012] pågick 6 876 fall av internutredningar inom polisen, de flesta om olika typer av tjänstefel. 6 379 lades ner, visar siffror som DN tagit del av. Det går inte att säga hur många av dessa som rör polisvåld, men enligt polisens internutredningsavdelning kom det förra året in 981 anmälningar som

definieras som *police brutality*, alltså obefogad eller oproportionerlig våldsanvändning), kan möjligen bero på en eller flera av nämnda kategorier av ”påverkan”: till exempel att poliserna undviker särskilt våldsamt uppträdande i mitt sällskap, eller att jag enbart fått access till mindre kontroversiella och våldsamma delar av polisarbetet.

Det finns alltså skäl att ta sådana frågor på allvar. Jag vill lyfta tre argument för att datainsamlingen ändå kan anses vara värdefull och analysen av dem betydelsefull. De två första argumenten anknyter till den empiriska riktighet som särskilt eftersträvas i etnografins naturalistiska tradition.

För det första befinner sig poliserna i sina naturliga miljöer (Silverman 2007/2008, 53-55).[16] De kan förstås göra vissa anpassningar när jag är där. Det går även att föreställa sig större anpassningar (som när antropologers gåvoföremål visserligen underlättar tillträde till fältet men råkar kasta om dynamiken i den lokala ekonomin och kulturen, eller när utländska journalister visas runt i Nordkorea på i förhand regisserade, guidade turer). Men i praktiken finns det mindre skäl att tro på att mer dramatiska förändringar av polisvardagen skett – inte minst eftersom jag ju träffade många poliser som inte rimligen kunde ha känt till att jag skulle finnas på platsen. Jag kan heller inte rimligen ha ansetts utöva en påverkan som kraftigt förskjutit den lokala kulturella dynamiken i någon riktning, eftersom poliserna ju utförde samma arbetsuppgifter som vanligt. Det är helt enkelt svårt för poliserna, som ju möter samma kollegor, rutiner och utmaningar som annars, att plötsligt börja uppträda mycket annorlunda. Särskilt tydligt blir detta när man tar i beaktande att polisarbetet är händelsestyrt, det vill säga att det ideligen uppstår nya och oväntade situationer som poliserna måste hantera där och då och att de därmed behöver agera spontant och vanemässigt. Efter hand vänjer sig också poliserna vid min närvaro och vissa lär känna mig, vilket bör anses försvåra en alltför genomgripande anpassning av beteendet. Detta märkes bland annat genom att poliserna i ökande grad inkluderade mig i sin humor och jargong, berättade personliga historier, med mera.

---

klassificerades som ”misshandel av män över 18 år”. De flesta anmälningarna rör Stockholm, Västra Götaland och Skåne län.”

[16] ”Naturliga miljöer” innebär att man befinner sig i sådana situationer som man normalt lever och verkar i – vilket alltså kan kontrasteras mot experimentsituationer, kunskapsprover, planerade intervjusituationer eller andra sammanhang som konstrueras specifikt för ändamålet datainsamling.

För det andra kan det göras jämförelser mellan min och andras etnografier. Det går att se betydande överensstämmelse mellan min etnografi och exempelvis Granérs (2004), Holgerssons (2005), Holmbergs (2003), Finstads (2000) och Sollunds (2007) studier av polisen. Dessutom verkar en del element av poliskulturen och polisernas beteenden och perspektiv vara återkommande över olika länder och olika tider, av forskningen att döma. Det är förstås möjligt att sådana överensstämmelser kan vara resultatet av någon form av genomgående brist i det etnografiska studiet av poliser, något som på ett återkommande sätt påverkar etnografens perspektiv. Emellertid bör det tas i beaktande att jämförbara resultat även återfinns i andra former av studier som intervjuer, enkäter och kvantitativa mätningar. På det hela taget antyder alltså överensstämmelserna att etnografi verkar vara ett fruktbart sätt att studera polisers arbete och vardag, i synnerhet eftersom inget fullgott alternativ till deltagande observationer tycks finnas.

Det tredje argumentet är av ett annat slag som anknyter till en mer konstruktionistisk kunskapssyn. Etnografens deltagande i fältet är inte enbart något som kan komma i vägen för goda data. En närvarande etnograf kan i lika hög grad anses främja uppkomsten av intressanta händelser, eftersom polisers sätt att respondera på och interagera med etnografen i sig utgör intressanta data. Det tydligaste exemplet på detta är helt enkelt att poliser tenderar att samtala med etnografen, reflektera högt, fråga om feedback och synpunkter och ta tillfället i akt att dela med sig av sina unika perspektiv. Det kan alltså i hög grad vara fallet att ”en fluga på väggen” skulle ha missat många intressanta data som etnografen får tillgång till, just eftersom att hon eller han är en person som deltar.

Sammanfattningsvis kan det alltså påstås att det finns skäl att vara ifrågasättande kring den etnografiska metodens begränsningar, men att dessa bör sättas i ett bredare sammanhang. Poliserna befinner sig i en naturlig miljö, det finns många polisetnografier och andra studier att jämföra med, och metoden kan medföra unika fördelar i och med att data skapas i mötet mellan polis och etnograf.

2.3 Fältintervjuernas genomförande

En stor del av det etnografiska arbetet bestod av spontant uppkomna fältintervjuer. Vid ett tillfälle intervjuade jag en mellanchef på avtalad tid på dennes kontor, men i övrigt gavs intervjutillfällena spontant vid möten på fältet.

Långt de flesta samtal som skulle kunna kallas för fältintervjuer var helt enkelt samtal i fikarum, i polisbilen och så vidare som jag inte spelade in. Efter hand som jag blev mer bekväm och vann mer förtroende började jag vid vissa tillfällen fråga om det var OK att jag satte igång en inspelning på mobilen, vilket jag fick vid samtliga tillfällen. Atkinson och Silverman har framhållit att vi idag befinner oss i ett ”intervjusamhälle”, där intervjun som idé kommit att bli etablerad hos allmänheten (Atkinson och Silverman 1997, 309 i Ryen 2004). Det gick kanske därför ganska enkelt att växla till en mer formell situation där jag mer aktivt började ställa frågor till poliserna.

Jag bad om att få spela in samtal när jag upplevde att en eller flera poliser var i färd med att berätta något mer ingående om polisarbetet. Detta var inte alltid framgångsrikt, då intervjun kunde bli avbruten när poliserna till exempel kallades till ett pågående ärende och då skiftade sin uppmärksamhet till detta (och inspelningen blev ett virrvarr av tjutande polissirener och snabba samtal på polisradion).

Intervjuer av detta slag liknar inte förberedda, kvalitativa semi-strukturerade intervjuer såsom de beskrivs i läroböckerna (Trost 1993/1997).

Fältintervjuerna går inte att oproblematiskt avskilja från det etnografiska arbetet i övrigt med deltagande observationer och fältanteckningar. Det finns således i regel ingen medveten plan för intervjun och dess resultat i form av nedskrivna eller inspelade uttalanden och konversationer. Fältintervjuerna kan i praktiken utspela sig under många timmar, som ett löpande samtal som varvas med patrullerande polisers ingripanden i olika ärenden. Några av de fältanteckningar som jag använder är resultatet av sådana intervjuer.

Intervjuerna bygger förvisso på vissa samtalsmässiga strategier, där jag antar rollen som en intresserad lyssnare utan alltför många egna åsikter och kommentarer och med samtalsstöd som uppmuntrande ”mmh”, ”ja” och följdfrågor. Detta är inte detsamma som att intervjuerna följer på förhand nedskrivna planer eller mallar.

2.3.1 Samtalen med poliserna

Det kan vara på sin plats att beskriva mina samtal med poliserna något närmare. Jag mötte i princip inga tystlåtna poliser och behövde inte själv leda samtalen. Min blotta närvaro verkar ha satt igång ett engagerat berättande, reflekterande och småpratande. Men jag ställde frågor och funderade ibland högt själv, vilket alltså ger ett slags samspel mellan vad Hammersley och Atkinson (2007, 110 ff)

kallar för *solicited* (medvetet frammanade) och *unsolicited* (ej medvetet frammanade) redogörelser.

Med visst fog kan det sägas att dessa samtal med poliserna utgör studiens empiriska kärna. De tjänar inte enbart till att data insamlas och att jag får inblick i polisers sätt att redogöra för olika skeenden eller deras sätt att beskriva polisarbetet. De utgör också ett slags relationsskapande som gör att jag får en given roll i polisernas vardag – jag är den man pratar med, berättar för och resonerar med.

De samtal jag hade med poliser kan delas in i två kategorier. Den första kategorin är när jag på olika sätt anknyts till och integreras i polisernas egna samtal. Här pågår i regel polisernas ganska rappa jargong och jag är någon man skojar med eller bara ger korta förklarande kommentarer till. Min egen roll är i sådana sammanhang ganska beskedlig, men bjuder på rika möjligheter att studera polisernas interaktioner.

Den andra kategorin omfattar det berättande som i regel pågick under flera timmar och i anslutning till polisernas olika uppdrag. Det var denna senare kategori av samtal som innehöll mer berättelser, förklaringar och reflektioner. Att poliserna fick sina funderingar nedskrivna förefaller ha upplevts som att deras tankar togs på allvar. Jag verkar alltså ha fyllt ett visst behov hos poliserna – att bli sedd och hörd i yrkesrollen.

För att anknyta till metodologin inom narrativ analys kan man säga att man kan skilja på data beroende på *vem* som tilltalas (Riessmann 2008, 105). När det är jag som tilltalas följer polisernas berättelser alltså en annan struktur än när poliser talar till varandra eller till andra personer i omgivningen. Pierre Bourdieu har betonat betydelsen av att odla en sociologisk medvetenhet kring forskarens relation till personerna i fältet (Bourdieu 1996, 18 i Sherman Heyl 2001/2010), 378), där data måste ses som skapade i det sociala sammanhang som intervjuaren själv deltar i och där dennes sociala position är avgörande. I detta sammanhang bör det alltså betonas att jag antar en reflekterande, studerande och kanske delvis terapeutisk position och att jag genom min närvaro representerar ”det akademiska”. Att poliserna antar en performativ hållning gentemot mig själv som är reflekterande, undervisande och delvis bekännande bör alltså förstås som deras anpassning till min samhällsposition. Jag menar alltså att poliserna sannolikt uppför sig på ett mer ”akademiskt” och ”reflekterande” och ”rättfärdigande” sätt gentemot mig än andra, vilket bör hållas i åtanke när mina fältanteckningar läses.

2.4 Min roll i polisens vardag

Under följande avsnitt vill jag diskutera min roll som etnograf i fältet något mer ingående. Detta görs i enlighet med den etnometodologiska principen om ”lagom avstånd” till fältet, att reflektera över sitt förhållande så att man kan etablera närhet utan att uppslukas och ”bli medlem” själv och samtidigt undgå att hamna på ett avstånd som försvårar att se den ”endogena ordningen” (alltså den lokala sociala ordning som följer en egen inre logik som jag som utomstående inte omfattas av) (Pollner och Emerson 2001/2009, 120, 124-28).

2.4.1 En junior roll i polisens vardag

I jämförande samtal med andra polisforskare har det blivit tydligt att etnografer uppfattas olika inom fältet, beroende på personliga egenskaper. Medan Tove Pettersson menar att hon betraktats som en likställd part ”av annan profession” (personlig kommunikation) har till exempel Abby Peterson uppfattats av poliserna som ”vår professor” (personlig kommunikation), alltså något av en auktoritet som man hade en beskyddande inställning till. Micael Björk (2013, 12-13), som jag inte samtalat med, verkar av hans studie att döma ha haft rollen som ”äntligen någon som förstår” (i kontrast till den mer kritiska mediebilden av polisen).

Man kan alltså placera dessa etnografer på en skala av senioritet i förhållande till poliserna de möter i fältet och kanske även i förhållande till huruvida man anses vara ”på polisernas sida”. Hur platsar jag själv på en sådan skala?

Min roll inom fältet kan nog i första hand beskrivas som ”junior”. Detta kan ha att göra med olika saker, som att jag är doktorand, att jag inte tidigare varit insatt i polisers organisation och arbetsliv, min ålder, mitt utseende, min fysik och mitt sätt att uppträda i övrigt (i sammanhanget inte särdeles världsvant). Poliser frågade ibland om ”det skolarbete” eller den ”uppsats” jag skrev och de verkade i viss mån förvånade när jag berättade om vad det innebär att skriva en avhandling och att vara doktorand, att jag hade egna studenter och så vidare. De verkade på det hela taget vara bekväma i mitt sällskap och hade ofta ett förklarande tonläge, undrade varför jag var så fascinerad av poliser och liknande. Man verkade också anta en beskyddande hållning, vad gällde att hålla mig på säkert avstånd från arresterade eller förhörda personer och man påpekade att jag får säga till om något känns jobbigt eller alltför grovt.

När jag följde med poliser på patrull hade jag oftast på en skyddsväst och ungdomar som polisen mötte i arbetet kunde nyfiket komma fram och fråga vem jag var, ofta gissade de att ”du ska bli polis, eller hur?”. Jag måste nog ha sett lite komisk ut när jag gick runt i en för stor skyddsväst (ofta en anpassad för kvinnor, fick jag veta, jag lärde mig aldrig se skillnaden) och antecknade på ett skrivblock. När jag åt lunch tillsammans med en civilklädd polis påpekade kollegorna från en annan station småskrattande att jag minsann verkligen lyckats klä ut mig till att inte se ut som polis.

Denna juniora roll i polisernas vardagsliv gällde inte i samtliga situationer. Ett exempel var när en nybliven polis en gång tolkade en utredande fråga som en negativ utvärdering av hennes arbetsinsats och lite defensivt började motivera sitt agerande. Vid enstaka tillfällen påpekade poliser att jag uttryckte mig ”smart” eller att jag hade ”läshuvud” men i övrigt verkar jag ha inte ha betraktats som särdeles auktoritativ. Den juniora rollen verkar ha varit en regel med få undantag och jag uppfattade den som en fördel i fältarbetet. Jag förväntades inte förstå yrkesmässig jargong och verkade på det hela taget uppfattas som ”ofarlig” och kanske lite naiv. Min uppfattning är att detta underlättade kontakten med poliser i fältet, skapade en bekvämlighet och förtrogenhet som infann sig snabbt och enkelt. Denna juniora roll verkar alltså ha sammanfallit med att jag uppfattades mindre som en kritisk granskare och mer som en vänlig lärjunge.

Det har mig veterligen inte gjorts någon systematisk analys av olika etnografiska roller eller framtoningar i polisforskningen, angående hur dessa (om alls) påverkar datainsamlingen och studien i sin helhet. Jag vill ändå betona denna aspekt som en del av bakgrundsförståelsen till mina analyskapitel, eftersom jag finner det sannolikt att annorlunda data skulle ha insamlats om jag framstått som mer senior eller auktoritativ.

2.4.2 Belysande händelser i fältet

Jag vill lyfta fram några anekdoter som belyser min roll i fältet och kontakten med poliser. Den första händelsen är ganska enkel och säger något om min relation till poliserna. Vid ett tillfälle när jag följde med två poliser i en patrullbil under ett dagspass körde de tillbaka till stationen för att äta lunch. Jag hade ingen medhavd lunch och blev avsläppt vid en butik precis i närheten av stationen. Jag sa att jag kunde handla mat och att de kunde parkera och gå och äta så länge. ”Vi spelar inte så” sa den ena polisen kort och menade alltså att han insisterade på att de skulle köra mig de hundra meterna bort till stationen. De väntade i

några minuter och vi kom tillbaka till stationen tillsammans. Detta var två poliser som jag endast följde med denna dag – även om jag vid senare följde med en av dem på ett nattpass med en annan kollega. Med detta vill jag understryka att jag ansågs som en ”insider” av poliserna och att de antog en kamratlig hållning till mig, då jag åtminstone för tillfället ansågs utgöra en del av deras gemenskap. Förmodligen ville de också visa upp denna gemenskap.

Det förekom att jag deltog mer aktivt i polisarbetet. Vid ett tillfälle närvarade jag när fyra civilklädda poliser omhändertog två personer misstänkta för ringa narkotikabrott i parken (de hade rökt cannabis, hade cannabis i en sportväska som också visade sig innehålla en stor kniv). Vid detta tillfälle ombads jag bära en väska som tillhörde en av de två misstänka unga männen, medan en polis bar en skateboard under armen och en annan ledde en cykel. Det kunde förstås också förekomma att jag deltog genom att hålla föremål, vid något tillfälle en ficklampa medan poliserna inspekterade en vandaliserad bil på natten.

Vid ett annat tillfälle agerade jag tolk när två berusade polacker omhändertogs vid en öppen psykiatrisk avdelning en sen kväll (eftersom jag talar polska). Då samtalade jag även en stund på polska med de båda männen som sorgset beklagade sig över att det skulle bli ”gula madrassen” även denna natt (cellens obekväma gummimadrass på arresten).

Under ett ärende blev jag mer direkt inblandad. Detta var en kväll då två poliser kallats till en lägenhet när en man vägrade lämna lägenheten. Det var tre polacker i lägenhet, en kvinna och två män. En av männen var mycket upprörd och verkade vara kvinnans tidigare partner som fortfarande umgicks med densamma – och den andre mannen föreföll vara kvinnans nya partner. Den upprörde mannen, som alltså vägrade lämna lägenheten, var kraftigt berusad och aggressiv. Han svor och hotade på polska och talade inte svenska. Jag ombads då att översätta det poliserna sa till mannen – att han borde lugna sig, att det var dags att gå hem, och att poliserna skulle följa honom ut. Då sade jag något artigt i stil med ”bäste herrn, poliserna ber er om att…”. Däremot översatte jag inte mannens ilskna kommentarer och hans hot mot den andre mannen, något om att han skulle återkomma och ge denne ”på käften”. När poliserna följt mannen genom trapphuset och ner till gatan insisterade denne på att få gå upp igen för att hämta nyckeln så att han kunde cykla hem. Poliserna sa att de kunde hämta nyckeln, varpå jag själv försiktigt inflikade att ”grabbar, han är ju alldeles för full för att cykla hem”. Poliserna godtog min invändning och jag sa till mannen att poliserna sagt att det var bäst att han gick hem, eftersom han var berusad. Mannen beklagade sig högljutt på polska och bad om att bli skjutsad hem och jag fick meddela honom att detta tyvärr inte gick.

Händelser av detta slag är exempel på hur min roll som etnograf delvis överskrids i och med att jag blir en mer aktiv deltagare i polisernas arbete. Emellertid utgjorde tillfällen som dessa undantag och i regel var jag en betraktare och samtalspartner.

Den sista berättelsen handlar om risken att bli exkluderad och att mista kontakten med fältet – och återigen om polisers sätt att inkludera mig. Vid ett tillfälle, under en fältstudieperiod, blev jag uppringd en sen kväll av en journalist som bad mig om att kommentera ett mord som skett i Malmö. Jag påpekade noga att jag inte var den typen av kriminolog och inte hade mycket att säga om saken. Journalisten insisterade på att jag åtminstone skulle ge *någon* kommentar, varpå jag obetänksamt sa att det var anmärkningsvärt att nya mord skedde under en period då det fanns fler poliser inkallade till staden just för pågående mordutredningar. Nästa morgon åkte jag tidigt till polisstationen för att enligt min planering med poliserna närvara vid ett större ingripande i ett bostadsområde i en förort. Flera av de poliser jag kände lite verkade denna morgon inte riktigt hälsa på mig (vilket de annars brukade göra) och undvek mig med blicken. Jag tänkte inte närmare på detta utan skyndande entusiastisk mig att få på skyddsvästen och komma med till utsättningen (det förberedande morgonmötet).

När jag kom in i rummet var alla åtta närvarande poliser lite stela och tysta. En polis kom fram till mig och berättade tystlåtet, under omskrivningar, att det nog inte passade att jag skulle följa med trots allt, och att detta berodde på säkerhetsmässiga frågor. Snart åkte poliserna iväg utan mig och jag satt kvar på stationen ensam en tidig morgon innan kontorspersonalen kommit till jobbet. Först då kom jag att tänka på journalisten från kvällen innan, begav mig tillbaka till mitt kontor på universitetet och köpte på vägen ett exemplar av den dagstidning som journalisten jobbade på. Mina ord klädde den största rubriken på framsidan, om än i ganska förvrängd form: ”Fler poliser betyder inte färre mord”, det ansåg alltså ”krimexperten” Daniel Görtz. Jag nämndes flera gånger i artikeln med citat som hjälpligt skulle kunna ha tillskrivits mig, om än utifrån en ganska snäv tolkning som fick mig att låta minst sagt kritisk mot polisens arbete med pågående mordutredningar. Nedslagen och arg återkom jag till kontoret där telefonen började ringa under förmiddagen, då fler journalister ville intervjua ”krimexperten” och höra mer om min kritik mot polisen (jag tackade nej).

Hade jag skadat min kontakt till fältet genom att oförsiktigt prata med en journalist? Hade jag hamnat i en olycklig rollkonflikt, mellan den juniora, naiva forskaren och en annan mer pompös och förnumstig sida?

Jag blev kvar på kontoret den dagen men bestämde mig för att ta mig samman och återkomma nästa morgon för att öppet tala med poliserna om missförståndet. Denna morgon möttes jag till min förvåning av samma varma mottagande som jag annars tidigare upplevt. Ingen hade läst artikeln och mina ursäktande förklaringar skrattades bort med att ”sånt händer oss hela tiden” och att ”den är väl ingen som läser den där tidningen”. Jag försäkrades om att detta inte var något jag behövde oroa mig över.

Jag gjorde plötsligt en helt annan tolkning av gårdagens händelser. Poliserna hade varit undvikande, snarare än ifrågasättande, eftersom jag kommit dit tidigt på morgonen och inte fick lov att ta del i deras gemenskap i enlighet med vår gemensamma planering. Avståndet mellan mig och poliserna hade tydliggjorts, och poliserna hade i sammanhanget agerat undvikande för att ”rädda mitt ansikte” (Goffman 1967). Dagen efter verkade poliserna istället ”reparera” genom att vara lite extra tillmötesgående. Polisernas obehag och undvikande föreföll alltså inte handla om något som stått i tidningen eller om deras uppfattningar om mig, utan snarare om att poliserna själva upplevde att de brutit den gemenskap som jag annars tilläts vara del av. Under eftermiddagen samma dag kom en gruppchef fram till mig om berättade, även då med flackande blick, att det var han som tagit beslutet att jag inte fick följa med. Det berodde på att han kände att det var en svår operation och att han inte hade velat ha extra ansvar för min säkerhet. Jag förstod det som en vänligt ursäktande förklaring.[17]

Denna sista berättelse antyder något om spänningen mellan deltagandet i fältet och själva *yrkesrollen* som etnograf. Även denna yrkesroll kan studeras etnografiskt och har sina gränsområden och sitt *dirty work* (Wellin och Fine 2001/2010, 324-25), alltså arbete som inte ingår i den ideella bilden av arbetsprocessen och yrkesidentiteten. Deltagandet i fältet har ibland inkräktat på rollen som etnograf och vice versa. Emellertid kan även sådana spänningar bidra till studien då de, till exempel som ovan diskuterades, kan synliggöra hur poliser inkluderar och exkluderar en utomstående.

---

[17] Här har opponenten på slutseminariet, Lars Holmberg, påpekat att en möjlig (och i hans ögon mer sannolik) tolkning är att poliserna visst kände till artikeln och att de vidtog en första disciplinerande åtgärd för att sedan ursäkta mig och släppa in mig i gemenskapen igen. Eftersom jag hade ganska nära kontakt med flera av poliserna och upplevde deras förvåning när jag tog upp ämnet som uppriktig, ser jag inte denna tolkning som trolig – även om jag medger att den inte kan uteslutas.

2.4.3 Egna känslor och upplevelser

Min ansats är inte autoetnografisk[18] (Ellis 2004), men något bör ändå sägas om mina egna upplevelser och känslor kring fältarbetet. Generellt skulle jag sammanfatta det som att den empiriska studien inte varit en särdeles känslosam process. Övervägande har jag haft mindre laddade känslor som nyfikenhet, trevnad och ibland lite uttråkning eller trötthet. Jag har knappast ägnat upplevelsen av att ”lämna fältet” några närmare tankar, vilket heller inte är något som verkar tas upp av andra polisetnografer.

Både poliser och personer jag möter i andra sammanhang kan undra om jag upplevt något traumatiskt eller chockerande, om någonting varit alltför grovt eller våldsamt för mig. I princip har jag inte sådana upplevelser. Ett undantag är att jag vid några tillfällen kände mig skärrad och illa till mods när jag såg omhändertaganden av kraftigt berusade personer. Dessa personers uppträdande och vad som i mina ögon verkade vara tragiska livssituationer följde mig under en kortare period och orsakade åtminstone någon natts orolig sömn. För att sätta detta i proportion har jag sannolikt påverkats betydligt mer av arbetslivets vardagsstress i övrigt.

Vad gäller varma eller kamratliga känslor tenderade jag generellt sett att uppskatta polisernas sällskap och lärde känna några lite bättre, men utvecklade inga närmare band till någon enskild person. Jag har inte i någon nämnvärd grad upplevt vänskap, attraktion inför forskningspersonerna eller saknat dem efter avslutat fältarbete. Poliser eller andra personer i fältet har å andra sidan i regel heller inte väckt frustration eller motvilja hos mig, möjligen med undantag för när poliser vid enstaka tillfällen uttalat sig om romer, se delkapitel 6.6.

2.5 Övriga etnografiska överväganden

Som sista del i denna metoddiskussion vill jag lyfta tre diskussioner som är avgörande både för studiens genomförande och dess resultat: analys av data, etiska aspekter, och tankar kring hur mina etnografiska data kan användas samhällsvetenskapligt.

---

[18] Autoetnografisk forskning kontrasteras mot annan etnografi genom att man lägger större vikt vid etnografens subjektiva upplevelser, tankar och känslor.

2.5.1 Analys av data

Analysen av data, alltså vägen från fältanteckningar och inspelningar till färdig tanke och text, skedde i ett växelspel mellan fältarbete, kontorsarbete och inläsning av teori, tidigare forskning och metodologi. Jag vill lyfta fram några aspekter av denna process.

Jag insamlade inledningsvis data utan en tydlig mall eller med exklusivt öga för etniska relationer. Det var, som tidigare nämnts, efter hand som jag formade en klarare bild av studiens preciserade frågeställning som jag började bli särskilt uppmärksam på teman som etnicitet och humor i polisers vardag. Tidigare fältanteckningar var mer spridda på olika områden som godtyckligt fångade mitt intresse. Jag gick i ett senare skede igenom fältanteckningarna och kunde markera passager som var särskilt intressanta i förhållande till min frågeställning. De data som insamlades senare var redan utformade så att etnicitet i polisarbetet kom i fokus på ett tydligt sätt. Jag markerade alltså helt enkelt de delar av fältanteckningarna som var intressanta för olika områden jag ville analysera, identifierade mönster och placerade dem i ordning från de enklaste och tydligaste exemplen till de mer komplexa och mångtydiga.

När jag började skriva på själva analysen började jag med det som nu är kapitel 5 (etnicitet i mötet mellan polis och allmänhet). Dock tillkom empiriska studier efter detta, och jag började redan under fältarbetet anknyta observationer till analyser. Detta föranledde att idéerna till de andra analyskapitlen föddes.

Analysen av data har alltså skett iterativt, och inte som en självständig fas i arbetet efter avslutade fältstudier. Mina data har alltså sovrats efter hand och nytolkats i takt med att själva den teoretiska analysen vuxit fram. Man kan säga att den har byggt på lager efter lager, där jag också läst igenom och umgåtts med fältanteckningarna i nytt ljus beroende på var i analysarbetet jag befunnit mig. De koncept som genererats (Hammersley och Atkinson 2007) för att för att bättre beskriva olika sidor av polisernas verklighet har samtliga uppstått under genomarbetningen på kontoret, alternativt när tankarna vandrat under tågresan eller parkpromenaden.

2.5.2 Kan jag skada någon?

Den centrala etiska frågan kring en studie av detta slag är förstås om jag genom mitt arbete kan råka skada eller kränka någon forskningsperson och, om så är fallet, ifall detta kan anses vara ett rimligt och försvarbart risktagande. I tillägg

till detta kan frågan ställas om jag i mer allmän bemärkelse betett mig klandervärt eller ohederligt, oavsett om detta kommit någon särskild person till last. Slutligen kan forskningens allmänna syfte och nytta ifrågasättas, vilket också kan vägas mot de två första kategorierna (Murphey och Dingwall 2001/2010).

Att råka skada någon kan i sammanhanget beskrivas under två kategorier: själva utförandet av fältarbetet och spridningen av information om enskilda personer.

Vad gäller utförandet av fältarbetet går det förstås inte att utesluta att jag på olika sätt orsakat obehag hos de poliser jag följt. Emellertid finns det inga särskilda skäl för att anta att så är fallet, då poliserna nästan utan undantag tycks ha uppskattat att ha mig som lyssnare och betraktare. Vid några tillfällen har dock unga män som poliser är i färd med att gripa reagerat på att jag står och skriver med ett anteckningsblock. Då har jag artigt förklarat att jag inte är deltagare i polisens arbete, att jag gör en undersökning och att jag inte skriver om dem som personer. Detta är kanske en sanning med modifikation, eftersom mina fältanteckningar ju även använder sig av ungdomars utsagor, även om tid och plats, utseende och ålder inte närmare specificeras.

En annan kontroversiell fråga är att jag vid ett flertal tillfällen har följt med poliser in i privata hem, ibland under känsliga och utmanande omständigheter. När tillfälle har getts har jag kort förklarat att jag skriver en undersökning om polisens arbete och bett om muntligt godkännande för att komma in i hemmet – något som vid samtliga tillfällen har accepterats. Emellertid bjöds inte alltid denna möjlighet eftersom situationen kunde vara besvärlig, personer förvirrade eller berusade eller för att poliserna och andra samtalade så att jag inte gavs utrymme. Det har aldrig förekommit att någon specifikt bett mig att lämna platsen, eller uttryckt att de kände sig förolämpade av min närvaro. Jag ansträngde mig dock för att vara känslig inför denna möjlighet.

Den andra kategorin gäller personlig information. Jag hanterar förstås känsliga uppgifter och förvarar dem på kontoret, även digitalt på datorn (stationär dator med lösenord). Det är dock mycket svårt att utläsa personliga data från mina fältanteckningar då jag redan vid nedskrivingen har varit medveten om anonymitetsfrågor och sekretess. Etiknämndens prövning, som mitt forskningsprojekt genomgick 2011, betonade betydelsen av att ingen person någonsin fick kunna kopplas till någon misstanke om brott, ens i mina fältanteckningar. Det går heller inte att göra sådana kopplingar. Det betonades även att ingen känslig information fick skrivas ned om ungdomar under femton års ålder. Det har heller inte förekommit. Jag genomgick under maj 2011 även polisens interna utbildning i sekretess och hantering av handlingar och

arbetsmaterial i samband med att jag skulle få tillträde till fältet. Här lärde jag mig att skilja på offentliga handlingar och arbetsmaterial från pågående utredningar och att det senare under inga omständigheter får spridas.

Det är oundvikligt i en studie som denna att människor kommer med i fältanteckningarna utan att ha gett sitt godkännande eller att ens någonsin få kännedom om studien. Bevarandet av anonymitet är därför helt avgörande. De poliser som jag följde och som fick möjlighet att ställa frågor till mig undrade i regel också vad min studie skulle handla om. Fastän jag, åtminstone under studiens senare period, hade en någorlunda klar idé om att fokusera på etnicitet inom polisarbete, nämnde jag inte detta. Jag svarade i början av fältarbetet undvikande och vagt med att det finns flera olika teman och att jag utforskar frågeställningen efter hand – vilket ju också stämmer. Efter att jag fått frågan flera gånger utvecklade jag även ett mer genomtänkt svar som gick ut på att jag förklarade för poliserna att jag undvek att ”prata sönder” forskningen och att ”göra poliserna självmedvetna” och att jag därför (inför närvarande) föredrog att hålla det mesta av mina funderingar för mig själv. Jag berättade också att jag var där för att förstå polisarbetet utifrån deras egen vardag och villkor. Allt detta var uppriktiga svar.

Vad gäller studiens nödvändighet vill jag mena att etnografiskt deltagande i fältet är ett oumbärligt instrument för att studera etnicitet inom polisen och att det finns betydande värde av sådan forskning, eftersom det möjliggör noggranna och systematiska studier av polisers beteende som inte kan uppfångas med andra metoder. Utan denna typ av forskning skulle offentlighetens bild av polisen baseras på medierapportering, enskilda berättelser och polisens egen rapportering. Därför är de risker som diskuterats ovan små och rimliga i proportion till resultatets relevans.

2.5.3 Etnografins kunskapsområde

Inför nästa kapitels teoretiska genomgång kan det till sist sägas något om etnografins kunskapsområde, alltså om förhållandet mellan metod, empiri och teori – något som systematiserades av sociologer från 1950-talet och framåt (Wellin och Fine 2001/2010, 324). En etnografisk studie av det slag som jag här presenterar kan sägas bygga på tre element som tillsammans skapar den specifikt *etnografiska* positionen:

- ett *direkt deltagande* i fältet och ett levande möte med lokalt meningsskapande och lokal kunskap,
- ett *utomståendes perspektiv* på fältet, från en position där åtminstone betydande aspekter av fältet känns främmande,
- samt en *teoretisk position* under utveckling, som utmanas allteftersom kunskapen om fältet växer.

Dessa tre delar summerar mitt eget sätt att se på vad den etnografiska studien bidrar med. Det är just i skärningspunkten mellan de tre elementen som ett bidrag kan ges till förståelsen av polisen och etnicitetens betydelse i deras arbete.

Det direkta deltagandet finns förstås redan hos så många poliser, varför etnografen inte kan ge mer ingående kunskap än fältets etablerade medlemmar. Däremot tillför etnografen något genom att befinna sig i fältet med ett *utanförperspektiv*, att jag alltså upplever polisens vardag som något obekant. Slutligen tillförs ett teoretiskt ramverk från samhällsvetenskapen, vilket medför att den lokala kunskapen kan förstås på nya och mer allmängiltiga sätt. Varken teori, utanförperspektiv eller närkontakt med fältet räcker i sig själva till för att skapa ny etnografisk kunskap. Etnografen har tillgång till samtliga tre element.

Etnografins kunskapsområde är förstås begränsat av etnografens egna tolkningsramar, sinnesintryck, iakttagelseförmåga, förmåga att minnas och anteckna, språkkunskaper, osv. Det är vidare begränsat på det sätt att generaliseringar är svåra. Ändå är generaliseringar och underförstådda kvantifieringar oundvikliga i viss mån. Jag måste emellanåt göra påståenden om vad exempelvis poliser ”ofta” eller ”ibland” gör. Dessa påståendens riktighet kan inte entydigt utvisas utifrån min studie. De får istället jämföras med andra etnografier – och eventuellt väcka nya forskningsfrågor som skulle kunna operationaliseras och kontrolleras även kvantitativt om så skulle behövas.

Jag vill avslutningsvis framhålla att etnografins kunskapsområde just är att använda skärningspunkten mellan deltagande, utanförperspektiv och teoretiserande för att finna mönster i vardagen och att konceptualisera dessa mönster i syfte att skapa ny kunskap. Därför kan frågan om varje mönsters kvantitativa omfång och förekomst suspenderas, sättas inom parantes, i en studie som denna. Det viktiga här är att använda den unika etnografiska position som beskrivits för att upptäcka och namnge sociala fenomen i hänseende till etnicitet i polisarbetet.

Kapitel 3. Teori

I detta kapitel redogörs för studiens teoretiska utgångpunkter: Erving Goffmans vardagssociologi, etnometodologi, etnicitetsforskning och polisforskning.

Först beskriver jag det etnometodologiska perspektivet. Jag erbjuder en förklaring till varför detta synsätt är fruktbart för studier av etnicitet inom polisen. Emellertid följer jag inte till punkt och pricka det etnometodologiska perspektivet såsom det formulerades av dess upphovsman Harold Garfinkel. För det första används en bredare socialpsykologisk och etnografisk-sociologisk tradition. För det andra inspireras studien av konversationsanalysen i Harvey Sacks tradition, en skola med nära band till etnometodologin.

I kapitlets andra del placeras etnometodologin på en metateoretisk karta, i vilken jag förhåller etnometodologin till andra infallsvinklar. Några kritiker av etnometodologin bemöts utifrån denna kartbild. Jag lutar mig emot Gubrium och Holsteins (1997) ansats till en metodologisk syntes mellan fyra sorters kvalitativa perspektiv: *naturalistiska*, *postmoderna*, *emotionalistiska* och *etnometodologiska*. I detta sammanhang diskuteras även några *postkonstruktivistiska* tankegångar och jag argumenterar för att dessa kan bidra till att vardagliga betydelser och praktiker omskapas – vilket alltså kan öppna möjligheter för en mer samhällsengagerad roll för etnometodologiska studier.

Jag har i detta sammanhang lånat teori från området kön/genus som jag vill försöka överföra till etnicitetens område. Genusforskningens perspektiv förefaller mer teoretiskt utvecklade än de som återfinns inom etnicitetsforskningen. Kapitlets tredje del diskuterar hur etnicitet är socialt skapad, men argumenterar även för att etnicitet i viss mån kan beskrivas i naturalistiska, beskrivande termer.

Därefter beskriver jag den teoretiska utgångpunkten i förhållande till polisen och polisforskningen. Här ligger fokus på att skapa en överblick över perspektiven i framförallt svensk och skandinavisk forskning, samt att redogöra för några återkommande resultat inom etnografisk polisforskning. Min målsättning är att formulera ett perspektiv på polisforskning som syntetiserar de olika positionerna så att de kan rymma både förståelse för polisens vardag och kritisk, sociologisk analys.

Kapitlet avslutas med en kortare reflektion kring hur etnometodologiska studier av etnicitet inom polisen kan bidra till att fältet utvecklas både teoretiskt och praktiskt. Avslutningsvis jämför jag mina teoretiska val med andra alternativ. Jag argumenterar här för att mitt perspektiv på etnicitet inom polisen kan ha fördelar framför strukturalistiska, postkoloniala eller vedertagna kritiska perspektiv.

3.1 Goffmans vardagssociologi

Inför genomgången av etnometodologisk teoribildning vill jag presentera några viktiga begrepp från Goffmans idévärld. Goffman myntade många begrepp som försöker fånga aspekter av vardagslivets logik och moderna människors uppträdande i offentliga rum. Att stödja sig på och låna av Goffman har därför varit tacksamt under analysen.

I synnerhet *backstage* (bakre regionen) och *frontstage* (främre regionen) är ett viktigt begreppspar i denna studie. De båda begreppen diskuteras i *Jaget och maskerna* (Goffman, 1959/2006) och indikerar att många av vardagslivets situationer tycks vara uppdelade i två olika regioner som liknar teatern: det finns en scen (*frontstage*) och någonting bakom scenen (*backstage*). Människor ingår i olika *team* och gör *teamframträdanden* i vilka man samspelar för att uppnå en viss intrycksstyrning för utomstående. *Frontstage* är de ”scener” på vilka teamframträdanden görs inför olika publiker. Teamframträdanden kan vara restaurangens salong, den välbeställda familjens vardagsrum – eller polisen ute i stadsmiljön, där publiken utgörs av allmänheten. I den bakre regionen umgås man under friare former och på mindre tillrättalagda sätt, i regel på säkert avstånd från utomståendes blickar; man hanterar teamets hemligheter och liknande, om det är svordomar, en kycklingklubba tappad på golvet, eller en etniskt färgad jargong.

Ett annat tema som är mycket återkommande hos Goffman, redan i tidigare skrifter som *Interaction Ritual* (Goffman 1967 – dock bestående av äldre essäer), är den vardagliga hanteringen av skamkänslor och upprätthållandet av en gemensam vardagsordning. Ett avgörande begrepp här är ansikte eller *face*. I vardagliga situationer upprätthåller människor ett visst ansikte, och det anses mycket skambetonat att ”tappa ansiktet”, varför människor i vardagsinteraktioner ägnar sig åt en mängd subtila ansträngningar för att upprätthålla båda den egna och andras ansikten.

Fastän ett flertal andra goffmanska begrepp används i analysen, vill jag här enbart nämna ytterligare ett: *frame*, eller situationens ramar. I en berömd passage nämner Goffman att han inte längre studerar människor och deras situationer, men snarare ”situationer och deras människor” (Goffman 1967). Detta är något som i senare skrifter utvecklas och systematiseras till *frame analysis* eller analys av situationella ramverk. Goffman (1974) menade att varje situation innehåller många delar som filtreras bort, så att människor gemensamt lyckas fokusera på några avgörande definierande aspekter av situationen. Detta gör inte godtyckligt, utan i enlighet med vissa mönster som går att känna igen och studera i varje given situation. Ramverksanalys är studiet av hur situationer överhuvud lyckas bli till situationer, hur de blir socialt begripliga.

3.2 Vad är etnometodologi?

Etnometodologi är en samhällsvetenskaplig teoribildning med tillhörande forsknings-program som formulerades av Harold Garfinkel under 1950- och 60-talen, vars syfte är att möjliggöra studier av sociala fenomen såsom de görs eller åstadkoms i vardagen genom människors deltagande.

Även om Garfinkel inte ville kalla sig för sociolog, utan hellre för etnometodolog, har etnometodologin främst fått inflytande som en gren inom sociologin. I kursböcker och översikter presenteras etnometodologi i regel som en av de stora kvalitativa forskningstraditionerna. Etnometodologins mest centrala skrift är Garfinkels *Studies in Ethnomethodology* som utkom 1967. Här formuleras ett forskningsprogram som kan ställas i kontrast till den vid tillfället så inflytelserika strukturfunktionalismen, vars främste teoretiker var Talcott Parsons, tillika Garfinkels egen lärare och delvis föregångare.

Garfinkels grundsats var att ”sociala fakta” såsom de formulerats av Durkheim (t.ex. institutioner som arbetsdelningen, religionen eller äktenskapet men även fenomen som hälsningar eller självmord) inte enbart, eller kanske ens främst, bör betraktas som storskaliga, utifrånverkande abstraktioner. Sociala fakta kan och bör även studeras som vardagliga företeelser. Utan en sådan situerad förståelse riskerar sociologin att förbise hur sociala fenomen skapas och upprätthålls genom medventa, tänkande människors beteenden (Garfinkel 1967/2011, vii). Richard A. Hilbert har argumenterat för att etnometodologin utgör ett avbrott mot en tendens till rationaliserande samhällsprocesser som även kommit att prägla sociologin, särskilt hos Parsons, men att etnometodlogin ändå

bygger vidare på den klassiska sociologin hos Durkheim och Weber (Hilbert 1992/2001).

Jag ska inte här djupdyka i etnometodologins idéhistoria, det räcker med att säga något om vilka inspirationskällor som spelade en avgörande roll för dess utveckling. Medan Parsons strukturfunktionalism försökte beskriva hur samhället kan existera och fungera genom att dess olika beståndsdelar samverkar för att skapa en komplex helhet, menade Garfinkel att ett sådant perspektiv förbiser människors praktiker och medvetanden (Heritage 1984, 15-31). Det vardagliga medvetandet följer inte linjärt uppställda normer, utan förefaller snarare kunna reflektera över, delta i och samskapa varje ny situation som uppkommer. Situationerna är i sin tur unika och kräver därför att människor löpande skapar nya, provisoriska berättelser eller *accounts* för varje händelse (Garfinkel 1967/2011, 1 ff).

I syfte att återinföra det subjektiva medvetandet i den sociologiska analysen stödde sig Garfinkel på den fenomenologiska teoribildningen hos filosofen Edmund Husserl och framförallt på de sociologiska vidareutvecklarna av fenomenologin, Alfred Schutz och Aron Gurwitsch (Heritage 1984, 37 ff). Det fenomenologiska studiet av verkligheten befattar sig med medvetandet, med verkligheten såsom den konkret upplevs ”i första person”. De sociologiska vidareutvecklarna betonade att ingen sådan direkt upplevelse är möjlig att studera utan den begreppsvärld eller *typifiering* genom vilken subjektet tolkar sin omgivning. Upplevelsen av en stol är till exempel beroende av vår tolkning av denna, en tolkning som alltid har sitt ursprung i våra sociala relationer och interaktioner (Heritage 1984, 51 ff).

Vad Garfinkel verkar ha försökt lyfta fram är alltså en korsning av dessa två storheter:

1. Samhället förstått som en helhet av intimt sammanknutna relationer, växelverkningar och deras funktioner i förhållande till varandra och helheten (strukturfunktionalism).
2. Samhället som den personliga upplevelsen av konkreta situationer och människors ”självklara”, vardagliga och praktiska deltagande i dessa (fenomenologi).

Garfinkels syntes, etnometodologin, tjänar till att beskriva hur samhället uppstår genom människors deltagande i situationer och hur detta deltagande i sin tur skapar det medvetande som gör ett aktivt och medvetet upprätthållande av samhället möjligt. Man kan säga att Garfinkel sätter upp målet att förstå den

sociala verkligheten – inte som ett ”samhälle” på abstrakt avstånd och inte heller som en rent subjektiv upplevelse – utan snarare som intersubjektiv skapelse (Heritage 1984, 54 ff). Därmed kan man säga att Garfinkel försöker muta in ett nytt epistemologiskt territorium och renodlar en särskild ingångsvinkel till att studera sociala fenomen. Det är viktigt att understryka att Garfinkel i och med detta bryter med båda sina idéhistoriska inspirationskällor.

Etnometodologin är inte ute efter det ”objektivt existerande samhället” bortom medvetandet och deltagandet, som varit fallet i strukturfunktionalismen och den tidigare durkheimska traditionen. Och den är heller inte ute efter att leva sig in i någons upplevelse av färger, smaker, stämningar, känslor och sinnliga eller själsliga företeelser, vilket ju varit fenomenologins gebit.

Etnometodologin ser på människor ”utifrån”, alltså sedda ”i tredje person” av en betraktare, och försöker genom det detaljerade och finkänsliga studiet av deras handlingar och uppträdanden härleda den underförstådda sociala ordning som de följer (Garfinkel 1967/2011, 35-38). Men eftersom människorna är medskapare till varje sådan ordning kan resultatet inte presenteras som välformulerade normer eller regler. Istället består forskningsresultatet av beskrivningar av de handlingar som utförs, beskrivningar av hur dessa åstadkoms och varför de anses förnuftiga och ”logiska” av interaktionens medlemmar. På detta vis ges varken de opersonliga strukturerna eller den subjektiva upplevelsen (det sociala medvetandet) företräde i analysen. Interaktionen och den frammanade situationen hamnar i fokus, samt människors (deltagares, ”medlemmars”) egen förståelse för dessa (Garfinkel 1967/2011, 49-53).

En sådan ambition kräver av etnometodologen[19] att denne kan hålla tre aspekter för ögonen samtidigt:

1. Varje enskild handling eller uttalande.
2. Det omedelbara sammanhang i vilken handlingen uppkommer.
3. Det större sammanhang som situationen är del av.

Jag ska beskriva etnometodologin något närmare, vilket innefattar en presentation av några av dess viktigaste begrepp. Det bör understrykas att det som presenteras utgör ett urval med öga för den föreliggande studiens syfte.

[19] Notera att jag själv inte gör anspråk på att kalla mig för ”etnometodolog”, men snarare en etnometodologiskt inspirerad och influerad sociolog. Se närmare under 3.4.

3.2.1 *Etno* och *metodologi*

Inledningsvis kan det vara på sin plats att säga något om ordet etnometodologi. Ordets beståndsdelar såsom de används av Garfinkel kan fordra en närmare förklaring.

”Etno” betyder i detta sammanhang en grupp, eller medlemmarna i en viss form av interaktion, till exempel en rättegång, ett bröllop eller ett äktenskap. Sammanhanget kan också vara en etnisk gruppering eller tillhörighet, men detta är inte nödvändigt. ”Etno” vill helt enkelt säga att det rör sig om att förstå medlemmarna, vilket medlemskapet nu än må vara. Myntandet av sammansättningsordet inspirerades av att det när Garfinkel var verksam fanns ett flertal subdiscipliner av kulturantropologi som kallades för etnomedicin, etnobotanik, etnozoologi och så vidare som befattade sig med att förstå och beskriva bland annat ursprungsbefolkningars olika kunskapsbildningar (Pollner och Emerson 2001/2009, 120; Garfinkel 1974, 15-18). Prefixet etno- används dock i etnometodologi i bredare bemärkelse än exempelvis i ”etnologi” som, åtminstone traditionellt sett, behandlar just folkgruppers seder och bruk. Det kan noteras att föreliggande studie därmed rör sig med tre av avgörande ”etno”-ord: etnometodologi, etnografi och etnicitet. I samtliga tre ord har ”etno” olika betydelse.

Även ordet metodologi används på ett sätt som skiljer sig från dess gängse betydelse inom samhällsvetenskapen. Vanligen innebär ordet förstås "läran om forskningsmetoder”, alltså vetenskapsteoretiska överväganden om varför och hur vissa metoder kan eller bör användas och hur dessa kan anknytas till empirisk bevisföring och teoretisk kunskap. I Garfinkels etnometodologi betyder ”metodologi” istället ”läran om vardagliga metoder” eller ”människors metoder” (Garfinkel 1967/2011, 10 f). Målsättningen är alltså att beskriva och lära sig om de metoder eller ”etnometoder” som människor konkret använder för att på ett framgångsikt sätt åstadkomma vardagliga situationer eller definitioner av verkligheten. Sådana metoder kan röra sig om, för att ta Garfinkels egna exempel, skapandet av en konversation, en könsidentitet, en könsordning eller en uppsättning dokument med statistiska uppgifter (som antar betydelsen som auktoritativa fakta).

Sammantaget betyder alltså etnometodologi ungefär läran om människors metoder för att delta i, skapa och återskapa de sammanhang i vilka de är medlemmar.

3.2.2 Indexikalitet

Å ena sådan menar etnometodologin att medlemmarna är medvetna om vad de gör och att deras deltagande alltid är begripligt (*accountable*) utifrån de lokaliserade perspektiv som de själva ger uttryck för. Därmed kan forskaren egentligen inte ställa sig över de lokala förklaringarna och påstå sig komma med en bättre eller ”mer verklig” beskrivning om vad som händer. Tvärtom anses forskaren i viss mån underordnad de medlemmar som har en lokalt förankrad förståelse (Garfinkel 1967/2011, 68 ff).

Å andra sidan erkänner etnometodologin att dessa lokala berättelser alltid bygger på en större uppsättning förgivettagna eller underförstådda antaganden som i regel inte formulerats av medlemmarna själva. Därför blir etnometodologin meningsfull – den beskriver det alltför självklara, det uppenbara eller det banala som gärna förbises (Garfinkel 1967/2011, 7-9, 36). Etnometodologin menar att forskaren förvisso måste utgå ifrån de lokala förståelser och berättelser som medlemmarna ger uttryck för, men att denne ändå kan tillföra ny kunskap genom att beskriva hur medlemmarnas beteenden tillsammans skapar ett visst socialt fenomen. De lokala förståelserna studeras och respekteras men sätts också inom parantes (*bracketing*) (Gubrium och Holstein 1997, 40-44, 118-122). Frågan blir: *Hur gör de*?

Detta leder till det etnometodologiska projektets vetenskapliga kärna, som bäst fångas genom begreppet *indexikalitet*. Genom att studera *hur* medlemmarna *gör* försöker etnometodologen kasta ljus över en mer djupliggande fråga. Vad är den sociala verklighet som underförstått refereras till genom medlemmarnas handlingar och lokala förståelser? På olika sätt pekar medlemmarna på – de *indexerar* – någon form av underförstådd ordning som i regel förblir outtalad (Garfinkel 1967/2011, 10 f). Varje handling och varje uttalande har därmed en indexikalitet som antyder en underförstådd ordning. Medan den tidige Garfinkel ville förstå en sådan ordning i mer allmänna termer, gav den senare Garfinkel upp denna ambition och ansåg att syftet istället var att förstå de lokala ordningarna, till exempel bland pianospelare eller matematiker (ten Have 2004).

Indexikalitet är ett teoretiskt begrepp som omfattar alla handlingar i den sociala verkligheten. Varje handling refererar till, indexerar, något annat. Det är genom denna väv av referenser som handlingar, begrepp och uttalanden blir meningsfulla. Genom att förstå vad medlemmarnas handlingar underförstått refererar till ämnar det etnometodologiska projektet att utöka den gemensamma förståelsen för vardagen. Användningen av begreppet indexikalitet öppnar vägen för samhällsvetenskapen att *bygga vidare* på vardagens förståelser. Det handlar

om att, som Klas Gustavsson (2011, 26) anmärkt, skapa *kontinuitet* mellan vardagens förståelse och den samhällsvetenskapliga analysen. Det vetenskapsteoretiska argumentet för en sådan hållning är att forskaren ingalunda kan ställa sig bortom den vardagliga verklighet eller förståelse som hon eller han själv trots allt är del av.

3.2.3 *Accountability*

Särskilt berömda delar av den etnometodologiska teoribildningen är de som beskriver Garfinkels olika ”sociala experiment”. Dessa var inte experiment i vanlig bemärkelse, utan snarare en uppsättning sociala illustrationer av den etnometodologiska teoribildningen (Garfinkel 1967/2011, 38). Att de blivit så framträdande kan bero på deras förmåga att tydliggöra det underförstådda i vardagen, men kanske också på att de är ganska komiska och därför iögonfallande.

Garfinkel gav sina studenter i uppgift att genomföra olika upptåg som utmanade den vardagliga sociala ordningen. Ett så kallat *breaching experiment* bygger på att man plötsligt uppträder på ett sätt som inte förväntas i den situation man befinner sig. Detta leder i regel till att andra deltagare i interaktionen blir provocerade och håller ordningsbrytaren just *moraliskt* ansvarig för dennes agerande. Ordningsbrytaren misstänkliggörs och tillskrivs omoraliska motiv. Poängen med detta är att betona vilken styrka den underförstådda ordningen har i människors interaktioner och att en sådan ordning är nära förbunden med människors moraliska uppfattningar (Heritage 1984, 75 ff). Till de sociala pojkstrecken hör:

- Att ta andras frågor och utsagor alltför bokstavligt.
- Att inte låtsas förstå enkla vardagsceremonier som hälsningar.
- Att komma hem till familjen och vara tyst, inte samtala.
- Att flytta schackpjäser under ett parti på ett sätt som visserligen inte bryter mot reglerna, men som inte heller är begripligt utifrån spelets regler (t.ex. att byta plats på de båda tornen).

När exempelvis någon svarar på frågan om ”hur det står till” genom en längre utläggning som diskuterar för- och nackdelarna med tillvaron kan offret för

pojkstrecket snart bli irriterad och påpeka att man minsann inte bryr sig hur det står till egentligen. När man kommer hem och är oförklarligt tyst blir övriga familjemedlemmar snart arga och misstänksamma.

Det avgörande är att *breaching experiments* medför beteenden som inte går att redogöra för utifrån den underförstådda ordning som interaktionens medlemmar tar för given. Varje handling måste vara *accountable* i enlighet med en lokalt förankrad förståelse för att den ska verka meningsfull. *Accountable* betyder ”möjlig att redogöra för”, ”redovisningsbar”, ”möjlig att återge”. Så fort denna *accountability* avviks från undrar övriga medlemmar vad avvikaren ”håller på med egentligen”, då ingen tydlig redogörelse uppenbarar sig. När ingen sådan redogörelse är uppenbar uppstår frågan om det inte finns en annan, alternativ, redogörelse som man själv inte är införstådd med (Garfinkel 1967/2011), 53 ff). Det skulle alltså antyda att avvikaren *har* en redogörelse för sina handlingar som denne har skäl att dölja för andra deltagare. Detta förklarar också något av de vardagliga samspelens känslighet även för små störningar, som beskrivits i Goffmans (1959/2006) vardagssociologiska studier. Så fort en liten avvikelse från det förväntade uppstår, uppkommer ofta en olustig känsla och ett misstänkliggörande – kanske har avvikaren ”något i kikaren” eftersom denne agerar utifrån något sammanhang som hon eller han inte verkar vilja redogöra för. Därmed är varje social interaktion moraliskt laddad, där ett fördömande (stort eller litet) strax väntar den som utträder ur den förväntade interaktionsordningen (Heritage 1984, 99).

Vad gäller Garfinkels sociala rackartyg hade offren förstås alldeles rätt i sina antaganden. Avvikarna hade verkligen något i kikaren, i det här fallet att spela ett sociologiskt spratt och därmed underordna interaktionen ett annat, samhällsvetenskapligt intresse. Men Garfinkel lät även ordna ”experiment” som talade i motsatt riktning, att visa hur robust och enträgen tendensen att skapa sammanhållande redogörelser trots allt är.

Ett sådant experiment gick ut på att låta intet ont anande studenter få prova en påhittad terapiform där terapeuten endast svarade med ja eller nej på frågor som studenterna fick ställa efter att de förklarat olika bekymmer eller dilemman de stod inför (Garfinkel 1967/2011, 80 ff). Vad studenterna inte visste var att svaren var slumpvis avgjorda på förhand. Detta ledde förstås, efter tio frågor, till att terapeuten gett minst sagt motsägelsefulla rekommendationer. Ändå

framhärdade studenterna med att ställa frågor och skapa utförliga förklaringar till hur svaren trots allt hängde ihop i en helhet som gick att redogöra för.[20]

Ett annat experiment gick helt enkelt ut på att ställa sig på en offentlig plats och titta uppåt. Snart stannar någon annan och tittar, varpå fler människor samlas och tittar uppåt.

Dessa illustrationer understryker att människor i regel är snabba med att skapa redogörelser som, så att säga i efterhand, rationaliserar och redogör för både andra människors och egna handlingar. Vidare är våra redogörelser skapade i samspel med andra deltagare. Vi påverkas i hög utsträckning av andras agerande och kan definiera situationer utifrån vad vi ser eller hör att andra människor gör. På detta vis skapas och återskapas med förbluffande hastighet sociala ordningar. Interaktionerna skapar situationerna ”godtyckligt”; medlemmarna av en interaktion måste alltid i någon mening improvisera utifrån det stoff som situationerna ger.

Den underförstådda vardagsordningen tydliggörs kanske allra bäst genom studiet av enkla, vardagliga samtal (Garfinkel 1967/2011 38 ff). När exempelvis mannen i en familj kommer hem och säger till sin fru att dottern idag kunde sätta i mynt i parkeringsautomaten utan hjälp, underförstår detta en lång rad föregående händelser, tidigare konversationer och förväntade framtida händelser. Troligen brukar dottern sätta i mynt i parkeringsautomaten och har blivit lyft för att hon inte varit stor nog. Nu har hon alltså vuxit. Detta är intressant för frun eftersom hon är flickans mamma och med intresse har följt hennes fysiologiska och sociala utveckling, vilket också är något hon delar med sin man. Och då har vi inte nämnt att det förutsätter att mannen har kört bil och haft dottern som passagerare, information om hur hög parkeringsautomaten är, och så vidare. Vi hade kunnat fortsätta tillfoga underförstådda antaganden närmast i oändlighet. På detta vis är i stort sett alla vardagliga samtal i någon mån exempel på Ernest Hemingways literära ”isbergsteknik”, att enkla formuleringar lämnar det mesta osagt men antytt eller underförstått. Det som görs eller uttalas är bara en liten del av det större sammanhang som förblir under ytan.

Om varje liten, tillsynes oförarglig, interaktion i själva verket utgör toppen av ett kolossalt isberg av underförstådd social ordning, ämnar det knappast att förvåna att små avvikelser genast kan upplevas som störande och misstänkta. Det krävs en samspelthet för att vi ska kunna rädda våra åtminstone för tillfället sammanhållande redogörelser för situationen. Vi förväntar oss därför varandras

[20] Det kan i förbifarten noteras att ett sådant experiment sannolikt inte skulle godkännas av dagens etikprövningsnämnder.

behjälplighet i att skapa eller göra varje ny situation. Att en sådan behjälplighet upplevs utebli kan förståeligt nog leda till den moraliska indignation och emotionella laddning som drabbar avvikaren. Ett underförstått socialt kontrakt har brutits. När samspelet inte fungerar hotas hela den sociala verklighet som deltagarna anser att de befinner sig i. Det erbjuder även en förklaring till varför vi i så stor utsträckning tycks vara måna om att skapa sammanhållande redogörelser för våra egna och varandras handlingar.

Richard Buttny (1993) har understrukit betydelsen av att anknyta *accounts* i Scott och Lymans bemärkelse (Scott och Lyman 1968) – alltså som rättfärdiggörande redogörelser – till hur vi närmast automatiskt blir moraliskt ansvariga enbart genom att delta som medlemmar i interaktioner (*social accountability*). Den vardagliga ordningen är moraliskt genomsyrad.

3.2.4 Etnometodologiskt underbyggd etnografi

Klassisk etnografi handlar om att förstå främmande eller närliggande kultur genom att på olika sätt delta i denna. Etnografi kan knytas till olika teoretiska projekt och varierar till sin form beroende på både metodval, metodologi och etnografisk tradition. Inom sociologin har etnografiska studier en naturlig hemvist i vardagssociologiska frågeställningar och socialpsykologisk och socialkonstruktionistisk teoribildning. Förhållandet till socialantropologin är förstås särskilt intimt, då denna disciplin till stor del är grundad kring den etnografiska metoden. Men hur förhåller sig etnografi till etnometodologin?

Etnometodologin är annorlunda än den kunskapssociologiska social-konstruktionism som formulerades av Peter Berger och Thomas Luckmann (1966/1991) eftersom den (1) utformar en tydligare teori om vardagliga interaktioner och (2) med större emfas grundar ett eget forskningsprogram. Det etnometodologiska forskningsprogrammet har förstås utvecklats och diversifierats åtskilligt sedan dess lansering på 1960-talet och kommit att behandla en allt bredare uppsättning forskningsområden och specialiseringar. Emellertid är skolan fortfarande nära knuten till Garfinkels teori och tillhörande forskningsprogram. Som exempel kan lyftas att en klassisk etnometodologisk antologi innefattade studier av ungdomspolisens användning av officiella dokument (Cicourel 1968/1974), hur teoretiserande har ideologiska inslag (Smith 1974), hur organisationer blir till som koncept (Bittner 1968/1974), hur ”fakta” åstadkoms genom deltagarnas interaktioner (Zimmerman 1968/1974) och hur deltagare i konversationer inbjuder till att avsluta interaktionen

(Schlegloff och Sacks 1973/1994) – bara för att nämna några tidiga tillämpningar och förgreningar. Ämnesurvalet avslöjar en nära koppling till den konstruktionistiska kunskapssociologin. Etnometodologer arbetar alltjämt för att ifrågasätta de höga hästar som vetenskap, dataregister och ”objektiva fakta” ofta sitter på. I sådana sammanhang är etnografiskt arbete oumbärligt.
Etnometodologer använder sig ofta av etnografi och deltagande observation som tillvägagångssätt för att insamla data. Det har gjorts försök att utveckla en etnometodologiskt informerad etnografi (Randall, Rouncefield och Hughes 1995) och metodologiböcker har skrivits som försöker fastställa etnometodologin som en gren av etnografin, vilket kan ses som ett försök att syntetisera dessa båda områden (Gubrium och Holstein 1997, 38 ff; Silverman 1993/1995, 51-58). Eftersom föreliggande studie också bygger på vad som kan kallas för en ”etnometodologiskt informerad etnografi” vill jag kort diskutera några etnometodologiska förhållningssätt som är tongivande för en sådan etnografi. Jag utgår här ifrån Mellvin Pollners och Robert M. Emersons (2001/2009) bokkapitel i ämnet. Några aspekter som jag vill lyfta fram är (Pollner och Emerson 2001/2009):

- **Etnometodologisk likgiltighet**. Den etnometodologiska beskrivningen förhåller sig inte bedömande till de metoder som medlemmarna använder. Jag har behållit denna utgångspunkt men menar att det ändå kan vara lämpligt att bitvis kommentera och bedöma skeendena på fältet, om inte annat för att någon form av praktiskt orienterad respons från mig som forskare är förväntad och därmed bör redovisas på ett öppet sätt.
- **Reflexivitet**. Medlemmarna av det studerade sammanhanget betraktas inte främst som styrda av sammanhanget eller de sociala strukturer som de agerar inom. De studeras istället i egenskap av reflexiva medskapare av sammanhanget, alltså som aktiva deltagare som kan reflektera över och reagera på vad som händer. Det blir svårt att fånga skeenden utan att ta i beaktande just att medlemmarna har delaktighet i och medvetenhet om sammanhanget. Garfinkel påpekade kritiskt att sociologin (i synnerhet hos Parsons) tenderar att betrakta människor som *judgemental dopes* eller *cultural dopes*, alltså som lurade av eller omedvetna om det samhälle och den kultur de befinner sig i (Garfinkel 1967/2011, 68). Att studera hur människor aktivt *gör*, åstadkommer och använder sociala verkligheter öppnar enligt etnometodologin för att beskriva sociala fenomen på ett mer verklighetsnära sätt.

- **Lagom avstånd**. Slutligen är etnometodologin varken opersonligt objektiv eller alltför inkännande och deltagande. Som etnograf behåller forskaren ett slags (icke-ironisk) distans för att kunna göra det vardagliga främmande och därmed på ett konkret sätt beskriva mönster och beteenden. Samtidigt ställer sig forskaren inte över det studerade fältet genom att utgå ifrån alltför teoretiska modeller om samhället.

3.2.5 Konversationsanalys och retorik

Även om studien mestadels utgår ifrån deltagande observationer har jag också spelat in några fältintervjuer och därmed kunnat dra nytta av den med etnometodologin nära besläktade konversationsanalysen. Förutom denna användning har konversationsanalysen, såsom den utvecklades av Harvey Sacks, kunnat bistå mig i analysen genom att tillföra teoretisk förståelse kring hur samtalssituationer är uppbyggda. Jag vill lyfta några perspektiv som är hämtade från konversationsanalysen. Till detta vill jag foga en kort kommentar om retorikens betydelse som utgår ifrån Michael Billigs (1987/1999) arbete på området.

Först vill jag säga något om det konversationsanalytiska forskningsprogrammet och dess teoretiska grundantaganden. Konversationsanalysen utgår ifrån att konversationer är uppbyggda utifrån en särskild social logik som går bortom den strikt lingvistiska analysen. Detta kan kontrasteras mot exempelvis Noam Chomskys ”generativa grammatik” som försöker förstå språket som sådant, hur språket överhuvud är möjligt, vilka regelbundenheter som finns i dess uppbyggande och hur det kan anknytas till en allmän vetenskaplig berättelse om verkligheten, influerad av anglosaxisk analytisk filosofi och logik och Wittgensteins ”språkspel” (Chomsky 1998/2002).

Konversationsanalysen är influerad av lingvistiken (Silverman 1998, 50-52) men utgår i högre grad ifrån etnometodologiska föresatser i ett försök att studera hur samtal är uppbyggda i enlighet med en underförstådd ordning eller logik. Man kan både analytiskt och idéhistoriskt förstå konversationsanalysen som den gren av etnometodologin som befattar sig med samtalens ordning. En sådan ordning är å ena sidan situationsbunden men utövar å andra sidan en självständig påverkan över medlemmarna av ett socialt sammanhang. Den ordning som konversationsanalytiker studerar är dock inte densamma som den stringenta logik som beskrivs i böcker om argumentationsanalys (se exempelvis Brenner 1993). Konversationer följer snarare en underförstådd ordning i ljuset

av vilken även uppenbart ”tokiga” eller skämtsamma uttalanden kan ses som rationella. Exempelvis visar Silverman i sin introduktion till Harvey Sacks och konversationsanalysen att allvarliga uttalanden som ett hot att ta livet av sig kan mötas med skratt, vilket försvårar en fortsättning på det allvarsamma temat (Silverman 1998, 2; Sacks 1992/1998, vol: 1, 12 ff).

Vilken är då den konversationernas ordning som Sacks anses ha öppnat dörren till att studera? Sacks var som sagt skolad inom och influerad av etnometodologin men byggde framförallt sina studier på en detaljerad kodifiering av framförallt inspelade samtal och videoklipp. I dessa analyser lyfte han fram olika regelbundet återkommande företeelser: att människor tar turer när de samtalar och att en sådan turordning är styrande för vad som kan sägas; att frågor styr samtalets riktning (t.ex. frågar ofta barn ”Mamma?” varpå svaret bli ”Ja?” och då kan barnet föra fram det påstående eller tillfrågan som dittills inte getts utrymme i samtalet); att avbrytande endast får ske i enlighet med vissa undantag (som att någon annan bytt ämne); att människor kan använda strategier som att feltitulera varandra och att detta är svårt att bemöta; att hälsningar fordrar bemötande och att uteblivna gensvar skapar märkbara tystnader; att vi upplever att stora delar av våra uttalanden är delar av par som organiserar dem (*pairing*); att vi blir stötta om något kommer emellan denna organisering i par eftersom uttalanden underförstår krav på att svaret ska vara intilliggande (*adjecency*) – och mycket annat (Sacks 1992/1998). Vad dessa observationer har gemensamt är att de visar att konversation i sig självt följer ordningar som inte är godtyckliga och som så att säga både möjliggör samtalet som sådant, begränsar dess möjliga utfall, och kan användas på mer eller mindre utstuderade sätt. Angående hur medvetet konversationens organisation används av medlemmarna i ett samtal förhöll sig Sacks agnostiskt.

Sacks intellektuella gärning var omfattande, trots att han avled vid förhållandevis ung ålder. Vad han var i färd med att åstadkomma kan beskrivas som en katalogisering av de tekniker och logiker som återfinns i löpande konversation och de vardagliga interaktioner som de ingår i. I etnometodologisk anda saknades emellertid varje ansats att skapa ett sammanhållande system eller några utkristalliserade teoretiska grundantaganden om konversationens natur. Likt (åtminstone den senare) Garfinkel förkastade Sacks sådana ambitioner. Beroende på infallsvinkel kan detta betraktas som en svaghet eller en styrka. Min mest betydande behållning av Sacks perspektiv är att betrakta etnicitet som en del i en sådan ordning och att etnicitet både påverkar och påverkas av interaktionsordningen. Några begrepp som är särskilt relevanta i min studie är:

- **Sekventialitet**. Sekventialitet är ett begrepp som fångar att interaktioner följer mer eller mindre regelbundna sekvenser. Ett nytt ämne, som när etnicitet på något sätt åkallas, kan bryta in och skapa särskilda sekvenser. Mest basalt kan sekventialitet sägas innebära att personer talar en åt gången, att man byter talare i turordning, att sekvenser medför vissa ”par” som hälsning-hälsning och att dessa är intilliggande, att aktiviteter hör hemma i särskilda sammanhang, samt att en del sekvenser utspelar sig i en längre kedja.[21]
- **Rätten att inleda en konversation**. Inte alla människor kan inleda alla typer av interaktioner i alla sammanhang. Tvärtom finns det ganska finkänsliga ordningar som tillåter människor att ta upp olika konversationer eller ämnen. Detta kräver ofta särskilda samtalstekniska innovationer, vilket är relevant särskilt när etnicitet förs in i konversationer mellan poliser och personer de möter i omgivningen.
- **Reparation**. När en konversations sekventialitet bryter samman eller andra störningar förekommer är det vanligt att reparationer av något slag sker. Detta kan innebära att man till exempel återupprepar vad man sagt, omformulerar sig eller återknyter till en tidigare tråd i konversationen.

Den kanske allra starkaste kopplingen mellan etnometodologin, konversationsanalysen och syftet med föreliggande studie är hur ord och begrepp förstås inom etnometodologin. Jag har redan diskuterat begreppet indexikalitet, att inget ord eller uttalande i sig självt betyder något om det inte pekar på, antyder eller indexerar ett sammanhang. När någon säger ”Den var snygg!” måste förstås ordet ”den” indexera något i omgivningen. Men varje ord är i själva verket ett slags fält av möjligheter, av närmast oändligt antal tänkbara betydelser, betydelser som skapas och återskapas när ordet används. I John Heritages (1984) presentation av etnometodologin citeras Eleanor Rosch:

> ”Människans synsinne kan urskilja cirka 7 500 000 olika färger, men det största antal namn på färger som finns rapporterade i något språk är engelskans 400 namn, varav endast åtta används mycket ofta. Inga två

[21] Socialkonstruktionisten Thomas Luckmann har också understrukit betydelsen av sekvenser som avgörande för att förstå hur social ordning konstrueras, vilket betonar att det finns en tydlig länk mellan etnometodologi och socialkonstruktionism (Luckmann 2013). Detta diskuteras närmare under 3.3.3.

> växter – inga två löv, faktiskt – är identiska, och ingen växt är heller riktigt densamma från en dag till en annan; ändå har alla kulturer en klassifikation av växter som, på en eller annan abstraktionsnivå, behandlar miljarder av enskilda, urskiljbara växter som likvärdiga.” (Rosch 1975, 177 i Heritage 1984, 144; min övers.)

Precis som färger eller växter kan etnicitet förstås och användas i många olika nyanser och betydelser. Detta om något understryker vikten av att se hur etnicitet *görs*, och hur det nämns och används. Ingen teoretisk förförståelse eller ordboksdefinition kan göra rättvisa till det mångdimensionella fält av möjligheter som vilar i begreppet etnicitet. På detta vis är etnicitet ett ”multipelt ontologiskt begrepp” (Law 2004, 162; Esbjorn-Hargens 2010), något jag återkommer till att diskutera.

I sin studie av retorikens socialpsykologi har Michael Billig fört fram argumentet att varje social situation har en retorisk eller argumentatorisk sida (Billig 1987/1999). Varje agerande eller påstående blir i någon mening bedömt. Därmed har dess utformning ofrånkomligen en retorisk sida. Den gemensamma sociala verkligheten blir därmed endast skapad i den mån människor lyckas övertyga varandra. Därmed står begrepp som etnicitet alltid i retorisk korseld och den betydelse som begreppet får, med verkliga sociala konsekvenser, är beroende av hur retoriskt verkningsfullt en interaktions deltagare lyckas föra in begreppet i det aktuella sammanhanget.

3.3 Etnometodologi i ett vidare sammanhang

Innan jag presenterar mina argument för varför en etnometodologiskt inspirerad studie av etnicitet bör överskrida gränsen mellan ett naturalistiskt och ett socialkonstruktionistiskt perspektiv, vill jag placera etnometodologin på en metateoretisk karta. Detta gör jag för att ytterligare förtydliga vad etnometodologi är och inte är, så att jag kan motivera mitt val av teoretisk utgångspunkt.

3.3.1 På den metateoretiska kartan

Metateori handlar om att skapa kartbilder som sträcker sig utöver läroböckernas genomgångar av olika samhällsvetenskapliga teorier genom att de på ett begripligt och överskådligt sätt förhåller de olika teoretiska projekten till varandra. Risken med sådana försök är förstås att komplexa forskningsområden presenteras alltför summariskt, vilket kan undergräva syftet. Förtjänsten kan emellertid vara värd ett sådant risktagande eftersom kartbilden underlättar navigeringen genom djungeln av perspektiv och teorier. Större allmänsociologisk förståelse kan därmed uppnås. Det innebär också att förståelsen för det egna forskningsfältet kan fördjupas. Min uppfattning är att varje metateoretisk kartbild med nödvändighet visserligen är bristfällig men i regel ändå är att föredra framför ingen kartbild, eftersom den kan ge något att utgå ifrån och undanröja onödiga missförstånd.

En av de mest namnkunniga metateoretikerna i samhällsvetenskap är George Ritzer. Hans övergripande karta (som för övrigt har en tydlig parallell i Jeffrey Alexanders ”integrerade modell” (Alexander 1982)) föreslår fyra olika teoretiska fält inom sociologin. Fälten skapas genom korsningen av två dimensioner, mikro-makro och subjektivt-objektivt (Ritzer 1979; 2009, 414). Detta skapar alltså fyra möjligheter:

1. Makroobjektiv. Exempel: samhälle, lagstiftning, byråkrati, arkitektur, teknologi och språk.
2. Makrosubjektiv. Exempel: kultur, normer och värderingar.
3. Mikroobjektiv. Exempel: beteendemönster, handling och interaktion.
4. Mikrosubjektiv. Exempel: varseblivning, övertygelser – de olika aspekterna av den sociala konstruktionen av verkligheten.

För Ritzer samspelar dessa fyra fält med varandra och inget av dem determinerar de övriga, vilket kan kontrasteras mot Alexander som framhärdar i att understryka de makrosociologiska teoriernas mer grundläggande betydelse. En fullödig sociologi bör hos Ritzer kunna behandla samtliga fyra fält och deras interaktioner.

Emellertid uppstår problem om etnometodologin ska passas in i något av de fyra fälten. Initialt kanske man skulle frestas att placera etnometodologin i det mikrosubjektiva fältet, men samtidigt spänner ju etnometodologin även över språk, kultur och beteendemönster, vilket skulle passa in etnometodologin i

åtminstone tre av de fyra fälten. Ritzers modell är förtjänstfull i att den erbjuder en enkel kartbild som betonar de sociologiska teoribildningarnas släktskap och ömsesidighet, men verkar som befarat förenkla bilden på ett sådant sätt att etnometodologin inte finner sin plats.

Jag har här dristat mig att anlita en annan metateoretisk författare, Ken Wilber. Detta gör jag med viss försiktighet eftersom Wilbers bitvis esoteriska världsbild och utmanande skrivsätt har gjort honom kontroversiell. Emellertid anser jag att hans metateoretiska karta är användbar för det jag vill lyfta fram och diskutera i detta och kommande avsnitt. Hans kartbild ser ut så här (Wilber 2007):

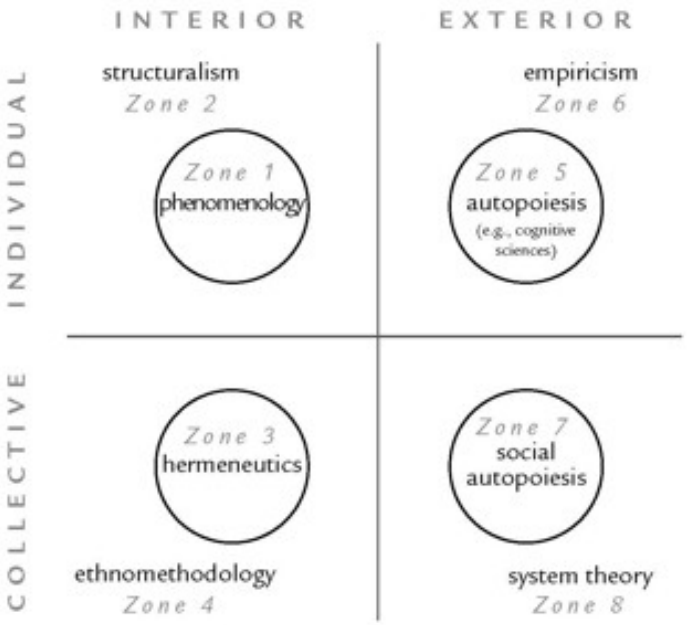

Figur 3A: Wilbers metateoretiska kartbild

Modellen fordrar en förklaring som här måste förbli kortfattad. De två dimensioner som skapar fyrfältaren känns igen från Ritzer. Det finns en individuell verklighet (i viss mån jämförbart med mikro) och en kollektiv (i viss mån jämförbart med makro) samt en subjektiv ”inre” verklighet och en objektiv

”yttre” verklighet. Tillsammans skapar de två dimensionerna fyra fält som ganska väl motsvarar Ritzers indelning. En sådan likhet är emellertid något bedräglig eftersom Wilber beskriver vetenskapliga infallsvinklar utifrån ett strikt filosofiskt resonemang. Vad Wilber dessutom tillfogar är en uppdelning av varje fält i två ”zoner”, som beskriver utifrån vilket perspektiv de betraktas. Varje fält kan betraktas ”inifrån” eller ”i första person” (inom cirkeln i modellen), samt ”utifrån” eller ”i tredje person” (utanför cirkeln i modellen).

Denna indelning skapar alltså åtta ”zoner”, eller epistemologiska infallsvinklar, eller vetenskapliga territorier. För att nämna de enklare exemplen beskrivs fenomenologi som att studera medvetandet såsom det upplevs i första person och empirism som att studera ett exempelvis ett beteende sett utifrån, som i behaviorismen. Strukturfunktionalismen hos Parsons skulle klassas som en ”systemteori” i zon nummer 8, det objektiva, kollektiva systemet studerat med ett utifrånperspektiv. Det viktiga är här att lyfta fram hur etnometodologin kan placeras på kartan.

Etnometodologin beskrivs i modellen som studiet av den *kollektiva*, *subjektiva* verkligheten genom *ett utifrånperspektiv* (nedre vänstra fältet, utanför cirkeln). Det innebär att etnometodologin klassificeras som en vetenskap, som genom att undersöka objektivt förekommande interaktioner, försöker beskriva hur en gemensamt upplevd social verklighet kan uppkomma – och vad som kännetecknar denna sociala verklighet. Hur passar då detta samman med Garfinkels formulering av etnometodologin? En idéhistorisk återblick kan belysa frågan.

När Garfinkel lösgjorde sig från Parsons systemteoretiska sociologi och influerades av fenomenologin, korsade han dessa två epistemologiska infallsvinklar och mutade därmed in ett nytt epistemologiskt territorium. Den etnometodologiska infallsvinkeln har två saker gemensamt med strukturfunktionalismen (Parsons) – att den studerar skapandet av samhället snarare än individen, samt att den har ett utifrånperspektiv. Med fenomenologin har etnometodologin gemensamt att den (också) studerar den subjektiva eller intersubjektiva verkligheten. Vad som även betonas i kartbilden är att Garfinkel ingalunda återuppfann de redan etablerade disciplinerna hermeneutik och strukturalism. Etnometodologins infallsvinkel fanns inte som etablerad disciplin, vilket illustreras i kartbilden. Kartbilden erbjuder även ett sätt att läsa Garfinkels tillsynes paradoxalt ”antiteoretiska” hållning, hans misstänksamhet mot stora teoribyggen. Är det möjligt att Garfinkel avsett att skydda sin epistemologiska infallsvinkel från sociologiska teorier som var härledda från andra territorier på kartan och därför var problematiska att överföra till etnometodologin?

Till skillnad från Ritzers kartbild tillåts etnometodologin i enlighet med den definition som kan utläsas på Wilbers kartbild att studera både språk, kultur och skapandet av gemensamt medvetande. Vanskligheten i att placera ett ämne som ”studiet av etnicitet inom polisen” faller bort. Etnicitet inom polisen kan mycket väl studeras från den etnometodologiska infallsvinkeln: skapandet och återskapandet av gemensam intersubjektiv verklighet, betraktad som konkreta handlingar och uttalanden i studerade interaktioner.

Den kan anmärkas att etnometodologin däremot i Wilbers kartbild är svårare att avskilja från socialkonstruktionism, vilket kanske inte är så märkligt eftersom betydande överlappningar trots allt finns. Troligen skulle de båda tanketraditionerna placeras på samma plats i Wilbers kartbild och deras skillnader inte kunna synliggöras med kartans hjälp. Till kartans försvar kan anföras att den största skillnaden mellan etnometodologi och exempelvis Berger och Luckmann (1966/1991) är att den tydligare utformar ett forskningsprogram och att den erbjuder fler analytiska verktyg för ett sådant.

I föreliggande studie har jag brottats med uppgiften att hålla det etnometodologiska perspektivet relativt fritt från tolkningar av studiepersonernas känslor, intentioner, övertygelser och inre tillstånd. Det har varit en utmaning att inte falla in i ett perspektiv i ”första person”. Studien betraktar huvudsakligen handlingar och beteenden ”utifrån”. Jag har även avhållit mig från traditionellt strukturalistiska tolkningar eller förklaringar. I min mening fångar Wilbers modell på ett elegant sätt denna balansgångs karaktär.

Avslutningsvis kan nämnas att ett viktigt syfte med metateoretiska kartor är att de motverkar reduktionism av olika slag, exempelvis materialistisk reduktionism som reducerar de övriga perspektiven av verkligheten till enbart materiella processer som förmodas vara ”mer verkliga” än de andra perspektiven. En etnometodologisk reduktionism som reducerar all kunskap till vardagskunskap är förstås också möjlig, och kanske i viss mån förekommande, vilket belyses av etnometodologins kritiker.

3.3.2 Kritik inom sociologin

Etnometodologin har som de allra flesta teoribildningar mottagit sin beskärda del av kritik. En betydande del av kritiken kan bemötas genom just att placera etnometodologin på en metateoretisk kartbild, enligt ovan. Först och främst tydliggör en sådan ansats vad etnometodologins område är och vad det inte är och därmed vad etnometodologin inte rimligen kan lastas för. Vidare erkänner

den metateoretiska kartbilden att även de andra perspektiven existerar och har sina unika områden, vilket kan undvika frågan om vems perspektiv som är det riktiga. Den metateoretiska bilden hos Wilber (2007) är därmed mer förlåtande än Garfinkel själv, som verkar ha haft ett ambivalent förhållande till strukturfunktionalismen som han å ena sidan berömde, å andra sidan kritiserade och förkastade.

Klas Gustavsson (2011) nämner att John H. Goldthorpe har kritiserat etnometodologin för att vara teoretiskt inåtvänd och för att ha ett alltför esoteriskt språkbruk[22], medan Zygmunt Bauman ifrågasatt huruvida disciplinen kan producera kunskap utöver vardagskunskapen. Pierre Bourdieu för sin del menade att etnometodologin slutar i en positivistisk kunskapsteori (samtliga refererade från Gustavsson 2011, 194 ff). Dessa kritiker kan förmodligen besvaras med hänvisning till den metateoretiska kartan. Goldthorpes kritik kan besvaras genom att framhålla att etnometodologin har utvecklat ett språk för att studera ett annat epistemologiskt territorium än sociologin i övrigt och att detta språkbruk är tjänligt för studiet av just detta fält. Baumans kritik kan besvaras med det jag beskrivit tidigare i kapitlet, att etnometodologin utgör en fortsättning på och utveckling av vardagskunskapen och därför skapar kunskap utifrån vardagsförståelsens premisser (jmf Gustavssons (2011) begrepp ”kontinuitet”). Men Bauman kan också bemötas genom att framhålla att de vetenskapliga krav hans kritik underförstår härrör från andra delar av den metateoretiska kartbilden. Slutligen kan Bourdieus anklagelse om positivism besvaras genom att påpeka att etnometodologi just är studiet av den gemensamma subjektiva verkligheten *studerad utifrån*. Om etnometodologin försöker leva sig in i ”första person” och börja uttolka blir den istället till ett projekt för hermeneutisk förståelse, vilket skulle innebära att den specifikt etnometodologiska infallsvinkeln uteblir. När det gäller föreliggande studie, som kombinerar etnometodologi med etnografi, mildras också risken för okritisk positivism; etnografin tillhör en kulturvetenskaplig, kvalitativ och tolkande tradition.

En kritiker som erbjuder en mer ingående och grundläggande kritik av etnometodologin och därmed inte kan bemötas lika korthugget är Jürgen

---

[22] Det kan med glimt i ögat framhållas att Goldthorpe, en marxistisk makroteoretisk sociolog, inte ser hur etnometodologerna skulle kunna *redogöra* för sin vanskliga vokabulär och därför anar att de ”har något i kikaren”. Den misstanke som tycks föreligga här är att etnometodologerna medvetet skapar en svårgenomträngliig vokabulär för att kunna undkomma med ett svagt teoretisk underbyggt forskningsprogram.

Habermas (1981/1984, 124-30). Kritiken har tre delar. För det första menar Habermas att etnometodologin ser framför sig människor som skapar ett samhälle genom att ”famla” från ena situationen till den andra och i varje sammanhang skapar samhället på nytt med en hög grad av godtycklighet. Det negligerar att samhället även verkar vara någonting som finns bortom varje liten interaktion. Detta kan tyckas svårt att bemöta från ett etnometodologiskt perspektiv, men med metateorins hjälp går det att framhålla att det finns andra delar av sociologin som studerar samhället som struktur. Man bör också framhålla att Garfinkel och hans efterföljare visst utgår ifrån samhällets existens (till exempel könsordningen i förhållande till fallet Agnes (Garfinkel 1967/2010, 116 ff)) men intresserar sig för hur denna existens oavbrutet reproduceras av medvetna medlemmar i interaktioner. När människor ”famlar” i den ena situationen efter den andra återskapar de i regel den ordning som de utgår ifrån, ungefär som Harvey Sacks beskriver samtalsdeltagarnas tendens till återskapande av samtalsordningen. Men exakt hur detta går till är en öppen fråga som måste undersökas och inte förutsättas, därav behovet av etnometodologiska studier. De sociala strukturerna blir då inte en uppsättning ”krafter” som styr människor, men istället ett slags matris eller DNA som deltagare i varje interaktion har att utgå ifrån.

För det andra påpekar Habermas att varje utbyggnad av vardagsförståelsen genom etnometodologiska studier också måste bygga på förförståelse och indexikalitet. Med andra ord blir det etnometodologiska projektet platt, eftersom det inte kan motivera varför man skulle göra etnometodologi istället för att bara delta i vardagen som vanligt (detta är delvis samma argument som Baumans). Vad är det som gör etnometodologin mer vetenskaplig? Här kan etnometodologins försvarare visserligen svara att all annan vetenskap också bygger på deltagandet i vardagliga miljöer. Men då hamnar man i en ganska svårförsvarad relativism. Etnometodologin utgör trots allt ett försök till forskningsprogram.

För det tredje riktar Habermas en udd mot själva forskningsprogrammet. Garfinkel tillhandahåller inga verktyg för att bedöma den kunskap som åstadkoms av medlemmarna i ett sammanhang. Det drabbar ju förstås även etnometodologin. Hur vet man när man har gjort ett vetenskapligt framsteg? Och hur ska man då kunna ifrågasätta samhället? Den klassiska etnometodologin har svårt att värja sig för sådan kritik. Kan etnometodologin verkligen ackumulera kunskap och kan kunskapen leda någonvart? Habermas ifrågasätter alltså etnometodologins kritiska potential inom samhällsvetenskapen och dess förmåga att ge goda resultat.

Etnometodologin har visserligen diversifierats och underbyggt en rad intressanta studier av också allmänsociologiskt intresse, flera av vilka jag har funnit matnyttiga. Den har dessutom gett upphov till konversationsanalysen vars forskningsresultat har ackumulerats åtskilligt. Dock blir slutsatsen ofta liknande: att dokumentation, kön, etnicitet, polisarbete och så vidare är något som ”görs” och ”åstadkoms”. Är det så att etnometodologin går på teoretisk tomgång?

3.3.3 Syntes med andra perspektiv

Ett sätt att försöka lösa de dilemman som Habermas ställer etnometodologin inför är att betrakta den som främst en metodologisk och teoretisk verktygslåda som kan inordnas under andra forskningssyften och teoretiska program. Så sker även i denna studie som håller etnometodologin med ganska lätt hand och lånar rikligt från mer konventionell sociologi. Som sådan ”hjälpvetenskap” kan etnometodologin mycket väl betraktas som en fruktbar teoribildning.

Det finns ändå något teoretiskt otillfredsställande i ett sådant svar – är inte etnometodologi ett eget epistemologiskt territorium? Kan den inte aspirera efter en större roll än hjälpmedel? Kan det göras en ansats att använda andra teoretiska influenser inom etnometodologin, så att den på ett tydligare sätt kan ge svar på Habermas kritik?

Låt mig svara genom att först beskriva vad som kan kallas för den sociologiska teoribildningens syntetiserande tradition. Färre är de sociologiska teoretiker som anser att den egna teorin medvetet utelämnar avgörande delar av verkligheten – det har genom tiderna varit regel snarare än undantag att teoretiker menar att det egna perspektivet utgör en fruktbar syntes av tidigare perspektiv, vilka i sin tur mer eller mindre uttalat har betraktats som ofullständiga och enkelspåriga. Med detta för ögonen vill jag dra några paralleller till diskussionen kring socialkonstruktionism.

Redan socialkonstruktionsmens mest namnkunniga företrädare Berger och Luckmann (1969/1991) underströk betydelsen av att anlägga ett *dialektiskt* (här i betydelsen ”växelverkande”) perspektiv på det sociologiska studiet av förhållandet mellan samhälle och individ. De lyfte tre sinsemellan definierande, växelverkande eller skapande storheter: individen skapad av samhället, samhället skapat genom individers interaktioner, och samhället som en institutionell verklighet (ibid. 79). Deras ansats var, enligt vad Thomas Luckmann själv redogjorde för vid ett föredrag i Lund september 2012, inte att förneka världens och samhällets materialitet eller att påstå att samhället godtyckligt kan uppdiktas.

Istället utgjorde deras klassiska bok *The Social Construction of Reality* ett försök att förena (*reconcile*) de två största klassiska sociologerna: Weber (som något förenklat kan sägas ha utgått ifrån hur den agerande människan skapar samhället) och Durkheim (som lika förenklat kan påstås ha studerat samhället bortom individen, överordnat den enskilds agerande). Det är enligt Luckmann därför inte rättvisande att mena att socialkonstruktionism trivialiserar samhället som strukturell, institutionell eller systemmässig storhet. Här har redan från början funnits en syntetisande, dialektisk ansats som försöker inkludera den materiella verklighetens ramar och betingelser.

Det ligger onekligen något konkret och jordnära i uppfattningen att människor *konstruerar*, bygger, den sociala verkligheten genom sitt handlande. Ändå är det talande att Luckmann, 46 år efter publiceringen av sin så tongivande bok, valde att använda sin plenumföreläsning vid en större konferens för att påtala och reda ut denna fråga. Jag vill mena att detta beror på att socialkonstruktionismen som perspektiv har kritiserats med visst fog, vilket kan förklara en del av kritikens ihärdighet över snart ett halvsekel.

En betydande del av kritiken vill jag mena uppstår ur en brist på några viktiga analytiska distinktioner. Då tänker jag på följande sätt: att förståelsen för verklighetens sociala konstruktion är något som kan beskrivas som en *gradskala*, snarare än ett antingen-eller. Medan unga barn kan ha svårt att ens se fenomen som julen som socialt konstruerade (det bara ”blir jul” med snö, belysning, tomtar och julklappar), är julens sociala konstruktion uppenbar för i stort sett alla vuxna. Vuxna förstår intuitivt att det är människor som skapar julen, bland annat genom att sätta upp julbelysning, byta till julgardiner, köpa mat, krydda maten, osv., och kan avskilja dessa handlingar från yttre omständigheter som att det tenderar att snöa. I takt med att en betraktare utvecklar ett djupare socialkonstruktionistiskt perspektiv börjar man se fler och fler fenomen som socialt konstruerade – och därmed som socialt omdefinierbara. Emellertid kräver vissa fenomen mer avancerade resonemang för att förståelsen av deras sociala konstruktion ska hållas icke-reduktionistisk, dvs. undgå att råka förbise fenomenens avgörande icke-sociala aspekter. Att se hur exempelvis Newtons lagar – eller en bil, eller en sten, eller ekonomisk utveckling, eller kön, eller etnicitet – är socialt konstruerade, kräver nyskapande analyser av betydligt större finkänslighet och analytisk stringens än vad som krävs för att förstå åtminstone de grundläggande aspekterna av den sociala konstruktionen av julfirandet.

Förståelsen av varje fenomen fordrar en färsk analys, som inte nödvändigtvis återfinns i Berger och Luckmanns tredimensionella dialektik (växelverkan mellan de tre storheterna människan i samhället, samhället i

människan, samhället som sådant). Vart och ett dessa fenomen (Newtons lagar, osv.) måste förstås som konstruerat efter egna premisser. Tendensen inom socialkonstruktionism kan sägas vara att ”platta till” den öppna frågan om *på vilket sätt* varje fenomen kan anses vara socialt konstruerat och vilka aspekter av fenomenet som *inte* bör ses som socialt konstruerade (åtminstone i förhållande till den aktuella analysens syfte). Man skulle kunna efterfråga en teoretisk utveckling av en tydligare indelning i olika nivåer av social konstruktion och/eller en tydligare typologi för olika former av detsamma. En sådan nivå-indelning och/eller typologi saknas i Berger och Luckmanns analys.[23] Ett sätt att förstå förvirringen kring socialkonstruktionismen är just som ett resultat av bristen på några nödvändiga analytiska distinktioner, som ju ofta är fallet när människor inte kan komma överens om begrepps innebörder och tillämpbarhet. Socialkonstruktionism är alltså inte på ett inneboende sätt reduktionistisk. Den *kan* vara det, om analysen i det specifika fallet är bristfällig, men ofta blir socialkontruktionismen kategotiskt och falskeligen anklagad för reduktionism och ”idealism” (efter Berkeleys idealism, i betydelsen att man bortser från olika realiteters påtaglighet). I detta avseende är förstås Luckmanns försvar av social-konstruktionismen giltigt.

I samband med detta skulle man även kunna efterfråga uppställandet av tydligare vetenskapliga validitetskrav för att en analys ska anses *framgångsrikt* ha visat på ett fenomens sociala konstruktion. Ett möjligt validitetskrav skulle kunna lånas från den klassiska amerikanska pragmatismen: att analysen öppnar möjligheter för fenomenet att omskapas på sätt som kan anses gynnsamma utifrån andra relevanta premisser. Ett sådant perspektiv skulle svara mot prediktionskravet inom positivistisk vetenskap, t.ex. inom behaviorism och experimentell psykologi.

Socialkonstruktionismens position kan i detta avseende överföras till etnometodologins område. Även etnometodlogin föddes, som vi har sett, i ett försök till överskridande syntes mellan strukturfunktionalism och fenomenologi. Ändå kritiseras den för att ha svårt att förhålla sig till samhälleliga strukturer och

---

[23] Det kan inflikas att Berger och Luckmann talar om fyra olika nivåer av legitimering av kunskaper eller världsbilder: vardagsspråk och normer om att ”det är så man gör”; enkla, vardagsteoretiska påståenden om eller förklaringar till varför man gör på ett visst sätt; expertkunskaper och auktoriteters uttalanden; samt symboliska universa, det vill säga uppfattningar om verklighetens beskaffenhet. Denna nivåindelning är emellertid inte den som här efterfrågas.

för dess begränsningar när det gäller att fastställa forskarens position som vetenskapsman, kritiker eller intellektuell.

Här kan även den etnometodologiska förståelsen eventuellt delas upp i en gradskala som är *kontinuerlig* med vardagsförståelser: från det oreflekterade deltagandet, till insikten om fenomenets sociala konstruktion, till det mer explicita samskapandet av social ordning inom ett givet sammanhang.[24]

En praktisk lösning på etnometodologins svårigheter i förhållande till etnografisk forskning har föreslagits av Gubrium och Holstein (1997). Deras lösning är kanske inte filosofiskt uttömmande, och bemöter kanske inte till fullo Habermas kritik, men den kan bidra med vissa praktiska hjälpmedel. Jaber F. Gubrium och James A. Holstein ställer etnometodologin mot tre andra etnografiska traditioner: naturalism, emotionalism och postmodernism. De föreslår, i enlighet med teoribyggandets tradition som jag diskuterade ovan, ett syntetiserande förhållningssätt till dessa fyra forskningstraditioner. Om man utgår ifrån ett etnometodologiskt grundperspektiv kan man låna viktiga etnografiska inslag och insikter från övriga traditioner. Ett avgörande begrepp är i detta sammanhang *analytic bracketing*, att under analysen sätta någonting i parantes, där de olika formerna av kunskapssökande kan anses sätta de övriga i en tillfällig parates. I den etnometodologiska traditionen sätts (den naturalistiska) frågan om ”vad det studerade fenomenet är” inom parates för att man ska kunna renodla frågan om ”hur” det åstadkoms. På motsvarande sätt, menar Gubrium och Holstein, kan olika tillvägagångssätt placera varandra i tillfällig parantes. Forskaren kan på detta vis växla mellan frågor om *vad* och *hur*, så länge som denne är medveten om vilken fråga som ställs och utifrån vilket perspektiv den besvaras. De menar att detta tillvägagängsätt varken ger företräde åt de situationella betingelserna (vad-frågor) eller åt de interagerande medlemmarnas kreativa möjligheter till meningsskapande (hur-frågor), även om man tillfälligt suspenderar den ena frågan till förmån för den andra (Gubrium och Holstein 1997, 118-22).

Jag tror att läsaren kan känna igen detta något lösare och mer pragmatiska förhållningssätt till etnometodologin i denna studie, där i synnerhet kapitel 4,

---

[24] Detta skulle kunna utgöra ett svar på åtminstone en del av den teoretiska problematiken med att begreppsliggöra medlemmarnas reflexivitet (hur medvetet man utformar det sociala sammanhanget) (Heritage 1984/2008, 106 ff). Det bör alltså finnas en gradskala av reflexivitet, där en korrekt etnometodologisk analys ökar graden av reflexivitet. Reflexivitet bör i enlighet med denna förståelse inte ses som en antingen-eller fråga.

angående poliskulturen, kan sägas ligga närmare en naturalistisk ansats än en etnometodologisk.

3.3.4 Influenser från postkonstruktivismen

I anknytning detta vill jag lyfta en annan, mer vetenskapsteoretiskt grundad, möjlighet: att driva etnometodologin i *postkonstruktivistisk* riktning. Postkonstruktivismen är en liten intellektuell rörelse med släktskap till Bruno Latour, som accepterar en radikal socialkonstruktionism men samtidigt försöker rädda sig från anklagelser om konstruktionistisk reduktionism och relativism genom att ytterligare radikalisera konstruktionismens vetenskapsteoretiska grundantaganden. John Law (2004) och Annemarie Mol (1999) menar att vetenskapen är involverad i ett slags ”ontologisk politik”, det vill säga att man genom beskrivningar av naturen och samhället inte enbart representerar en bild av ”verkligheten där ute”. Man är också medskapare av naturen och samhället genom gestaltning av dessa i sin forskargärning (Knorr Cetina 1999). Detta kan låta kontraintuitivt, men egentligen är inte steget långt till en sådan position *efter* att man godtagit premissen att all kunskap vi har tillgång till på något sätt är socialt medierad och konstruerad. Det innebär förstås inte att den studerade verkligheten kan uppfinnas och hittas på godtyckligt. Däremot innebär det att den studerade verkligheten ingalunda är helt oberoende av våra studier och våra perspektiv, att det inte förutsätts en ”färdig värld”. Tvärtom fullbordas verkligheten, eller den särskilda aspekt av verkligheten som vi studerar, genom vår betraktelse av den. Postkonstruktivismen ämnar att på ett tydligare sätt föra in den materiella dimensionen i det som konstrueras och betraktar denna konstruktion som en *materialiserande* process (Knoll 2011, 4).

På vilket sätt skulle ett sådant grepp frikänna postkonstruktivismen från anklagelser om reduktionism och relativism? Genom att man vänder på frågan och gör ”realisten” svaret skyldig: vilken verklighet har denne någonsin sett, hört eller studerat, på ett sätt som är oberoende av det egna perspektivet? Oavsett hur man ställer sig till de filosofiska problematiker som vilar i en sådan fråga, är den svår att ducka. Med detta för ögonen blir kanske det rimligaste och vetenskapligt mest ödmjuka förhållningssättet att försöka ta ansvar först och främst för hur det egna perspektivet frammanar en bild av verkligheten. Även om man föresätter sig att studera en objektiv verklighet, är det egna perspektivet en logiskt sett oundviklig del av studien. I praktiken föreslår därför postkonstruktivisterna att man ger upp den stränga åtskillnaden mellan inre och yttre verklighet (Knoll

2011). På det viset har man, så att säga genom bakdörren, fått in en materiell verklighet i den konstruktionistiska analysen och kan inte längre anklagas för att negligera eller bortse från den.

Vad jag utifrån postkonstruktivismen vill föreslå är att etnometodologin betraktas som en åtminstone potentiell medskapare av den sociala verklighet som beskrivs. Det är denna linje jag försöker hålla i föreliggande studie.

Ett sådant förhållningssätt ålägger mig ett ansvar för hur mitt perspektiv potentiellt sett omskapar etnicitet (i synnerhet inom polisen) såsom den förstås och upplevs, inte för att mitt perspektiv nödvändigtvis får gehör, utan för att det faktiskt i egen rätt utgör en del av den sociala verkligheten. Etnometodologin i sig själv erbjuder inte ett sätt att bedöma validiteten i ett sådant perspektiv. Däremot kan den etnometodologiska kunskapen, när den betraktas som ett medskapande perspektiv med konsekvenser för den sociala verkligheten, öppnas för allmänna sociologiska validitetskrav och kritiker. En etnometodologisk studie får då bedömas som ett förslag till en ny vardagsförståelse. Denna ”nyskapade vardagsförståelse” kan då, för att svara på Habermas, anknytas till andra sociologiska perspektiv på samhället (eftersom den hamnar under samma analytiska lupp som resten av samhället).

Ett rimligt vetenskapsteoretiskt krav på en god etnometodologisk studie kan vara att den analytiskt bör kunna *inkludera* och *överskrida* vardagskunskapen, för att låna ett uttryck från den danska genusforskaren Nina Lykke (2009, 83). Den bör alltså kunna redogöra för vardagskunskapens *accounts* (inkludera) men samtidigt kunna tillföra något till en sådan vardagskunskap utifrån dess egna premisser (överskrida).

Den postkonstruktivistiskt influerade etnometodologin har alltså ett särskilt slags forskningsresultat: att nya vardagsförståelser kan komma i omlopp. Dessa kan bli verklighet genom att de påverkar det medskapande perspektivet på de studerade fenomenen. Den nya vardagsförståelsen och dess konsekvenser kan därefter låta sig bedömas utifrån andra sociologiska eller kritiska perspektiv. Det kan bara spekuleras kring huruvida en sådan utveckling av etnometodologin skulle leda till ökad teoretisk utveckling inom det etnometodologiska fältet, men det borde åtminstone kunna bryta en del av fältets åtskildhet inom samhällsvetenskapen.

3.4 Hur teorin förhåller sig till studiens syfte

Det bör understrykas att det perspektiv jag för fram här inte är renodlat etnometodologiskt, om man med detta menar att forskningens syfte är att avtäcka de exakta detaljer genom vilka deltagare i interaktioner antyder en underförstådd social verklighet, t.ex. etniska kategoriseringar. Den som söker efter en mer renodlad etnometodologisk analys kanske blir besviken i analysen. Låt mig därför ytterligare specificera studiens förhållande till den etnometodlogiska traditionen.

Snarare är min studie etnometodologiskt *inspirerad*. Som jag diskuterat ovan används etnometodologiska begrepp och analysverktyg för att fördjupa vardagsförståelsen av etnicitet så att dess betydelse kan utvecklas och anta nya sociala former och konsekvenser. Det sociologiska bidraget är därmed i strikt mening inte etnometodologiskt. Jag beskriver den lokala poliskulturen och sedan etniskt laddade situationer som utspelar sig inom ramarna för denna. Men samtidigt hade en del av mina analytiska slutsatser och resultat inte varit möjliga utan ett omfattande stöd från den etnometodologiska traditionen.

Det grundläggande forskningssyftet rör sig alltså mellan två analysnivåer: att förstå poliskulturen med bredare penseldrag (se 3.6.6 för diskussion av kulturbegreppet), och att förstå hur etnicitet dyker upp i denna vardag samt skapas och ordnas av aktivt deltagande medlemmar i interaktioner. Eftersom etnometodologer inte ägnar sig åt att analysera ”kultur” och ”meningsskapande” i vanlig socialantropologisk bemärkelse, ligger ett sådant forskningssyfte i utkanten av den etnometodologiska traditionen. Några kommentatorer av mitt manus har undrat om inte studien i själva verket bör beskrivas som tillhörande den tradition som kallas för symbolisk interaktionism, som formulerades av Herbert Blumer (1969) och bygger vidare på George Herbert Meads (1934/1976) socialfilosofi från början av förra århundradet. Emellertid vill jag invända att en analys av det slag jag här gör, med öga för *accounts*, indexikalitet, sekventialitet och underförstådda syftningar ingalunda hade låtit sig göras inom ramen för klassisk symbolisk interaktionism.

Karin Osvaldsson (2009) har understrukit att etnometodologin är ett förbisett perspektiv vad gäller att förstå socialisation inom ungdomskulturen. Hon menar att forskningen kan dra större nytta av exempelvis perspektiv från Harvey Sacks för att studera hur ungdomar praktiskt åstadkommer olika medlemskategoriseringar och deltaganden. På motsvarande sätt vill jag mena att socialisationen in i polisens vardagliga gemenskaper och identiteter kan och bör dra nytta av etnometodologiska analysverktyg – vilket är något jag försöker göra

i denna studie. Att förlita sig på symbolisk interaktionism vore att gå miste om denna analysapparats möjligheter.

Jag vill i denna ansats till en etnometodologiskt inspirerad etnografi stödja mig på Pollner och Emerson (2001/2009) och ge ett exempel på en förebild i forskningen från D. Lawrence Wieders (1988) studie av *the convict code* (fängelsets informella hederskodex för intagna).

Pollner och Emerson diskuterar förhållandet mellan etnometodologi och etnografi. De påpekar att etnometodologin försöker gå bortom abstrakta eller ”konstruerade” (i betydelsen hemsnickrade av forskaren) analyser av människors beteenden och att se närmare på vad som faktiskt görs, vilka handlingar som utförs. Även klassisk etnografi kan tendera att göra alltför abstraherade och konstruerade teorier om den sociala dynamik som råder. Detta menar författarna kan förblinda observatören för de skeenden som finns i de konkreta situationerna (Pollner och Emerson 2001/2009, 119). De varnar för att etnometodologin kan slukas av det sociala sammanhang som studeras med etnografisk metod – att arbetet blir instruerande för t.ex. polisen och att forskningen görs på deras villkor – istället för att ha en egen sociologisk bärkraft (ibid. 131). Ändå menar Pollner och Emerson att etnografiska studier undviker några metodologiska dilemman just genom att låna influenser från etnometodologin. Att studera sociala fenomen som åstadkommanden kan göra det lättare för forskaren att å ena sidan nå intim kunskap, å andra sidan behålla den vetenskapliga distansen (ibid. 131). Därmed möjliggörs en etnometodologiskt understödd etnografi. Det är ett sådant förhållningssätt jag eftersträvar i denna studie.

Wieders (1988) studie av *the convict code* är etnometodologisk till sin utformning och begreppsapparat (Wieder var student till Garfinkel) men använder sig ändå kulturella koder som uppställda regler i analysen – de intagnas hederskodex har formaliserats tidigare av samme författare (Wieder 1974) som en uppsättning normer av typen ”du skall inte gola”. Wieders arbete kan åkallas som exempel på en etnometodologisk författare i vars spår jag delvis rör mig. Han visar att denna hederskodex aktivt och medvetet används inte bara av de intagna när de berättar om den, ger råd till forskaren om hur han bör bete sig, eller för att förklara egna och andras beteenden, utan faktiskt även av personalen på fängelset. Personalen på fängelset använder sina tolkningar av fångarnas hederskodex för att förutse, redogöra för och bemöta de intagnas ageranden. Därmed är koden ingalunda en abstrakt ”kultur” som ”utövar kraft” på människor och möten, utan istället en resurs som intagna och personal använder för att organisera vardagen.

På liknande sätt kan det sägas att etnicitet behandlas i denna studie, inte som en abstrakt struktur eller kultur, utan som något som måste göras och åstadkommas i varje situation. Därmed anknyter studien till den bredare kategori av etnometodologisk forskning som Wieder ägnar sig åt.

3.5 Etnicitet görs, etnicitet blir till

Någon form av etnicitetsbegrepp knutet till någon form av etnografiskt arbete har förekommit sedan antiken, då som en uppfattning om att människor verkar tillhöra olika grupper och kulturer med gemensamt ursprung, sedvänjor, språk och religion. Den klassiska antropologin från början av 1900-talet studerade både etnicitet i betydelsen gruppers sedvänjor och kultur och olika fysiologiska egenheter. Redan under denna tid förekommer ett ifrågasättande av *primordialismen*, alltså idén om att etnicitet i sig själv utgör en förklarande kategori som beror på gemensamt ursprung – ett perspektiv som enligt Thomas Hylland Eriksens berömda genomgång av ämnet utmanats av *instrumentalism* (att man ser etniciteten som en kategori av mer tillfälliga, praktiska användningar, t.ex. i skapandet av nationalstaten) och senare av *konstruktionism*, som jag diskuterar nedan (Hylland Eriksen 1994/2010). ”Etnicitet” som term avseende gruppidentitet eller tillhörighet har använts som eget analytiskt begrepp inom antropologin sedan 1950-talet. Då användes termen främst för att beskriva olika aspekter av kolonialism, statsbildningar och moderniseringsprocesser i Afrika, ett arbete i vilket den så kallade Manchesterskolan hade en framträdande roll.

En annan för etnicitetsbegreppet avgörande tradition är den amerikanska *Ethnic Studies*, som i hög grad växte fram i samspel med medborgarrättsrörelsen i USA 1955-1968. *Ethnic Studies* präglas av ett kritiskt perspektiv som inriktas på att dekonstruera etnicitet som en given kategori, bland annat som ett politiskt medel för att avväpna olika kategoriseringar som anses ligga till grund för olika former av mer eller mindre institutionaliserad etnisk diskriminering.

Begreppet etnicitet fick en ny samhällsvetenskaplig definition efter den norske antropologen Fredrik Barths antologi *Ethnic Groups and Boundaries* (1969). Här beskriver Barth etnicitet som en *kontrasterande* kategori. Jag är “norrman” för att jag ser mig själv (och/eller för att jag blir betraktad) i kontrast till exempelvis svenskar eller samer. Etnicitet är då ett koncept som beskriver ett visst sätt att göra gränsdragningar mellan grupper, i kontrast till “kultur”, som

förstås som det meningsfulla ”innehåll” eller den ”livsvärld” som markeras av gränsdragningen.

I denna avhandling tolkas etnicitet som både en inneboende, bestående del av en person (historiskt-biografiskt konstruerad och etablerad) och ett situationsbundet fenomen som skapas eller återskapas i varje ögonblick då den sociala verkligheten på något sätt ”görs etnisk” av interagerande människor. Etnicitet är både något som är och något som görs. Jag vill nedan se närmare på dessa två innebörder tillsammans, varför det är viktigt att inte utelämna någon av dem. I det tredje avsnittet görs en ansats att syntetisera dessa positioner.

3.5.1 Etniciteten som socialt konstruerad kategori

En betydande del av den sentida sociologiska litteraturen om etnicitet befattar sig med att i någon mening utmana vardagens förgivettagna förståelser av etnicitet. Det kan nog påstås att den tongivande sociologiska litteraturen om etnicitet är starkt präglad av socialkonstruktionism i bred bemärkelse. Den röda tråden är att man dekonstruerar oförsiktiga eller oreflekterade uppfattningar som behandlar etniciteten som statisk eller essentiell (inneboende).

Miri Song skriver till exempel i *Choosing Ethnic Identity* (2003) om att människor (i engelsk och amerikansk kontext) väljer etnisk identitet alltefter de sammanhang som de befinner sig. Hon diskuterar hur enskilda personers etnicitet skiftar över tid, ibland fram och tillbaka. Minoriteter har olika mycket ”valfrihet” i förhållande till sin etniska identitet, eller omvänt, olika mycket begränsningar. Hon visar att det kan finnas spänningar mellan individens och gruppens etniska tillhörighet; att alltfler människor har blandad ras och att etniska grupperingar internt blir alltmer diversifierade. Hennes studie består till stor del av kortfattade berättelser om människors livssituationer. Berättelserna problematiserar på olika sätt den grovkorniga indelning i ”etniciteter” som vardagsspråket i regel använder. Hos Song finns en tydlig udd riktad mot den strukturella diskrimineringen av minoriteter och de inter-etniska spänningarna i USA och Storbritannien. Hon avslutar boken genom att påpeka att betoningen av överlappningar och rörlighet i etniciteten kan ses som en startpunkt för ett realistiskt överbryggande mellan samhällets olika grupperingar, vilket bör kontrasteras mot en välmenande men i praktiken naiv och sociologiskt mindre välgrundad multikulturalism.

I *Rethinking Ethnicity* (1998/2008) går Richard Jenkins längre än Song i den socialkonstuktionistiska riktningen. Här betonas i högre grad att inte endast

individens men hela samhällsgruppers etnicitet är socialt konstruerad. Hans studie belyser med internationell blick olika samhällsfrågor och samtidshistoriska utvecklingar med utgångspunkt i etniciteten som socialt konstruerad. Ämnen som avhandlas är ”den nya nationalismen”, förhållandet mellan *ras* och *etnicitet* och hur etnicitet kategoriseras i olika sammanhang. Jenkins, som är socialantropolog, beskriver tidigt i boken en ”socialantropologisk konsensus” som han utgår ifrån och vidareutvecklar. Denna konsensus återges i fyra punkter (ibid. 14):

- Etnicitet handlar om kulturell differentiering – fast den involverar alltid ett växelspel mellan likhet och olikhet.
- Etnicitet handlar framförallt om delat meningsskapande – det som vanligen kallas ”kultur” – men det skapas och omskapas också genom interaktion.
- Etnicitet är inte mer fixerad eller beständig än det levandssätt som den utgör en del av, eller de situationer inom vilken den skapas eller omskapas.
- Etnicitet, som något man kan identifiera sig med, är både *kollektiv* och *individuell*, samt både *externaliserad* (att den används för att förstå omgivningen i sociala interaktioner och genom kategoriseringen av andra) och *internaliserad* (att den antas av individen som personlig identitet).

Ett än mer samtidshistoriskt och internationellt perspektiv återfinns i Rogers Brubakers *Ethnicity Without Groups* (2004/2006). Hans centrala argument är uppgörelsen med ”gruppismen” (*groupism*), något han utvecklar bland annat genom analyser av några av världens konflikthärdar, såsom forna Jugoslavien och postkommunistisk nationalism i Centraleuropa. Han problematiserar att etniciteter definieras genom att knytas till olika grupper av människor. Istället bör etnicitet förstås som en i huvudsak kognitiv kategori, alltså som ett mönster i människors tankesätt. Denna kognitiva kategori kan användas på många olika sätt, till exempel för att mobilisera nationalism, starta en konflikt, begripliggöra en konfliktsituation i media, eller för att bygga ett gemensamt projekt.

Allra tydligast blir Brubakers tankegång när han understryker att det ofta talas om att ”serberna” eller ”kosovoalbanerna” har gjort det ena eller det andra. För den som granskar skeendet närmare blir det uppenbart att det är mindre grupperingar, mer politiskt än släktskaps- eller kulturmässigt baserade, som

lyckas aktivera användningen av de olika etniciteterna. Att se etnicitet som en kognitiv kategori (Brubaker, Stanatov och Loveman 2004) med olika raster och tolkningsscheman är förenligt med en socialpsykologisk inriktad konstruktionism men svårare att förena med renodlad etnometodologi, eftersom etnometodologin ju avhåller sig från att teoretisera kring människors inre liv och därmed deras kognition.

3.5.2 Etnicitetens materiella dimension?

Jag har egentligen ingenting att invända mot dessa tre författares (Song, Jenkins och Brubaker) sätt att beskriva etnicitetens funktioner, flyktighet och omskapande. Deras synsätt är alla närliggande och kompatibla med mitt eget och deras perspektiv har dessutom tillfört flera uppslag till studiens analys. Emellertid lämnas etnicitetens materiella dimension i stort sett obehandlad hos alla tre. Den socialkonstruktionistiska ansatsen är i färd med att (alldeles korrekt och behövligt) bryta med alltför statiska och essentialiserande uppfattningar om etnicitet. Detta medför emellertid att etnicitetens materiella sida inte riktigt ges utrymme. Jag vill därför presentera en kompletterande uppfattning om hur den materiella sidan av etnicitet passar in i bilden.

Etniciteten är någonting som finns i *förhållandet mellan* flera olika attribut (Chao och Moon 2005). Inget av de enskilda attributen – varken ras, utseende, språk/brytning, kulturella uttryck, yttre stil och manér, identitet, könsroller, medborgarskap, personlig bakgrund, religion, socio-ekonomisk status, matvanor, värderingar, verklighetsbild, familjesituation, kontaktnätverk, osv. – utgör i sig självt etniciteten.

Det kan vara frestande att avfärda etnicitet som någonting som helt enkelt inte finns. Vi kan ändå inte hitta något attribut som fullt ut kan påstås utgöra en människas etniska tillhörighet. Denna frestelse förstärks kanske ytterligare av viljan till att ta avstånd från rasism och diskriminering. Om etnicitet helt enkelt inte finns, om det är en illusion, då kan väl detta användas som argument för övertygelsen att alla människor jämlika och förtjänar likvärdig behandling?

I ett välfärdsparadigm och i en rättsstat kan det finnas goda argument för att försöka undanröja all etnicitet och enbart inrikta sig på medborgarskapet. Välfärden och rättvisan bör på många områden vara blinda för alla färger och smaker – om detta råder stor enighet. Men i den sociala verklighet som jag är studerar *finns* verkligen etnicitet. Detta förnekas inte av någon men betonas av få sociologiska betraktare. På stadens gator går verkligen människor runt som

oavbrutet blir identifierade som ”svenskar”, ”araber”, ”juggar”, ”polacker” eller ”östafrikaner”, även om inga av dessa identiteter är enkla att definiera. Det finns en materiell, faktisk verklighet knuten till sådana etniska tillhörigheter. Människor talar verkligen olika språk; de har verkligen olika utseenden och kroppsliga egenskaper, olika geografiska ursprung, olika kulturella uttrycksformer, högtider, värderingar, trosuppfattningar och beteenden – ända ner på detaljnivå. I mitt arbete är det viktigt att betona att etnicitet utgör ett fenomen vars sociala konstruktion kan förstås på olika nivåer, och att jag utifrån på varje aktuell analys bör förstå hur etnicitet är socialt konstruerad och hur den inte är det. Med andra ord bör jag vara på min vakt för att inte landa varken i socialkonstruktionistiskt reduktionistiska felslut eller i essentialiseringar.

Låt oss börja med vad etnicitet *inte* innebär. Vårt befintliga samhälles veritabla djungel av etniska tillhörigheter är inte enkel att överskåda och går givetvis inte att dela upp i kategorier som har vissa allmänt giltiga egenskaper (”kineser är sådana, polacker är sådana”) – även om olika statistiska samband vid en given tidpunkt och kontext ibland kan påvisas, till exempel att olika etniciteter har olika hög inkomst och medellivslängd. Olika människors etnicitet har olika beståndsdelar (vissa etniska åtskillnader bygger på språk och kultur, andra mer på utseende, religion och så vidare). Dessa beståndsdelar har i sin tur skiftande betydelser beroende på det konkreta och enskilda sociala sammanhanget. En människans etnicitet utgör alltså inte en tillhörighet i en bred, homogen kategori utifrån vilken vi kan förstå och tolka individen.

En risk med att närma sig etniciteten i sociologisk forskning är helt enkelt att vi råkar tillskriva den förklaringskraft som den inte förtjänar. Etniciteten är, som Song, Jenkins och Brubaker understryker, inte en oföränderlig essens, ett magiskt elixir som flyter i ådrorna på människor, som finns inpräntat i någon ras, folksjäl eller geografi.

Om etnicitet inte är en inneboende essens, vad är det då? Etnicitet kan betraktas som skärningspunkten mellan två sinsemellan beroende storheter:

- De (ofta föränderliga) empiriska fakta som gör att begreppet etnicitet kan utdefinieras i olika konkreta situationer.
- Den konkreta användningen av dessa fakta i olika sociala sammanhang.

Det finns visserligen sociala fenomen som saknar empiriska komponenter. Det enklaste exemplet på ett socialt fenomen utan en materiell sida är spöken (om vi inte räknar dessas neurologiska koordinater). De är verkliga i den mån föreställningen om dem har konsekvenser för människor. Men spökena kan, mig

veterligen, inte i sig själva studeras empiriskt, som ett varande bortom den sociala verkligheten. Etnicitet har däremot komponenter som är materiella: språkkunskaper[25], vanor, utseende, osv. Den tillhör därför en annan analytisk kategori än spöken.

Utmaningen i att förstå etnicitet ligger i att å ena sidan hålla för ögonen att den inte utgör någon enskild egenskap (ras, språk, eller annat), att den inte har någon inneboende essens med egen förklaringskraft – och att den å andra sidan alltid till viss del är beroende av faktiska, empiriska förhållanden, av tingens materiella natur. Det bör emellertid betonas, i anknytning särskilt till Songs (2003) studier, att dessa materiella komponenter kan förändras över tid, vilket blir särskilt tydligt i studiet av enskilda biografier. Den tidsmässiga och biografiska dimensionen innebär förstås att även de materiella komponenterna till stor del kan omskapas genom deltagandet i sociala sammanhang.

Etnicitetens ”varande” är intressant för att det analytiskt avskiljer fenomenet från andra former av sociala konstruktioner (som spöken). En sådan förståelse kan därmed bidra till att ducka för bland annat Ian Hackings (1999/2001) kritik av socialkonstruktionismen som reduktionistisk och idealistisk[26]. Etnicitetens materiella dimension sätter vissa ramar för hur etniciteten blir till i mötet mellan människor, hur den får sin betydelse.

För att förtydliga: min förståelse av etnicitet är radikalt konstruktionistisk, men innefattar inslag av materiell realism som dock är icke-essentialiserande. Jag lyfter detta främst för att min radikalt konstruktionstiska position inte ska kunna avfärdas som socialkonstruktionstisk idealism eller reduktionism. Etnicitet är inte ett spöke, den har materiella dimensioner (låt vara av flyktig, varierande art), men den är ändå socialt konstruerad och går alltid att omskapa eller omdefiniera. Min position är inte att de materiella dimensionerna är mer grundläggande än den sociala konstruktionen – ingen sådan hierarki tycks vara möjlig. Emellertid har de materiella dimensionerna fortfarande relevans. Denna relevans består i att förstå de unika förutsättningarna för att studera just *etnicitetens* sociala konstruktion, i kontrast till andra begrepp. Jag vill förtydliga att etnicitetens sociala konstruktion kan sättas i konstrast till studiet av den sociala konstruktionen av andra fenomen, som i exemplet med spöken.

---

[25] Kommentatorer av manus har undrat huruvida språkkunskaper verkligen är materiella. Åtminstone kan det sägas att språk har materiella aspekter i det att våra stämband, tungor och liknande skapar olika ljud beroende på vår tidigare lingvistiska socialisering.

[26] ”Idealistisk” i Berkeleys klassiska betydelse att endast det som upplevs av någon är ontologiskt verkligt, ”subjektiv idealism”.

Med detta på plats vill jag närma mig det etnometodologiska studiet av etnicitet, en förståelse som jag sedan försöker berika med postkonstruktivistiska perspektiv, bland annat lånade från genusforskning.

3.5.3 *Doing ethnicity:* görande och tillblivelse

Flera saker var anmärkningsvärda med Lue-folket i Thailand, såsom de beskrevs i Michael Moermans etnometodologiska studie *Accomplishing Ethnicity* (1968/1974).[27] Lue-folket verkade (vid studiens genomförande) definiera sig som etnisk grupp utifrån små skillnader i klädnad och tradition som överlappade de närliggande folkgruppernas på fler sätt än de skiljde sig åt. Den statsbildning som en gång avgränsat dem var försvunnen. Och de för en utomstående tillsynes triviala tecken som definierade dem användes dessutom ombytligt i olika sammanhang. Vad är Lue-folket egentligen, frågar sig Moerman. Han fortsätter med den idag bland etnometodologer berömda rubriken *Why are the Lue?* vilken i sin tur följs av *When are the Lue?*[28]

Lue-folket verkar vara svårt att avgränsa och kategorisera. Men de använder olika markörer som bevis på att de är just Lue för att (bland annat) kunna vara stolta över sitt ursprung, i kontrast till andra jordbrukande folkgrupper och den rika, stadslevande delen av befolkningen. När talar Lue-folket om etniska åtskillnader? Till exempel när en utlänning som antropologen är på plats och man behöver ge lite förenklade kategoriseringar för att inte komma in på exakt vem som är släkt med vem och hur.

Etnicitet är alltså någonting som görs, som blir till i mötet mellan människor. Även här måste vi göra en viktig distinktion. Detta görande och denna tillblivelse kan ha åtminstone två olika betydelser: *socialisation* (Berger och Luckmann, 1966/1991, 149 ff) och *vardagliga användningar*. Den första betydelsen, socialisation, är mindre central för denna studie. Etnisk socialisation innebär helt enkelt att människor skapar en varaktig, gemensam och personlig etnicitet genom att interagera, exempelvis lära sina barn ett språk och att delta i

---

[27] Låt mig skynda att tillägga att studien är kanske i själva verket är socialantropologisk snarare än etnometodologisk, då inget i Garfinkels analysapparat uttryckligen används (förutom i titeln). Studien publicerades också inledningsvis i ett sådant sammanhang. Att studien kallas för etnometodologisk har mer att göra med det sätt som den beskriver och analyserar etnicitet.

[28] Moermans användning av *analytic bracketing* (Gubrium och Holstein 1997), som diskuterades ovan i 3.3.3, går inte att ta miste på.

den egna kulturen. Vi präglas genom samspelet med vår omgivning till att anta en viss etnicitet (den tidsmässiga och biografiska aspekt som diskuterades ovan). Etnisk socialisation kan visserligen förekomma även i situationer i polisens vardag men det utgör en relativt liten, kanske försumbar, del. Att etnicitet skapas och återskapas i möten och situationer är alltså inte detsamma som att hela socialisationen skulle äga rum i det enskilda mötet. Det vore förvisso märkligt om jag exempelvis påstod att en svensk-arabisk ungdom skapade hela sin etniska bakgrund i ett enskilt möte med en polis (Luckmann 2013). Emellertid är det ett rimligt antagande att starka möten och upplevelser kan leda till att den etniska socialisationen och dess betydelse *omskapas* eller *stärks* på ett varaktigt sätt. Betrakta till exempel när Mahatma Gandhi blev utkastad från förstaklasskupén i Sydafrika, eller när Frantz Fanon som 18-åring upplevde diskrimineringen i general de Gaulles franska armé.

Den etniska socialisationen utgör snarast en länk mellan etnicitetens varande och dess tillblivelse i den enskilda interaktionen. Etnicitetens varande är just en komplex summa av ett stort antal göranden och tillblivelser, vilket kan jämföras med Randall Collins kedjor av interaktionsritualer (Collins 2004). Samtidigt är etnicitetens varande någonting som kan användas. Den kan åkallas för att påverka skapandet av konkreta situationer. Etnicitetens varande är på detta sätt, som Song (2003) anmärker, både en begränsande och en skapande kategori. Den *används* av medvetna, tänkande människor, och därmed bidrar den till att skapa den sociala verkligheten i varje ögonblick.

För att människor ska kunna använda sin eller varandras etnicitet måste de i sin tur *göra* den, det vill säga skapa etniciteten för just det aktuella ögonblicket. Då går man alltså bortom etnicitetens varande som en etablerad kategori (att man har viss hudfärg, talar visst språk, etc.) och påpekar eller implicerar att just etniciteten på något sätt görs. Man skapar en *tillfällig* etnicitet med en viss betydelse just för det pågående sammanhanget, så att etniciteten kan användas på det sätt som situationen kräver eller bjuder in till. Etnicitetens varande (de olika materiella attributen) får en specifikt etnisk betydelse tack vare denna användning, till exempel kan den (som vi ska se i analysen) bryta in i det pågående samtalets sekventialitet och kasta om den ordning utefter vilken ett pågående samtal förs.

Det vore knappast meningsfullt att studera en dansk familj som diskuterade fördelningen av hemsysslor utifrån en teoretisk ram som försökte leda i bevis att de använde sin ”danskhet” för att övertala varandra om att göra disken (exempelvis genom att prata danska, använda danska referensramar etc.). Först om dottern i familjen skulle ställa sig upp vid köksbordet och ropa att det

minsann inte anstår en dansk familj att låta tjejen göra mer disk än lillebror – skulle etniciteten ha *använts*. Först då *görs* etniciteten. Här går etniciteten från att vara bara några sociala fakta i bakgrunden, till att vara en närvarande, produktiv kategori med betydelse för den specifika situationen.

Det är denna betydelse av etnicitetens görande och tillblivelse som är central i denna avhandling. Etnicitetens tillblivelse är i själva verket resultatet av ett konkret handlande som aktörerna är inbegripna i – och detta handlande är alltid situationsbundet. Själva handlandet (görandet av etnicitet) kan studeras empiriskt genom deltagande observation. Poliser gör etnicitet. Personer som möter poliserna gör etnicitet. Det är så etniciteten får en specifikt polisiär betydelse. Utan detta görande skulle människors hudfärg och språkkunskaper förmodligen inte vara ”etniska”. I detta avseende vill jag alltså ge den mer radikala socialkonstruktionismen rätt: etnicitetens varande är beroende av etnicitetens tillblivelse. Men det omvända förhållandet är lika avgörande. Tillblivelsen sammanfaller med att etnicitet görs genom att olika materiella attribut tas i användning av handlande, medvetna människor.

3.5.4 Hjälp av genusteoretiker

Etnicitetsforskningen verkar ha stannat vid en konventionellt socialkonstruktionistisk förståelse av fenomenet. Detta skulle jag mena är fruktbart så länge som syftet är att på olika sätt dekonstruera våra förutfattade meningar om etnicitet. Vill man gå längre i sin teoretiska ambition och beakta forskarens roll som medskapare av etnicitet i samhället får man däremot leta efter inspiration bland genusteoretiker. Där har teorin utvecklats på ett djärvare sätt än inom etnicitetsforskningen. Skiljelinjen är att sentida genusteori alltmer har börjat brottats med ontologiska och kunskapsteoretiska frågor och börjat inkludera de materiella aspekterna av kön i sina analyser. Medan genusanalysen hos en queerteoretiker som Judith Butler (1990/2007) kan sägas vara i hög grad socialkonstruktionistisk (låt vara av en annan, mer poststrukturalistiskt influerad, tanketradition), kan Karen Barads mer sentida perspektiv beskrivas som mer postkonstruktivistiskt.

Karen Barad presenterar i *Meeting the Universe Halfway* (Barad 2007) en så kallad *agental realism*. Hon hävdar, i en originell och lite märklig teoretisk studie som korsar poststrukturalistisk feminism med betraktelser från kvantfysiken, att medvetandet bör förstås som inbundet (*entangled*) i den omkringliggande verkligheten. Barad vill därför inte skilja på ontologi och epistemologi utan kallar

dem tillsammans för onto-epistemologi. Hon menar vidare att varje deltagande i verkligheten måste ske genom ett visst ”snitt” – att ens perspektiv skär igenom en större rymd av olika möjliga perspektiv och därmed är medskapare till verkligheten. Detta gäller till exempel för skapandet av kön, varför en kritik av ett könsperspektiv kan leda till att kön omskapas. Den medskapande kunskapsprocessen kallar hon för ”diffraktion” vilket kan konstrasteras mot att vetenskapen sägs ”reflektera” verkligheten. Eftersom betraktarens perspektiv hos Barad inte kan avskiljas från den materiella verkligheten, betraktas den materiella och sociala verkligheten som en och samma.

Etnicitetsforskningen har mig veterligen ännu inga postkonstruktivistiska teoretiker som likt Barad ger sig in på ontologiska frågor och tar vetenskapsteoretiska konsekvenser med sig tillbaka till forskningsfältet. Om jag utan att ta definitiv ställning till Barads ansats ändå låter mig inspireras, skulle jag vilja fördjupa min definition av etnicitetens tillblivelse enligt nedan.

Varje studie av etnicitet som leder till ny förståelse omskapar etniciteten. Etnicitet är ett ”mångfaldigt ontologiskt objekt” (Esbjorn-Hargens 2010). Etnicitet utgör många saker samtidigt, sedda från många olika perspektiv, och är därför samtidigt verklig på flera sätt. Den är materiell men ändå alltid sammansatt i enlighet med rådande sociala logiker. Dess verklighet blir till på nya sätt när vi ser den från nya perspektiv. Genom vardagens interaktioner skapar vi etniciteten. Vetenskapliga studier av etnicitet förändrar inte bara hur vi betraktar etnicitet, utan också vad etnicitet är.

3.5.5 Sentida etnometodologisk forskning om etnicitet

Slutligen vill jag diskutera två sentida etnometodologiska forskare som på ett för denna studie relevant sätt har diskuterat hur medlemskap i sociala kategorier (som etnicitet) åstadkoms. Ett viktigt begrepp här är *membership categorization analysis*, alltså analys av hur medlemskap i olika grupperingar eller interaktionsordningar löpande kategoriseras av deltagarna i interaktionen.

Enligt Dennis Day (2006, 217 f) ligger det grundläggande perspektivskifte som detta forskningsprogram medför i att man går från att betrakta interkulturell kommunikation (kommunikation mellan personer med olika etnisk bakgrund) som en fråga om olika ”etniciteter” med olika ”kultur” som inte förstår varandra – till att betrakta främst den språkliga eller lingvistiska sidan av hur etnicitet åstadkoms under pågående kommunikation. Day visar till exempel hur man på en arbetsplats med personer som har olika etniska bakgrund diskuterar

firmafesten genom att föreslå olika maträtter och underhållning. När det föreslås kinamat och ”tjing tjong tjang”-underhållning av den svenska förmannen förväntas en närvarande person (av kinesisk-vietnamesisk bakgrund) kunna redogöra för vad detta innebär och därmed bekräfta sin etnicitet som kines. Istället svarar kvinnan med asiatiskt ursprung undvikande och byter ämne, och gör därmed motstånd mot den underförstådda kategoriseringen av henne som en ”kines” med vissa tilltänkta egenskaper (Day 1994). I Days perspektiv får etnicitet en ny lokal relevans inom varje studerad arbetsplats, där det exempelvis kan sammanfalla att svenskarna är förmän och -kvinnor och man aktivt och medvetet tar ställning till vilka etniciteter som bör grupperas med vilka andra (ibid.), något som också uppmärksammats i Löfgren Hansens studie av ett bevakningsföretag (Löfgren Hansen 2013).

Ett sådant perspektiv är relevant för föreliggande studie eftersom det betonar att etnicitet inte enbart används och åkallas men att den faktiskt hela tiden är en förhandlingsfråga. Det är därmed intressant att studera hur kategoriseringar görs och på vilka grunder, om det råder enighet kring kategoriseringarna och hur vissa föreslagna kategoriseringar kan undvikas. Redan konversationsanalysens grundare Harvey Sacks diskuterade i en berömd essä begreppet *membership categorization devices* (kommunikativa verktyg för att kategorisera medlemskap) (Sacks 1974). Sacks uppmärksammade en enkel fråga gällande uttalandet ”Barnet grät. Mamman plockade upp barnet.” – nämligen hur det kommer sig att de allra flesta direkt antar att det är just barnets mamma som plockar upp det gråtande barnet och att barnets gråt föregick eller orsakade att mamman plockade upp det. Sacks föreslår att anledningen till att vi gör sådana antaganden är att vi använder oss av en *membership categorization device* (verkyg för medlemskapskategorisering), i det här fallet föreställningen om en ”familj”. Anledningen att vi antar att händelserna sker i viss ordningsföljd är att vi använder oss av en underförstådd sekventialitet, ett begrepp som diskuterades tidigare i detta kapitel. Etniska tillhörigheter kan på motsvarande sätt användas för att ordna och kategorisera människors uttalanden, vilket i enlighet med olika situationer kan växla med andra tillhörigheter som ”att vara polis” eller ”att vara misstänkt”.

I ljuset av Sacks klassiska studie kan även Åsa Mäkitalos arbete om ”institutionell kategorisering” nämnas (Mäkitalo 2003) som relevant för denna studie. Hon har studerat möten mellan arbetssökande och arbetsförmedlare och understryker att det som räknas som en ”relevant” *account* måste passa ihop med den institutionella ordning inom vilken interaktionen äger rum. Mäkitalo påpekar att kategoriseringar (av det slag t.ex. Day och Sacks diskuterar) är

nödvändiga för att en statlig myndighet ska kunna fungera och agera – men att dessa kategoriseringar sker genom verkliga möten mellan människor och alltid är under förhandling och kan omdefinieras. De tillsynes små, subtila kategoriseringarna av olika former av medlemskap får därmed konkreta effekter genom att myndigheternas beslut baseras på dem. När etnicitet görs i polisarbetet får det därmed institutionella följder som på mycket konkreta sätt ingriper i medborgarnas liv och vardag. Detta understryker betydelsen av att söka förståelse för hur etnicitet görs i polisarbetet i omväxling med andra, institutionella, kategoriseringar.

3.6 Lärdomar från polisforskning

Det finns ett spektrum av olika perspektiv på polisen, där forskare i Skandiavien och internationellt intar olika positioner. I detta avsnitt vill jag redogöra för den polisforskning som varit avgörande för studien för att därefter sortera forskningen och placera mitt eget perspektiv i förhållande till den.

3.6.1 En anglosaxisk bakgrund till etnografiska polisstudier

Den skandinaviska polisforskningen anknyter ofta till en etnografisk tradition av anglosaxiska forskare som etablerade fältet under 1960- och 70-talen. Coleman och Norris (2000, 172) tillskriver Howard Beckers studie *Outsiders, Studies in the Sociology of Deviance* (1963) en avgörande betydelse i utvecklingen av en granskande polisforskning. Eftersom avvikandet hos Becker ses som skapat av människors definitioner av detsamma, snarare än som ett essentiellt brott mot samhällets normer, blev det mer sociologiskt och kriminologiskt intressant att inte enbart studera avvikarna, utan även de aktörer som utdefinierar det avvikande. Då inriktades mer av forskningen på polisen och rättssystemet. I detta sammanhang kan även betydelsen av den kvalitativt orienterade Chicago-skolan nämnas, då dess etnografiska fokus på stadslivets vardagsliv kan sägas ha föregripit studiet av polisens roll i detta stadsliv.

Jag vill kortfattat lyfta fram några av de klassiska polisforskarna som verkade i USA och Storbritannien. Det bör understrykas att dessa studier både understöds och i viss mån ifrågasätts av de rön och perspektiv som jag själv för

fram under studiens gång. De bör betraktas som relevanta föregångare, utan att oproblematiskt godtas i dagens forskning, särskilt i en skandinavisk kontext.

Jerome Herbert Skolnick

Skolnick (1966) beskrev poliskulturen och den särskilda ”personlighet” som poliser utvecklar. Han betonade att poliser tenderar att utveckla en misstänksamhet mot omgivningen, en stark lojalitet poliser emellan, samt vissa auktoritära drag. Skolnick menade att detta skedde som svar på de risker som polisarbetet medförde. Skolnick är också den internationellt kanske mest namnkunnige kritikern av kvantitativ uppställda, statitiska målsättningar för resultat i polisarbete, som han menar kan snedvrida polisens arbete och prioriteringar med icke-önskvärda reella resultat till följd.

Egon Bittner

Bittner (1967, 1970) diskuterade polisens våldsmonopol och dess användningar i spänningen mellan lagar och vardag. Ett viktigt begrepp är *discretion* (godtycke/egen bedömning), att polisens arbete alltid präglas av polisers egna bedömningar kring användningen av våldsmakt och andra bedömningar. Detta medför att polisen alltid är i behov av att granskas och ifrågasättas på nära håll, gärna genom etnografiska studier. Bittners arbete angränsade också till en etnometodologisk tradition.

Albert Reiss

Reiss (1973) beskrev skillnaden mellan *reaktivt* och *proaktivt* polisarbete. Det reaktiva polisarbetet är de patrullerande polisernas, att man reagerar på begångna eller pågående brott och andra störningar av den allmänna ordningen. Det proaktiva arbetet är det som förebygger brottslighet och upprätthåller mer långsiktig ordning, t.ex. genom att spana efter och på andra sätt upptäcka brottslighet. Detta studerades även med kvantitativ etnografi genom vilken tusentals möten mellan polis och allmänhet kodifierades. Reiss uppmärksammade också poliskorruption. Poliser tycktes vara mer benägna att till exempel ta emot mutor vid brott som saknade ett tydligt brottsoffer, som vid droghandel, eftersom det då inte finns något brottsoffer som har intresse av att klaga eller anmäla. Han framhåller att polisens arbete är beroende av den legitimitet som polisen åtnjuter i samhället, vilket innebär att det aktiva och medvetna upprätthållandet av denna legitimitet är avgörande för polisens roll i samhället. Även Reiss studerade poliskulturen, med liknande resultat som Skolnick.

Paul Rock

Rock (1973) betonade betydelsen av att polisarbete så gott som alltid har både önskade och icke-önskade konsekvenser. Varje ingripande kan leda både till att ordning upprätthålls och att människor blir arga eller sårade. För Rock är polisens huvuduppgift att bekämpa brottslighet, men han betonar att andra mjukare sidor av polisarbetet är nödvändiga för att polisen ska kunna utföra sitt arbete. Han menar därför att det informella kontaktskapandet till allmänheten är en avgörande del av polisarbetet.

Peter K. Manning

Manning (1977) publicerade en omfattande studie av polisens organisation och spelade därmed en betydande roll i etableringen av fältet om organisatorisk polisforskning. I studien betonas särskilt två faktorer: polisorganisationens historiska framväxt och belägenhet, samt betydelsen av dramatiseringar av polisarbetet. Dessa dramatiseringar, som sker i polisers berättelser och rapporteringar, bidrar till olika framträdanden som på olika sätt romanitiserar polisarbetet och sätter poliserna själva i ljus dager. Sådana dramatiseringar påverkar alla polisorganisationer och kan leda till att poliser ger missvisande representationer av den egna organisationen, vilket också kan ha negativ inverkan på polisorganisationens funktion.

Elizabeth Reuss-Ianni

Reuss-Ianni (1983) skrev något senare men bör ändå nämnas i detta sammanhang på grund av hennes betydande inflytande. Hennes studie av poliskulturen ifrågasätter huruvida det finns ”en” poliskultur. Enligt Reuss-Ianni finns två olika, tämligen distinkta, poliskulturer. De står delvis i motsättning till varandra: en ”blå” poliskultur bland de patrullerande poliserna och en ”vit” bland de mer byråkratiskt orienterade skrivbordspoliserna. Hon menade att detta var en ökande och oroväckande trend inom den amerikanska polisen, eftersom poliser i yttre tjänst har en mer vardagsnära förståelse och logik som deras ledning och organisation inte tar hänsyn till och saknar insikt i. Problematiken ligger både i försämrat beslutsfattande och bristande insyn i enskilda polisers agerande i arbetet. [29]

---

[29] Det bör understrykas att denna historiska litteraturgenomgång är baserad på en mer översiktlig läsning. Genomgången utgör ett urval och betydelsefulla namn som Michael Banton att och

Dessa studier sammantaget kan sägas skapa en fond av allmän förståelse för polisens arbete, kultur och roll i samhället.

3.6.2 Polisforskning som används i denna studie

Även om jag dragit nytta av studier från de forskare som nämnts ovan har jag mer direkt använt mig av andra, som ska refereras nedan. Några av dessa har publicerat undersökningar från andra länder men framförallt är det skandinaviska polisetnografier som varit användbara för min analys.

På senare år har den skandinaviska polisforskningen ökat i omfång och bredd. Polishögskolans sammanställning från 2012 presenterar exempelvis 133 studier i en svensk kontext, långt de flesta tillkomna under senare år. Studierna spänner över många områden: polisutbildning, diskriminering, polisförhör, hantering av kvinnomisshandel, arbete med ungdomar och ungdomsgäng och polisens IT-system, bara för att nämna några. Detta bör nämnas för att understryka att min presentation givetvis utgör ett smalt urval, ett urval som kan sägas bygga på en kombination av relevans (allmängiltiga studier) och akademiska kontakter (de forskare jag av olika skäl är närmare knuten till).

Liv Finstad

Den första studie jag vill nämna är Liv Finstads *Politiblikket* (2000), en etnografisk studie av Oslopolisen. Hennes berättelse om polisernas arbete är baserad kring polisens särskilda perspektiv på sin sociala omgivning, något hon kallar för polisblicken. I övrigt ger hennes studie en detaljerad etnografisk inblick i polisens arbete som står fram i ett skandinaviskt sammanhang. Då studien är omfattande och griper om många av polisforskningens klassiska teman, är det lämpligt att göra några nedslag som lyfter fram och exemplifierar polisblicken.

Polisblicken handlar om att ”känna igen” olika mönster eller personer som inte passar in i ett sammanhang, eller också om att känna igen kriminella eller

---

William Wesley har utelämnats. Det var Banton som först myntade begreppet *plural policing*, idén att polisen bara utgör en del av samhällets kontrollapparat (Newburn 2007, 629) och Westley som började studera polisen som en subkultur fientlig till omvärlden. Andra betydelsefulla namn som utelämnats är John van Mannen och Maurice Punch. William Ker Muir kunde ha tagit plats i presentationen, men ges istället en mer detaljerad beskrivning nedan. Det finns även en delvis parallell holländsk tradition som här inte getts utrymme.

potentiellt kriminella element. Till exempel kan de flesta människor ses som suspekta och föranleda polisiära initiativ om de är ute sent på natten. Till stor del handlar det om kombinationen av ett antal faktorer: tid, plats, person, situation och fordon. Det som väcker uppmärksamhet kan vara ”en bil som kör fort och vingligt, en ensam man som bär något tungt under armen, ett par personer som står längst in på en mörk parkeringsplats”[30] (Finstad 2000, 91). Hon jämför detta med Mary Douglas klassiska antropologiska studie av det rena och det orena, där det framhålls att exempelvis ett par skor inte anses orena i sig själva, men blir orena när de läggs på ett bord. Medan Finstad understryker att polisens officiella linje är att en sådan polisblick inte bör diskriminera efter hudfärg eller liknande, menar hon att sådan diskriminering är svår att avskilja för poliserna – där en svart ung man på en fin cykel kan ses som en misstänkt cykeltjuv.

Eftersom poliser ofta ser aktiviteter som att fånga tjuvar som det ”riktiga polisarbetet” (ibid. 101-106), finns det en särskild koppling mellan det lilla, de små detaljerna, och det stora, att ta fast förbrytare. Poliserna ser i sin omgivning och i avvikelserna möjligheter och ledtrådar till en större yrkesmässig belöning, nämligen att komma ett brott på spåren. De patrullerande poliserna har alltså ett starkt incitament till att utveckla en känslig polisblick genom att ständigt se närmare på omgivningen: att ta reda på vad någon har i plastpåsarna, att uppsöka kända adresser och lyssna vid dörren, osv. När poliser på patrull inte har uppdrag från länskommunikationscentralen (eller motsvarande) använder, åtminstone de mer ”hungriga” poliserna (se nedan om Rolf Granér), i regel sin tid till att ta olika initiativ för att övervaka stadsmiljön. Detta sökande kan vara som ett fisknät som läggs ut i förhoppning om en större fångst. Detta menar poliser även kan ha förebyggande effekt, då man genom att kontrollera suspekta bilar sent på natten också kan råka avbryta exempelvis ett planerat inbrott (ibid. 106-109).

Polisernas blickar riktas i synnerhet mot kategorierna som på norska kallas för *slask* (ung. slusk, lösdrivare) och *kjenninger* (ung. ”kändisar”, ett ord som också används av svenska poliser, dock på norska utan den dubbla betydelsen ”celebritet” som finns på svenska). Dessa två beskriver Finstad som relativt smala kategorier, där den första helt enkelt är en person som inte passar in i ett sammanhang och det andra är personer som är kända hos polisen för tidigare begångna brott (ibid. 114-115).

Internt inom organisationen blir poliser bedömda efter sin förmåga att snabbt och enkelt läsa av situationer och personer. Finstad betonar att

[30] Min översättning.

polisblicken både är en individuell förmåga och en samlad erfarenhet hos poliskollektivet. Den samlade information som poliserna innehar utgör ett slags bakgrund som poliserna kan tolka omgivningen utifrån, både enskilda ”kändisar” och hur olika kategorier av personer kan förväntas uppträda och respondera. När det är poliserna själva som inleder en kontakt, när de alltså inte tillkallats av allmänheten, har de i regel mer information när de närmar sig situationen (ibid. 115-117).[31]

Tove Pettersson

Den andra studien jag vill lyfta fram är Tove Petterssons *Att balansera mellan kontroll och kontakt. Lokala polisers arbete med ungdomar* (2012). Denna studie, som genomförts i Stockholm, ger närgående beskrivningar av polisers interaktioner med ungdomar. I dessa interaktioner kan poliser till exempel skapa kontakt med ungdomarna, upprätta kontroll över situationen, bemöta anklagelser om trakasserier och rasism, använda sig av tystnad som respons på ifrågasättande, och ibland visa sårbarhet. Hos Pettersson ligger fokus i hög grad på samtalen (inklusive kroppsspråk) mellan ungdomar och poliser. De poliser som Pettersson studerar har bland annat som uppdrag att lära känna och skapa kontakt med ungdomar. Ungdomarna är inga passiva åskådare till polisens övervakning, kontaktskapande och ingripanden. De talar, skojar, ifrågasätter och utmanar på många olika sätt alltefter vad situationen bjuder in till. Interaktioner med ungdomar omges ständigt av ett ”snack” i vilket ungdomarna kan ta olika mycket plats, ofta med skämtsamheter och ibland med spydigheter och förolämpningar. Själva interaktionerna mellan poliser och ungdomar kan föra i olika riktningar. Ungdomar kan ”snacka sig in i arresten” genom att det skapas en eskalerande, konfrontatorisk dynamik som slutar i att polisen återupprättar sin auktoritet genom att omhänderta ungdomen. Men poliser kan också ”backa” och till exempel låta en ilsken, berusad ungdom (efter att dennes öl hällts ut av polisen) gå hem själv utan att polisen följer honom, trots att det var detta som poliserna inledningsvis meddelade att de skulle göra (ibid. 99). Slutligen kan samtalen föra i riktning mot att ungdomar berättar för polisen om sin livssituation och att en mer vänlig kontakt skapas (ibid. 131 ff).

---

[31] Finstads (och även Holmgrens, se nedan) perspektiv föregreps delvis av ingen annan än konversationsanalysens grundare Harvey Sacks, ursprungligen i en uppgift till en kurs som han gick för Erving Goffmam. Han beskrev ”polisens problem” som urskilja avvikandet genom att identifiera inkongruenser i stadens ”sociala ekologi” (Sacks 1972).

Hos Pettersson betonas att kvaliteten av dessa möten mellan ungdomar och polis kan variera. Dessa mötens kvalitet präglas i hög grad av två faktorer. Den första är unga mäns maskulinitet och stolthet som sätts på spel i kontakt med polisen – något som polisen enligt Pettersson har anledning att medvetet förhålla sig till (ibid. 101 ff). Det finns förstås undantag från detta, då det som nämnts ibland kommer fram ungdomar som istället visar sårbarhet. Den andra och besläktade faktorn är polisens behov av att balansera kontaktskapande och kontroll. Pettersson diskuterar olika sätt på vilka poliser hanterar detta, bland annat genom skämtsamheter eller en förebrående hållning. Hennes slutsats är att det finns en mer framkomlig väg: nämligen att visa en förståelse för ungdomens situation, tydliggöra att denna förståelse finns, och att på ett begripligt sätt motivera sitt eget agerande (ibid. 126-130).

Abby Peterson

Peterson har skrivit flera inflytelserika studier om svensk polis, ibland i samarbete med andra forskare. Här vill jag återge studien (av polis i Stockholms förorter) *Who 'Owns' the Streets? Ritual Performances of Respect and Authority in Interactions Between Young Men and Police Officers* (2008). I denna studie, som alltså beskriver hur poliser och ungdomar hamnar i motsatssförhållanden där ena parten måste "tappa ansiktet" (Goffman 1959/2006; 1967) och lida förlusten av maskulin stolthet, betonar Petersen att polisers tendens att utmana ungdomars stolthet beror av deras arbetsbekrivning. Medan en del patrullerande poliser tycks undvika sådana konfrontationer, uppsöker de poliser som har till uppgift att upprätthålla ordning i stadsmiljön dem aktivt. Dessa poliser griper alltså in i en annan social arena, som både liknar och krockar med deras egen. Men poliserna befinner sig i betydande överläge gentemot de unga män som konfronteras. Peterson betonar att polisens kontroll och närvaro bör ses som ett störande element i ungdomarnas sociala arenor och att detta riskerar att förstärka känslor av marginalisering, när poliserna gång efter annan blir "vinnare" och därmed "äger gatan".

Micael Björk

Även Björk är en etablerad polisforskare i Sverige. Han kan anses anta ett mer funktionellt och polisnära perspektiv. Hans fallstudie *Den engagerade polisen. Om praktiskt kunnande, kritiska situationer och robusta organisationer* (2012) utgör ett slags aktionsforskning, alltså ett försök att mer direkt förbättra polisarbetet genom resultatet av deltagande observationer. Hans studie av patrullerande poliser i göteborgstrakten beskriver samspelet mellan enskilda

polisers arbete och förändringar inom polisorganisation i samband med en större omorganisering. Varje kapitel avslutas med några pragmatiska slutsatser och råd till polisen. De två huvudlinjerna i studien är betraktelser kring *medarbetarinflytande* och *händelsestyrt arbete*.

Medarbetarinflytande är något som beskrivs som ett medel mot de motsättningar som tenderar att uppstå mellan patrullerande poliser och ledning. Björk studerar de sätt på vilka man försökt skapa bättre förutsättningar för patrullerande polisers deltagande i beslutsfattandet. Han menar att detta kan bidra till att det praktiska kunnandet hamnar mer i fokus (istället för kvantitativa målsättningar), vilket också kan medföra att poliserna känner mer självrespekt och engagemang i arbetet.

Hos Björk betonas att polisarbetet är händelsestyrt, det vill säga att nya situationer löpande uppstår med nya utmaningar och överraskningar. Det gör arbetet svårare att kontrollera och planera, vilket anses vara en viktig del av förklaringen till att ökat medarbetarinflytande kan behövas.

Rolf Granér

Patrullerande polisers yrkeskultur (2004) är Granérs doktorsavhandling och kan sägas ha blivit något av ett standardverk i ämnet svensk poliskultur. Studien bygger på deltagande observationer och kvalitativa intervjuer men även på andra datakällor, däribland en mindre enkätstudie och författarens egna erfarenheter som lärare i psykologi på Polishögskolan, främst diskussioner med polisaspiranter. Studiens samlade material sträcker sig över sju år, med slut år 2000. En del har nog förändrats mellan denna tid och då jag påbörjade mina studier i maj 2011. Ändå tycks beskrivningen ganska giltig när den ställs mot mina egna observationer. Mycket av det Granér diskuterar har tydliga paralleller hos de övriga författare som diskuterats här, varför jag vill diskutera två tongivande aspekter i Granérs polisforskning.

Den ena aspekten är att dela in polislivet i faser: rävfasen (polisaspirant), hungriga fasen och mätta fasen. I korthet kan det sägas att Granér iakttar en progression i enskilda polisers förhållningssätt som tycks följa antalet år i tjänst, från en inledande osäkherhet och vilja att bevisa sitt värde, till en fas då man vunnit större självförtroende och ”hungrar” efter nya yrkesmässiga resultat och belöningar och därmed tar större initiativ, till en fas då polisen efter 10-15 år i tjänst antar en mer tillbakalutad hållning, kanske arbetar på kontor och upptas mer av familjelivet än tidigare.

Den andra aspekten är de olika perspektiv som Granér menar att olika poliser, grupper av poliser eller hela organisationer kan anta. Det görs fyra

dikotomiska indelning i perspektiv[32], och diskussionen kring dessa kan sägas utgöra kärnan av Granérs avhandling. Jag återger dem kortfattat i punktform:

- Det legalistiska kontra det autonoma. Alltså huruvida poliser definierar sitt arbete utifrån lagar, regleringar och mätbara resultat eller mer utifrån den enskilde polisens vardagsnära erfarenheter och initiativ.
- Det hungriga kontra det trötta. Detta överlappar delvis med de faser som diskuterades ovan, där polisers arbetsiver och vilja till nya (ofta proaktiva) äventyr och konfrontationer kan ställas mot en mer tillbakadragen hållning.
- Det tuffa kontra det mjuka. Detta beskriver polisens sätt att se på samhället och vilken framtoning man föredrar att välja i olika möten med allmänheten: antingen att förmedla respekt och väcka rädsla, eller också att eftersträva samarbete och övertalning.
- Det intellektuella kontra det mekanisk-intuitiva. Ett intellektuellt perspektiv innebär i detta sammanhang att man antar en mer reflekterande hållning gentemot samhället och polisarbetet, gärna diskuterar orsaker till brottslighet osv., medan ett mekanisk-intuitivt perspektiv istället motsvarar den mer inåtvända, pragmatiska och mer fördomsfulla poliskultur som beskrevs i de klassika amerikanska polisetnografierna.

Lars Holmberg

Policing Stereotypes (2003) är en studie som på flera sätt är besläktad med min egen. Holmberg studerar polisarbete i Köpenhamnsregionen och beskriver genom etnografiska inblickar den ”misstänksamhetens makt” som präglar polisarbetet. Här framhålls att poliser bygger en mycket stor del av särskilt det proaktiva arbetet (ofta att stanna och kontrollera medborgare) på samtal med personer där de flesta släpps efter några minuter utan att poliserna frågar efter ID-handlingar. Poliserna förlitar sig alltså i mycket hög grad på godtyckliga bedömningar av omgivningen. Holmbergs studie kan sägas utgöra en fortsättning på och i viss mån en fördjupning av Finstads polisblick. Han beskriver de typologier som poliser utvecklar för att genom stereotyper mer effektivt kontrollera stadsmiljön, där till exempel kvinnliga bilister inte ses som suspekta medan unga män som är ”andra generationens invandrare” och bor i

[32] Granér räknar av skäl som inte ska diskuteras här samman hungrig-trött och tuff-mjuk till en och samma variabel, vilket innebär att han i avhandlingen talar om tre variabler.

förorten är det. Centralt för studien är det paradoxala i att denna misstänksamma blick skapar förutsättningen för övervakning och kontroll, *policing by typology*,vilket både är en inneboende del av polisarbetet och samtidigt det som föranleder t.ex. etnisk diskriminering.

I nästa fas av interaktionen med personer i omgivningen, efter ett första intryck, beslutar poliser om man ska lagföra någon eller inte. Även här är polisens *discretion*, egen bedömning, avgörande. Att lagföra någon är i regel fråga om ett tämlingen iögonfallande och påfrestande ingripande (åtminstone för den lagförde), varför godtycket som med nödvändighet finns i polisens bedömning skapar ett stort utrymme för utövning av makt i den enskilda situationen. Här kan poliser enligt Holmberg exempelvis bedöma en man som misstänkts misshandla sin fru utifrån hans fientliga och aggressiva hållning och föra honom till arresten för ett annat ärende, som obetalda böter. Sammantaget betonar Holmberg det ambivalenta förhållande till lagen, sedd som formella regler, som polisarbetet medför. Poliser förväntas både agera proaktivt och reaktivt (lösa olika uppkomna situationer och incidenter) och lagen kan då tolkas och användas alltefter hur poliser bedömer den enskilda situationen.

Ranghild Sollund

Tatt for en annen (2007) utgör den studie som har flest likheter med min egen vad gäller det empiriska resultatet och materialet. Här finns till exmpel en diskussion kring polisernas språkbruk, där en omfattande grad av etnifierad jargong beskrivs. Det är huvudsakligen en fältstudie, med deltagande obersvationer av poliser, som främst fokuserar på praktiken *stop og sjekk* (att stanna och kontrollera medborgare). Sollund bygger i hög grad vidare på Finstad, Holmberg och Pettersson. Hon visar att polisblicken söker efter avvikanden som"kriminella bilar", bilar som t.ex. ser risiga ut, har breda däck och kör runt sent på kvällen. Det betonas att rutinkontrollerna sker både under spaning och patrullering. Liksom Finstad betonar hon att poliser i urvalet av vem de ska stanna och kontrollera utgår ifrån samspelet mellan olika variabler som etnicitet, ålder, kön, tid, plats och vad som kan anses vara normalt eller oväntat i olika sociala sammanhang och offentliga miljöer.

Titeln *Tatt for en annen* hänvisar till att polisen ideligen stoppar och kontrollera just invandrare för att snart frikänna dem från misstankar och att dessa kontroller sker på lösare och mer godtyckliga grunder. Som invandrare är det lättare att bli "tagen för någon annan". Medan poliserna själva uppfattar sådana kontroller som okontroversiella och rutinmässiga, skapar de – enligt

hennes intervjuer med unga personer från minoritetsgrupper – en utbredd *upplevelse* av diskriminering.

Didier Fassin

Fassins studie, vars engelska titel är *Enforcing Order* (2013), beskriver en stegrande nivå av övervakning och kontroll av Paris förorter som innefattar alltmer militäriska inslag, en utveckling som sätts i ett bredare samhällsperspektiv. Studien innehåller dramatiska berättelser om denna kontrolls hårdhet och diskriminerande praktiker och polisers sätt att rättfärdiga eller bergipliggöra samma kontroll.

Polisernas perspektiv beskrivs som att de besöker en främmande, fientlig och farlig miljö och att de agerar utifrån sådana antaganden. I Fassins studie är även mer direkt främlingsfientliga uttryck och förhållningssätt vanliga bland poliserna. Fassin driver tesen att denna kontroll är ökande och utgör en del av en internationell tendens där marginaliserade grupper i allt högre grad utpekas och utsätts för övervakning och polisvåld. Kontrollen bygger i hög grad på praktiken *stop and frisk* (samma som Sollunds *stop og sjekk*), att stanna och kontrollera unga män med invandrarbakgrund. Dessa kontroller utförs regelbundet, med hög grad av godtycke och under antagonistiska former. Fassin tolkar detta fenomen som en strukturell del av försvaret av en orättvis samhällsordning där staten i allt högre grad ställer sig på de besuttnas och på kapitalets sida. Befolkningselement som hotar eller stör denna ordning, till exempel genom upplopp, blir utsatta för repressiv kontroll. Resultatet för poliser är att de blir sämre på att anta de kontrollerade ungdomarnas perspektiv och därmed blir mer fördomsfulla, vilket anses ytterligare förstärka diskrimineringen och kontrollernas hårdhet.

William Ker Muir

Muirs studie från 1977, *Police – Street Corner Politicians*, hänvisas till av de skandinaviska polisforskarna och används också i föreliggande studie. Muir anger inte i vilken amerikansk stad hans studie genomfördes, annat än att staden är belägen längs floden Mississippi. Här ges ett perspektiv som är annorlunda de flesta polisetnografiers: den enskilde polismannen sedd på nära håll (studien omfattar endast män). Medan polisstudier i regel fokuserar på polisers interaktioner eller organisatoriska aspekter av polisarbetet, beskriver Muir ett antal individer som han följer över en längre period. Han menar att poliserna är ett slags stadslivets politiker, i betydelsen att de måste hantera de många

människorna och deras livssituationer genom att agera medlare, beslutsfattare, förhandlare och ledare.

Studien visar på dramatiska skillnader mellan de enskilda polisernas förmåga att anta en sådan roll. Han beskriver detta med två dimensioner av polisens förhållningssätt till arbetet. Den ena dimensionen handlar om villigheten och förmågan att utöva fysisk makt och kontroll. Den polis som inte framgångsrikt lyckas konfrontera andra medborgare tenderar att bli alltmer undvikande. Den andra dimensionen handlar om förmågan att sätta sig in människors livssituationer och att drivas av uppriktigt medkännande, en känsla för livets tragedier. Detta skapar alltså fyra fält, där de mest kompetenta poliserna kännetecknas av båda dessa förmågor, medan de minst kompetenta saknar båda. Den som enbart utvecklar den konfrontatoriska kompetensen kan tendera mot kortsiktiga, repressiva och ibland olagliga eller korrupta lösningar av problem. Den som enbart utvecklar medkännandet tenderar istället att hamna i svåra situationer där yrkesrollen kompromissas med och allmänhetens respekt undergrävs.

3.6.3 Min placering inom fältet polisforskning

Mitt eget etnometodologiskt inspirerade perspektiv på polisers arbete har föregångare i till exempel Cicourel (1974) som beskrev polisers användningar av dokument i arbete med ungdomar. Dokumentens rigiditet och kategoriseringar anpassades praktiskt efter polisernas egna, lokala kategorier av ungdomar och kriminalitet. Även Egon Bittners studier av polisen kan som nämnts beskrivas som etnometodologiska. Jag stödjer mig emellertid främst på den bredare traditionen av polisetnografi som ovan beskrivits genom några nedslag i internationell och skandinavisk kontext.

När studierna ovan undersöks kan de något förenklat placeras i tre kategorier vad avser studiens genomgripande förhållande till polisen i samhället. Samtliga studier kan sägas innehålla något av alla tre element, men ändå ha tyngdpunkt vid någon av dem.

- **Poliskritisk forskning**. Studier i denna kategori har som mer eller mindre uttalat syfte att kritiskt granska polisens roll i samhället och att problematisera olika sidor av våldsmonopolet, däribland förekomsten av diskriminering och övervåld. Ett sådant förhållningssätt är särskilt

utpräglat hos Didier Fassin, men kan också skönjas hos till exempel Abby Petserson.

- **Allmänsociologisk forskning**. Denna kategori av studier beskriver polisarbetet utan en lika stark betoning på samhällskritiska aspekter. Polisens arbete och kultur hamnar i fokus, som någonting man lär känna genom att komma utifrån och beskriva med etnografins hjälp. Man utvecklar här koncept som fångar olika sidor av polisarbetet och polisens vardag. De tydligaste exemplen finns hos Rolf Granér, Liv Finstad och Elizabeth Reuss-Ianni.
- **Polisstödjande forskning**. Den tredje kategorin omfattar studier som på ett mer medvetet sätt tar polisers och polisorganisationens perspektiv med det uttalade syftet att bidra till förbättringar eller effektiviseringar av olika sidor av arbetet, något som ofta görs inom ramen för disciplinen *forensic psychology* som inte diskuterats här. Studierna syftar till att förbättra polisens *funktion*. Det mest framträdande exemplet är här kanske Micael Björks studie som har tydliga element av aktionsforskning, men även William Ker Muir kan läsas på detta vis och Tove Petterssons studie har inslag av praktisk rådgivning till poliser. Den svenske polisforskaren Stefan Holgersson, som jag inte refererat i detta kapitel, kan också räknas till denna kategori. Trots att han ofta kritiserar polisen görs detta huvudsakligen utifrån ett funktionellt, polisstödjande perspektiv.[33]

Det etnometodologiskt inspirerade perspektiv som anläggs i denna studie, det vill säga studiet av polisen som reflexiv, situationsbunden och praktiskt

---

[33] Notera emellertid att jag vill kontrastera min egen indelning av polisforskningen gentemot Peter Mannings mer binära modell (citerat och översatt från Holmberg (2003, 17)): ”Den första typen av studier är de som kan ha påverkan i riktning mot skapandet av ett mer humant, civiliserat polisarbete, som beskyddar de anklagades juridiska rättigheter (…) den andra typen är studier som handskas med att förbättra eller uppfinna nya ineffektiva, men potentiellt sett avhumaniserande och tyranniserande, system av vetenskapligt understödd övervakning.” Jag har helt enkelt inte sett att denna indelning var aktuell utifrån den litteraturstudie som jag själv genomfört, även om den sannolikt kan ha varit det när Manning skrev. Vidare skulle jag vilja problematisera en sådan indelning som varande något vetenskapligt naiv, då forskningsresultatens samhälleliga effekter och användningar med nödvändighet bör anses som svåra att förutse och bedöma. Jag vill istället hänvisa till den metateoretiska modell jag förslagit i detta kapitel, där samhällsforskningen i sig självt utgör en kategori för kritisk granskning och bedömning utifrån andra epistemologiska utgångspunkter.

orienterad medskapare av etniska relationer, ligger närmast den allmänsociologiska forskningen. Jag anknyter inte studien till någon bredare teoretisk bakgrundsförståelse om polisens roll i samhället, till någon särskild samtidsdiagnos eller till det särskilda syftet att till exempel avslöja maktförhållanden eller diskriminering. Det förutsätts heller inget särskilt problem i polisarbetet som jag satt mig för att bidra till att lösa. Sett på detta vis anknyter studien till det breda fält av allmänanalytiska etnografier som har till syfte att helt enkelt utveckla begrepp och teorier som underlättar förståelsen av polisen.

Som jag emellertid diskuterat i detta kapitel, kan etnometodologin även ses som ett pragmatiskt utvecklande av vardagsförståelser. På detta vis öppnas dörren på glänt för såväl ett poliskritiskt som ett polisstödjande perspektiv, även om dessa inte präglar själva presentationen. I likhet med de flesta andra studier, kan alltså även denna med visst fog påstås överlappa de övriga två kategorierna av polisforskning.

Det kritiska perspektivet i denna studie ligger i utmaningen av befintliga förståelser av etnicitet inom polisen. Om polisen betraktas som medskapare av etniska relationer blir det även möjligt att utifrån studien utläsa hur dessa relationer kan komma att skapas på sätt som inte kan anses förenliga med polisens demokratiska uppdrag (det lyfts fram en del diskriminerande jargong med mera). Med andra ord tillskrivs polisens arbete en betydelse för de etniska relationerna som medför nya ansvarsområden, vilket innebär att polisens roll i samhället blir undersökt med en ifrågasättande blick.

Det polisstödjande perspektivet är vagare, men kan sägas ligga i beskrivningen av hur poliskulturen, polisarbetet och etnicitet hänger samman. Jag vill mena att praktiska lärdomar kan dras av min analys av polisarbetets logik, av beskrivingen av etnicitet i polisens vardag, samt av den begreppsapparat som utvecklas för att beskriva etnicitetens åkallande och användning.

3.6.4 Begreppet ”poliskultur”

Något bör nämnas om hur jag använder begreppet ”kultur” när jag diskuterar polisens vardag. Denna studie redogör först för några avgörande drag i polisens vardagliga yrkeskultur (Granér 2004) för att sedan närmare betrakta etnicitet i ett mer begripligt sammanhang. Kultur kan i sammanhanget ställas emot ”organisation”, där organisationen står för de formellt reglerade arbetsuppgifterna, befälsordningen, organisationsstrukturen, indelningen i distrikt och

närområden, befogenheter, arbetsfördelningen och det så kallade tjänsteansvaret (Andersson 2013, 141 ff). Trots att det under perioden för skrivandet pågått betydande omstruktureringar av polisorganisationen och det förekommit en samhällsdebatt kring polisens organisatoriska egenheter och incitament (t.ex. att kvantitativa, statistiska mål problematiserats), är denna sida i stort sett utelämnad i föreliggande studie.

Den poliskultur som beskrivs avser *återkommande mönster i polisers informella relationer och personliga framträdanden eller beteenden*. Hit hör gemensamma arbetsrutiner, vardagens samtal och interaktioner, humor och jargong, gemensamma föreställningar och förståelseramar, identitetsskapande, sociala dynamiker vad gäller delaktighet och status, kollegiala relationer, sätt att framträda, samarbetets dynamik, samt återkommande källor till svårigheter och dilemman och de sätt på vilka dessa hanteras.

Den beskrivna poliskulturen kan förstås sättas in i bredare kulturella sammanhang, som att det är fråga om svensk polis på 2010-talet, att det gäller urban polis (snarare än på polisarbete på landsbygden), eller att det är spanare, utredare och patrullerande poliser som studeras (snarare än t.ex. piketpolis eller avdelningen för särskilda utredningar).

Jag menar att förståelsen för den lokala poliskulturen – lokal i betydelsen att den är specifik för poliser – utgör en avgörande bakgrundsbild till de interaktioner som studeras med öga för etnicitet.

3.7 Summering: bortom rasist-attityd-modellen

När människor i min omgivning frågar mig om mitt forskningsfält nämner jag vanligen polisarbete och etnicitet i samma andetag. Som jag diskuterade i inlednigen blir svaret då ofta: ”Åh, så du studerar diskriminering och rasistiska attityder inom polisen.” Är det en svensk person jag pratar med är man i regel bekant med de skandaler som uppmärksammats i media.[34] Det tycks vara en allmän uppfattning att etnicitet först och främst handlar om rasism från polisens sida och att sådan rasism är riktad mot samhällets svaga grupper.

Denna reaktion tyder på en allmänt förekommande förförståelse av förhållandet mellan polis och etnicitet, i vilket polisen ses som bärare av ”attityder” och att dessa i sin tur ”påverkar beteenden” i förhållande till olika

[34] Se bakgrund inledningskapitlet, avsnitt 1.4.

etniska grupperingar. Etniska minoriteter och invandrare förmodas få en annorlunda och ofördelaktig behandling jämfört med ”etniska svenskar”. Denna tankemodell är inte endast en del av allmänhetens vardagliga uppfattning, utan utgör även ett framträdande inslag i sociologin där diskriminering studeras både i form av strängare kontroll och svagare service (Bowling, Parmar och Phillips 2003). I denna ”rasist-attityd”-tankemodell, blir sociologens roll att definiera en särskild etnisk gruppering (eller invandrarare i stort) för att därefter ådagalägga de mer eller mindre subtila sätt på vilka de utsätts för diskriminering av den polisiära makten. Detta förväntas i sin tur avslöja de attityder och fördomar som finns inom poliskåren och bidra till tydliggörandet av medvetna eller omedvetna beteenden av rasistisk natur som kan ifrågasättas och problematiseras. Nedan ger jag en grafisk representation av en sådan tankemodell:

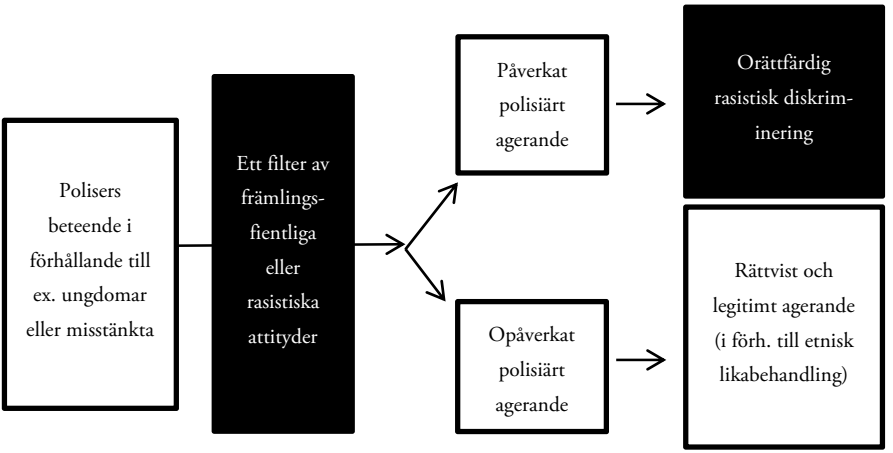

Fig. 3B: Rasist-attityd-modellen (som föreliggande studie inte efterföljer).

Jag vill tydliggöra att denna tankemodell *inte* är den som huvudsakligen efterföljs i min studie. Jag medger att detta och liknande perspektiv kan bidra till en kritisk blick som är användbar för att avslöja rasism och andra diskriminerande praktiker (Hall o.a. 1978/2013; White 1996; Sharp och Atherton 2007; Bowling och Parmar 2003; och i ett svenskt sammanhang Hydén 2006). Det kan emellertid från en etnometodologisk ståndpunkt invändas att en sådan modell baseras på förutfattade antaganden om etnicitetens betydelser och verkan i olika situationer.

Att studera etnicitet är inte enbart detsamma som att studera diskriminering. Etnisk diskriminering är analytiskt sett en kategori underordnad den större kategorin etnicitet. Ett alltför ensidigt fokus på diskriminering kan leda till att denna aspekt av förståelsen av etnicitet överbetonas på bekostnad av en rikare och mer allmän bild. Diskriminering förtjänar förvisso att studeras i egen rätt, men det bör då påpekas att studiet av etnicitet analytiskt måste anses föregå studiet av diskriminering. Att förstå diskriminering utan att förstå etnicitet är därför ett analytiskt projekt byggt på ostadig grund.

Föreliggande studie lutar sig som diskuterats till stor del emot ett etnometodologiskt perspektiv. Det innebär att jag närmar mig ämnet mer deskriptivt, genom att beskriva hur etnicitet görs och uppkommer i polisers vardagsliv och möten. Attityd-rasism modellen har under studiens gång förefallit mindre användbar när jag gått igenom mina data från fältobservationer. Etnografiskt arbete uppdagar sällan (kanske aldrig) endimensionella relationer, utan snarare ett brett spektrum av komplexa eller stökiga sociala verkligheter. För den etnometodologiskt inspirerade forskaren kan etnicitet inte betraktas som ett kognitivt filter som existerar inom poliserna själva och som på något sätt skulle ”orsaka” att de beter sig annorlunda (och negativt) gentemot minoriteter och invandrare. Det är istället en empirisk och tolkningsmässig fråga i vilken utsträckning och på vilka sätt som användningar av etnicitet sammanhänger med främlingsfientliga fördomar och diskriminering.

Det finns betydande problem med den implicita uppfattningen om kausalitet, orsak och verkan, som används i rasist-attityd modellen. Antagandet är att abstrakta, kollektiva eller strukturella fenomen utövar en direkt påverkan på den konkreta, enskilda aktören. Diskussionen av Garfinkel i detta kapitel har understrukit att ett sådant förhållningssätt riskerar att negligera de sociala aktörernas reflexivitet och praktikernas situationsbundenhet och rörlighet. Det riskerar att essentialisera diskrimineringen som en given kategori och bortse från hur den är socialt skapad i ett större sammanhang. Etnicitet är både skapad i interaktioner och existerar som en egen samhällelig verklighet (Berger och Luckmann 1966/1991). Oavsett dess strukturella orsaker, är det rimligt att anta att diskriminering också har situationsbundna orsaker knutna till aktörernas *accounts* eller förståelser av den konkreta situationen. Det är först när dessa *accounts* och de sociala dynamiker som uppstår i varje interaktion blir synliga, som en mer fullödig orsaksmekanism har klarlagts.[35]

---

[35] För vidare diskussion kring strukturell diskriminering, dess förekomst och former, se 1.2 i inledningskapitlet och 7.4 i avslutningskapitlet.

Det är alltså fråga om att se *hur* poliser och andra medborgare *gör* etnicitet, och hur detta kan få olika effekter i den enskilda situationen. Varken etnicitet eller diskriminering är färdiga kategorier som oproblematiskt kan avläsas i vardagens interaktioner (Moerman 1974; Jenkins 1998/2008, 42). Alltför rigida kategorier utelåser möjligheter för både forskaren och forskningspersonerna att löpande omdefiniera begreppet. Att utgå ifrån sökandet efter rasistiska attityder kan därför skymma en del av själva diskrimineringen, eftersom denna kan ha fler och andra innebörder än vad man inledningsvis utgått ifrån.

Med detta inte sagt att etnicitet inte samtidigt kan vara ett kognitivt schema, ett tankemönster hos den enskilde polisen (Brubaker, Stanatov och Loveman 2004). Poängen är snarare att etnicitet utforskas som ett ”multipelt ontologiskt objekt” (Law 2004, 162, Esbjorn-Hargens 2010), som varande verkligt på flera olika sätt samtidigt. Utifrån Garfinkel vill jag hellre se etnicitet och diskriminering som ett slags noder i en större rymd av potentiella innebörder. En studie som denna kan ses som ett bidrag till etnicitetens innebörder i polisens arbete och vardag.

Det etnometodologiska perspektivet kan hjälpa till att skapa en bild av etnicitetens många nyanser i polisarbetet – och därmed till nya möjligheter att omskapa etnicitetens innebörder. Här undgås även moraliska överväganden som är fastställda *a priori*. När en analys har för syfte att finna ett visst icke-önskvärt element, som diskriminering, stannar analysen i regel av när det icke-önskvärda är funnet (jämför med Alickes (2000, 565-67) studie om skuldbeläggningens psykologi). Här vill jag instämma med Max Weber (1903/1994, 543-44) i att forskningsresultat och värderingar visserligen alltid är beroende av varandra, men att värderingar ändå ideellt sett bör avskiljas från själva forskningsprocessen. Medan jag kan tillåta mig en och annan kommentar, bör jag vara på min vakt att mina tolkningsramar inte i onödan begränsas av förutfattade meningar om etnicitetens analytiska och moraliska innebörder.

Studiens teoritiska ingång är, kort sagt, en beskrivande polisetnografi om etnicitet, där etnicitet utgör en öppen kategori som kan omdefinieras i olika situationer. Poliser ses som aktiva medskapare av samhällets etniska relationer. Denna teoretiska ingång innehåller också antagandet att den egna studien utgör en del av ett sådant aktivt medskapande.

Kapitel 4. Motsägelser i poliskulturen

När jag först kom till polisstationen under den sena våren 2011 brukade jag slå mig ner i fikarummet med penna och anteckningsblock och se poliserna komma och gå. De skrattade och stojade sinsemellan, delade historier om vad som hänt nyligen eller för länge sedan, skapade tillsammans långa och detaljerade berättelser om olika pågående fall.

De var ute på förhör eller på patruller eller så satt de vid datorn med högar av papper från en pågående utredning. De hade kontor med datorer uppkopplade till olika datasystem som alltid tycktes vara under ombyggnad. På en del kontor satt stora kartor på väggarna med rån eller andra brott markerade med röda nålar och exakta klockslag och datum. På andra kontor fanns tiotals och upp till över hundra bilder på kända eller misstänkta förbrytare, ibland sorterade efter kriminella grupperingar som Black Cobra eller lokala rånarligor. Jag noterade att det nästan uteslutande var unga män med invandrarbakgrund på bilderna, av namn och utseende att döma.

Jag var alltid välkommen bland poliserna. De ville tala med mig, lära känna mig, berätta för mig, visa upp sig, låta sig granskas, förklara sig. De var milt omhändertagande och beskyddande på ett i mina ögon ibland nästan komiskt sätt. Och de föreföll alltid vilja berätta: om jobbet, om lönetrappan, om livet, om kollegorna, om organisationen, om karriären, om händelser, om värderingar, om tvivel, om mötet med andra.

Mina dagar hos polisen fylldes med förklaringar av och berättelser om polisens arbete och vardag. Poliserna ville att jag skulle vara med när saker hände, att jag skulle se hur de hanterade olika ibland svåra situationer. Ofta ville de få kommentarer på det egna arbetet och bad om att få höra mina perspektiv, något jag mestadels inte kunde bjuda på, upptagen som jag var av att fånga in så mycket jag kunde i fältanteckningar och utan några färdiga analyser.

Under fältstudierna såg jag våldsamma sammandrabbningar, människor i vilda slagsmål, tjuvjakter, en mördarjakt, många berusade och drogade

människors förtvivlade motstånd mot polisens fysiska övermakt, en god portion käbbel och spydigheter, smugglarjakt, schizofrena eller på annat sätt psykiskt instabila människor i desperata situationer, övervakning av nattlivets mest kriminellt belastade stråk, drogtillslag, ett stort tillslag mot stöldgods, en våldsam demonstration, förhör av skadade människor på operationsbord, förhör av vittnen och misstänkta, domslutet vid ett större brottsmål, vid ett tillfälle även en dödsskjuten kropp och vid ett annat tillfälle en dragen pistol.

Jag följde med civilklädda poliser i vanliga bilar (”dold spaning”) och uniformerade poliser i målade polisbilar (”tysk spaning”). Jag var ute med poliserna under tidiga morgnar, långa dagar och kvällar, sena nätter – i sommartid, vintertid, om våren och hösten.

Mestadels bestod mina studier dock av lugna och vardagliga möten, något som gällde även när allvarligare brott hade ägt rum. Det är sedan länge känt i forskningen att en större andel av patrullerande polisers arbetstid rör service och stöd av olika slag (som är lugnare och relativt vardagligt) och att endast en mindre del direkt handlar om anmälda brott (Coleman och Norris 2000, 121-24). Mycket av tiden tillbringade jag på polisstationen och lärde känna polisernas vardag inifrån, genom deras interaktioner med varandra. Ännu mer tid tillbringande jag i polisbilar och ute i stadsmiljön, på patrull eller under ett pågående ärende. Under ärendena var jag ofta i människors hem, på olika offentliga platser, på skolor och sjukhus, butiker, restauranger, parkeringar, parker och köpcentra. Sammanfattningsvis blev samtalen mellan mig och poliserna ofta långa och ingående, ibland djupsinniga och reflekterande.

Innan jag beskriver hur etnicitet görs bland poliser (kapitel 5 och 6) vill jag i dialog med den befintliga polisforskningen säga något om den vardag jag vistats i under fältstudien. I denna vardag äger åstadkommandet av etnicitet rum. Min beskrivning av polisens yrkeskultur kan ses som ett komplement till och en vidareutveckling av tidigare forskning. Framförallt ger kapitlet en bakgrund till den analys av etnicitet som presenteras i följande kapitel. Det krävs åtminstone en grundläggande förståelse för polisens vardag för att de två följande kapitlen om etnicitet ska kunna läsas med full behållning och tillräcklig känslighet för de sociala sammanhang som poliser befinner sig och verkar i. Slutligen presenterar kapitlet några fynd som används i min avslutande analys, där de olika kapitlen kopplas samman.

Efter en första allmänt redogörande del antar kapitlet ett huvudspår. Jag hävdar att flera viktiga sidor av polisens yrkeskultur (kända från tidigare forskning) kan förstås med större skärpa om man ser dem i ljuset av två *dilemman* som poliser ställs inför. Dessa dilemman är återkommande både i arbetets

praktiska utförande och i dess mer personliga sidor. Jag försöker beskriva dessa dilemman, ge exempel på dem ur studien, och sedan diskutera hur de präglar poliskulturen:

- ”det milda” mot ”det hårda”;
- ”det medborgerliga” mot ”det ridderliga”.

Den läsare som är bekant med Rolf Granérs avhandling *Patrullerande polisers yrkeskultur* (2004) anar nog ett släktskap med de olika polisiära förhållningssätt som beskrivs av Granér. Han beskriver ”de tuffa” kontra ”de mjuka”, de ”intellektuella” kontra ”mekanistiskt-intuitiva” och så vidare. Mina motsättningar är snarlika, åtminstone vid första anblick. Men det finns en avgörande skillnad, nämligen att jag inte studerar den enskildes förhållningssätt, utan snarare *kulturella* dilemman – eller motsägelser – som verkar finnas inneboende i själva polisyrket. Jag menar att en förståelse av dessa dilemman går bortom en beskrivande sociologi och leder mot en förklarande polissociologi som kan ha betydelse för både samhällsdebatten och polisers arbete. Att förstå motsägelserna i poliskulturen underlättar tolkningen av polisers agerande och perspektiv.

Som röd tråd i kapitlet vill jag lyfta fram och utveckla tre begrepp:

- **Polisrespekt**. Poliser eftersträvar en specifik form av erkännande från kollegorna som omfattar både yrkesutövaren och personen. Ett sådant erkännande kallar jag polisrespekt. Polisrespekten utgör en särskild hårdvaluta i polisers yrkesliv och i deras interaktioner med varandra, vilket också formar deras interaktioner med människor i offentligheten.
- **Polisiär händighet**. Polisrespekten är i sin tur knuten till ett slags fysisk och social handlingskraft, eller en ”polisiär händighet”, som jag försöker beskriva. Den polisiära händigheten är det som förlänar den enskilde hans eller hennes polisrespekt bland kollegorna.
- **Ironiskt ridderskap.** Det ironiska ridderskapet framträder i polisers förhållande till just till polisrespekten och den polisiära händigheten. Det handlar om att upprätthålla ett slags motsvarighet till ”riddarorden” med dess ära, traditioner, träning, turneringar och heraldik, samtidigt

som en avdramatiserad vardaglig och ”jordnära” identitet upprätthålls med hjälp av ironi, humor och andra avdramatiserande praktiker.

Kapitlets första del utgör emellertid en mer svepande genomgång av några centrala teman i den polisiära kultur jag mött. Jag presenterar en översiktlig etnografisk beskrivning av polisers vardag. Här lyfter jag fram teman som är välbekanta i den befintliga litteraturen på området, med utgångpunkt i kvalitativa data.

4.1 Stadspolisens vardag: en panoramabild

Skillnaderna mellan mina observationer och de som gjorts av andra urbana polisforskare är betydligt mindre avgörande än likheterna. Det finns en slående överensstämmelse mellan polisers yrkeskultur i moderna, demokratiska länder, även om studierna gjorts i olika sammanhang och under olika decennier. Medan vissa författare kritiserat bilden av en monolitisk poliskultur (Finstad 2000, 234, 272) har detta i huvudsak handlat om att betona att det finns lokala skillnader och att den klassiska angloamerikanska litteraturen inte problemfritt kan överföras till sentida skandinaviska förhållanden, där poliser bland annat har längre utbildning och en större andel kvinnor finns i kåren. Den gamla angloamerikanska bilden av poliskulturen som politiskt konservativ, auktoritär, maskulin, i viss mån reaktionär och högerradikal (Reuss-Ianni 1983/1999, 21; Skolnick 1966), bör i varje fall jämföras med den sentida svenska utvecklingen. Poliser tycks alltmer förhålla sig till samhällets ideal om mångkulturalism och jämställdhet mellan könen.

Ifrågasättandet av ”monolitisk poliskultur” är relevant men bör i första hand ses som en nyansering av bilden, eftersom många drag trots allt tycks vara återkommande i polisetnografiska arbeten. Givetvis varierar polisens yrkeskultur mellan länder, tider, distrikt och de arbetslag som utgör patrullerande polisers närmsta kollegiala sammanhang (vanligen kallat ”turlag” eller ”utsättning”), vilket ger vid handen att en del generaliseringar bör undvikas. Men likheterna är ändå så betydande att jag vill mena att det går att tala om vissa allmänna kulturella uttryck hos polisen.

Dit skulle jag räkna ett antal kännetecken: Att polisen utvecklar en viss ”polisblick” som tolkar stadsmiljön (Finstad 2000); att poliser lägger stor vikt vid andelen och antalet lösta brott och därför konstruerar sätt att få god statistik över antal lösta brott (Skolnick 1973); att de självrådiga och regelföljande

inslagen i arbetet delvis står i motsättning till varandra (Wilson 1973); att poliserna definierar sig gentemot de kriminella och allmänheten (Granér 2004); att poliser ställs inför dilemman om hur mycket våld, kontroll eller vänlig kontakt de bör använda (Muir 1977; Pettersson 2012); att poliser tenderar att hamna i motsättning till och utveckla viss fientlighet mot vissa utsatta minoriteter (Fassin 2013).

Den bästa sammanställningen jag känner till finns i Granérs avhandling (2004), där yrkeskulturen bland svenska poliser beskrivs i detalj och i betydande överensstämmelse med mina egna studier. Det finns alltså en gemensam yrkeskultur för det moderna, demokratiska, urbana samhällets polis – en bild som förstås alltid kan nyanseras och kontinuerligt behöver omprövas empiriskt. Jag lyfter fram dessa överväganden för att bädda för mitt eget sociologiska anspråk i detta kapitel, det vill säga att undersöka en generell förståelse av poliskulturen och på så vis bidra till en teoretisk förståelse av den.

Det är den polisiära yrkeskulturen i *stadsområden*, främst större städer, som uppvisar inbördes överensstämmelse. Arbetet på glesbygden har jag inte studerat, men av polisers berättelser och befintlig forskning på området framgår att yrkets förutsättningar inte är desamma där som i storstäderna. Den samlade internationella polisforskningen har kritiserats för att ha ett överdrivet fokus på storstadsmiljöer och innerstäder, vilket har ansetts leda till en missvisande bild av polisarbetet som helhet och till övergeneraliseringar av storstadens sociala verklighet. Detta menar kritiker också har medfört en akademisk marginalisering av landsbygdens polisarbete och en nedprioritering av säkerhetsfrågor utanför storstadsområden (Weisheit, Falcone och Wells 1994 samt 2006, 6-17; Pelfrey 2007, 621-22).

Min egen studie kan sannolikt också omfattas av en sådan kritik. Jag riskerar genom mitt fokus på stadsmiljön att skymma mer än jag visar gällande polisvardag och etnicitet på glesbygden, vilket jag härmed vill påminna läsaren om. En översiktlig bild av skillnaderna mellan svenska storstadskärnors, medelstora städers och landsbygdens polisiära villkor (med fokus på polisers användning av arbetstid) ges i en rapport skriven av Holgersson och Knutsson (2012, 53-60, 90-92).

4.1.1 Kamratlig och avslappnad vardagsmiljö

Som jag diskuterar senare förekommer vissa spänningar och frustrationer som poliser regelbundet ger uttryck för. Emellertid vill jag påpeka att den polisiära vardagen, åtminstone kollegor emellan, i regel framskrider under lugna och tillsynes kamratliga former. En så vag företeelse som ”stämning” är svår att fånga och uttala sig om etnografiskt. Men jag kan åtminstone lyfta fram några exempel som illustrerar denna vardag. Här är ett utdrag ur ett samtal i polisbilen med två patrullerande poliser som berättar om hur det är att vara polis:

> Po1 (man i sena 20-årsåldern): Jag hade nog högre förväntningar innan, dock är yrket superroligt. Att sitta på bedrägeri var lite tråkigt, men jag jobbar hellre ute än festar en lördagskväll. Så roligt är det.
>
> Po2 (man i 30-årsåldern): Ja, jag håller med!
>
> Po1: Det som är mindre roligt är organisationen. Det känns bara inte som det sköts väl. Vår myndighet sköts riktigt dåligt ibland. Man förstår inte hur de tänker!
>
> Po2: Det håller jag med om.
>
> [UTDRAG 4.1.1 A. Fältanteckning, mars 2013]

Vardagen och arbetet beskrivs i ljusa färger, medan man uppvisar skepsis mot organisationen och ledningen. Liknande uppfattningar tycks genomsyra mycket av polisernas vardag, vilket också betonas i polisforskningen (Reuss-Ianni 1983/1999, 13-16).

Ett exempel på polisers kollegiala samspel på stationen med fler deltagare kan vara på sin plats. En morgon när jag besökte poliserna kunde typiskt se ut så här i det gemensamma fikarummet, inför morgonmötet. Jag sitter vid ett av borden bredvid flera poliser och antecknar i mitt skrivblock. Allt fler poliser kommer in i rummet och samlas inför mötet, några äter frukost.

> En av utredarna, en skallig, skäggig man som jag inte minns namnet på, går runt kring bordet och ger axelmassage. Poliserna kvider lite. Po1 skrattar och säger att han också kan ta den masserande kollegan på innerlåret om han vill. Po2, som sitter vid bordets andra sida berättar: ”Jag har läst i en tidning att är man kittlig så är man romantiker”. Och du är inte kittlig? undrar en av hans kollegor. Inte ett dugg, svarar Po2 kort. ”Jag tycker att jag är romantisk nu!” säger den som blir masserad och möts av skratt runt bordet.

> Snart tystnar sorlet i salen och poliserna börjar samlas till mötet, andra går ut ur rummet. På väg ut ur rummet går Po3 förbi och nuddar min högra axel fastän han just passerat mig så att han befinner sig bakom mig till vänster. Jag ser upp till vänster, eftersom jag märkte honom innan och möts av ett stort flin från Po3 som mumlar ”Fan också!” och nickar till hälsning.
>
> [UTDRAG 4.1.1. B. Fältanteckning, februari 2012]

Handlingskraftig, rapp, kul, engagerad, varierad, skojfrisk och dramatisk – så skulle jag beskriva de positivt laddade aspekterna av polisernas roll i deras egen vardag. Ibland är arbetet monotont, grovt och tarvligt, men det är undantaget som bekräftar regeln av en händelserik vardag som präglas av gemenskap, stolthet och (som det verkar) tillfredsställelse i arbetet.

Poliserna som mötte mig föreföll nästan genomgående vara muntra, sprudlande, energiska och engagerade i arbetet. De ses tidigt på morgonen och arbetar fram till eftermiddagen, eller också ses de tidig eftermiddag för att arbeta framåt kvällen. Är det ett nattskift med patrullerande poliser ses de istället sent på kvällen för att jobba över natten till de tidiga morgontimmarna. De möts och samlas i ett organisatoriskt möte för dagen, den så kallade utsättningen, hälsar avslappnat på varandra, småpratar ofta skämtsamt. Patrullerande poliser och spanare ger sig ut i staden i polisbil medan utredare, chefer eller mellanchefer slår sig ned vid skrivbord på sina kontor.

Det finns en kvick jargong poliserna emellan och en gemenskap som i regel kan beskrivas som hjärtlig, öppen, inkluderande och grabbigt lekfull, en grabbighet som även omfattar kvinnliga kollegor. Om det finns en bisterhet eller bitterhet inom poliskåren är den inte uppenbart synlig för en undersökande etnograf – även om polisers frustrationer ibland visade sig när jag kom närmare inpå och lärde känna den enskilde polisen (till exempel i förhållande till skämt om ålder, vilket diskuteras senare i detta kapitel, eller gentemot romerna som grupp, vilket diskuteras i kapitel 5 och 6).

Jag vill poängtera styrkan och regelbundenheten i detta övergripande intryck som har slagit mig samtliga av de dagar som jag genomfört deltagande observationer. Självfallet förekom kortare tillfällen av undantag, men aldrig en hel arbetsdag. Detta är ett intryck som står sig inom polispatrullen (polisbilen), i utsättningsgruppen (upp till 20 personer, oftast färre och vid särskilda tillfällen fler), på de lokala och centrala polisstationerna och länskommunikationscentralen (där polisernas ärenden samlas och kallas ut till patrullbilarna) och i mötet mellan kollegor i stadsmiljön i övrigt. Det gäller både bland patrullerande

poliser och utredande poliser som mestadels arbetar från kontoret. Denna gemenskap omfattar till stor del även de civilanställda inom polisen.

För det första är den kollegiala stämningen ett viktigt etnografiskt forskningsresultat i sin egen rätt, eftersom mina kolleger, vänner och bekanta undrar ”hur det är” hos polisen. Dessa frågor tycks underförstått antyda att ”det nog inte är så bra”. Mina intryck står i kontrast till den allmänna misstänksamhet och motvilja som jag många gånger möter när jag svarar på frågor om polisens yrkeskultur. Det finns vanligt förekommande antaganden kring att stämningen bland poliser präglas av misstänkliggörande, cynism och tuffhet och tycks kopplat till bilder av polisens förhållande till machokultur, rasism och diskriminering. För min egen del är den kollegiala stämningen desto mer relevant av ett annat skäl. När jag använder mig av fältanteckningar för att i detalj urskilja åstadkommandet av etnicitet är det viktigt att förstå att i stort sett alla händelser jag beskriver utspelar sig mot just en ganska munter och sällan allvarstyngd eller bister bakgrund.

Emellertid kan stämningen förstås vara allt annat än munter för de personer som exempelvis blir omhändertagna av polisen, tagna till förhör eller satta i arresten. Tvärtom kan dessas situation vara förtvivlad, sorglig och djupt frustrerad där varje försök till fysiskt och verbalt motstånd blir nedslaget och ingen personlig värdighet lyckas upprättas i situationen. Jag vill inte förminska allvaret eller de inneboende konflikterna i polisens våldsutövning, inte heller i det förakt som poliser ibland sinsemellan uppvisar gentemot samhällets svagare grupper. Jag återkommer till detta senare i kapitlet. Jag vill visa att två eller fler tillsynes motsatta förhållanden kan vara aktuella samtidigt: att det bland poliserna råder en övervägande vänlig sinnesstämning, medan poliserna i vissa fall kan vara grymma och hårda mot utsatta personer.

Jag inledde inte mitt fältarbete med några särskilt starka förväntningar och kanske är det därför jag sällan känt mig förvånad över polisernas liv och vardag. När jag berättar för omgivningen vad jag ägnat mig åt under mina fältstudier vill man ofta veta om jag i mötet med polisen förvånats eller förfärats på något sätt. Man undrar förståeligt nog om jag har ett övervägande positivt eller negativt intryck av svensk polis. Detta är en sekundär frågeställning i en etnografisk studie eftersom sådana frågor handlar mer om tyckande (grundat på vaga kriterier som inte alltid är lätta att definiera) än om analys. Sociologiskt vill jag mena att det är mer intressant att förstå hur den mestadels övervägande kamratligheten kan upprätthållas och hur den samspelar med andra aspekter av polisens vardag. Framförallt är det relevant att försöka förstå de dilemman som bidrar till upprätthållandet av poliskulturens mer problematiska sidor. Här ger jag endast

en kortare beskrivning av några av poliskulturens mer positivt laddade sidor. Jag är samtidigt medveten om att den tid jag följt polisen är relativt begränsad och att de jag följt inte nödvändigtvis är representativa för poliskollektivet.

Få tillfällen av våldsutövning

Jag diskuterar senare i detta kapitel förekomsten av våld. (Vilket våld som är otillbörligt och vilket som är befogat är emellertid en fråga som jag inte berör här.) Vid tillfällen kunde jag se handgripliga omhändertaganden av t.ex. ungdomar där poliser visserligen tog tag i en arm och ryckte bestämt, eller grep tag i personer handgripligt när de gjorde motstånd. I regel ledde detta emellertid inte till våldsamma upptrappningar. Jag såg inga slag eller sparkar utdelas från polisers sida. Rutinmässiga förhör skedde ansikte mot ansikte och inte med kroppsvisitering med den förhörde lutad med handflatorna mot en vägg, vilket beskrivits exempelvis i Fassins (2013) studie av franska förorter.

Emotionell spännvidd

Poliser uppvisar gärna mjukare och ”mänskligare” sidor, åtminstone för varandra och mig själv. Många av poliserna samtalade med mig på ett personligt och självutlämnande sätt, där de bland annat reflekterade över sitt yrkesval och sin uppgift i samhället. Det finns inom organisationen exempel på praktiker som understöder uppvisandet och hanteringen av svårare känslor, till exempel vid gruppmötet efter patrullering eller efter våldsamma och traumatiska händelser då poliser enligt praxis får psykologsamtal inbokade. Mer än en patrullerande polis betonade i förhållande till detta betydelsen av samtalen med patrullkollegan i polisbilen, som kan kännas tryggare än samtal under gruppmötet vid dagens slut.

En övervägande ljus samhälls- och människosyn

Det är svårt att etnografiskt generalisera kring poliseras upplevelser av samhället. Poliser betonar gärna att samhället är farligare än ”Svenssons” (icke-kriminella personer tillhörande allmänheten) skulle tro. ”Folk ska vara glada att de inte vet vem som är kapabel till vad här i området” sa till exempel en polis [fältanteckning, mars 2013]. Samtidigt uttrycker många poliser uppfattningen att det finns mycket gott hos allmänheten och i samhället i stort, även bland de kriminellt belastade. Det har förstås förekommit att poliser gett uttryck för frustationer eller vissa delar av samhällslivet som de inte uppskattar – exempelvis motvilja gentemot den svarta marknaden med stöldgods, eller frustration över ”hopplösa” personer. Regeln är emellertid en positiv syn på människor de möter

i arbetet. Poliser betonar att deras arbete är att bekämpa brott, hellre än att sätta dit folk, och att även kriminella ofta är relativt trevliga människor.

Låg grad av öppen sexism

Medan vissa former av könsrelaterad jargong är vanligt förekommande, främst en grabbig humor, har jag inte hört negativa antydningar om personers kön, varken kollegor eller allmänhet. Kvinnliga poliser har inte talat med mig om att de känner sig diskriminerade i arbetet, vilket förstås inte utesluter att de kan ha sådana upplevelser. Inte heller har jag varit med om många tillfällen då kommentarer som jag själv skulle bedöma som sexistiska förekommit, även om det vid enstaka tillfällen manliga poliser emellan antytts att en eller annan passerande kvinna är attraktiv (utom kvinnans hörhåll).

Presentationen ovan tjänar fyra huvudsakliga syften. Två av dem har jag redan nämnt: att ge en mer komplett bakgrundsbild inför kommande analyser och att ge en relevant etnografisk beskrivning. Ett tredje syfte är att lyfta fram en skillnad gentemot de polisstudier som gjorts för årtionden sedan eller i andra länder. Medan Finstad (2000, 264) exempelvis anger att kvinnliga poliskollegor ibland begränsar polismäns grabbiga samtalston och därmed förbättrar arbetsmiljön, är min egen uppfattning att den poliskår jag mött i lägre grad präglas av grova tonlägen.[36] Det fjärde syftet är slutligen att läsaren ska få ytterligare insyn i mig som etnograf och analytiker, så att läsaren kritiskt och självständigt kan tolka mitt skrivande. Det dubbla förhållandet till poliser – att se positivt laddade aspekter men samtidigt förbehålla sig rätten att vara både uttolkare och kritiker – är ett vanligt förekommande tema bland polisforskare (Fassin 2013, 30-33). Min hållning är inte i sig själv värderande, men beskrivningarna tillåts rymma både positivt och negativt laddade aspekter.

4.1.2 Vad gör poliser? Fyra vardagskompetenser

Patrullerande polisers vardag utgör en kombination av rutinmässig regelbundenhet och ett stort utbud av oförutsedda, dramatiska händelser. Å ena sidan arbetar poliser i schemalagda pass och åker varje dag iväg på patruller eller sätter sig vid samma skrivbord. Å andra sidan innehåller en och samma arbetsdag

[36] Det bör understrykas att vad som upplevs som ”grovt” eller stötande naturligtvis beror på betraktarens referensramar, i detta fall mina egna. Dessa referensramar är givna utifrån den vardag jag i övrigt deltar i.

för till exempel en polispatrull (två poliser i en bil) en mängd olika aktiviteter. Operativt polisarbete kallas ibland en *händelsestyrd* verksamhet som kräver en hög grad av praktiskt kunnande och anpassningsförmåga (Björk 2012, 40-41, 50-52).

För att lyfta ett exempel ur min egen studie från en dag i mars 2013, kan en dags arbete bestå i: att bevaka ett hotat kommunalråds bostad, att besöka en dam som utsatts för åldringsbrott, att förhöra damens grannskap, att ha ett långt samtal i polisbilen om bland annat livet som polis och polisorganisationen, att skriva rapportering på polisstationen, patrullera staden och samtala med ett antal olika medborgare, och att köra snabbt några varv runt en del av staden i jakt på en rånare. En sådan beskrivning ger förstås endast en vag bild av vad poliser i allmänhet gör, bland annat då långt ifrån alla polisens anställda är patrullerande innerstadspoliser. Det kan därför vara bra att skapa sig en övergripande bild av hur polisorganisationen fungerar.

Ett sätt att överskådligt inventera polisens arbete och se mer grundläggande mönster i det, är att försöka besvara frågan kring hur brott egentligen ”blir lösta”. Jag har gjort ett tidigare försök till detta i en forskningsrapport om utredande och spanande polisers arbete (Görtz, 2012). Jag vill mena att samma analys kan tillämpas på en stor del av den polisiära verksamheten. I rapporten beskriver jag fyra ”kompetenser”. Ordet kompetens används i en huvudsakligen etnometodologisk betydelse, det vill säga vardagliga, underförstådda kunskaper om hur man samspelar och upprätthåller en tillsynes sammanhållen vardagsverklighet (åtminstone för gruppens medlemmar). I polisens fall omfattar denna vardagsverklighet naturligtvis ett arbete genom vilket man tillsammans upprätthåller ordning och motverkar brott.

De fyra kompetenserna kallar jag för informationshantering, pusslande, berättelseskapande och konfrontation.

Informationshantering

Poliserna odlar ett intresse för och gör det till sin sak att ha betydande kunskaper om stadslivet i allmänhet, dess kriminella liv i synnerhet. Detta innefattar ofta specifika kunskaper om särskilda personer och sammanhang. Detta kan innebära personlig kännedom om ett större antal personer och kunskaper om släktskapsband, vänskaper och bekantskapskretsar, vem som brukar sälja droger var, vilka krogar som kontrolleras av vilka ligor och så vidare. Denna kompetens är allra mest framträdande bland utredande poliser men har också betydelse för de patrullerande, bland annat genom polisregistret som poliser alltid kan få tillgång till via polisradion. Så fort patrullerande poliser åker förbi en bil som de

bedömer som suspekt kontrollerar de ägaren genom att ange bilens registreringsnummer. Dokumentation och rapportering har alltså fler betydelser än att samla information till det specifika brottsfallet eller ärendet: att kontinuerligt bygga upp en bank av färsk information om brott och misstänkta.

Förutom den formella informationshanteringen talar poliserna ofta och gärna om sina erfarenheter vilket medför att information sprids, låt vara i något mindre tillförlitlig form, då det är fråga om muntliga rykten och dramatiserade berättelser. Polisen kan också skaffa många typer av information som svårligen blir tillgänglig för andra aktörer, till exempel genom vittnesförhör eller, vid allvarligare brott, genom att undersöka var en särskild mobiltelefon har befunnit sig vid ett antal tidspunkter. Informationshanteringen bygger på en växelverkan mellan dokumentation och spaning. Ett exempel på dokumentationens betydelse på en polisstation finns i följande situation i samband med en mordutredning (och inför inhämtning av vittnen till förhör):

> Efter en stund meddelar Po1 i polisradion att de hämtar killen imorgon istället. Po2 kommer in och berättar att han fått in två – dvs. två direktiv från åklagare om hämtningar. Han visar pappren för mig. Det är häften med bakgrundsinformation om de som ska hämtas: kriminell bakgrund, familj, andra kontakter, vem som bor på adressen. ”Den här ser du” säger Po2, ”känner en riktig cooling[37] som är med i Black Cobra (ett kriminellt gäng) och allt”. Jag ser ett personnummer vid ett arabiskt namn, född 19XX. Jag tittar på ett foto av en annan pojke som ska hämtas och kommenterar att han ser snäll ut. Det är han nog också, säger Po2, det är inget alls på honom sedan tidigare. [Fältanteckning, februari 2012]

Som framgår blir dokumenten och den information de innehåller en del av polisens sociala omgivning. På detta vis kan man säga att dokumenten är skapade utifrån vissa syften men att de också antar ett eget liv i och med att de formar polisernas förväntningar och agerande. Polisen använder bland annat dokumentet för att inför mig uttolka vem det är han/hon ska hämta in till förhör (Prior 2003, 60 ff; 67 f).

Ett exempel på informationshantering gällande spaningens eller patrulleringens område kan se ut som följer. Fältanteckningen gjordes vid lunchtid då två civilklädda poliser i bilen är på väg till stationen efter ett förhör;

[37] Cooling: jag återkommer till detta begrepp senare i kapitlet, se 4.1.6.

de får syn på några ungdomar som röker med cigaretten mellan tummen och pekfingret, vilket får dem att misstänka innehav av cannabis:

> Po2 stannar bilen på gatan framför killarna. De håller samtliga i vanliga cigaretter och ser nyfiket på oss in genom bilrutan. Deras samtal avstannar. Poliserna går ut, suckar lite att det är lika bra nu när de i alla fall har stannat och killarna förstått vilka de är. Poliserna står bredvid killarna en stund efter att ha hälsat på dem (jag hälsar också och ler artigt). De förklarar att det bara är en vanlig kontroll. Killarna svarar på alla frågor, ser nyfiket och leende på poliserna, någon ser lite nervös ut. De har varit på lunchrast, de får lov att välja på ett tiotal restauranger att luncha på, dock betalas inte läsk, säger de. De visar sina ID-handlingar och två av dem bara sina lunchkort i brist på bättre. När vi satt oss i bilen pratar Po1 i polisradion om alla namnen och personnumren till en kvinnoröst som säger att det inte finns någonting i polisregistret på någon av killarna. Ingenting, säger Po1, men han verkade trevlig den där Mohammed. De kör tillbaka till polisstationen. [Fältanteckning, februari 2012]

I detta exempel framgår att poliserna aktivt uppsöker ny information i stadsmiljön genom användning av Finstads (2000) ”polisblick”, exempelvis urskiljning av det misstänka eller avbrott i bekanta mönster i stadslivets miljöer. Vidare framgår att de använder sig av befintlig dokumentation för att vidare tolka situationen. I bilen efter mötet med ungdomarna noterade poliserna det som de ansett kunna vara intressant inför framtiden. Dokumentens påverkan kommer alltså även in i direkta möten med medborgarna och varje möte utgör potentiellt sett en del av informationshanteringen.

Pusslande

Den information som samlas pusslas ihop med annan insamlad information till en helhet som kan användas för att väcka åtal. Detta är i första hand utredande polisers område. Det handlar om att utifrån gedigna förkunskaper kunna överblicka många anmälningar och inkommen information och se mönster – exempelvis att kunna läsa in samma rånares beskrivning i olika människors återgivna berättelser såsom de ser ut när de skrivits ned kortfattat och ibland med långa tidsperioder mellan anmälningarna.

Pusslandet utgör en särskilt uppskattad och beundrad kompetens inom polisen. Ett exempel från polisstationen kan hämtas från ett tillfälle när jag sitter

och observerar två poliser vid skrivbordet som letar igenom ett större antal anmälningar:

> Snart hittar poliserna en kille med blont, kort hår och vit huvtröja i flera olika fall. I ena fallet framgår att han har haft kompisens tröja på sig. Po1 utropar högt i ut i rummet: ”Kom till pappa!” Han skrattar och fortsätter med att muntert och upphetsat berätta för mig att det här är det bästa med hans jobb, när han har möjlighet att koppla ihop saker på det här viset. En annan polis kommer fram till dörröppningen och lutar sig in i rummet, Po3. Han är tidigt på jobbet för att hinna styrketräna. Po1 undrar om Po3 kan ta sig ut till en gymnasieskola (som jag sedan tidigare fått veta är en drogtät skola) och få ett skriftprov på den misstänkte gärningsmannen. Po1 berättar triumferande om sitt fynd. ”Fan vad bra!” utropar Po3. Han går direkt för att åka till skolan. [Fältanteckning, juni 2011]

Merparten av denna sorts ”pusslande” föregår förstås i all stillhet vid en datorskärm och vid stora pappershögar av utredningsmaterial som utredare förfogar över, vilket är svårt att etnografiskt observera. I detta fall steg pusslandet emellertid upp till ytan med all önskvärd tydlighet eftersom två poliser satt och talade högt med varandra och gick igenom gamla anmälningar och sorterade dem efter användbarhet.

Berättelseskapande

Den tredje kompetensen kallar jag för berättelseskapande. Det handlar om att skapa sammanhållande, meningsfulla berättelser kring pågående ärenden, brottsmål eller händelser i stadsmiljön som gör att poliserna engagerar sig i arbetet. Det gör också att poliserna får en upplevelse av att de verkligen lyckas åstadkomma något, eller åtminstone kan lyckas, det vill säga att de uppnår ett meningsfullt och slutgiltigt resultat. Berättelserna skapar ett drama, en insats, och de gör att poliserna spontant kan samordna sig i berättelsen, samarbeta och glädjas åt gemensamma, egna eller varandras triumfer eller förargas över undkomna förbrytare.

Berättelseskapandet gör att ”det tar fart” i poliserna, får dem att sitta över arbetstid för att avsluta ärenden eller kvickt inställa sig och be om arbetsuppgifter. Att de enklaste berättelserna (pågående inbrott, överfallsvåldtäckt, flyende rånare, etc., alltså endimensionella brott med tydliga offer och förövare) väcker störst engagemang är föga förvånande (jmf Granér 2004, 115 ff). Om man ser berättelseskapandet som en egen grundläggande

kompetens i polisarbetet är det heller inte förvånande att de mest invecklade fallen med långt tidsperspektiv och fler gråzoner blir svårare att samlas kring (exempelvis kvinnomisshandel i nära relationer (Lundberg 2001) eller slagsmål mellan grannars barn (Holmberg 2003)). Sett från ett strikt etnometodologiskt perspektiv är det förstås nästan redan givet att det aktiva skapandet av en gemensamt meningsfull berättelse utgör en egen kompetens. Jag har ändå valt att lyfta fram berättelseskapandet som en egen kategori, eftersom det ytterligare understryker betydelsen av att se ”görandet” av det vardagliga, underförstådda sammanhanget och att man därmed görs moraliskt ansvarig för det pågående arbetets resultat (Heritage 1984, 115-120). Kvantitativa målsättningar som att testa ett stort antal bilister för alkoholhalt i blodet är däremot svårare att innefatta i det meningsfulla berättelseskapandet (jmf Björk 2012, 79 ff).

Konfrontation

Jag ska senare återkomma till den ”polisiära händigheten” som är ett mer allmänt begrepp för hur poliser uppträder i vardagen. Här vill jag helt enkelt understryka att poliser möter människor från allmänheten på ett särskilt konfronterande sätt som ter sig obekant för de flesta. Poliser utvecklar en särskild förmåga att ”gå segrande” ur många små och stora konflikter med omgivningen, att direkt konfrontera människor och tydligt dominera interaktionen. Vare sig det gäller möten med misstänkta eller övrig allmänhet, som vittnen, är poliser i regel den aktiva parten i interaktioner och tar de avgörande initiativen (jmf Sollund 2007, 64 ff). Detta är en särskild kompetens som bland annat bygger på en fysisk överlägsenhet som utnyttjas både under utredningar och när poliser till exempel stoppar människor under patruller. Att på ett aktivt och framhärdande sätt ta kontroll över interaktionen är avgörande för att poliser ska kunna styra personer i omgivningen, vilket ju är en förutsättning för rättsväsendets straffrättsliga funktioner. Men det är likaledes avgörande för att poliser ska kunna ta fram straffrättsligt relevant information. Polisbilen, pistolen, batongen, skyddsvästen, polishundarna, musklerna, kroppsspråket, närkampsträningen och polisradion är på olika sätt förlängningar av denna kompetens.

En retorisk kvickhet, förmågan att svara rappt, bestämt och med glimten i ögat på olika verbala utmaningar, är också del av polisens kompetens att konfrontera. Jag vill exemplifiera med följande episod:

> På väg ut ur parken ser [de två civilklädda] poliserna två killar de tror sig känna igen. Den ene har mohawk-hår och den andre har keps som sitter löst på huvudet. Poliserna går fram med raska, bestämda steg och håller upp polisbrickor. Ingen av killarna verkar förvånad över att poliserna

> kommit fram till dem men de ser både lite nervösa ut när de ser upp från bänken där de sitter. Po1 säger ”Tjena grabbar”, frågar om läget idag och undrar hur gamla de är. Jodå, det är fint, svarar de. Båda är 21 år gamla. De har båda sporttröjor och gympaskor. Bredvid dem ligger en liten, svart ryggsäck och en plastkasse från Systembolaget. Båda har öppna ölflaskor. Po1 frågar om de haft med polisen att göra tidigare och båda killarna berättar om sina kriminella förflutna men säger att de inte håller på med sådant mer: ”Jag har varit inne för misshandel, narkotika och bilstöld, men jag sköter mig nu när jag har frivård.” Po2 säger att det är skönt att höra och frågar om killarna ska ut och höra musik ikväll. En kille svarar att ”Nej, vi ska faktiskt bara sitta här och vänta på bättre tider”. Po1 frågar då när killarna senast tog droger. ”Det var faktiskt ett bra tag sen” svarar den ene killen. Den andre killen berättar att han rökte på igår och att han tog amfetamin en gång för några månader sedan. [Fältanteckning, augusti 2011]

Här vill jag betona den direkthet med vilken poliserna närmar sig situationen och det anmärkningsvärda i att de utan omsvep frågar någon de precis träffat när de senast tog droger – och att de får svar direkt (varpå en av de unga männen fick följa med till stationen och blev bötfälld). Att konfrontationen har en kroppslig sida är lite svårt att fånga genom en fältanteckning som fokuserar på själva händelseförloppet. Jag vill därför avsluta denna presentation genom att upprepa ett stycke ur min egen rapport (Görtz 2012, 53):

> ”Den kroppsliga sidan av konfrontationen förvaltas genom styrketräning och andra sporter, och framförallt genom ett särskilt kroppsspråk som poliserna använder, både på polisstationen och ute i andra sammanhang. Poliserna går med bestämda kliv, håller rak hållning, håller direkt ögonkontakt, gör tydliga och uttrycksfulla miner, gör stora och lugna gester, rör sig på ett ”ledigt” och ”avslappnat” sätt, talar med en klar ton i rösten, vidrör personer på rygg, axlar och armar, hälsar med fasta handslag och *high-fives*, tar upp plats där man sitter eller står, kör bilen snabbt och bestämt. Vapen, batong och skyddsväst är på sätt och vis förlängningar av denna kroppslighet och väcker särskilt intresse hos ungdomar till exempel vid skolbesök. Allt detta talar det tydliga språket: att ha makt, men att inte utöva den. ”Kraften” i denna kroppsliga dimension sänder en signal om polisernas fysiska makt. ”Ledigheten” och ”avspändheten” kan i detta sammanhäng ses som en signal om ovilja att bruka denna makt, en bekvämlighet med och kontroll över

situationen. Förvaltandet av den kroppsliga dimensionen kan yttra sig språkligt genom att en polis exempelvis på väg till polisbilen frågar en anhållen ungdom om denne tänker springa, för han själv är nämligen långdistanslöpare."

De fyra kompetenserna förstärker varandra. De bör alltså inte ses som enskilda och avgränsade förmågor utan just som ett etnografiskt mönster, möjligen som mikrosociologiska teknologier för kontroll och (i förlängningen statlig) maktutövning (Miller och Rose 2008), att jämföra med psykiatrins, socialtjänstens eller revisorers vardagstekniker. De bör heller inte ses som färdigheter tillhörande enskilda individer som kan mätas och bedömas, utan snarare som tillhörande poliskollektivet i dess samhälleliga positionering.

Listan är på inget sätt heltäckande eller uttömmande. Däremot ger den en överskådlig karta över den polisiära kontrollens logik. Jag menar att dessa fyra kompetenser faktiskt ger en beskrivning av vad poliserna egentligen arbetar med som svårligen kunde fångas genom att beskriva deras formella arbetsuppgifter och de situationer de befinner sig i. Vad poliser gör kan alltså sägas vara att de löser brottsmål, upprätthåller ordning, övervakar samhället och förebygger avvikelser genom att utöva och förkovra dessa fyra kompetenser. Hur förstärker då de fyra kompetenserna varandra? Låt mig säga något kortfattat om detta.

- Informationshanteringen skapar stoffet för pusslandet och berättelseskapandet. Förvaltandet av information utgör också ett överläge i de många konfrontationerna – poliserna vet mer om allmänheten än vice versa, de kan kontrollera för vissa lögner, de kan visa att de har extra information och låta människor "ljuga fast sig", de kan "tala över huvudet" på människor genom att plötsligt kontrollera uppgifter i polisradion och så vidare.
- Pusslandet gör att informationen blir straffrättsligt relevant i större och mer betydelsefulla fall och leder till effektivare ackumulation av ny information. Det skapar ett tydligt fokus för informationen och ger ledtrådar om vart polisen kan leta vidare. Pusslet skapar sammanhang som blir till större och mer sammanhängande meningsfulla berättelser. Vidare medför pusslet att poliser skaffar sig uppfattningar om vart de bör rikta sina ansträngningar, bland annat vem de bör konfrontera och på vilka sätt.
- Berättelseskapandet bidrar till upplevelsen av mening i arbetet och utgör därmed ett belöningssystem för utövandet av de övriga kompetenserna, något jag diskuterar vidare nedan i förhållande till "polisrespekt".

- Framgångsrika konfrontationer leder till mer information, till att nyckelpersoner i pusslet kan tas in och förhöras – och ger rikligt stoff för nya spännande och engagerande berättelser.

Inget av förhållandena mellan kompetenserna kan anses vara entydigt. En alltför god berättelse kring ett inte så fruktbart spår kan ju skymma mer än det hjälper, en tuff konfrontation kan leda till ensidig eller onyanserad information och så vidare. Det är just genom att betrakta kompetenserna tillsammans som vi kan inse att de i själva verket är flerdimensionella och utgör delar av samma helhet.

Fassin (2013) ger i ett franskt sammanhang en central betydelse åt vanan att ”stoppa och kontrollera”, något som också förekommer i Finstads studier av Oslopolisen (2000) – alltså att man kontrollerar stadsmiljön genom att helt enkelt stanna människor som anses misstänkta och ställa frågor på mer eller mindre finkänsliga eller offensiva sätt (se även Sollund 2007). Jag har också observerat denna praktik. Jag tilldelar den emellertid en mindre central betydelse i denna presentation av ”vad polisen gör”. Det kan ha att göra med en empirisk skillnad i våra material, att praktiken ”stoppa och kontrollera” var mindre framträdande bland de poliser jag studerade. En annan möjlig förklaring är att jag uppmärksammar kompetenserna och därmed de övergripande funktioner som uppfylls snarare än på de olika arbetsmomenten, så att ”stoppa och kontrollera” kan ses som en del av till exempel ”konfrontation” och ”informationshantering”.

Märk väl att jag inte haft en så kallat (struktur-)funktionalistisk ingång; jag har alltså inte utgått ifrån funktionerna, utan ifrån vad poliserna konkret gör för att skapa en meningsfull vardag. Därifrån har jag kunnat härleda hur de vardagliga praktikerna tenderar att bilda en helhet som fyller vissa funktioner, men som samtidigt utgör ett kontinuerligt upprätthållande av den polisiära vardagen. Ett samlande begrepp för *funktionen* av polisens arbete – förutom det straffrättsliga perspektivet, att lagföra misstänkta förbrytare – kan sägas vara *brottsprevention* enligt den så kallade *kontrollmodellen* (Sahlin 2000, 99-100), det vill säga att identifiera, övervaka och kringskära vissa utvalda grupper och därmed begränsa deras (kriminella) handlingsutrymme. Polisens funktion är till stor del disciplinär.

4.1.3 Busar, coolingar och Svenssons

Även om det är känt i tidigare forskning, (Granér 2004, 100; Ekman 1999, 182; Finstad 2000), vill jag betona vikten av två motsatta kategorier i polisernas yrkeskultur: busar (eller ”coolingar”) och Svenssons.[38]

Polisen definierar sig gentemot båda dessa kategorier. Polisen är varken buse eller Svensson, de utgör enligt sig själva en tredje kategori som bekämpar busar, beskyddar Svenssons och som ser mer nyktert och realistiskt på verkligheten än vad de senare gör. Polisen anser sig på ett påfallande sätt stå lite utanför och bortom samhället, som deltagare i en verklighet som enbart delas av andra poliser. Granér (2004, 59-61) har betonat betydelser av fester och en särskild gemenskap som bygger en betydande grad av lojalitet. Denna lojalitet kan i viss mån sägas leda till konformitet (Peterson och Uhnoo 2012). Idag kan tilläggas att poliser, åtminstone de yngre, använder sociala medier som Facebook och genom dessa har fortsatta kontakter med varandra, så att gränserna mellan det privata och professionella ytterligare suddas ut. Polisidentiteten är alltså både professionell/ formell och personlig/informell. Dessa två poler förutsätter varandra.

Den store ”andre” i betydelsen ”de som inte är som vi” (Said 1979/1994) är busen.[39] Busar eller ”coolingar” är diminutiva (alltså språkligt förmildrande eller förminskande) uttryck i polisens jargong som innefattar alla kriminella, men framförallt kriminella med ett långt polisregister eller som är knutna till allvarlig brottslighet. En ung person som börjat begå brott kan kallas för ”en stjärna på uppgång” eller liknande. En kriminell som är känd av polisen kallas för ”kändis”.

När de kriminellas våld drabbar människor utan kriminellt register kan poliser uttrycka sig beklagande, exempelvis över att ”en snällepåg fick ta det den här gången” när en pojke blivit dödsskjuten.[40] Busar anses moraliskt förkastliga och det mest belönande arbetet innebär att ta fast en buse i nära anslutning till ett allvarligt brott. Polisens ”riktiga arbete” anses vara att ta fast busen och att utöva en sträng men rättvis kontroll över denna.

Det är busen som ger poliserna deras berättelser om sig själva. Poliser kan visserligen ibland påpeka att kriminella är människor som alla andra och egentligen bara har hamnat snett i livet. Emellertid kan poliser också uttrycka

---

[38] Uttrycket ”Svenssons” diskuteras och exemplifieras ytterligare i 6.1.3.

[39] ”Den andre” i betydelsen ”du:et” (Lévinas 1969/1991); Buber 1923/1994) diskuteras nedan under 4.1.4.

[40] Dessa två sista citat är tagna från fältanteckningar i januari och februari 2012.

starka avståndstaganden – som efter ett rån och efterföljande överfallsvåldtäckt, då en misstänkt gripits i anslutning till det senare brottet, då en polis visade gärningsmannens bild för kollegorna och sa ”han här är ett riktigt kräk” [fältanteckning, mars 2013]. Samma kväll var jag ute med två unga poliser, där den ena sa till den andre att ”Åh, tänk om vi hade tagit fast honom istället för att göra den här skiten!” De två poliserna hade då hämtat in en kraftigt berusad medelålders kvinna till arresten efter att hon hamnat i slagsmål med en vakt på en nattklubb. Detta ligger i linje med idén om polisers uppfattning om att det ”riktiga polisarbetet” handlar om att jaga och gripa förbrytare, något som beskrivs både av Finstad (2000), Sollund (2007), Ekman (1999) och Granér (2004).

Busen bildar en kategori som innefattar kriminella personer, oftast män, och implicerar ett betydande moraliskt avståndstagande riktat mot denna kategori. Men avståndstagandet spiller också över på andra kategorier av människor som på olika sätt upplevs som mindre respektabla medborgare. Den ”andre” (i Saids bemärkelse) kan också vara människor som på olika sätt förknippas med busen, ofta på lösa och subjektiva grunder. När poliserna sitter i bilen och övervakar stråken utanför nattklubbar kan de exempelvis till varandra kommentera personer vars utseende, beteende och uppsyn väcker deras motvilja och förakt. ”Åh, fy fan vad han var vidrig!” utbrast en polis till kollegan en sen kväll när de båda tittade på en berusad ung man som hade något lite vesselliknande över sig och väntade på sina kompisar utanför snabbmatsrestaurangen med en ölburk och cigarett. Vid ett annat tillfälle tittade poliserna i en polisbuss på en ung man som kraftigt berusad satt utanför nattklubben cirka 20 meter bort. Den unge mannen höll armen om en ung kvinna som han omväxlande verkade kyssas och gräla med, varpå en av poliserna gjorde en sluddrande uttolkning inför kollegorna som ”lade ord i munnen” på den unge mannen: ”Du… jag knullar alltså bara dig”. En sen vardagsnatt, närmare klockan fyra, anmärkte en polis till kollegan om ett gäng killar som såg ut att ha invandrarbakgrund och stojade runt på macken där poliserna köpt nattmat: ”Varför hänger man här ute så här sent på natten? Det fattar jag inte. Då kan man inte ha något liv.”[41]

Dessa kommentarer visar att ”den andre” inte enbart definieras utifrån sakliga misstankar om brott. I skapandet av den andre kan poliser också tillskriva människor klandervärda egenskaper och anta en moraliserande hållning bland annat utifrån beteendemässiga markörer som handlar om respektabilitet. Det

[41] De tre senaste citaten är från fältanteckningar i mars 2013.

bör understrykas att dessa uttryck för moralism och förakt enbart utspelar sig i vad Goffman (1959/2006, 101 ff) kallat för *backstage* (sv. övers. ”bakre region”), alltså när man befinner sig i ett intimt sammanhang med endast invigda närvarande, till exempel i polisbilens plåtbubbla (se även Uhnoo 2013).

Skeggs (1997/2002, 160-70) har i sin studie av brittiska kvinnor från arbetarklassen gett exempel på den stora betydelse som kan finnas i att uppvisa olika, ofta materiella men också beteendemässiga, medelklassmarkörer. Dessa behövs eller upplevs behövas för att uppnå respektabilitet, för att anses respektabel både i egna och i andras ögon. I överförd betydelse till vårt område, alltså polisers spontana avståndstaganden till olika personer som de på avstånd ser i stadsmiljön, kan man tala om att poliser reagerar med avsmak på personer som inte uppfyller deras förväntningar på en person av medelklassen eller någorlunda respektabel arbetarklass. På detta sätt kan polisernas identitetsskapande genom busen (i bredare bemärkelse) sägas ha en tydlig klassdimension. Ranulf framlade redan 1938 tesen att moralisk indignation följer ett mönster som praktiskt stöder upprätthållandet av den egna klasspositionen. Detta görs genom att skapa ett känslomässigt avståndstagande (avsmak, förakt) till beteenden som svårligen går att förena med ett framgångsrikt liv inom medelklassen (Ranulf 1938/1964).

Svenssons är en kategori med etniska – och vissa klassmässiga – undertoner men som i praktiken kan innefatta människor från allmänheten med annan etnisk bakgrund än svensk. Svenssons är respektabla, till skillnad från busarna och den vagare kategori av klandervärda människor som jag beskrev ovan. Poliserna definierar sig gentemot Svenssons som själva varande mindre naiva. Finstad (2000) hade sagt att poliser har tillgång till ”polisblicken” vilket Svenssons saknar och därför inte ser farorna och kriminaliteten omkring sig. I en fältintervju (mars 2013) berättar en polis att han sedan han blev polis lärt sig se ”verkligheten som den *är*” och att detta är en av de saker han värderar högst i sin personliga och professionella utveckling. Poliser betonar också ett särskilt slags vishet som de utvecklar i egenskap av sitt yrke – genom att se faran i vitögat och se människors stora utsatthet lär de känna sig själva, ser sina egna vardagsproblem i ett större perspektiv. Detta är något som poliserna värderar högt och gärna definierar sig själva utifrån.

Faktiskt är det, att döma av tidigare forskning, inte bara poliserna som gör indelningen mellan busar och Svenssons. Åkerström (1983) beskrev i sin avhandling *Crooks and Squares* att även kriminellt belastade personer använde en liknande indelning där de definierade sig gentemot vad man ansåg vara en mindre initiativrik och handlingskraftig majoritet av Svenssons (*squares*).

Svenssons är de som inte är poliser och inte heller busar, de är ”allmänheten”, ett begrepp som alltså i regel inte innefattar busarna i polisers användning. En polis berättade om när han stoppat en bil och upptäckt att ”det var en helt vanlig Svensson” som i just detta fall råkade komma från Iran [fältanteckning, juni 2011]. Svenssons är vidare den kategori som poliserna beskyddar. Vid en större festival kan polisledningen till exempel säga vid ett stormöte med över hundra poliser att deras målsättning är att upprätthålla ordningen så att ”vanliga Svenssons kan njuta av festivalen och ostört ha en rolig kväll” [fältanteckning, augusti 2011].

Poliserna bildar en egen kategori inom samhället. De flyter lite ovanpå resten av samhället och i skapandet av sin gemenskap refererar de främst till sig själva, varandra och det polisiära. Att ”vara polis” innebär deltagandet i en polisiär gemenskap som bygger på upprätthållandet av ett gemensamt förhållningssätt gentemot det övriga samhället: poliserna anser sig stå bredvid och bortom resten av samhället. De skapar sig själva i opposition till busarna och de ser sig som Svenssons beskyddare.

4.1.4 Polisjagets tillblivelse i mötet med kollegan

”Den andre” i Lévinas (1969/1991, 53, 207) betydelse, alltså den människa jaget möter och som ”jag” skapas i kontakten med, är i huvudsak poliskollegan. Hos Lévinas utgör ”den andre” en särskild dimension av verkligheten. Det motsvarar en djup upplevelse av att vi står inför ett ”du” eller verkligheten upplevd i andra person (jmf Buber 1923/1994). Enligt Lévinas är denna dimension nödvändig för att verkligheten i första person (jaget) ska kunna uppstå. Jag lyfter fram Lévinas här i första hand för att hans begrepp ”den andre” så bekvämt kan kontrasteras mot Saids ”den andre” som ju innebär ”den som inte är som vi”. Polisen är polis för att denne står emot busen, men också för att man möts som polis med poliskollegan och därmed skapar ett särskilt ”polisjag”. Svenssons utgör en mer abstrakt allmänhet som poliserna beskyddar. Det är främst genom mötet med *poliskollegan* som polisen blir till ett ”jag” som samtidigt är polis.

Jag påpekar detta för att understryka hur intim kontakten mellan poliserna faktiskt är, något som jag sett tydliga tecken på när poliserna under sena kvällar i polisbilen ibland berättat för kollegan hur glada de är att just han eller hon hör till dem som börjat jobba på samma station. Att vara delvis avskild från Svensson och att i ”busen” ha en tydlig motbild att definiera sig emot och samarbeta emot, skapar goda socialpsykologiska försättningar för bildandet av en stark

gemenskap. Detta understryks i sociologisk teoribildning som Durkheims religionssociologi och Collins teori om emotionell energi i vardagens ritualer (Collins 2004). Idén om rituella gemenskaper förekommer i flera tappningar inom den sentida emotionssociologiska teoribildningen (Turner och Stets 2005). En sådan gemenskap är emotionellt belönande och ibland berusande, vilket kan erbjuda en förklaringsmodell till den kamratliga stämning som tycks råda inom polisen.

Tendensen till stark sammanhållning eller ”kåranda” stärks ytterligare av att poliserna dessutom är övade i (och blir disciplinerade till) att skapa en sammanhållen, fungerande vardag genom tillämpningen av de kompetenser som jag har beskrivit ovan. Mötena med Svenssons och busar skapar god grund för genomförandet av vardagliga ritualer som ger polisidentiteten en starkt förankrad betydelse för gruppens medlemmar. Medan det operativa polisarbetet förvisso är ”händelsestyrt” och oförutsägbart, är det samtidigt starkt ritualiserat, det vill säga det följer mönster för polisernas beteende: att tala uppfordrande, att hålla fast den gripne, att uppvisa ledighet i laddade situationer, att samarbeta för att snabbt ta kommando över situationen, och så vidare.

Det gemensamma genomförandet av sådana ritualer bidrar till skapandet av en sammanhållen vardag med en tillhörande symbolisk ordning. Ritualerna gör polisen till polis, det vill säga en utvald deltagare i en gemenskap som står bredvid och bortom allmänheten, Svenssons och busarna. Denna ”utvaldhet” uttrycks genom att poliser gärna nämner hur svårt det kan vara för icke-poliser att verkligen förstå dem, att det kan vara bra att vara gift med en annan polis, att ”det är något speciellt med att vara polis”, att ”polis är ett statusyrke” och motsvarande.

4.1.5 Vardagspsykologi och andra *accounts*

Polisers berättande omfattar förstås inte enbart de olika händelser och ärenden som har att göra med förbrytare, avvikande, brott och straff. Det omfattar ett större antal teman som jag tidigare sammanställt (Görtz, 2012) och här återger med smärre ändringar och tillägg. Det innefattar:

- De sociala orsakerna till kriminalitet och vad som behöver utvecklas för att den ska bekämpas

- Vad en polis ser som inte andra ser i sin omgivning; vem som behöver beskyddas och på vilka sätt; polisens språk, speciellt om varför man pratar mer informellt i bilen
- Polisens organisation, ofta kritik mot denna
- Lönen och lönetrappan
- Polisernas egen säkerhet med utsatthet och risker i arbetet
- Vad som kännetecknar de nutida poliserna och hur de skiljer sig från hur poliser var förr
- Hur man blir polis och hur det förändrar en som person
- Hur man bemöter allmänheten
- Skillnader mellan yngre och äldre poliser
- Varför polisen, oftast en själv, inte är rasistisk
- Användandet av våld
- Glädjen i att prövas i svåra situationer och lära känna sig själv
- Andra kollegors goda egenskaper
- Att den egna yrkesrollen är komplex och innefattar många olika arbetsuppgifter och kompetenser
- Det upplevda gradvisa förråandet av samhället

Listan kan förstås göras betydligt längre men om vi inte räknar in småprat om livet i stort, populärkulturen, stadsmiljön och skämsamma gliringar poliser emellan summerar det ovan nämnda de huvudsakliga teman som poliser spontant och återkommande berättar om. Det bör påpekas att detta berättande också verkar vara knutet till min egen närvaro, att jag genom mitt (mestadels tillbakahållna) deltagande framkallar lusten att berätta och förklara. Med detta sagt vill jag ändå framhärda i att berättandet – det vardagliga, det reflekterande och det biografiska – tycks vara en inneboende del av poliskulturen. Den som intresserat lyssnar till polisernas berättelser blir snart uppskattad. Poliser skojar gärna på varandras bekostnad, om att man berättar samma gamla historier igen och igen eller att man överdriver.

Flera av de samtalsämnen som nämndes ovan anknyter till psykologiska tolkningar och andra *accounts* (Scott och Lyman 1968), alltså redogörelser som på olika sätt förklarar polisers eget agerande och etiska ansvar. Dessa *accounts*

följer i breda penseldrag en viss vardaglig, övergripande berättelse om verkligheten, vad Buttny (1993, 49-51) kallar för *folk logic*. En folklig logik är ett slags lokalt förekommande vardagsförnuft, yttrat i språkliga uttryck och berättelser, som bidrar med tolkningsscheman och *accounts* för händelser och företeelser som gruppens medlemmar möter. Denna folkliga logik innefattar vissa vardagspsykologiska inslag och erbjuder tolkningar av polisers och andra människors motiv, känslor och bevekelsegrunder. Det finns åtminstone fyra återkommande *accounts* som verkar utgöra en konventionell polisiär vardagspsykologi: skyddsmekanismen, ventilen, självkännedom och andras osäkerhet.

Skyddsmekanismen

Poliser tenderar att förklara sitt goda humör och skämtsamma, sardoniska förhållande till dramatiska händelser och hjärtskärande livsöden som en psykologisk skyddsmekanism. De påpekar ibland att det hade varit omöjligt att ”ta in allt”, att ta allt man möter på allvar, utan att själv må dåligt eller riskera sin psykiska hälsa. ”Det är väl en skyddsmekanism” är en mening som jag hört vid ett flertal tillfällen i olika formuleringar som en *account* till varför poliserna verkar oberörda efter att något allvarligt har hänt.

Ventilen

Behovet av att samtala med ”ett tråkigt språk ibland” [fältanteckning, maj 2011], framförallt i polisbilen men också på stationen, tenderar poliser att förklara med en tryckkokarmetafor. Man måste lätta på trycket ibland, man behöver en ventil. Flera poliser har understrukit det stora värdet av att sitta med kollegan tillsammans i bilen, då man också kan tala om saker som man upplevt som svåra eller problematiska i arbetet. Patrullerande poliser i synnerhet verkar fästa stort värde vid den intima relation som kan uppstå med en god kollega i polisbilen. Flera poliser har spontant nämnt för mig att jag inte bör ta jargongen eller ”det hårda språket”[42] på för stort allvar eftersom det inte är illa menat, även om det kan låta så för en utomstående. Ventilen tjänar då som en *account* för att förklara aggressiva och hånfulla uttalanden om till exempel förbrytare eller svårmedgörliga vittnen.

[42] Jag återkommer med flera exempel på detta språk både i detta och de två följande kapitlen.

Självkännedom

Det är ett återkommande tema att poliser berättar om att de lärt känna sig själva genom utmanande och traumatiska händelser i yrkeslivet. En polis berättade att han varit med om en omstörtande våldsam händelse – en brandbomb som kastats mot honom – och att han några dagar senare fått en stark panikångestreaktion. Det hade lärt honom om hans eget sätt att fungera och att han fäste stort värde vid denna insikt [fältanteckning, mars 2013]. En annan polis berättade att själva ”spelet” under ett spänt förhör med en misstänkt ute på stan var det värdefullaste han lärt sig som polis – att veta hur han skulle bemöta någon i en spänd situation. Det hade gjort honom modigare och mer direkt i livet i stort, menade han [fältanteckning, augusti 2011].

Andras osäkerhet

”Busar” tillskrivs i regel inte vardagspsykologiska *accounts* (som skulle kunna ursäkta deras beteenden), utan behandlas som moraliskt ansvariga för sina handlingar, oftast utan att fordra vidare förklaring. Däremot kan exempelvis anarkisters motstånd mot polisen förklaras som uttryck för inre osäkerhet. En polis menade till exempel att man kan ”se på dem” att anarkisterna tillhör dem som ”varit lite mobbade” i skolan och sökt sig till en gemenskap [fältanteckning, juni 2011]. På samma sätt förklaras att ungdomar ger sig in kriminella gäng, till exempel på ett föredrag som hölls av socialarbetare när polis, social och frivilligorganisationer samordnade sig för att förebygga ”destruktiva gäng” [fältanteckning, mars 2012].

Det kan noteras att polisernas vardagspsykologiska förklaringsmodeller eller ”psykologismer” (Berger och Kellner 1982) anknyter till en freudiansk, psykoanalytiskt orienterad förståelse av människans inre liv som tycks ha letat sig in vardagslivet. Desto mer intressant i detta sammanhang är att lägga märke till polisernas självreflexivitet. Om poliser i dagsläget använder en uppsättning vardagspsykologiska förklaringsmodeller, är ett rimligt antagande att det finns en vilja att på nyanserade sätt reflektera över den egna yrkesrollen. Emellertid har jag i en tidigare studie noterat att det kan uppfattas som pinsamt och överdrivet om poliser inför varandra börjar tala alltför teoretiserande om sin egen roll i samhället (Görtz 2012, 29-30).

4.1.6 Sociala spänningar

Medan polisers etnicitet (Peterson och Uhnoo 2012) och kön (Garcia 2003) av andra forskare har visats bära på spänningar inom poliskåren har dessa aspekter inte varit framträdande i min egen studie. Medan etnicitet och kön naturligtvis har laddning, vilket bland annat framkommer genom att dessa teman är återkommande delar av polishumorn (se nedan), har inga poliser talat om för mig eller på annat sätt antytt att polisers kön eller etniska bakgrund är konfliktfyllda områden. Det närmaste jag kommit en sådan slutsats har varit när manliga poliser anmärkt att deras fruar eller flickvänner kan se med ett svartsjukt öga på att de patrullerar med en kvinnlig polis.

Däremot har jag identifierat tre spänningar inom polisen som tycks vara återkommande och som också har stöd i annan forskning. Dessa spänningar är: 1.) förhållandet mellan ledning och övrig polis, 2.) förhållandet mellan yngre och äldre poliser, samt 3.) förhållandet till allmänheten. Samtliga tre av dessa spänningar framträder i detta utdrag ur fältantecknarna, då jag samtalar med en ensam polis i en bil, på väg till en skola:

> Det är inte så lätt att vara yngre polis alltid, berättar Po1. Nu är han själv så pass erfaren att han klarar det fint om han blir kallad för ”räv” – vilket bland poliser betyder aspirant – men det är tråkigt att behöva höra det även långt efter att man börjat jobba. Han kan bara svara ”Ja, ja, gå du i pension bara” men yngre och ännu oerfarnare kollegor, det är väl klart att inte de vågar säga något tillbaka. Och det här bekymret går högt upp, alltså om man tar cheferna över [närmaste chefens namn], de förstår inte alls arbetet ute i vardagen. De är mer som en orden, om jag förstår vad han menar då, som håller om sina egna men inte backar upp vanliga poliser.
>
> [UTDRAG 4.1.6. Fältanteckning, februari 2012]

Ledning och övrig polis

Poliser på operativ nivå uttrycker ofta en frustration över ledningen och de anser i regel att polisorganisationen lämnar mycket att önska. Detta förhållande är återkommande i polisforskningen och har bland beskrivits som en motsättning mellan ”blå” (patrullerande) och ”vit” (kontorsarbetande) poliskultur (Reuss-Ianni 1983/1999). Den grundläggande frågan tycks vara att poliser upplever att de får olika och osammanhängande meddelanden och anvisningar från ledningen, med överdrivet fokus på kvantitativa resultat, att man inte känner att

ledningen lyssnar till deras åsikter och därmed inte respekterar deras vardagligt situerade kompetenser. Vidare säger flera poliser att de upplever sig bli behandlade som ”en bricka i ett spel”, bland annat genom att man flyttas mellan olika posteringar.

I ett svenskt sammanhang har Holgersson (2005, 59 ff) visat att det råder en bristande överensstämmelse mellan det ”teoretiska perspektivet”, som ledningen står för, och ”golvets perspektiv” som motsvarar de vanliga poliserna. Han intervjuar bland annat höga polischefer som menar att arbetets krav och vardag gör att de hamnar på avstånd från den operativa tjänsten och att ledningens avsikter och beslut därmed lätt missförstås och blir ständigt kritiserade. Holgersson påpekar att detta delvis beror på att polisorganisationen är annorlunda andra byråkratier, i och med att den enskilde polisen fattar så många självständiga beslut i arbetet, vilket gör polisarbetet illa lämpat för traditionellt byråkratiska organisationsformer. Polisernas arbete fostrar ett självständigt tänkande som leder till många idéer om arbetet och organisationen, men det är upp till personer i ledningen att bedöma kvaliteten av olika idéer och förslag. Eftersom vanliga poliser inte har insikt i denna process, upplever de ofta att deras förslag och klagomål inte blir hörsammade av ledning på olika nivåer.

Många poliser har idéer om hur saker skulle kunna organiseras annorlunda och de önskar ofta mer kompetensutveckling och fler sätt att ge och få erkännande för gott utfört arbete. Vid mer än ett tillfälle har patrullerande poliser understrukit att de själva ser sitt arbete som det högst stående, mest komplexa polisarbetet, att de inte är mindre fina än utredare eller ledning och att de förtjänar ett större erkännande än de i regel får. Björk (2012) har genom en etnografisk aktionsforskning försökt visa att poliser på operativ nivå kan involveras mer i beslutsfattandet och därmed fokusera på mer kvalitativa mål. Det är, som redan nämnts, vanligt att poliserna hävdar att de älskar sitt jobb men tycker illa om organisationen. På chefsnivå uttrycks samma eller liknande frustrationer uppåt i hierarkin, medan man uttrycker att de operativa poliserna ofta saknar initiativförmåga och har svårt att förstå de nödvändiga prioriteringar som en chef behöver göra.

Även Granér (2004, 55-57) stöder sig på organisationsteoretiker och förklarar fenomenet som ett allmänbyråkratiskt problem, som spänningen mellan formella, regelstyrda krav och de vardagsnära krav som det operativa arbetet innebär. Hos poliser i ledningsposition har jag också sett en tendens till att tolka de underordnades missnöje i mer instrumentella termer: att man ska fixa till stationen, att byta ut och förbättra bilarna, att styra upp organisationen, osv. Detta står i kontrast till det missnöje som de operativa poliserna beskriver.

Detta missnöje rör snarare sociala förhållanden som att man upplever sig bli instrumentellt behandlad (alltså att ens intressen och personliga perspektiv inte ges tillräckligt utrymme), att man vill få större erkännande, önskar möjligheter till utveckling, och att man vill ha mer uppföljning och information om de fall man deltagit i.

Yngre och äldre poliser

Medan poliser gärna skämtar med varandra och på varandras bekostnad finns det ett ämne som inte möts med samma munterhet och skakas av lika lätt: ålder och tid i tjänst. Poliser kategoriserar varandra utifrån två åldrar, en biologisk ålder och en som baseras på antalet år i tjänst. Dessa sammanfaller förstås till stor del, men det är i första hand den senare av dessa kategorier som är känslig. Vid ett tillfälle berättade en polis för mig under en lång stund i bilen efter att vi varit på stationen om att han inte svarat när en äldre polis kallat honom för ”räv” (jargong för polisaspirant) och att detta inte bekom honom – vilket jag alltså uppfattade det som att det gjorde [fältanteckning, mars 2012]. Vid ett annat tillfälle observerade jag att en polis, som tidigare blivit utskrattad för att vara en yngre bortskämd nybörjare och därefter var surmulen en stund, hittade på ett sätt att återgälda förolämpningen genom att påpeka att de nog var dags för de äldre polisernas middagslur.

Medan äldre poliser gärna betonar sin långa erfarenhet berättar de ibland för mig att yngre poliser är ansvarslösa och ger sig in alltför riskabla situationer, att de saknar initiativförmåga när de patrullerar, eller att de inte är tillräckligt proaktiva i sitt arbete.

Yngre poliser har, menar de, ofta en lite intellektuell hållning till arbetet, vilket de kan påstå att äldre poliser saknar. De äldre poliserna omtalas som mer repressiva och att de kan vara envisa och okänsliga i kontakten med allmänheten, till exempel när man försöker etablera relationer till misstänkta förbrytare. Ålder tycks vara ett ämne som är känsligt på flera sätt, både i förhållande till mötet mellan en nyare och äldre poliskultur, där de yngre står för en mer akademiserad polisroll, och i förhållande till självkänsla och det jag kallar för polisrespekt.

Förhållandet till allmänheten

Denna sista kategori kanske vid första anblick svårligen kan beskrivas som en spänning *inom* poliskåren, då poliserna i stort sett står på samma sida. Man önskar sig större erkännande och förtroende i allmänhetens ögon, och en större trygghet i polisrollen utan risk för att bli anmäld eller uthängd. Den nyligen tillplattade lönetrappan uppfattas som en brist på allmänhetens respekt för

polisers svåra och ibland farliga yrke, som ju bland annat innefattar våldsamma konfrontationer. Poliser upplever att man ”hänger löst” vad gäller risken för kritik och moraliska fördömanden för sitt agerande. Som polis riskerar man att kritiseras i media och då saknas ofta allmänhetens stöd. Den enskilde polisen löper risk att bli anmäld för fel i tjänsten av kollegor.

Dessa farhågor blir till en spänning också inom polisen eftersom poliser vill kunna känna att deras kollegor inte kommer att anmäla dem på ett otillbörligt sätt och att ledningen kommer att backa upp dem och stå för deras agerande i blåsväder. Poliser talar gärna om Danmark som ett positivt motexempel där polisen anses ha större friheter och där ledningen står upp för sina anställda. En polis, som jag mötte i maj 2011, hade hängts ut på ett negativt sätt på en autonom vänstergrupperings hemsida med namn och bild (han påstods ha agerat aggressivt och förtryckande). Han ansåg att han inte fått något stöd av polisorganisationen och han valde av denna och andra anledningar att säga upp sig och satsa på en annan karriär. Han nämnde till exempel farliga situationer han befunnit sig i (som att en brandbomb kastats mot honom), den tillplattade lönetrappan och att han inte fått ersättning för privata kläder som rivits sönder när han förväntats bära dem i tjänst under spaning.

4.1.7 Polishumorns former och betydelser

Resonemang om polishumor återkommer i kapitel 6 och diskuteras där särskilt i förhållande till etnicitet när poliser skämtar kollegor emellan. Här vill jag ge en mer allmän bild av humorns förekomst i polisens vardag och föreslå några tolkningar.

> Det är lunchpaus. Sex personer sitter vid ett bord, två ensamma vid varsitt eget bord. Jag lyssnar efter skratt och antecknar hur ofta någon skrattar i rummet medan poliserna sitter och pratar.
>
> Det skrattas i fyra sekunder.
>
> Stopp i en sekund.
>
> Det skrattas i tre sekunder.
>
> Stopp i 10 sekunder.
>
> Det börjar skrattas igen, med olika personer som skrattar vid olika tillfällen, löpande över en stund så att jag får svårt att hålla räkningen. Jag avbryts i mitt antecknande av Po1. Han sitter vid samma bord som jag själv och berättar för mig om Po2, som just kommer in i rummet

och högljutt samtalar med en annan kollega: ”Han som kommer in här står för flest *practical jokes* här på stationen… Nu ska han själv utsättas för ett.”

Po2 går fram och tar en kopp kaffe, står och pratar med kollegorna, medan samtal och skratt lägger sig i rummet. Alla ser tyst och förväntansfullt på Po2, som när han avslutar en mening lyfter kaffekoppen till munnen och tar en klunk. Han ställer ner kaffekoppen långsamt på diskbänken, utan att röra en min.

”Det här ska ni betala för” säger han och drar ihop läpparna. ”Det ska stå er riktigt dyrt.”

Folk i rummet börjar skratta nöjt och Po1 berättar om hur han bytt ut kannorna så att Po2 fick en kopp med gammalt, kallt kaffe.

[UTDRAG 4.1.7. Fältanteckning, februari 2012]

Det som beskrivs i utdraget ovan är ett av många *practical jokes* som jag observerade under studien. Humor har en så framträdande roll i polisens vardag att humorn kan sägas genomsyra hela poliskulturen. Skämtande är regel snarare än undantag. När två bekanta poliser från olika distrikt träffas är det nästan obligatoriskt att bjuda in till skämtsamheter och skratt. De drog ofta in mig i skämtandet men skämtade inte på min bekostnad på samma sätt. Endast när jag umgåtts med samma poliser en längre period kunde man tillåta sig skämt också på min bekostnad, om än på ett något mildare och oskyldigare sätt.

När flera poliser är samlade flera på en plats kan varje kommentar eller händelse plötsligt vändas till en skämsamhet – ibland vitsig och oskyldig, ibland grövre. Teman och källor till skratt är fler än jag kan beskriva i en enkel lista. Man skämtar på egen och varandras bekostnad eller om helt andra ämnen. Ibland kan skämtandet ha homoerotiska teman och då gäller det i regel en parodi av manliga polisers närgående kamratlighet, där man exempelvis föreslår för sin manliga kollega att man ska ligga sked, hångla eller något liknande.

Samma skämtande märks inte när poliser möter människor från allmänheten, varken de som är misstänkta för brott, vittnen och omgivningen i övrigt. Då uppträder poliserna utan undantag korrekt, även om de också då kan ha ett lite lekfullt tonläge och uttrycka sig lite humoristiskt. Humorns mer expressiva uttryck hör till polisernas *backstage* eller ”bakre region” (Goffman 1959/2006, 97 ff), det innefattar dem som befinner sig på insidan av polisorganisationen. I polisernas taktkänsla ingår att inte visa upp det grövre skämtandet för utomstående.

Billig (2005) har påpekat att humor inte bör glorifieras och ses som en odelat positiv och eller enbart kritisk och befriande samhällskraft, utan att den tvärtom kan bidra till upprätthållandet av hierarkier och disciplinering av gruppmedlemmar genom skam och löje. Emellertid har jag sett få tecken på att polisernas humor är uttryck för löje eller nedvärdering kollegor emellan. Att skämta på varandras bekostnad på lite grövre sätt är förbehållet polisgemenskapen och ett grovt skämt möts i princip alltid med ett hjärtligt skratt (med undantag för om det råkar handla om åldersfrågan, se ovan 4.1.6). Ett skämt verkar för det mesta inte behöva återgäldas eller kommenteras vidare. Poliserna verkar kunna samla sig sekunden efter ett uppenbart tokigt eller profant skämt på egen bekostnad och fortsätta ett samtal om arbetet som om inget hänt. Min eget intryck var att humorn övervägande utgjorde ett välkommet och uppfriskade inslag.

Poliser sa ibland att humorn är en skyddsmekanism för att hantera ”allt skit” man möter i arbetet, något man kunde nämna för mig när skrattsalvorna efter ett synnerligen vulgärt skämt lagt sig. Ibland används ventilen som liknelse, behovet av att släppa på ångan. Det kan finnas fog för sådana förklaringar men jag vill föreslå tre alternativa tolkningar av polishumorn.

Granér (2014) har undersökt humorns funktioner i polisers vardag och understryker att humorn fyller många funktioner. Han lyfter också fram den tolkning som poliserna själva gärna gör, men påpekar att humorn även kan bidra till att nedvärdera andra grupper (jmf Pogrebin och Poole 1988), för att avleda moraliskt ansvar och för att skapa sammanhållning. Humorn har även en viktig roll i socialiseringen av nya poliser och att fördela status inom gruppen. Mina tre tolkningar är närliggande men skiljer sig också från Granérs.

Om humorn har en disciplinerande verkan rör det i första hand en disciplinering som handlar om kollegial inkludering snarare än om underordning eller likriktning. Polisen visar genom sitt deltagande i den skämtsamma jargongen att han eller hon är tillräknelig och har styr på läget, att man kan hantera små missöden och överraskningar utan att överreagera. När man själv står för skämten skapar man sociala band, att skratta tillsammans, men man uppvisar också upp en retorisk kvickhet som är användbar i arbetet. Slutligen visar man att man har en sund distans till det ibland allvarstyngda innehållet i arbetet, att man kan ”flyta ovanpå” och agera relativt fri från samhällets vardagliga normer, med händerna fria att ta initiativ. Man uppvisar en lätthet och bekvämlighet i polisrollen, vilket skapar förtrogenhet och yrkesmässig tillit kollegor emellan.

Den andra tolkningen har att göra med att en polis en gång anmärkte att det blir ”lite extra roligt” i fikarummet när just jag är närvarande [fältanteckning, mars 2013]. Det antyder att humorn kan ingå ett slags goffmanskt teamframträdande (Goffman 1959/2006, 77 ff). Med andra ord kan det vara så att poliserna tillsammans uppvisar en gemensam fasad av sig själva som ett rappt och skojfriskt sällskap. Detta kan tjäna till att upprätthålla bilden av poliserna som varma och mänskliga personer. Poliser har vid ett par tillfällen anmärkt att de ogärna uppfattas av omgivning som kyliga och hårda och att de bland annat måste tänka på att hålla ett leende på läpparna när de rör sig ute i stadsmiljön. Humorn kan på detta vis förstås som en performativ praxis som handlar om att visa upp en mänskligare sida av polisen, den gemytliga och roliga polisen som finns *backstage*.

Polishumorn kan slutligen förstås som en yrkesmässig kompentens i egen rätt. Poliserna använder humorn för att upprätthålla en gemensam social verklighet som har kontinuitet i en annars närmast kaotiskt kontingent och händelsestyrd vardag där vadsomhelst kan hända. Om vi ser etnometodologiskt på saken antyder skämten någonting bakomliggande – de utgör en flexibel källa till att indexera lättsamhet. Skämten har en särskild egenskap: de kan skapas allteftersom, utifrån de förutsättningar som råkar finnas i varje ny situation. På det viset är humorn generativ: den genererar polisvardagens verklighet och upprätthåller den i kraftigt skiftande situationer.

Jag menar alltså att den polisidentitet och vardag som finns ”bredvid och bortom” samhällets övriga kategorier med Svenssons och busar, upprätthålls genom att polishumorn låter poliserna tillsammans ”flyta ovanpå” samhället i övrigt. Poliserna refererar genom humorn till varandra och skapar en sammanhållen specifikt polisiär vardag genom den ”införståddhet” som humorn implicerar. Genom denna införståddhet distanserar sig poliserna gemensamt från det annars svåröverskådliga samhället och de många risker som deras kontakt med det övriga samhället kan innebära. Deltagandet i humorn utgör ett inträde i polisens gemenskap och därmed inträdet i en social verklighet som löper parallellt med alla skiftande händelser som präglar polisarbetets vardag. Denna parallella sociala verklighet tillåter en lättsamhet som alltid kan anknytas till, vare sig arbetet för tillfället är dramatiskt och krävande eller långtråkigt och torftigt.

4.2 Ingång till att förstå polisens dilemman

Jag vill nu skapa en teoretisk fond för återstoden av detta kapitel. Mitt syfte är att förstå polisyrkets inneboende *kulturella dilemman* (en tydlig parallell till detta finns i Wieslander 2014). Med ett kulturellt dilemma menar jag en inneboende motsägelse som medlemmar av en särskild kategori uttalat eller underförstått möter i vardagen. Ett dilemma är när två eller fler önskvärda alternativ ställs emot varandra och när de åtminstone till viss del är – eller för tillfället uppfattas som – ömsesidigt uteslutande. Dilemmat kan upplevas som ”pest eller kolera”, eftersom valet av det ena alternativet till förmån för det andra ger negativa konsekvenser av något slag. Att människor ställs inför dilemman kan anses utgöra en allmän förklaringsmodell till varför man i andras ögon agerar ofördelaktigt eller klandervärt: man har valt bort ett intresse till förmån för ett annat, där det andra intresset ibland är okänt för betraktaren.

Förmågan att se, beskriva och bedöma dilemman, eller inneboende kulturella motsägelser, är enligt detta synsätt avgörande för att förstå de studerade gruppmedlemmarnas (polisernas) agerande och lokala praktiker. En sådan förståelse är också användbar för att bidra till medvetandegörandet av dilemmat och därmed till dess bästa möjliga, eller minst dåliga, hantering.

Att se vilka kulturella dilemman poliser ställs inför handlar alltså i en grundläggande bemärkelse om att skapa förståelse kring varför poliser agerar som de gör, genom att åskådliggöra det handlingsutrymme som de rimligen kan anses ha i olika situationer. Min tankegång är således den följande:

1. Att utgå ifrån en sociologisk förståelse för **vad ett dilemma är**,
2. för att utifrån denna förståelse använda mitt etnografiska material för att åskådligöra **polisyrkets inneboende dilemman**,
3. för att därigenom beskriva polisers **vardagliga handlingsutrymme**,
4. i syfte att skapa ett ramverk för en icke-moraliserande men samtidigt icke-apologetisk **förståelse av polisers agerande** (deras agerande i allmänhet men i mitt fall särskilt i förhållande till etnicitet).

Att försöka se och beskriva de kulturella dilemman som poliser hanterar innebär inte att man ursäktar etiskt eller demokratiskt inkorrekta sidor av polisiära praktiker. Snarare är min ingångvinkel, som jag diskuterade i inledningen, att varje träffande och nyttig kritik bör föregås av en situerad och initierad förståelse

för det sammanhang som poliserna befinner sig i. Jag menar är att dilemmat utgör ett fruktbart analytiskt grepp för att skapa en sådan förståelse. Det förekommer inom polisforskningen redan exempel på dilemmats betydelse för polisens vardag. [43]

Ett explicit dilemmaperspektiv har tidigare anammats av Ekman (1999, 31-38) främst i förhållande till alla de texter och dokument som poliser förväntas, men i praktiken omöjligen kan, känna till. Han breddar detta dilemmaperspektiv till att omfatta flera aspekter som också diskuteras här: förhållandet till medborgare, till chefer och mellan poliskollegor. Hos Ekman utvecklas dilemmaperspektivet emellertid inte särskilt detaljerat. Han påpekar att polisens dilemman bör bemötas med förmågan att känna till och kunna värdera de olika handlingsalternativ som står öppna.

Petterssons idé om ”balans mellan kontroll och kontakt” handlar om hur poliser i mötet med ungdomar behöver balansera mellan att skapa mänsklig kontakt och att upprätthålla en fungerande kontroll över situationen (Pettersson 2012). Dilemmat står här mellan att vara alltför hård och därmed förlora kontakten med ungdomar, och att vara alltför kamratlig och därmed förlora

---

[43] Dilemman är något som inte enbart påverkar poliser i deras vardag utan också andra aktörer och samhällen som helhet, särskilt i samband med större strukturella omdaningar. Det utgör därför ett välkänt tema inom socialpsykologin och den politiska sociologin. För att ytterligare betona dilemmats centrala och ofta dramatiska betydelse vill jag lyfta fram två mer allmänsociologiska exempel här i fotnoten.

Erich Fromms klassiska studie *Flykten från friheten* (Fromm 1943/1993) ger ett exempel på hur det moderna samhällets ökande individuation och personliga frihet ställer människan inför ett psykologiskt dilemma som Fromm kallar för ”frihetens janusansikte”. Friheten är inte oproblematisk, den ställer människor inför den smärtsamma verkligheten att behöva fylla livet med mål och mening. En möjlighet är att fly från friheten, och det är så han förklarar uppkomsten av totalitära rörelser som försöker utplåna den individuella friheten och rulla tillbaka individuationen.

Ett annat exempel är Göran Dahls studie av esoterisk högerextremism *Radikalare än Hitler* (Dahl 2006). Han betonar att 1900-talets politiska skala kan förstås på två dimensioner (jämlikhet mot frihet, och universalism mot partikularism) och att det handlar om att balansera olika goda val mot varandra. Även de högerextrema har placerat sig på dessa två skalor, där de prioriterat vissa värden högre än andra, värden som i sig själva inte måste vara av ondo. De högerextrema har valt en väg till jämlikhet inom nationens partikulära ramar, men väljer därmed bort frihet och universalism. Det destruktiva resultatet av högerextremismen har att göra med hur dessa två politiska inriktningar, jämlikhet och partikularism, samspelar med varandra – då frihet och universalism nedprioriteras.

kontrollen över situationen. Jag behandlar detta nedan (och vidare i nästa kapitel) men vill redan nu nämna en viktig aspekt i Pettersons tänkande: nämligen idén om balans. Det finns med andra ord ett gynnsamt mellanläge, där balanseringen mellan de två delvis motsatta aspekterna, enligt Pettersons analys ”ett respektfullt bemötande”, på ett hjälpligt sätt anses kunna hantera dilemmat (Pettersson 2012, 129).

Muirs (1977) studie av amerikanska polisers livsfilosofier och kompetens talar ett liknande språk. Poliser måste både lyckas se tragedin i människors livsöden för att kunna agera empatiskt och hantera de livsöden de möter, och samtidigt lyckas befästa och utöva sin våldsmakt. Muirs dilemma handlar om hur medmänskligheten ställs mot behovet av att fysiskt konfrontera medborgare, och kan därför sägas vara en tillspetsad variant av det dilemma som Pettersson beskriver. Poliser kan misslyckas med det ena, det andra eller båda av dessa krav, med olika konsekvenser för polisarbetets kvalitet. Men de kan också lyckas balansera båda sidor och därmed hantera dilemmat. Hos Muir sätter också erfarenheter av framgångar och misslyckanden vid kontroll och kontaktskapande spår hos polisen som cementerar den enskilde polisens förhållningssätt till arbetet. Det leder till att polisers skicklighet i arbetet varierar kraftigt. Den gode polisen är för Muir, enkelt uttryckt, snäll men stark.

Dilemmatänkandet står också i linje med Fassins uttalade syfte i hans omfattande studie av poliser i de franska förorterna: ”att lyfta fram spänningarna och motsättningarna som genomsyrar [polisernas] arbete”[44] (Fassin 2013, 31). Jag ansluter mig till denna linje men vill ytterligare betona dilemmats avgörande betydelse och allmänna bärkraft för att förstå den polisiära yrkeskulturen och dess samhälleliga konsekvenser.

4.3 Dilemma 1: det milda mot det hårda

Det första dilemmat jag vill beskriva handlar, i likhet med Pettersons och Muirs resonemang, om att milt uppträdande och hårt uppträdande utgör olika kallade *linjer* (Goffman (1967, 7) som poliser kan anta i interaktionen. Goffmans begrepp linje beskriver den hållning som en person antar i en interaktion. Linjen utgör ett försök att skapa en viss framtoning som är sammanhängande och begriplig, så att andra personer kan reagera i enlighet med egna förväntningar

[44] Min översättning.

eller önskemål. Det kan handla om att vara dominant och handlingskraftig, tillbakadragen och försiktig, professionellt opersonlig, förförisk och flirtande eller något annat.

Antagandet av mjuka och hårda linjer kan vid olika uppträdanden i viss mån kombineras med varandra – vi ska i nästa kapitel se exempel på att etnicitet kan användas i ett sådant syfte – men de utgör till stor del ömsesidigt utseslutande alternativ.

Om polisen uppträder alltför milt riskerar de att mista sin kontroll över och auktoritet i situationen. Men om polisen uppträder med alltför stor hårdhet kan de förlora sin trovärdighet och legitimitet. Göteborgskravallerna 14-16 juni 2000 är bland poliserna jag studerat ett ofta omnämnt exempel på när poliser agerade alltför hårdhänt. Händelsen är det givna exemplet på när polisen går till överdrift, och det är något som poliser i regel distanserar sig ifrån och menar att man som organisation sedan dess har lärt sig av och anpassat sig efter. Poliser jag talat med menar att kritiken mot polisen som följde på kravallerna idag inte längre har bäring. Jag har inte hört poliser berätta att de sett obefogat polisvåld förekomma. Tvärtom säger poliser ibland att de aldrig sett något obefogat våld under alla sina år i kåren. Jag har också fått höra att de flesta poliser är mjuka och milda personer som gråter på utsättningar, blir rörda och är medmänskliga. Denna bild kan jag emellertid inte ge odelat stöd åt. Jag vill lyfta fram ett detaljerat exempel som problematiserar bilden av den entydigt milda polisen och som åskådliggör att dilemmat mellan det milda och det hårda alltjämt är aktuellt.

> Det är en sen kväll i stadens uteliv. Jag sitter i polisbussen med flera poliser utanför en krog. En kortväxt medelålders man i propra festkläder, slips och seglarkavaj, kommer fram till polisbussen och bankar hårt på fönsterrutan vid förarsätet. Rutan rullas ner och mannen insisterar sluddrande i att poliserna ska köra honom hem. Han får ett korthugget svar om att han får ta en taxi som alla andra. Mannen framhärdar men då rullas rutan upp igen. Mannen vänder om, börja gå sin väg men räcker fingret åt poliserna. Po1 som sitter bak i bussen med mig svär åt honom inne i polisbussen. Plötsligt rusar mannen fram till bussen igen och bankar ännu våldsammare på rutan. I ett hastigt ryck reser sig Po1 och drar upp bildörren. Mannen börjar springa. Det är vått och halt och han springer svajande medan polisen smidigt följer efter honom. En annan man, troligen en gäst på krogen, som står nära entrén sträcker ut en arm för att stoppa mannen när han springer förbi och han faller våldsamt ned på rygg, flyger i en båge ner på marken. Allt går på några ögonblick. Po1, en storvuxen och stark ung man, drar in mannen

i polisbussen och trycker ner honom mot det våta och smutsiga golvet. Mannen kvider, skriker svordomar och förbannelser och gör motstånd. Poliserna håller hårt fast honom och skriker att han ska lugna sig och svär åt honom. Snart står en kvinna vid polisbussen och säger att det är hennes man de har tagit, att han inte har gjort något och undrar argt och med höjd röst om de ska låta henne gå hem själv mitt i natten ”Vill ni att nån ska våldta mig istället!” protesterar hon. Polisen vid förarsätet svarar att hennes man i alla fall hade tänkt åka ifrån henne. Men mannen har hennes väska med pengar och nycklar. Hon får den medan hon fortsätter protestera. Han ska i fyllecell, förklarar polisen, han är farlig för sig själv och andra i det här tillståndet. Hon får ta en taxi hem, säger polisen, och hon går snart.

När bussen kör mot stationen sitter vi tysta och hör på mannens förbannelser som blandas med desperata hulkningar och uppmaningar att släppa honom. Snart rycker Po1 till, han har tydligen blivit sparkad på benet av mannen som lyckats måtta en spark från där han ligger på mage på det mörka golvet som är vått och smutsigt av allas skor. ”Ditt svin!” ropar Po1 och skriker att mannen fan inte ska sparka honom. Det kan han inte hjälpa, kvider mannen, han har epilepsi, säger han. ”Men släpp mig då!” ropar han. Po2 sätter sig över mannen och brottar ner honom så att han inte kan röra sig och skriker ursinnigt med sprängd röst att mannen ska sluta göra motvärn: ”Sluta! SLUTA säger jag! Du slutar när jag säger det! Varför sparkade du min kollega!”

Snart befinner vi oss vid arresten, de flesta av poliserna går före in eftersom det tydligen är upptaget i mottagningen. Mannen släpas ut och läggs på garagegolvet, på mage med handklovar så att händerna är fast bakom ryggen. Endast jag, Po2 och mannen är kvar i garaget. Mannen kränger och försöker resa sig men Po2 håller hans armar och trycker fast honom mot marken: ”Ligg still! LIGG STILL! Annars får du jävligt ont!”. Mannen kämpar en stund men ligger till sist kraftlös och stönar: ”Aj, aj släpp mig. Snälla släpp mig.” Po2 svarar snart strängt ”OK, men då får du ligga still.” Han får snart mannen att lova att han ska ligga still och han släpper honom, mannen ligger kvar en kort stund och tackar för att han släppte honom. Mannen säger att han inte är en dålig människa egentligen. ”Nä, men du har uppfört dig för jävligt” säger Po2.

> Snart öppnas dörren och mannen får komma in på arresten. Där finns många personer, fler poliser och andra anställda. Mannen ställs sargad och utmattad mot mottagningsbordet som han hänger över kraftlöst medan han blir visiterad och utfrågad med de vanliga säkerhetsfrågorna – om han har vassa föremål, om han tar några mediciner. Han samarbetar och det går fort. När de är klara samlar mannen sig till att säga något: ”Jag vill bara säga det, att det var ingen som lyssnade på att jag har epilepsi. Men där inne i förra rummet, var den en polis, jag vet inte vem det var, men en som lyssnade på mig. Jag vill bara säga det, att den mannen är *jävligt* empatisk.”
>
> Det är tyst ett ögonblick medan mannen förs till arresten. En av poliserna, den som kört bussen, möter min blick. Jag uppfattar det som stolthet i hans blick. I bakgrunden hörs vad som låter som dunkanden i en dörr och vansinniga skrik från en kvinnoröst.
>
> [UTDRAG 4.2. Fältanteckning, mars 2013]

Utdraget innehåller några uppseendeväckande inslag men framförallt illustreras polisers dilemma mellan det milda och det hårda.

För det första blev poliserna utmanade i sin auktoritet och (maskulina) stolthet på ett sätt som var svårt att hantera på ett respektfullt och tillmötesgående sätt – med en ”mild” hållning. Det fanns kanske goda skäl till att föra mannen till arresten så att han kunde tillnyktra när han betedde sig så omdömeslöst att han faktiskt utgjorde en risk för sig själv och andra, enligt LOB[45]. Men det som initierade omhändertagandet var trots allt själva förolämpningen mot poliserna. Den av dem som mig veterligen hade rykte om sig att vara den mest ”hårda” polisen (Po1) var den som reagerade och därmed fick mannen i vild flykt mitt bland människor, kraftigt berusad på hala gatstenar. Den hårdaste polisens linje blev sedan hela patrullens linje, eftersom kollegorna slöt upp bakom honom. Mannens förtvivlade motstånd var i den förvirrade situationen i viss mån begripligt och förutsebart. Mannen berövades all personlig stolthet och integritet i situationen, hans ansikte, för att åter tala med Goffman (1967), gick knappast att rädda. Var poliserna omotiverat hårda för att rädda sitt ansikte och säkra sin egen auktoritet? Eller vore det orimligt att låta en sådan provokation gå förbi? Vore det en alltför stor förlust av auktoritet och därmed

[45] Lag om omhändertagande av berusade personer m.m (SFS nr: 1976:511).

av polisens trovärdighet? Polisen förlorar sin trovärdighet *både* om de är för mjuka och för hårda. Varje hård linje riskerar att urarta till dylika eskaleringar.

För det andra kan frågan ställas om poliserna behövde rädda ansiktet inte bara inför mannen och allmänheten, men också inför sig själva och varandra. Det är förmågan att vara både hård och mild som förlänar poliser den kollegiala polisrespekten. Jag har ovan försökt visa att poliser definierar sig gentemot varandra i ett intimt och ofta livslångt förhållande. Att gå segrande ur svåra konfrontationer vinner de andras respekt i rollen som polis. Hårdheten är delvis, som Muir skrev i sin studie 1976, mildhetens förutsättning hos den goda polisen – och vice versa.

Att på ett smidigt sätt kunna utöva hård, beslutsam kontroll är något som kännetecknar ett annat av ledorden i detta kapitel: den polisiära händigheten. Om situationen hade kunnat skötas snyggt hade dilemmat varit löst. Händigheten är ett slags fysisk och social smidighet som poliser utvecklar och som det blir särskilt tydligt att en akademiker som jag själv saknar.

Händigheten är ett slags praktiskt förnuft som angränsar till Bourdieus begrepp *sens pratique* (Bourdieu 1994/1999). Polisiär händighet förkroppsligas och framförs genom många subtila gester. Man har eller försöker åtminstone iscensätta en direkthet, en oräddhet att konfrontera och en förmåga att vara samlad och kontrollerad, att hela tiden kunna reagera, att fatta snabba beslut, att köra bilen fort och självsäkert, att veta hur man tar egna initiativ under patrullering, att vara den som tänker snabbt och anar åt vilket håll den jagade kommer att springa, att känna människor, att hälsa på många. Kort sagt strävar man efter att sväva lite över stadsmiljön och hantera den som om den vore ens eget vardagsrum.

Slutligen kan frågan om vad som är obefogat våld problematiseras utifrån ovanstående fältanteckning. Det här fallet utgör alltså ett undantag från vad jag i övrigt observerade under studien. Själv kan jag inte se motiveringen eller rimligheten bakom Po2:s agerande när mannen ligger på garagegolvet, berusad, omtöcknad och med handklovar och händerna på ryggen utan att kunna resa på sig. I detta läge tryckte polisen fast mannen mot marken och utsatte honom för ytterligare fysiska påfrestningar och hot. En oväntad vändning kommer när just detta visar sig lugna mannen – och dessutom, när greppet släpper – göra honom tacksam och imponerad över polisens mildhet. Detta antyder något av dilemmats komplexitet. I ett läge då jag inte upplevde att poliserna hade anledning att känna stolthet, möttes jag plötsligt av en blick som sökte sig till mig och uppvisade en stolthet över att polisen visst var hård – men samtidigt mild.

4.3.1 Eviga förbannelser av polisens hårdhet

Ovanstående utdrag visar på ett av ett fåtal liknande fall som jag observerat med eskalering av en konflikt som leder till att den berusade blir övermannad och omhändertagen. I andra fall har polisen kallats till platsen specifikt för att omhänderta den berusade som redan hamnat i slagsmål, eller vägrat lämna någons lägenhet och därefter gjort fysiskt motstånd mot polisen – något som en förvånansvärt stor andel av LOB-personerna tycks göra, att döma av de fall jag bevittnat och av polisernas berättelser.

Om något känslomässigt berört mig under studien har det varit några av dessa omhändertagna personers gråtfärdiga och i mina ögon tragiska uppträdande. Ofta förbannar de polisen och avslöjar alla möjliga personliga detaljer om sitt liv i ett virrvarr av ord (som svårligen låter sig fångas som begripliga fältanteckningar med frusna fingrar om pennan i en snabbt körande bil i mörkret). Ofta försöker den omhändertagne komma åt personen bakom uniformen. En vanligt förekommande kommentar är just ”Du tror att du är någon” eller ”Du tror att du är bättre än jag” eller ”Jag vet vilken värdelös skit du är egentligen” eller ”Du imponerar inte ett dugg på mig” eller ”Kom igen, ja, duktig pojke, missbruka makten” eller ”Du är tjej, du är tjej”[46] (till en kvinnlig polis). Sådana kommentarer kommer när personen är fysiskt fasthållen, ibland efter en lång serie eviga förbannelser över poliserna och deras påstått orättfärdiga uppträdande. Poliserna är i regel stränga och förebrående, lite spydiga, men korrekta.

Vid ett längre samtal en sen kväll berättade en polis att han alltid undrar varför ”alla” säger det där med att ”du tror du är bättre än jag” [fältanteckning, mars 2013]. En möjlig tolkning är att samma hårdhet som förlänar polisen hans eller hennes polisrespekt och tillfredsställelse i arbetet samtidigt berövar en redan förnedrad person hans eller hennes sista gnutta av personlig värdighet. Med andra ord kan polisens hårda linje, uttryckt genom den polisiära händigheten, få människor att tappa ansiktet. När de försvarar sitt tappade ansikte genom att trotsa polisen tappar de ansiktet igen när deras trots leder till ännu ett förnedrande nederlag, ett nederlag som ju inte taktfullt kan slätas över som i de vardagssituationer som Goffman beskrev.

Polisens hårdhet, i tonläge och manér (Goffman 1959/2006, 33), kan i konfliktfyllda situationer enbart förekomma på bekostnad av motpartens personliga integritet och stolthet, vilket kan medföra att personen i fråga försöker

[46] Samtliga citat från fältanteckningar mars 2013.

upprätthålla sin värdighet genom ideligen förnyad trots. Det ger anledning för en fortsatt ”hård” linje i interaktionen från polisens sida och stegringen är ett faktum. Kommentarerna om att ”du tror du är bättre” kommer i ett läge när personen upplever sig besegrad och förnedrad – när han eller hon redan har spelat med sin högsta insats och förlorat.

Symbolvärdet av att ”bli tagen av polis” är vidare förknippat med moralisk och juridisk skuld och människor kan bli mycket förvirrade och provocerade av detta. De kan utbrista ”Släpp mig, jag har inte gjort något!” och upprepa liknande fraser många gånger. Själva det faktum att polisen tar tag i någon och för bort dem har ett symbolvärde som kan bära med sig en dramatisk nedvärdering av personens självbild. Detta är, att döma av polisens undran över varför omhändertagna personer fördömer dem och menar att poliserna ”tror de är bättre”, något som poliserna ofta tycks förbise. Kanske missar de denna aspekt för att de dagligdags genomför omhändertaganden av olika slag och därför ser omhändertagandet som trivialt. En annan anledning kan vara att de helt enkelt befinner sig i en antagonistisk situation i vilken det är svårt att utifrån uppfatta den ofta berusade motpartens perspektiv.

I Scheffs emotionssociologi (summariskt presenterad i Turner och Stets 2005, 156; se även Scheff 2001; 2004) betonas att förnekad skam leder till avståndstagande och fientlighet. Emotionssociologiskt kan vi alltså tala om att den omhändertagne berusade personen genom sin fientlighet är i färd med att förneka skam – eller förneka en skamligt präglad definition av situationen. Inom ett etnometodologiskt ramverk kan fientligheten beskrivas som ett försök att förstå och definiera den verklighetsuppfattning som indexeras genom interaktionen. Den omhändertagne värjer sig mot en definition av situationen där han eller hon är ”skyldig” till något, vilket indexeras av det att man blir ”tagen av polisen”. Om personen istället anser sig agera rättfärdigt, är det också rimligt att han eller hon, i etnometodologisk bemärkelse, uppfattar det som att polisen bryter mot den underförstått överenskomna verklighetsdefinitionen. Garfinkel visade att ovilja till att erkänna den andres definition av situationen tenderar att väcka vrede och ett misstänksamt ifrågasättande av motpartens motiv, då den underförstådda verklighetsdefinitionen samtidigt utgör en moralisk ordning för medlemmarna av en interaktion (Garfinkel 1967, 49-53). Detta kan erbjuda en förklaring till varför den omhändertagne personen, efter att den våldsamma och fysiska kampen om att definiera situationen är avslutad, börjar ifrågasätta polisernas moraliska motiv. Poliserna tillskrivs dunklare personliga motiv för sitt agerande, motiv som står i kontrast till deras egna *accounts*.

Poliser har en närmast motsatt upplevelse av situationen. De försöker inledningsvis korrekt men bestämt få andra att gå med på deras efter situationen rimliga krav och villkor men möts av trots och förolämpningar eller öppet motstånd. När de så småningom måste ta i med hårdhandskarna riskerar de att bli slagna, sparkade eller klösta. Därefter får de utstå smädelser och ibland giftiga, personliga anklagelser. Ändå låter de ofta bli att vara överdrivet stränga eller onödigt hårdhänta – och för trött och sammanbitet personen till arresten eller motsvarande, skrattar lite uppgivet till varandra och skakar på huvudet. Vid ett tillfälle hörde jag någon säga att det var tur för den omhändertagne att han råkade på just områdets två snällaste poliser [fältanteckning, mars 2013].

När poliser hamnar i öppen konflikt med människor i omgivningen så att ingen part kan backa med stoltheten i behåll ställs alltså dilemmat om det hårda mot det milda på sin spets. Då vinner i regel den hårda linjen och interaktionen stegras med tarvliga uppträdanden och brottningsmatcher som resultat. Poliser i gemen verkar inte se sig som medskapare av dessa uppträdanden – de upplever det istället som att de möter tarvliga och orimligt aggressiva personer, kort och gott. Men polisens hårdhet har ett pris som betalas med den omhändertagnes förlorade värdighet, när polisernas definition av situationen påtvingas den andra parten genom fysisk övermakt.

4.3.2 Längtan efter spänning

Att omhänderta alltför berusade personer hör inte till polisernas mer efterlängtade arbetsuppgifter. Det har framgått både av min studie och av andras (Finstad 2000, 95 ff) att det poliserna anser vara ”riktigt arbete” är att jaga och ta fast förbrytare som lätt kan knytas till ett allvarligt brott. Omhändertagande av berusade personer hör snarare till den del av arbetet som kallats för *dirty work* (Hughes 1984).

Under mars 2013 mötte jag en ung poliskvinna som berättade om sin besvikelse när hon skulle kommenderas till att sitta i kommunikationscentralen endast efter några månader i tjänst. Hon ville visserligen lära känna det nya arbetet på kommunikationscentralen, men först ville hon ha mycket mer erfarenhet. Hon ville fortsätta som patrullerande polis. När hon slutligen beviljades detta var hon glad och tacksam. Poliser söker sig gärna dit där finns mer ”riktigt arbete”. Sydsvenskan rapporterade i december 2013 (Lindstedt 2013):

> ”Trygga Lund lockar inte poliser. Närpolischef Jörgen Nilsson tvingas därför skicka tillbaka 15 miljoner kronor till Länspolismyndigheten i Skåne. Pengarna skulle ha använts till nyanställningar. –Vi har inte lyckats anställa poliser i den omfattning vi önskat, säger han.”

Att ”trygga Lund” har svårt att rekrytera poliser trots att det ligger i en av Sveriges mest tätbefolkade delar (där det därmed bör vara attraktivt att få en anställning) antyder en märklig paradox som kan kopplas till dilemmat mellan det milda och det hårda i poliskulturen. Poliser verkar å ena sidan önska lag och ordning. De uppskattar respektabla medborgare och upprörs över att människor utsätts för våld och kriminalitet och de arbetar för att få god kontakt med människor för att underlätta arbetet, vill inte att ungdomar ska ”hålla på med skit” [fältanteckning, februari 2012], förmanar dem som beter sig oetiskt eller oanständigt. De säger att de inte vill ha konflikter och krångel, att de vill att andra ska uppföra sig. Samtidigt finns det inget som poliser uppskattar mer än att uppnå handafasta resultat i actionfyllda uppdrag där de ”kör blått” (med blåljus och siren) och tar fast förbrytarna. Som en polis berättade, som svar på en av mina följdfrågor om varför det är kul att vara polis: ”Att man aldrig vet vad som händer, att på en dålig dag pratar man med en kollega, på en bra dag händer något spännande. Även att lämna dödsbud kan kännas bra, att man känner man gjorde ett bra jobb” [fältanteckning, mars 2013].

Detta väcker en fråga som ligger i kärnan av dilemmat mellan det hårda och det milda. Kan polisernas önskan om lag och ordning och fredliga metoder samexistera med den tydliga längtan efter hetluft och ”action”? Polisrespekten, det intima erkännandet kollegor emellan, vinns i den gemensamma kampen mot otvetydig brottslighet. De eftertraktade erfarenheterna som förkroppsligas och skickligt uppvisas som en ”polisiär händighet” vinns genom segrar ute på det farliga fältet. Poliser som kategori definierar sig i motsats till busarna, och de bygger sina meningsskapande berättelser i förhållande till dessa. Poliser längtar av allt att döma efter riktigt arbete som innebär en kraftmätning med riktiga skurkar, efter kamper att gå segrande ur tillsammans. Det finns delar av arbetet som poliser anser vara mer ”riktigt arbete”, och där ”det händer något”. Även Goffman har beskrivit att olika sociala sammanhang tycks ha något område *where the action is* och att detta anses centralt för sammanhanget, avgörande för övriga aktivitetsområden (Goffman 1967). I polisens fall är det utan tvekan i jobbet att ta fast tydligt utdefinierade bovar som ”det händer”.

Idealpolisen är en relativt mild person men som kan vara proportionerligt hård efter situationens behov. Emellertid är det hårdheten som skapar polisen som just polis i kontrast till exempelvis en socialarbetare. Det gäller både i

polisens egna, i kollegornas och i allmänhetens ögon. Och hårdheten vinns genom erfarenheter med ”riktigt polisarbete” och utvecklandet av en polisiär händighet som performativt kan förverkligas.

Mildheten och hårdheten utgör därmed två motstridiga intressen även på ett principiellt plan: Kan poliser, vars största belöning står att finna i den fartfyllda jakten på busen, förväntas ha ett långsiktigt och organisatoriskt intresse av att bidra till ett mildare samhälle med lägre grad av kriminalitet? Samma principiella dilemma uppstår i det enskilda mötet med medborgaren. Om poliser faktiskt har ett intresse i att frammana bilden av en otvetydig buse, kan de då samtidigt förväntas göra de mest rimliga och välvilliga tolkningarna av människors beteende? Här får de förbittrade, berusade omhändertagnas anklagelser om polisernas förment dunkla motiv en tydlig aktualitet.

4.4 Dilemma 2: det medborgerliga mot det ridderliga

Frågan om ”hård” hetluft eller ”milt” ordningsskapande anknyter till nästa ämne: dilemmat mellan den medborgerliga och den ridderliga polisen.

I många sammanhang tycks poliser väcka en särskild tjusning. Polisutbildningen har många sökande per rekryt, polis är ett yrke med fler sökande till utbildningen än landets läkarutbildningar. [47] Jag har observerat att barn vinkar efter oss när jag åker i polisbilen, att skolbarn känner på batongen med fascination, att ungdomar vill komma fram och utmana med kvicka kommentarer, att förhörda vittnen gärna vill ha kvar poliserna en liten stund i lägenheten för att fråga om livet som polis, kanske fråga om hur man kommer in på polisutbildningen. När jag i vardagen berättar vad jag forskar om väcks nästan alltid ett intresse. Poliser är spännande. Varifrån härstammar denna väletablerade fascination och respekt för det polisiära?

Ett svar står att finna i att poliser uttrycker ett slags sista bevarad legitimerad fysisk kamp i ett annars till stora delar pacificerat samhälle. Det antyds bland annat av ungdomars tjusning för batongen och pistolen. Polisen närvarar i ”gatukulturens sociala värld” (Lalander 2009) och därmed i de sociala arenor som Lalander (ibid. 98-99) beskriver som etableringen av vuxna/manliga identiteter, skapande av erkännande och bekräftelse, samt ett förkroppsligat lärande om livet. Polisens informella roll på denna arena kan förmodas ge dem

[47] 25 sökande per plats enligt Polistidningen 2012-03-25.

en särskild status, eftersom yrkesrollen som polis förstärker individens möjlighet uppnå just de tre sakerna.

Å ena sidan är polisen just medborgerlig. Polisen är (ideellt sett) den demokratiska ordningens försvarare, en förlängning av det allmänna intresset, av det vanliga folket för det vanliga folket. Polisen är på det viset likställd med människor i allmänheten. Å andra sidan är polisen en hierarkiskt uppbyggd organisation där var och en gör karriär genom trogen tjänstgöring i stort sett enbart inom polisorganisationen och genom bemästrandet av olika färdigheter som åtminstone i förlängningen kan översättas till fysisk kontroll över andra människor. Poliser använder sig av ett slags vardaglig heraldik, de bär ”guld på axlarna”, det vill säga gradbeteckningar, och de berättar biografiskt om sina år i tjänst, var de arbetat, om vad de upplevt och hur länge de ”suttit i radiobil”, det vill säga varit patrullerande polis. Dramatiska händelser och lyckade konfrontationer förvaltas och bevaras genom personliga berättelser.

Historiskt sett växte organiseringen av moderna poliskårer fram i takt med industrialiseringen, moderniseringen och urbaniseringen på 1800-talet. Poliser avskiljdes 1829 i London från militären genom att bära blå istället för röda uniformer, bland annat för att arbetare i staden inte skulle tro att militären inkallats, och poliskåren uppfattades till en början av många som en farlig kvasi-militär organisation (Newburn 2007, 27-29).[48] Polisen har sedan dess kommit att utgöra en allmänt erkänd och statligt centraliserad makt med lagligt stadgat våldsmonopol. I en demokratisk stat är polisen inte längre fogdens knektar knutna till en feodal ordning och ett ridderskap, och heller inte de lokala fria böndernas egen organisation. Polisen organiseras och legitimeras istället byråkratiskt genom den demokratiska ordningen och rättsstaten. Samtidigt är polisen innehavaren av våldsmonopolet, vilket placerar organisationen som helhet – och poliserna själva – i en annan kategori än det resterande samhället. Inom polisen förekommer grader och beteckningar, formella och informella polisiära normer, och träning med syftet att kunna utöva fysiskt våld.

På detta sätt framträder poliskåren fortfarande i våra dagar som en moderniserad riddarorden: baserad på fysisk makt, hierarkiskt uppbyggd, exklusiv, självrefererande, och med särskilda rättigheter att övervaka och

---

[48] Det bör understrykas att polisorganisationernas historia letar sig tillbaka till 1600-talets Frankrike, då Ludvig XIV lät inrätta en polisstyrka i Paris, då Europas största stad. Ordet *police* lånades under 1700-talet från franskan till engelskan; ordet härstammar längre tillbaka från latinets *politia* och grekiskans *polis* (se Svenska Akademiens Ordbok).

kontrollera det offentliga rummet. Vid ett tillfälle omnämnde (kritiskt) en polis i yttre tjänst ledningen högre upp just som en ”orden”.

Jag vill diskutera och ge exempel på hur poliser agerar och framträder utifrån dessa två mönster, det medborgerliga och det ridderliga, och hur detta hänger samman med polisrespekten och den polisiära händigheten. Därefter ska jag åskådligöra dilemmat och slutligen ge förslag på hur poliser hanterar detta dilemma genom ett så kallat ironiskt ridderskap.

4.4.1 Polisen som medborgare

Muir beskriver polisens arbete som ett i grunden medborgerligt, politiskt arbete och anknyter till de antika grekiska tänkarna och modern politisk sociologi om vad ett politiskt engagemang i staden innebär: att hantera komplicerade händelser och motsägelsefulla mänskliga relationer i förhållande till lagen och den givna situationen. Poliser är i Muirs perspektiv inbäddade i vardagslivet på en mycket basal och direkt nivå. De kastas rakt in i just de situationer som är så komplicerade att andra medborgare inte lyckats lösa dem på egen hand, och de tilldelas i praktiken en politisk roll i dessa sammanhang, i betydelsen att de blir mäklare, beslutsfattare och representanter för det offentliga (Muir 1977).

Titeln på Muirs bok, *Streetcorner Politicians*, antyder en placering i den sociologiska traditionen: titeln hänvisar till Whytes klassiska studie *Street Corner Society* (Whyte 1943/1981) som etnografiskt beskriver den höga graden av ordning och organisering som förekommer genom vardagliga interaktioner i ett urbant italienskt slumområde i USA. Muir tolkar polisens agerande, perspektiv och vardagskompetenser som inbakade i en sådan komplex väv av vardagliga relationer. Ett liknande tema lyfts hos den franska sociologen Fassin (2013, 215 f) när han i avslutningen av sin bok kontrasterar sinnebilden av den brittiske *bobbyn*, den hemtame kvarterskonstapeln, mot bilden av en amerikanska *cop*, som repressivt bekämpar brottslighet. Han menar att utvecklingen går mot den senare och att han i Frankrike och internationellt ser en allt mindre medborgerligt präglad polisiär kontroll.

Den bild av polisen som framträder i min egen studie kan kontrasteras mot både Muirs amerikanska urbana polis på 1960- och 70-talet och Fassins dagsaktuella polis i den franska marginaliserade förorten. Den polis jag studerat skulle jag påstå har en särskild medborgerlighet, men på ett mer universalistiskt och abstrakt plan.

Å ena sidan har jag inte sett till *bobbyn*, en polis som känner sitt kvarter och hälsar på välbekanta ansikten i kvarteret. Jag har heller inte sett att poliserna i större utsträckning engagerar sig vidare i klientelets livsöden eller dras in i deras relationer på gathörnet, som Muir visade. De patrullerande poliserna rör sig i hela staden med omnejd och sitter i regel i bilen. De kan mycket om staden och dess kriminella liv, förvisso känner de en och annan restaurangägare etc. Men de kan inte i djupare mening påstås ingå i stadslivets brus och ingripa i de många vardagliga relationer som utgör stadens liv. Samtidigt tar poliser gärna avstånd från identiteten som repressiv och enkelspårig *cop* för att betona att de tjänar det allmänna intresset. Här är ett exempel från när jag åkte med två poliser som spanade efter en misstänkt mördare ett par timmar efter att mordet skett:

> Po1 (som sitter i framsätet) vänder sig om och börjar berätta: ”Så här ser jag det. Mitt jobb är inte att sätta dit folk, utan att lösa brottslighet. Det betyder att man kan behöva släppa på en del. Om en ungdom kan sättas fast för flera olika brott, kan det vara bättre att bara koncentrera sig på en del av det, att inte följa upp på allt. Jag menar, vad är poängen med att en ungdom ska få ett strängt straff direkt? Någon gång kanske vi kan lösa mer brott genom att vara lite schyssta. Så kommer ungdomen ihåg det och man har en bättre kontakt. Det är synd att förstöra den kontakten genom att vara benhård direkt. Det är en fråga som har en del dilemman med sig. Vi är poliser, vårt jobb är trots allt att *lösa brott*.”
>
> Po2 har nu stannat bilen och vänder sig också om: ”Ja, nu tar vi en snackepaus i mördarjakten. Jag brukar alltid tänka att det inte handlar om att sätta dit, utan om att hjälpa. Att hjälpa och inte att stjälpa. Så är det väl klart att vi måste vara mot brott, att vi ska ta fast busarna. Men man måste vara schysst och jobba för att ungdomarna ska komma ut ur all den skit de håller på med. Så ser i alla fall jag det.”
>
> [UTDRAG 4.3.1 A. Fältanteckning, januari 2012]

Poliserna talar om vad som i juridiska termer kallas för rapporteringseftergift (Andersson och Mattson 2011, 51), alltså deras diskretionära möjlighet att låta bli att rapportera vissa brott när den misstänkte är minderårig eller om brottet kan anses vara bagatellartat. Vad de samtidigt formulerar är vad jag kallar för ett medborgerligt perspektiv på polisarbetet: den egna yrkesrollen förklaras utifrån ett samhälleligt syfte som anknyter till polisernas idéer om det allmänna bästa. Detta ställs i kontrast till bilden av repressiva poliser och till den logik som brottsbekämpningen följer: att ta fast busarna och se samhällets utmätning av

straff som arbetets yttersta resultat. Den andre polisen (Po2) antyder att dessa två står i motsättning till varandra men koordinerar inte de två olika linjerna med varandra. Jag vill mena att mellan raderna går att utläsa ett åtminstone delvis olöst dilemma.

> Det medborgerliga perspektiv som framkommit i min studie är av denna mer abstrakta art. Det handlar om praktiker som inte i första hand är baserade på *community policing* (Trojanovicz och Bucqueroux 1990), alltså deltagande närpolisarbete. Det medborgerliga perspektivet anknyter snarare till det allmänna och universella. Vid ett annat tillfälle utspelade sig följande samtal i patrullbilen:
>
> Po1: Vem är din högsta chef? Det är inte chefen, eller länskrim eller ens justitieministern. Det är allmänheten. Fan vad djup jag blev nu (pausar en stund och fortsätter). För ibland är man i gråzonen, det är man ju, då är det bra att tänka så.
>
> Po2: Polisen borde skötas lite mer som ett privat företag. Kunden i centrum!
>
> [UTDRAG 4.3.1 B. Fältanteckning, mars 2013]

Även här ger poliserna uttryck för en i huvudsak medborgerlig syn på arbetet, att allmänheten är den högsta chefen och att detta bör vara ledsagande under svåra överväganden. Den andre polisen håller med och tillägger att ett marknadsmässigt tänkande behövs för att sätta allmänhetens intresse i centrum.

Det kan ju låta som motsatsen till ett medborgerligt perspektiv, eftersom polisen ska skötas som ett företag och inte en offentlig myndighet. Men Po2 vill snarare betona serviceandan, att man ska sätta medborgaren (polisens ”kund”) i centrum; Po 2 vill förmodligen inte privatisera polisen. Uttalandet kan anknytas till forskningen om *plural policing,* där det bland annat beskrivs en internationell tendens att i samhällets övervakning närma sig marknadslösningar och samarbeten mellan offentliga och privata aktörer, i ökande grad på privata aktörers villkor (Crawford 2006).

Denna tendens – ett medborgarperspektiv i kombination med idéer om marknadsmässighet – är emellertid inte isolerad till patrullerande poliser. Följande stycke är hämtat från en publicerad nyhet från Polissamordningen (en tillfällig organisation som överser de stora omdaningar av polisorganisationen som verkställs 2015):

> Thomas Rolén (särskild utredare) berättade om tankarna kring medborgarlöften i den nya Polismyndigheten. Politikerna tyckte att

> medborgarlöftena kan fungera som en vidareutveckling av dagens samverkansavtal mellan kommunerna och Polisen. Utifrån den lokala problembilden skulle politiker och medborgare i samverkan med Polisen kunna arbeta fram medborgarlöften som offentliggörs och följs upp (Polissamordningen, 23 april 2014).

Artikeln länkar till en kort video om mötet kring medborgarlöften, främst med politiker och polistjänstemän. I videon används även en analogi till marknaden eller företagens villkor när en man från Luleås näringsliv säger ”Det tror jag man ska fråga medborgarna om, vad som är viktigast. Det är som med andra företag, man frågar sina kunder. Så att mer av den här typen av dialog!” Berättarrösten meddelar att ”möten med ungdomar i skolan skulle kunna leda till medborgarlöften kanske till och med ungdomar respekterar” och en kvinna i videon uttrycker att ”man blir människor tillsammans”. Justitieministern och riksdagsledamöter från olika partier uttrycker sig positivt till förslagen. En man frågar en kvinna på mötet ”Och du tror det blir en mer lyssnande polis?” varpå kvinnan med emfas svarar att hon ”*förutsätter* att det blir en mer lyssnande polis”. Någon annan instämmer och använder också ordet ”lyssnande”. Det verkar, av videon att döma, råda politisk enighet kring denna utvecklingslinje.

Både polisernas resonemang och denna video pekar mot en tendens som varken entydigt kan beskrivas med bilden av kvarterspolisen (Muir) eller den repressiva polisen (Fassin). Det medborgerliga perspektivet på polisarbete anknyter till en tendens mot en universell medborgerlighet, förvisso beskriven i marknads- och servicemässiga termer med paralleller till privats företagande. Idén om medborgarlöften andas samma logik som poliserna formulerade: inte den enskilda, situerade relationen, utan relationen till medborgaren genom den offentliga sfärens service till medborgaren – där allmänheten blir ”chef” och medborgaren blir ”kund”, där avtal framförhandlas och ingås med allmänheten. Denna definition av den medborgerliga polisen anknyter till den allmänna trenden mot ökad samverkan mellan polis och socialtjänst som observerats i forskningen (Andersson 2007), och till den bredare omvandling av den polisiära verksamheten som internationellt kallats för *plural policing* (Peterson 2013, 14-17). Medan det polisiära arbete jag observerat tenderar mot medborgarskap snarare än Fassins polisiära upprätthållande av sociala orättvisor, innefattar samma trend att den polisiära kontrollen uträcks till fler områden, görs mindre

påtaglig, och samtidigt anses följa en mer marknadsmässig logik (jmf Loader 2000 och Crawford 2006).[49]

4.4.2 Polisen som ridderskap

Ridderskapet är något enklare att fånga etnografiskt än det medborgerliga perspektivet. Låt mig närmare beskriva vad jag menar med att poliser i sina vardagsinteraktioner indexerar ett slags moderniserat ridderskap. Många av dessa har redan diskuterats, så jag stannar vid en summarisk genomgång:

- *Gradbeteckningar*: ”Guld på axlarna”, ett tydliggörande av olika gradbeteckningar som inte liknar andra yrkeskategorier.
- Den *konfrontatoriska kompetens* som jag beskrivit ovan (se 4.1.2) och det kroppsliga framförande som den innebär, samt den direkthet med vilken man möter människor i omgivningen.
- Manifesteringen av polisrollen genom uniform, pistol, batong, övriga redskap.
- Förhållandet mellan poliser, Svenssons och busar, där det finns en grupp att försvara och en att bekämpa – samt en stark intern gruppbildning som ställer sig ”bredvid och bortom” samhället med en tillhörande specifikt polisiär identitet, inträdet i ett särskilt brödraskap.
- Den fysiska kontrollen över och den lediga förtrogenheten med det offentliga rummet.
- Förvaltningen av berättelser om bragder och fysiska utmaningar.
- Körningen med polisbil – gärna snabbt, kontrollerat och bestämt.
- Uppfordrande samtal med olika personer om vad dessa bör eller inte bör göra.

---

[49] Ett exempel på denna subtila utsträckning av den polisiära kontrollen står att finna i Polismyndighetens kritik av socialtjänstens motvilja att lämna ut sekretessbelagt material under pågående polisutredningar (Rikspolisstyrelsen/ Verksledningskansliet 2014:4).

- Upptagenhet av en längre karriärväg inom polisen, med betoning på att vinna sina sporrar genom gedigna erfarenheter på fältet.
- En uppfattning om sin egen utvaldhet – att få vara polis, vilket inte enbart är ett yrke utan ett livsval; det innebär bland annat att poliserna definierar sig utifrån yrkesrollen när de inte arbetar och kan konfrontera lagöverträdare då.

Medan poliser gärna berättar om sina medborgerliga perspektiv på arbetet låter man den ridderliga sidan av detsamma förbli underförstådd. Ridderskapet kan enbart utläsas mellan raderna, det är inte ett samtalsämne. Ändå menar jag att det har betydande förklaringskraft för polisers vardag, perspektiv och agerande.

Det mönster som jag här valt att kalla för ridderskapet är knutet till de sidor av arbetet som gör poliser till poliser, och inte enbart medborgare som ibland kan vara milda, ibland hårda. Ridderskapet bygger på det kroppsliga förfinandet och vardagliga uppvisandet av fysisk makt i direkt anknytning till en exklusiv, hierarkiskt organiserad grupp.

Ridderskapet var en tendens som Norbert Elias menade i den härskande klassen utbyttes mot aristokratisk *courtoisie*, det vill säga uppvisningar av kulturell förfining och social självkontroll, i det tidigmoderna samhällets hovliv. Makt uppnåddes i allt högre grad genom social slughet och koketteri och allt mindre genom hjältemod på slagfält eller turneringar (Elias 1939/2007). Sedan dess har ridderskapets betydelse som social markör minskat i takt med att det moderna samhället vuxit fram. I det förmoderna europeiska samhället betydde att vara riddare att upprätthålla sin sociala position genom att använda tidens teknologi (rustning, stridshäst, bardering, vapen, samt kunskapen och fysiken att använda dessa) för att göra sig starkare än omgivningen. Denna position var i hög grad knuten till fogdeskapet, alltså social kontroll och upprätthållande av ordning.

Här finns tydliga paralleller mellan ridderskapet och polisens maktmonopol, låt vara att den vapenteknologiska sidan hos polisen idag uppfylls i första hand med hjälp av skjutvapen och bilar, men även som vi sett ett informationsmässigt övertag gentemot omgivningen.

Att vara polis kan alltså liknas vid att vara riddare, att vinna sina sporrar i stadslivets turneringar. Jag har tidigare nämnt att poliser värderar praktiska erfarenheter högt, och att de gärna betraktar dessa prov på den egna karaktären som ”att lära känna sig själv” och ”att veta hur man verkligen reagerar”. Jag har också nämnt att poliser på operativ nivå nämner att de önskar sig mer erkännande, fler rituella sätt att hedra en god insats. Jag har vidare berättat om

polisernas bragder: en polis berättade till exempel om hur han hoppat ner för en hög bro och därmed överrumplat den snabbt springande misstänkte och kunnat gripa honom [fältanteckning, februari 2012].

En gemensam nämnare för dessa kategorier är att poliserna refererar till en särskild rituell ordning av polisrespekt. Polisen vinner kollegornas respekt inte (enbart) genom att vara god medborgare, utan (främst) genom att anses vara en pålitlig och kapabel kollega med en rik uppsättning av framgångshistorier och fysiska bragder. Respekten åtnjuts genom ett aktivt förkovrande av ridderskapets formella och informella symboler. Polisrespekten utgör alltså ett slags valuta (eller symboliskt kapital) som förtjänas inför dem som polisen verkligen definierar sig gentemot, nämligen poliskollegorna. Den är specifikt knuten till förmågan att ta fast busen (också genom utredning och spaning) samt till förmågan att upprätthålla kontrollen i svåröverskådliga situationer. Denna valuta tycks utgöra sin egen belöning och det är en öppen fråga om den kan omsättas på fler sätt, till exempel i avancering på karriärsstegen.

Polisrespekt kan uttryckas genom beröm och beundrande lyssnande, men förblir mestadels implicerad. En relevant observation är att poliser inte tycks skämta om varandras professionella förmågor, medan andra tillsynes grovkorniga ämnen går an. Polisrespektens stora betydelse anknyter också till den känslighet som just ålder och antal år i tjänst tycks bära på. Ett skämt om ålder kan antyda en ännu inte vunnen polisrespekt eller en med åldern förlorad vitalitet och polisrespekt. För att tala med Billig (2005) skulle sådana skämt kunna klassificeras som en form av hån eller disciplinerande humor, eftersom de implicerar, eller kan användas för att fastställa, en hierarkisk ordning.

Slutligen kan polisrespektens genomgripande betydelse anföras som en möjlig förklaring till den vanligt förekommande dissonans som tycks råda mellan ledning och operativ personal. Medan organisationen styrs av en instrumentell och byråkratisk logik med det allmänna intresset för ögonen, styrs poliskulturens informella funktion av en logik som ackumulerar, förvaltar och distribuerar polisrespekt genom kollegiala relationer på fältet. Motstånd och missnöje kan uppstå när ledningen av organisatoriska eller andra skäl bryter mot denna skapade vardagsordning.

Polisrespekten vinns genom förkovrandet och uppvisandet av en särskild polisiär händighet. Poliser uttrycker något genom sitt kroppsspråk, sitt sätt att köra bilen, sin smidighet, sin lättsamhet, sin retoriska rapphet och humor, sin förmåga utreda brott (att enskilt och samspelt bemästra de fyra kompetenserna, se ovan 4.1.2), sin förmåga att vara auktoritativa inför allmänheten och varandra, att fatta snabba beslut, att praktiskt och lätt hantera måltider och praktiska

frågor, att prestera i träning och lagsporter, sin kroppshydda, sin polisblick – nämligen att de i en allmän och direkt förkroppsligad bemärkelse är mer kompetenta än människor i gemen.

Om de performativt lyckas uppvisa en sådan polisiär händighet ställs de på ett subtilt men påtagligt sätt lite över ”Svenssons” som inte är lika kompetenta i den offentliga miljön. Denna polisiära händighet impliceras när poliser talar om att de vill utvecklas i yrket och som personer, när de säger att polisyrket förändrat dem som person. Den polisiära händigheten sätts på prov i svåra och krävande situationer, när polisen utmanas av busar. Men den impliceras och upprätthålls i polisens vardag genom ett avslappnat men samtidigt bestämt uppträdande. Ett sådant uppträdande kan förstärkas och förfinas just genom den kroppsligt internaliserade vetskapen om en personlig historia av framgångsrika konfrontationer med omgivningen, dess sociala och fysiska utmaningar. Å ena sidan utgör den polisiära händigheten ett redskap för att lyckas i arbetet, å andra sidan utgör den en förkroppsligad sida av polisrespekten. Särskilt tydligt var detta med en akademiker som mig själv på plats som tydligt saknande samma händighet. Händigheten handlar om att smidigt och beslutsamt kunna hantera många olika praktiska och socialt krävande situationer.

Att den polisiära händigheten inte enbart är en yrkesmässig färdighet som programmerarens eller trädgårdsmästarens, utan också indexerar en dominant position i stadslivets informella hierarki, erbjuder en förklaring till den särskilda tjusning som poliser tycks väcka hos omgivningen. Genom de fyra vardagliga kompetenserna (informationshantering, pusslande, berättelseskapande, konfrontation) kontrollerar poliserna stadsmiljön i straffrättslig bemärkelse. Men genom den polisiära händigheten kontrollerar de också stadsmiljön i en mer påtagligt symbolisk bemärkelse. Detta är kännbart för personer i allmänheten och det väcker, i likhet med alla legitimerade uttryck för makt och auktoritet, en särskild förundran – men gör dem också mer ifrågasatta och utmanade. Poliserna framträder i viss mån som moderna riddare. Detta kan möjligen förklara varför en ung polisman hellre jobbar lördagkväll än festar i stadslivet (se utdrag 4.1.1 A).

4.4.3 Det ironiska ridderskapet

Poliser som har egna kontor klär väggarna med gamla diplom, fotografier från tidigare steg i karriären eller polishögskolan, tidningsutklipp och utmärkelser. Gamla polisbrickor ligger på skrivbordet bredvid bilder av familjen. Heraldiska

symboler för polisen eller olika polisdistrikt hängs upp, gamla hattar och hjälmar pryder hyllorna bredvid mappar och pärmar. Men denna ordning brukar inte sällan brytas av med tydligt skämtsamma symboler – till exempel utmärkelser för ”årets tabbe” (att ha kört sönder bilen eller liknande), informella diplom av tveksamt smickrande värde, tokiga eller förvrängda porträtt, utnämningar till smeknamn och så vidare.

Vid en större polisstation noterade jag en samling hjälmar och hattar från olika länder och tider: den engelska potthjälmen, den franska runda hatten, den amerikanska kepsen, den sovjetiska kommissariehatten bland andra. Dessa anknöt till heraldik men hade också i sin kuriositet och otidsenlighet något tydligt komiskt över sig. I den mån poliserna underförstått refererar till det polisiära ridderskapet, verkar de göra det på ett sätt som är blandat med ironi. Polishumorn är på ett intimt sätt knuten till ridderskapet. Poliser berättar lika gärna om sina tabbar som om sina bravader. Här är ett exempel från polisbilen en vacker sensommardag:

> Po1 berättar en annan historia om när han själv var aspirant och jobbade vid narkotikaroteln. Han hade fått ett enkelt uppdrag att bevaka en känd plats där knark säljs. En skum kille hade snart synts till och Po1 och kollegan hade gått fram och förhört honom, hittat en påse amfetamin. Medan de påbörjade förhöret hade Po1 lagt det beslagtagna amfetaminet på biltaket och kört till polisstationen medan hans kollega förhörde den arresterade killen i polisbilen. Efter några minuter hade Po1 kommit på att han glömt amfetaminet på biltaket och innan han kört iväg. Insikten slog honom som en chock, gud vad pinsamt. Po1 stannade bilen, gick ut, och såg att påsen var borta. Åh, nej! Han hade börjat gå och titta efter en påse på vägen de kört, inte hittat påsen. Han var helt utom sig av rädsla och skam. När han kom tillbaka till bilen hade han sett någonting sitta fast på den bakre vindrutetorkaren – det var en påse amfetamin! Han hade aldrig varit så lättad i hela sitt liv. Kollegan hade frågat honom vart han tog vägen. Ingenstans, hade han svarat, allt är som det ska. Kollegorna och jag skrattar åt historien. Po2 säger: ”Du bara såg din poliskarriär ryka!” Po1 säger att det är sådant han hade kunnat få höra om i många år efter, fått ett eget smeknamn efter. Jag frågar vad som hade hänt om han inte hittat påsen. Det hade varit en riktigt dålig merit, knarklangaren hade gått fri och alla hade fått höra om Po1:s tabbe, historien hade förknippats med hans namn för all framtid.
>
> [Fältanteckning, augusti 2011]

Att polisen självmant berättar en historia av detta slag antyder en distansering från att ta polisrollen på för stort eller självupptaget allvar. Det kan finnas goda skäl för en sådan distansering. Ridderskapet står motsättning till bilden av den medborgerliga polisen: ett ridderskap står över resten av samhället och kontrollerar det, refererar till sin egen orden och understöds av fysisk våldsmakt (mot löftet om att försvara de svaga, ideellt sätt). Detta är naturligtvis inte en gångbar *account* av polisens berättigande i en demokrati eller dagens kulturella klimat. Det sätt på vilket poliserna ändå lyckas upprätthålla sig som en ridderlig orden är just genom ironiskt ridderskap, det vill säga genom att visserligen indexera ett slags ridderskap men samtidigt skämta bort det eller rama in det ironiskt och istället ge legitimerande *accounts* utifrån det medborgerliga perspektivet.

Emellertid kvarstår dilemmat mellan det ridderliga och det medborgerliga till viss del. Polisens interna kulturella logik bygger enligt denna analys i mångt och mycket på förtjänandet av polisrespekt genom utövandet och förkovrandet av polisär händighet. Detta försvårar en universalistisk medborgerlighet från polisens sida, då ridderskapet förutsätter en inåtvändhet och exklusivitet som i vissa avseenden ställer poliser över andra medborgare. Det bidrar som tidigare diskuterats till en ”längtan efter action”, vilket kan stå i vägen för prioriteringar av förebyggande arbete och trygghetsskapande utifrån det medborgerliga perspektiv som poliser ger uttryck för.

Slutligen kan ridderskapets mest kännetecknande kvalitet – stolthet – komma att utmanas i situationer då poliserna mister den fysiska och sociala kontrollen. Polisen kan fråntas sin underförstådda ridderliga stolthet vid exempelvis kaotiska demonstrationer eller särskilt påfrestande tillfällen som under kravallerna i Rosengård mot slutet av 2008 (som bland annat resulterade i den medialt kända ”apadjävlar”-skandalen, då en polis i polisbussen använde rasistiskt färgade glåpord och ljudet spelades in på kamera). Rennstam har beskrivit det organisatoriska och mediala efterspelet till denna skandal och betonat betydelsen av att enskilda poliser kan ”offras” (få karriärsmässiga sanktioner) för poliskollektivets mediala och offentliga varumärkes skull. Sådana processer präglas av en särskild dubbelhet: ett avståndstagande från de enskilda poliser som begått övertrampet uppvisas utåt, medan man inom organisationen visar stöd och välvilja gentemot dem som gjort ”uppoffringen” (Rennstam 2013). Denna analys har vissa paralleller till denna studies analytiska uppdelning i polisorganisationens universalistiska medborgarskap och partikularistiska ridderskap. Inom organisationen sluter man upp och uttrycker stöd för polisorganisationens partikulära intresse och uppoffringen.

Tesen om dilemmat mellan medborgarskap och ridderskap kan här bidra med en möjlig tolkningsram för polisers i vissa fall oproportionerliga reaktioner vid våldsamma upplopp och liknande. När ridderskapet utmanas, när polisen står att förlora sin polisrespekt, kan den partikulära poliskulturen försvaras på det universalistiska medborgarskapets bekostnad. Vid sådana tillfällen måste polisen välja mellan att mista ett av sina två samtidiga goffmanska ”ansikten”: det ridderliga, som ytterst bygger på förmågan att upprätthålla polisens kontroll över situationen, eller det medborgerliga, som bygger på polisens legitimitet som allmänhetens tjänare. I det första fallet mister polisen sin förmåga att väcka respekt, i det andra mister de sin legitimitet.

4.5 Exkurs: förhållandet till anarkistisk vänster

En infekterad relation är den som råder i förhållande till den anarkistiska vänstern.[50] Jag har försökt visa att polisen definierar sig gentemot ”busar” och ”Svenssons”, där poliserna enligt deras egna narrativ utgör ett slags positiv syntes mellan de båda grupperna: de är tuffa och realistiska som busarna, men respektabla och moraliskt rättfärdiga som Svenssons. Det finns även ett intimt förhållande till poliskollegan, och det är i relation till kollegan som ”polis-jaget” bildas, alltså en identitet där det personliga och professionella sammansmälter. Denna indelning hotas av anarkisternas alternativa narrativ om polisen som *förtryckare*. Här hotas polisen både sin i roll som riddare och som medborgare. Anarkisterna och deras berättelse om polisen utgör (tillsammans med romerna, se 6.6) en ständig flisa i ögat på polisen, i synnerhet vad gäller upprätthållandet av en önskvärd självbild.

Polisen känner i första hand den anarkistiska vänstern i egenskap av demonstranter, ofta motdemonstranter vid högerextrema manifestationer.

[50] Här avses framförallt grupperingar som AFA, Syndikalisterna och *Reclaim the Street*, men även lösare grupperingar samt djurrättsaktivister och feministiska demonstranter som poliserna möter på den internationella kvinnodagens demonstration. Märk väl att jag håller mig med polisernas egna kategorier: ”anarkisterna”, ”extremvänstern” och ibland bara ”vänstern”. Jag har alltså inte nämnvärt etnografiskt studerat dessa grupperingar och utgår helt ifrån de svepande kategoriseringar som poliserna själva använder. Poliserna utgår ifrån de organiserade grupper som är deras antagonister under demonstrationer.

Under ett vanligt år är det med denna grupp som poliserna har några av sina mest dramatiska och storskaliga sammandrabbningar.

Den anarkistiska vänstern skapar på olika sätt en spegelbild av poliserna som utgör en nidbild med allt de inte vill vara: förtryckare istället för beskyddare, våldsamma istället för vänliga, auktoritära istället för medborgerliga, småaktiga istället för ridderliga.

Denna negativa bild av polisen åstadkoms genom anordnandet av demonstrationer (och motdemonstrationer), där polisernas roll blir att vara ordningsvakter och därmed att i mundering ställa upp en gemensam front gentemot de så kallade autonoma (anarkistiska vänstergrupperingar), ibland i stora antal. Det förekommer även att en del poliser själva har bakgrund utomparlamentariska vänstern. I städer som Malmö finns särskilt anställda så kallade ”dialogpoliser” för att hantera kontakten med anordnare av demonstrationer. Men den yttersta vänsterkanten vill i regel inte ha kontakt med poliserna. Inför demonstrationer agerar poliserna därmed ofta utifrån bristande information och utan samtal med demonstranterna – vilket också kan anses föranleda säkerhetsåtgärder som förefaller oproportionerliga.

Demonstrationer kan vara storslagna spektakel. Vid ett tillfälle närvarade jag tillsammans med dialogpolisen vid en högerextrem manifestation. På plats fanns 200 poliser, polisbussar, bommar, sköldar, batonger, hundar – allt uppställt och minutiöst planerat. På andra sidan fanns många hundra motdemonstranter som vid ett par tillfällen försökte slå sig genom muren av poliser men blev motade med batonger. Det skanderades och kastades smällare och flaskor som mest utgjorde en säkerhetsrisk för de oskyddade polishundarna. Motdemonstranterna hade enligt polisen förberett sig på att bryta barrikaden (poliserna såg hur samspelt och välorganiserat de lyfte på avspärrningen).[51] Det blev stora rubriker och dramatiska bilder i TV.

Till saken hör att själva den högerextremistiska demonstrationen bestod av 19 personer, enligt min räkning, inklusive ett fåtal från Danmark och Polen, en dam i rullstol, några unga män och några äldre farbröder – som alla var överens när jag pratade med dem om att de nog trots allt inte såg sig som rasister, bara kritiker av islam.

Medan anarkisterna alltså har relativt fria händer är poliserna nödda att spela den roll de blir tilldelade i sammanhang som detta. Presentationen av jaget

---

[51] Åtminstone är detta vad poliser berättade för mig när jag några dagar senare följde med i en patrullerande polisbil. Att välta avspärrningen kräver att många personer samfällt vaggar den fram och tillbaka.

(Goffman 1959/2006) formas i sådana situationer på ett för anarkisterna fördelaktigt sätt. Dessa skapar ramverket för ett skådespel i vilket de själva är hjältar och tycks kämpa mot en förtryckande övermakt. Poliserna dras in i ett skådespel där de själva definieras som förtryckare, utan att poliserna som personer nödvändigtvis behöver ha andra politiska åsikter än de som demonstranterna representerar.

Det förekommer att poliser ifrågasätter anarkisternas definitioner av dem. En polis berättade, i samband med att han talade om anarkisterna, att han nog tycker att det är ett missförstånd att poliser är så högerorienterade. De flesta är enligt honom ganska vänster trots allt, har mjuka värderingar och kan gråta på avslutningsmötet om något känslomässigt upprörande hänt under dagen [fältanteckning, mars 2013].

Sammantaget kan sägas att den anarkistiska vänstern representerar något som poliser i regel skyr – den politiska korrektheten (som diskuteras vidare i avsnitt 6.7). Anarkisterna kan sägas utgöra något av ytterligare en definierande ”andre”, förutom ”busar” och ”Svenssons”. Därmed är det också en del av poliskulturen att på olika sätt bemöta den anarkistiska vänstern och misstänkliggöra eller depreciera dem. En polis sade till mig ”Det ser man på dem om man kollar, det är de som blev lite mobbade i skolan som blir anarkister” [fältanteckning, juni 2011]. Detta är ett av många exempel på att poliser använder vad Berger och Luckmann (1966/1991, 132 ff) kallar för *annihilering* (att avvikarens eller symboliska motståndarens berättelser om verkligheten misstänkliggörs eller bortförklaras) så att den egna världsbilden – med tillhörande moralisk ordning – kan försvaras och upprätthållas.

4.6 Sammanfattning: kulturella spänningar i polisens vardag

Jag presenterar i detta kapitel en studie av polisens vardag och yrkeskultur. Den samlade bilden kan ses som en fondvägg till de analyser av etnicitet som kommer i de två följande kapitlen. Jag betonar att polisen visserligen präglas av en kamratlig stämning, men att det ändå finns betydande spänningar i poliskulturen. I anslutning till detta beskriver jag polisens samtal, humor och *folk logic* (deras vardagliga begreppsapparat och psykologiska tolkningar). Polisens vardagsaktiviteter beskrivs genom identifieringen av fyra samverkande

vardagskompetenser, med fokus på hur brottsbekämpning *görs*: informationshantering, pusslande, berättelseskapande och konfrontation.

Jag försöker ge en beskrivning av vad jag kallar för polisens inneboende kulturella dilemman: *det milda mot det hårda* och *det medborgerliga mot det ridderliga*. I samband med dessa dilemman betonar jag tre kulturella aspekter av hur poliserna upprätthåller sin vardagsverklighet: polisrespekt, polisiär händighet och ironiskt ridderskap.

Det finns en axel som sträcker sig över båda dilemman: det milda och medborgerliga kan ställas mot det hårda och ridderliga. Mildhet och medborgerlighet är på så vis besläktade, liksom hårdhet och ridderlighet.

Det milda och det hårda handlar om framträdanden och antagandet av goffmanska ”linjer” i konkreta interaktioner. Motsättningen mellan det medborgerliga och det ridderliga hänvisar till ett mer abstrakt och plan. Jag har försökt visa att axeln hård/ridderlig är förbunden med polisernas partikulära yrkeskultur. Den svåra balansen mellan dessa dilemman kan presenteras i bilden nedan.

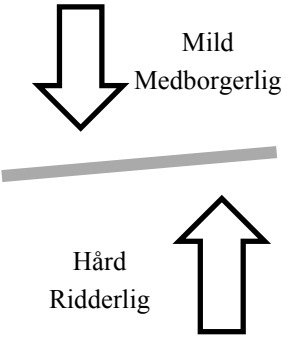

Fig. 4: Polisens dilemman

Figuren kan fordra en kort förklaring. Poliskulturen präglas av ett tryck att vara hård och ridderlig (pil nedåt) och ett motsatt tryck att vara mild och medborgerlig (pil uppåt). Detta skapar en vansklig balansgång som illustreras med det sneda strecket. Strecket lutar åt än det ena, än det andra hållet.

Polisen ställs i sitt arbete inför komplexa situationer där den ena sidan riskerar att stryka på foten till fördel för den andra. För att upprätthålla en legitim och positiv definiton av sig själva behöver poliserna kunna bevara båda sidor.

Under gynnsamma förutsättningar kan båda sidor balanseras hjälpligt, men i förlängningen är motsättningar och obalanser närmast ofrånkomliga. Detta skapar en spänning inneboende i den polisiära yrkeskulturen, i synnerhet när polisen möter en svårhanterlig grupp som den anarkistiska vänstern.

Att se att poliser agerar utifrån en sådan spänning i yrkeskulturen kan vara en fruktbar startpunkt för analyser av polisers organisationer, praktiker och för förståelsen av deras agerande – inte minst i förhållande till åkallandet och användningen av etnicitet i polisiära praktiker.

Kapitel 5. *Frontstage* – Etnicitet åkallas och används

Detta kapitel beskriver hur poliser och personer i allmänheten använder etnicitet i mötet med varandra. Det kan sägas att kapitlet behandlar etnicitet så som den yttrar sig i polisens *frontstage*-miljö, alltså när de befinner sig i de sammanhang där de möter andra ”utomstående” personer (Goffman 1959/2006). Jag kommer emellertid även att inkludera några av polisernas reflektioner om dessa möten. Kapitlet handlar därför också om polisers perspektiv på etnicitet i *frontstage* (eller den ”främre regionen” som det ibland översätts till svenska).

Det huvudsakliga argumentet är att etnicitet *åkallas* i återkommande situationer genom att människor gör eller säger något som motparten förväntas besvara i enlighet med de följdordningar som råder i vardagens samspel (Sacks 1992/1998, vol. 1: 5 ff). Detta skapar ett särskilt ”utrymme” i vilket etnicitet kan göra inträde i den pågående interaktionen. En situation som tidigare saknat etniskt innehåll, som ett möte mellan polis och ungdomar, kan plötsligt komma att definieras utifrån nya etniska betydelser.

Åkallandet är den röda tråden genom kapitlet men jag kommer också visa att etnicitet i samma situation kan *användas*, ibland på underförstådda sätt. I kapitlet uppmärksammans att etnicitet bland annat kan:

- användas i kontaktskapande syfte,
- användas i kontrollskapande syfte,
- användas för att bryta eller ifrågasätta den polisiära kontrollen,
- åkallas i många olika situationer där den får olika betydelse beroende på sammanhanget.

Jag vill visa att etnicitet åkallas och används på flera olika sätt, i en rik och komplex verklighet där de olika användningarna också kan gå in i varandra.

Under kapitlet bygger jag ut och konkretiserar ovanstående lista med exempel från fältanteckningar och tillhörande analyser.

Kapitlet inleds med en analys av en situation där två poliser förhör en pojke på en strandpromenad i och släpper honom strax därpå. Exemplet visar på åtminstone fem olika betydelser av etnicitet i en och samma situation. Jag går därefter vidare till andra exempel där etnicitet åkallas och besvaras på mer komplexa och svårfångade vis.

Mot slutet av kapitlet formuleras en analytisk poäng rörande förhållandet mellan åkallande och användning. *Åkallande* innebär att etnicitet åberopas eller på annat sätt antyds och därmed får utrymme i interaktionen medan *användning* innebär att etnicitet fyller en funktion i situationen, oavsett om detta öppet uppmärksammas eller inte. Användning är alltså ett mer allmänt begrepp som innefattar åkallande.

5.1 Vid polisiär kontroll

Följande fem avsnitt behandlar en och samma situation: pojken på strandpromenaden som blir stannad och kontrollerad av två poliser. Varje avsnitt pekar ut en betydelse av etnicitet. Det sista avsnittet summerar och anknyter till teorikapitlet.

5.1.1 Att omdefiniera en kontrollsituation

Etnicitet kan åkallas som gemensam nämnare mellan ungdomar och poliser för att omdefiniera en kontrollsituation i mer kamratlig och mindre allvarstyngd riktning. Det kan bli aktuellt om någon anar gemensam etnisk bakgrund annan än svensk. Det kan även antas ha betydelse vilken etnicitet som åkallas; i materialet är det framförallt arabisk och jugoslavisk härkomst som görs gällande. Jag har inte sett eller hört något exempel på att svenskar aktualiserar sin svenskhet på detta sätt, det vill säga genom att fråga om varandras bakgrund och redogöra för sin egen. Svenskhet kan emellertid åkallas på andra sätt, i förhållande till ”invandrares” avvikande beteenden, vilket jag återkommer till i delkapitel 5.6.

Både ungdomar och poliser kan initiera användning av gemensam etnicitet. Här beskrivs ett fall då ungdomen tar första steget.

Vid stranden en vacker vårdag har en grupp poliser samlats för att utreda ett anmält slagsmål som några tonåriga pojkar har varit inblandade i. I bakgrunden finns ett dussintal poliser och en något mindre grupp tonårspojkar med invandrarbakgrund som småretas med poliserna. Två icke-uniformerade poliser (Po1 och Po2) stannar en förbipasserande pojke vid strandpromenaden och pratar med honom. Den ene polisen har jugoslavisk bakgrund, den andre arabisk. En bit in i samtalet utspelar sig följande:

Po1: Hur gammal är du?

Pojken: Femton.

Po1: Har du haft med polisen att göra tidigare?

Pojken: Nej. Eller alltså, en gång. Men det var längesedan, när jag var tolv. För stöld, var det.

Po1 utfrågar om namn, personnummer, var pojken bor och vad han gör på platsen. Han svarar att han är här för att träffa några kompisar, de skulle mötas här snart. Vilka är hans kompisar? frågar en av poliserna. Pojken nämner två namn.

Po1 ((till sin kollega)): Kan du kolla honom?

Po2 (den jag själv följer med) börjar tala i polisradion, ger pojkens namn och personnummer medan Po1 läser upp dem för honom från en liten skrynklig papperslapp som han antecknat på.

Medan Po2 talar i polisradion är Po1 tyst. Han står på nära avstånd till pojken. Pojken tittar på honom.

Pojken: När kan jag gå?

Po1: När vi är klara.

Pojke: Är du jugge? (Pojken tillägger sedan någonting kort på ett jugoslaviskt språk).

Po1 ((med sträng röst, kort och hårt)): Här är det jag som ställer frågorna!
Pojken: Okej. [[tittar ner på marken igen]]

De står kvar en liten stund, tysta, tills Po2 avslutar sitt samtal i polisradion och bekräftar att pojkens uppgifter verkar stämma: ”OK, han är grön”.

> Po1 säger till pojken, i ett betydligt vänligare tonläge, att han gjorde en bra sak i att inte försöka dölja något för dem. Nu kan han gå vidare och ha en fin dag. Pojken säger någonting igen på ett jugoslaviskt språk och den här gången svarar polisen. Vad jag förstår av deras samtal är pojkens mor bosnisk, och de både frågar om var deras efternamn kommer ifrån och hur länge de bott i Sverige.[52]
>
> [UTDRAG 5A. Fältanteckning, maj 2011]

Pojken befinner sig i en situation där han stoppats av två poliser och blir utfrågad på ett sätt som etablerar polisernas kontroll över situationen. Pojken frågar när han får gå och polisen svarar på ett sätt som fastställer hans auktoritet i situationen: ”När vi är klara”.

Snart uppstår ett avbrott i utfrågningen medan den andre polisen talar i polisradion. Pojken frågar då (kanske också efter att pojken har fått tid att tänka efter och samla sig) polisen om dennes etnicitet, efter att ha tittat på honom på ett undersökande vis. Han uttalar några ord på ett för mig mestadels främmande språk, som för att markera sin egen tillhörighet till samma etniska kategori.

Här blir det tydligt att etnicitet åkallas som en möjlig gemensam nämnare. Polisens yttre utseende och uppträdande (hudfärg, brytning, kanske annat) möjliggör detta åkallande. Pojken kan göra antaganden om polisens etniska bakgrund, fastän det kan förmodas att han inte redan är bekant med polisen. Med andra ord kan pojken inte säkert veta huruvida polisen har jugoslavisk bakgrund, därav åkallandets prövande karaktär. Pojken kan sägas *göra* polisen till ”jugge” genom en föreslagen etnisk *membership categorization* (kategorisering av medlemskap) (Day 2006). Polisen å andra sidan gör sig själv till polis och pojken till misstänkt genom en institionell *membership categorization* i och med att han inte svarar (Mäkitalo 2003).

Etnicitetens åkallande kan resultera i en omdefiniering av situationens maktrelation, alltså polisens dominans och kontroll över pojken. Åkallandet fungerar som en inbjudan till att omdefiniera situationen till en där pojken och polisen blir mer jämbördiga. Genom att inte vilja svara på frågan om sin etniska bakgrund bibehåller polisen sin och kollegans ursprungliga definition av situationen, det vill säga en situation där pojken även i fortsättningen står under polisens kontroll och förväntas åtlyda.

---

[52] Jag talar polska och kan därför förstå åtminstone en del av enklare samtal också på sydslaviska språk.

Vad som är relevant här är just att själva åkallandet av etnicitet (gemensam etnisk bakgrund) i kontrollsituationer som denna verkar äga ett mått av egen, inneboende logik. Med en sådan logik menar jag en sekvens eller följdordning som driver interaktionen i en viss riktning. Att pojken åkallar en gemensam etnicitet för in en etnisk dimension som polisen måste förhålla sig till, oavsett om han besvarar åkallandet eller inte.

5.1.2 Att urskilja det avvikande

Etnicitet kan också utgöra informationsmaterial för att människor ska kunna tolka de situationer som de befinner sig i. Poliser kan exempelvis bedöma misstänkta personer utifrån deras förmodade etnicitet. Det är sannolikt, men inte säkert, att poliserna använde sig av etnicitet på detta sätt när pojken valdes ut för utfrågning. Sådana bedömningar görs underförstått och utifrån den tysta kunskap som poliser ansamlat (eller åtminstone anser sig ha ansamlat) genom sitt arbete. Att denna sorterande blick är vanlig i det polisiära arbetet är väl dokumenterat av andra forskare (Finstad 2000; Sollund 2007; Fassin 2013). På detta vis kan en situation ha etnisk betydelse utan att etniciteten direkt åkallas in i situationen.

Strax före scenen vid strandpromenaden hade de två poliserna jag följde med stannat vid en skateboardbana för att tala med ungdomar där, utan att leta efter någon särskild person. De skulle helt enkelt få ”kontakt med ungdomar”, som det heter. När jag frågade vilka de skulle tala med vid skateboardbanan (det fanns många på platsen en vacker vårdag) svarade Po1: ”Du kommer att se vilka vi pratar med.” Nu hann poliserna knappast tala med några ungdomar eftersom de kallades tillbaka via polisradion och körde till platsen vid strandpromenaden.

Själva det faktum att pojken i ovanstående exempel väljs ut för utfrågning bland ett större antal förbipasserande människor kan i sig utgöra en användning av etnicitet. Pojken valdes ut på något sätt, exakt hur går inte att fastställa. Det enda jag vet är att det fanns många människor på platsen, att poliserna skyndade fram till just den här pojken (som i mina ögon inte på något sätt såg aggressiv eller ”farlig” ut), samt att poliserna inte hade någon beskrivning att gå efter annat än att de visste att det hade skett ett slagsmål i närheten med två grupper av unga killar inblandade.

Det är ett rimligt antagande att poliserna använder materiella etniska kännetecken (se kapitel 3) som ett praktiskt arbetsmaterial för att tolka sin omgivning – och därigenom samtidigt skapar etnicitetens innebörd.

Muir har etnografiskt beskrivit hur poliser *måste* kunna bedöma situationer genom att se på människors yttre egenskaper, vad som passar in eller inte passar in med de mönster de lärt sig känna igen i stadslivet (Muir 1977, 164 ff). Olika poliser är enligt Muir olika känsliga för stadslivets många nyanser, vilket också yttras i olika bred vokabulär för att beskriva den sociala omgivningen. Dessa detaljer om människors beteenden och yttre egenskaper använder poliserna för att göra gissningar om rådande omständigheter och eller att göra förutsägelser om människors beteenden eller förväntade reaktioner på polisens ingripanden. Det är enligt Muir sådana förutsägelser som poliserna prövar när de närmar sig en ny person i en ny situation. Detta görs just genom att interagera med ungdomar.

Finstad (2000, 118) jämför polisblicken med svampplockarens: det är genom att känna igen var och när poliser bör leta som de kan uppnå resultat. Men till skillnad från svampplockarens sker polisens sökande bland levande människor och varje undersökning kan ha mänskliga konsekvenser, varför just denna blick och dess tillhörande sökande hör till polisyrkets mest problematiserade inslag. Den grundläggande metod som poliserna använder är att ”stoppa och kontrollera” (ibid. 113) och risken finns alltid att man börjar se ”skumma saker överallt” (ibid. 121 ff).[53]

Bedömningen av bakgrundsinformation har betydelse för det *manér*[54] som poliserna använder när de börjar fråga ut pojken (att de närmar sig pojken på ett hårt och bestämt sätt). På detta vis har de ”använt sig av” etniciteten som ett sätt att definiera situationen och pojkens plats i den. Etnicitet är underförstådd men bidrar till att definiera situationen. Det kan även understrykas att pojkens ålder och kön sannolikt är avgörande i polisernas bedömning (Östlund 2013, 98).

Östlund (2013, 102 ff) har genom intervjuer med poliser visat att så kallad *etnisk profilering* utgör en inneboende del av polisernas urskiljande arbete, där etnicitet sätts i samband med utseende, beteende och sammanhang för att

---

[53] Finstad och Muir diskuterades i kapitel 4, men kan behöva fördjupas i förhållande till den aktuella diskussionen. Finstad (2000, 160) kontrasterar sitt eget perspektiv mot Muirs och två andra polisforskares (Westley, som menar att polisen har en subkultur av fientlighet mot omgivningen och Skolnick som menar att poliserna utvecklar en arbetspersonlighet som är uppmärksam på fara och upprätthåller polisens auktoritet). Hos Finstad är det inte den enskilde polisens kompetens som är i fokus, utan snarare problematiker som uppstår i tillämpningen av polisblicken. Denna linje utvecklas tydligast hos Sollund (2007).

[54] (Goffman 1959/2006, 31): ”’Manér’ kan […] referera till de stimuli som fungerar för ögonblicket för att ge oss besked om den roll i interaktionen som den agerande räknar med att spela i den situation som är under utveckling.”

bestämma vad som kan vara intressant för polisens arbete. Etnicitet är dock bara ett av många kriterier som används – till exempel berättar flera poliser att typen av bil som människor kör (”raggarbilar”) kan vara en avgörande faktor för vem poliserna stoppar och förhör, en praktik som också återfinns i mitt material. Samma observation förekommer i Finstad (2000, 92), där exempelvis en gammal Opel med fartränder kan anses ”inte passa in” och föranleda närmare undersökning (se även Sollund 2007). Dessa olika attribut kopplas enligt Östlund ihop med polisernas tidigare erfarenheter och den brottsstatistik som de hanterar i vardagen. De intervjuade poliserna berättar att enticitet är en av flera kategorier som används när de kontrollerar stadsmiljön och de anser att detta kan medföra risk för etnisk profilering. Poliserna betonar också att det inte är etniciteten i sig själv, men övriga sociala faktorer som ofta sammanfaller med att vara invandrare, som orsakar att vissa grupper kan utpekas eller kontrolleras mer än andra. I sista hand menar intervjupersonerna att det handlar det om en polisiär ”magkänsla”.

Poliserna i Östlunds studie framhåller att denna urskiljning kan skapa ”onda cirklar” och att det kan leda till att oskyldiga misstänkliggörs. Samtidigt menar de att deras magkänsla ofta visar sig vara riktig och att den inte kan undvaras för att de effektivt ska kunna utföra sitt arbete. En av poliserna i Östlunds studie berättar om denna magkänsla (Östlund 2013, 116):

> ”Sen får man försöka *känna på sig* vem som är där bara för att det händer något, och vilka som är med i händelsen. Och där får man ju på något sätt ta fram den där *grundkänslan* och *erfarenheten* man har. Det kan ju naturligtvis gå snett, det kan ju vara så att man tror att någon är med i den här händelsen som inte är det, för att personen sveps med in i gruppen för man vet *att något djävulskap är det.*”[55]

Den etniska profileringen är alltså svår att behandla i forskning eftersom den så att säga ligger inbakad i många andra omständigheter som poliserna tar hänsyn till när de riktar sin uppmärksamhet mot personer, platser och sammanhang.[56] Det är exempel på så kallad *tyst kunskap* (Polanyi 1966/2009). Den tysta kunskapen utgör den bakgrund av erfarenheter och perspektiv som poliser kan dra nytta av men som är svåra att uttryckligen beskriva i detalj (Pettersson 2013 a, 158). Poliser verkar vara medvetna om att denna kunskap är problematisk,

---

[55] Östlunds kursiveringar, med betoning på tyst kunskap.

[56] Motsvarande problematik föreligger när etnicitet eller ras urskiljs statistiskt genom regressionsmodeller (Holdaway 1996/2008, 34 ff).

men de legitimerar samtidigt sin kunskap och förklarar att den utgör en del av jobbet. Detta står också i överensstämmelse med polisforskaren Rolf Granérs (2004) resonemang. Granér menar att ”fördomar” är en inneboende del av polisarbetet och hans resonemang ingår ibland i polisernas egna redogörelser för urskiljandet. En polis citerade för mig Granér från en föreläsning under dennes polisutbildning: ”Polis är det enda yrket där du har betalt för att ha fördomar” [fältanteckning, mars 2013].[57]

Denna poäng kan behöva understrykas med en liten utvikning, ett annat empiriskt exempel. Vid ett tillfälle följde jag med en polis (civilklädd, arabisk bakgrund) på spaning. På centralstationen sätter vi oss ned och polisen spanar på tre unga män, med tydlig invandrarbakgrund från olika länder, kanske i 18-årsåldern. De står och boxar på varandra på skoj, skrattar och stojar, har bomberjackor och mjukbyxor och ser allmänt ”tuffa” ut. När ungdomarna går vidare följer polisen och jag efter en bit, ser att de sätter sig i en liten, gammal bil. När jag undrar varför polismannen observerade just dem säger han att ”de hade mycket energi, boxade på varandra”, och påpekar att den är en ”en sån bil man skulle följa efter egentligen”. När vi gått tillbaka och satt oss på samma plats i centralstationen säger polisen: ”Man har rätt mycket fördomar egentligen. Eller fördomar och fördomar. Det är erfarenheter och kunskap, skulle jag vilja säga. Vad ska man annars gå på?” [fältanteckning, januari 2012].

Precis innan hade samma polis följt efter tre ungdomar, pojkar i 15-årsåldern, med svenska utseenden. Dessa beskrev han som ”typiska offer” – de såg rika ut, bar på datorväskor och såg inte ut som ”sådana som skulle försvara sig”. (I det specifika fallet ovan med de tre ungdomarna som satte sig i den lilla bilen ledde polisens spaning till att han ingrep i en narkotikahandel.)

Legitimt eller inte, diskriminerande eller inte, etnicitet har betydelse i polisernas bedömning av den konkreta situationen. Poliser talar och reflekterar som sagt gärna om detta, inte sällan i försvarande och förklarande termer, vilket jag återkommer till i avsnitt 5.8.

5.1.3 Att ladda situationer

Vidare kan etnicitet ha betydelse i gränslandet mellan det underförstådda och det uttalade; en situation kan bli ”laddad” med etnisk innebörd. Detta kan ske

[57] Detta sades i en polisbil kort efter att två poliser följt efter och stannat en bil och jag frågade om hur de två poliserna valt den aktuella bilen.

genom att någon bryter mot den förväntade sekvensen i samtalet eller interaktionen, till exempel när pojken åkallar etnicitet och polisen inte vill svara. En ”uppskjutning” av etnicitet, alltså det faktum att frågans svar skjuts på framtiden, skapar laddning. Förvisso är etnicitet ett känsligt ämne i samhället idag, ett ämne som av många skäl kan anses laddat (Åkerström 2013). Här ser vi emellertid närmare på hur just uppskjutningen av frågans svar skapar laddningen.

Vi återgår till pojken och poliserna på strandpromenaden. Efter att pojken bedömts inte vara misstänkt säger han något kort på ett jugoslaviskt språk och polisen svarar på samma språk. Både ungdom och polis talar därefter mer personligt om sin respektive jugoslaviska bakgrund. Denna gång välkomnar polisen pojkens invit. Den gemensamma bakgrunden verkar ha en viss ”laddning” som varar genom hela interaktionen, i detta fall ett slags nyfikenhet som polisen kan använda för att behålla pojkens intresse för interaktionen.

Denna ”laddning” fordrar en motsvarande ”urladdning” genom att man till slut får lov att dela denna gemensamma erfarenhet. Det innebär att kontakt skapas på en annan nivå, mer informellt och relaterat till den personliga sfären: ursprungsland, familjebakgrund, var man vuxit upp, vem man känner. Jag vill föreslå tre olika tolkningar av hur denna laddning uppstår.

- **Spänning mellan mer och mindre formella betydelser av etnicitet**. Jenkins (1998/2008, 61) menar att etnicitet konstrueras på olika nivåer. Dessa nivåer utgör olika grader av formalitet – från de informella, personliga relationerna (däribland familjen och många sexuella relationer), till offentligheten och etniska gemenskaper i samhället, till formella förhållanden som administrativ kontroll, och till sist vetenskap som den mest formella eller abstrakta relationsformen. Makt och kontroll förekommer i förhållande till etnicitet i alla dessa kategorier, dock med varierande betydelse. Visserligen skriver inte Jenkins om det jag här kallar för etnicitetens laddning. Men kanske hans modell kan säga något om den situation som beskrivs i mitt exempel.

  Det går att urskilja en spännvidd mellan en *mer* formell nivå, den polisiära kontrollen, och en *mindre* formell nivå, det vill säga etniska gemenskaper i samhället i övrigt. I en kontrollsituation som i det ovanstående fallet återfinns denna spännvidd i det inledande respektive avslutande tonfallet mellan ungdomen och polisen. Jag återkommer till denna spänning i delkapitel 5.3.

- **Spänning som frånvaro av tydlighet**. Själva laddningen tycks ligga i pojkens okunskap om, och undran inför, polisens etniska bakgrund. Song (2003, 69) menar att situationer där etniska tillhörigheter inte tydligt definieras är särskilt laddade. Hon menar exempelvis att människor med ”blandad färg” i USA kan anses vita eller svarta beroende på sammanhang och att de eventuellt kan anses uppge ”falsk” identitet beroende på hur de presenterar sig i olika sammanhang. Detta antagande, att osäkerhet på etniska relationer skapar laddning, förutsätter förstås att människor befinner sig i en situation då etnicitet upplevs som relevant. Vidare kan pojkens öppningsreplik tolkas som en önskan att få sin presenterade identitet erkänd, att konstruera sig själv som ”jugge”. En identitet måste åtminstone i någon grad erkännas av andra människor för att upplevas som giltig.

- **Spänning som bruten sekventialitet**. När polisen inte besvarar pojkens fråga ”Är du jugge?” bibehålls, och kanske förstärks, etnicitetens laddning. För det första vet inte pojken om polisen verkligen har jugoslavisk bakgrund. För det andra vet inte pojken om polisen vill erkänna pojkens jugoslaviska identitet. Att polisen inte bara svarar ”nej”, utan faktiskt vägrar svara, ger laddning åt etniciteten – eftersom den underförstått behandlas som någonting viktigt. Etnicitet tillskrivs alltså av båda parter en underförstått stor betydelse. Man kan säga att etnicitet skjuts upp i interaktionen för att kunna aktualiseras vid en senare tidspunkt.

Sacks (1992/1998, vol. 1: 3 ff, 665 ff; vol. 2: 56 ff, 188 ff) har pekat på betydelsen av *sekventialitet* i samtal, det vill säga att människor på olika sätt kan indikera vem de vill ska tala härnäst och att det inte bara formar ordningsföljden, utan samtalet i sin helhet. I förhållande till detta kan tystnader eller oväntade svar utgöra kännbara avbrott som omdefinierar interaktionen. Även om Sacks inte diskuterar just den ”laddning” som kan uppstå kring ett ämne (som etnicitet) när någon bryter sekventialiteten, visar han på en i sammanhanget betydande insikt: att själva dialogens ordning för fram underförstådda betydelser som människor besvarar. Etnicitet förs alltså in i samtalet när ordningen verkar tillåta det – när polisen är tyst och pojken samlat sig lite, för att med Sacks ord ”ta plats” (ibid. vol 1: 256 f, 263 ff). Den får sin specifika betydelse i situationen (som varande ”laddad”) när polisen bryter den sekventialitet som följer av

pojkens fråga ”är du jugge?”. Det som förväntas följa på en fråga är ett svar. Fråga-svar utgör en så kallad parad aktivitet (ibid. vol 1: 673); inträffar det ena förväntar vi oss i regel det andra.

Sammantaget kan sägas att idén om etnicitetens laddning kan tillföra viss förståelse av den återgivna situationen med pojken på strandpromenaden. Laddningen kan i sin tur vara kopplad till etnicitetens betydelse för den enskildes identitet (Song 2003) och kanske även till den allmänna känslighet som ämnet etnicitet tycks ha (Åkerström 2013). Men etnicitetens betydelse och känslighet i samhället i övrigt kan inte okomplicerat ses som en förklaring till situationen – det är samtidigt situationer som denna som skapar etnicitetens laddning. Vi kan alltså se ett slags *feedback*-cykel:

1. å ena sidan har etniciteten en laddning till att börja med när den förs in i ett sammanhang som har med polisiär kontroll att göra;
2. å andra sidan är det dynamiken i situationen som gör att etniciteten blir till ett laddat ämne;
3. detta i sin tur gör situationen till en etniskt laddad situation;
4. men endast fram till att ”uppskjutningen” är avklarad och etniciteten får lov att ”laddas ur”.

Etnicitetens laddning kan polisen sedan använda på olika sätt, bland annat till sin yrkesmässiga fördel i situationen med pojken: för att behålla sin kontroll, för att orientera sig, för att umgås vänligare (mer om detta i 5.2). Pettersson (2013 b) har visat att både etnicitet och maskulinitet kan användas i kontaken mellan unga män och poliser som sätt att överbrygga den ojämlikhet i makt som råder. Hon analyserar hur unga mäns tillhörighet omförhandlas, att man skapar ett ”vi” tillsammans med poliserna genom olika referenser till just etnicitet och maskulinitet (och ”tuffhet”). Dessa områden skapar en arena där ungdomar och poliser kan känna på varandra och innehåller möjligheter till skämtsamheter och skratt.

Etnicitetens betydelse i polisens vardag, i det operativa arbetets interaktioner med allmänheten, kan sägas vara knuten till olika hanteringar av dess sociala laddning. Denna laddning verkar särskilt finnas i skärningspunkten mellan minoriteters etniska identifikation och den polisiära kontrollen.

5.1.4 Att skapa kontakt och reparera samspel

Etnicitet används som sagt för att knyta band mellan polis och ungdom, som utgångpunkt för vänligt utbyte, en arena man kan umgås i. En sådan vänlig interaktion kan upphäva den spända stämning som polisens dominanta manér (Goffman 1959/2006, 31) byggt upp. Interaktionen i exemplet ovan (utdrag 5A) avslutas ju som jag visat i en vänligare ton. Pojken får beröm och behandlas med artighet, som en person som man intresserar sig för på ett mellanmänskligt plan, inte enbart som misstänkt.

Att poliser och ungdomar småpratar om annat under eller efter en kontrollsituation är något som är väletablerat i polisforskningen (Pettersson 2012). Emellertid kan sådana samtal lätt bli stela och innehållslösa. Etnicitet erbjuder något *intressant* att prata om, och utgör därmed en värdefull resurs för såväl polisen som ungdomen.

I den kontrollerande delen av interaktionen samarbetar poliserna i vad Goffman kallar för ett ”team” eller ”teamframträdande” (Goffman 1959/2006, 66). De presenterar en gemensam front gentemot pojken. Den ene polisen pratar till den andre med avslappnad men allvarlig ton, den andre responderar kvickt och professionellt. Det talas om pojken i tredje person, rakt över huvudet på honom, och man talar i polisradion, upprepar de uppgifter som pojken angett så att de blir kontrollerade direkt och ger pojken intrycket att han inte kan dölja något för dem. Poliserna hjälper på detta vis till att hålla varandras roller intakta och konsekventa med deras gemensamma definition av situationen utan några rollkonflikter (t.ex. mellan ”sträng polis” och ”schysst jugge”). I relation till detta kontrollarbete använder sedan polisen etnicitet för att *reparera* kontakten.

När polismannen efter kontrollen vänder sig till pojken och i vänlig ton säger att han gjorde en bra sak i att inte försöka dölja något för dem, bryter han med den första bild som han och kollegan upprätthållit inför ungdomen. Han använder den gemensamma etniciteten för att etablera en vänligare kontakt i fortsättningen. En sådan reparation skulle sannolikt ha dykt upp även i en situation där ingen gemensam etnicitet fanns tillgänglig och den laddning som beskrivits ovan fattades. Som vi kan se i utdraget från fältanteckningarna inleder polisen en sådan reparation redan genom att berömma pojken. Vad den gemensamma etniciteten verkar bidra till är att en extra möjlighet att reparera samspelet. Efter berömmet om uppriktighet svarar polisen pojken på deras gemensamma hemspråk, en möjlighet som båda parter tycks välkomna. Pojken kan förmodas gå ifrån platsen med en liten belöning. Han känner nu en av poliserna en aning mer personligt.

Polisen räddar inte motpartens ansikte i betydelsen att han slätar över små felsteg och pinsamheter (Goffman 1967), utan snarare genom att, efter att kontrollen är avslutad, skapa gynnsamma förutsättningar eller utvägar för motparten att handla i sitt eget intresse på ett sätt som fortfarande står i överensstämmelse med polisens målsättningar.

5.1.5 Markera polisiär lojalitet

Ytterligare en möjlig användning av etnicitet kan utläsas ur ovanstående exempel (utdrag 5A). När polisen inledningsvis inte besvarar pojkens fråga ”är du jugge?” kan detta som en markering inför den närvarande poliskollegan – och eventuellt inför mig som utomstående betraktare eller rentav för sig själv som yrkesutövare. Polisen visar nämligen med sitt skarpa svar ”här är det jag som ställer frågorna!” att inte har för avsikt att vara ”mindre polis” bara för att han råkar ha en gemensam etnisk bakgrund med pojken.

Identiteten ”polis” ges företräde framför den etniska identiteten och därmed markerar polisen sina personliga prioriteringar: att vara polis går före etnisk tillhörighet. Polisiär lojalitet uppvisas genom en sofistikerad användning av pojkens åkallande av etnicitet. Just möjligheten att skarpt och bestämt skapa avstånd i en situation då etnicitet åkallas är samtidigt en möjlighet att rentvå sig från eventuella misstankar om att vara etnifierad eller på annat sätt partisk i polisrollen.

Att inte svara på tydliga frågor och tilltal är ett välkänt tema i den sociologiska och socialpsykologiska litteraturen. Asplund (1987/1998, 15 ff) beskriver *asocial responslöshet* som ett sätt att markera avstånd till exempelvis en otrevlig granne. I det här fallet gäller den asociala responslösheten, som det visar sig, inte pojken som person – utan pojken som misstänkt. När pojken inte är misstänkt längre, delar polisen som sagt gärna personlig information med honom. Pojkens fråga kan då förstås som en form av hälsning, och denna hälsning godtas inte, vilket hos Asplund är en form av vardagligt maktutövande.

Emellertid behöver en distinktion tilläggas: pojkens hälsning är etniskt laddad, och det är just denna etniska laddning som i situationen riskerar att skapa en motsättning eller ”diskrepans” mellan att vara polis och att vara svensk jugoslav. Goffman (1959/2006, 126 ff) skriver om diskrepanta roller, att det i situationer kan uppkomma ”destruktiv information” som kan ”väcka misstroende mot, splittra eller upphäva meningen med det intryck som framträdandet uppammar”. Polisens skarpa och avvisande svar blir ett sätt att

upprätthålla bilden av sig själv som ”kollega” (ibid. 142 ff) och att tydligt visa avstånd till vara (etnisk) ”överlöpare” (ibid. 146 f), det vill säga någon som gör ”en utomstående till sin förtrogne”.

För att låna ytterligare ett par begrepp från Goffman kan etnicitet alltså användas identitetspolitiskt för att undgå stigmatisering (Goffman 1963/1968) och därmed behövs ett särskilt rituellt avståndstagande från den etniska identiteten (Goffman 1967).

Den polisiära lojaliteten utgör en viktig del av polisens arbetskultur, vilket också har etniska innebörder (Paoline III, Myers och Worden 2000). Peterson och Uhnoo (2012) beskriver polisväsendet med Cosers begrepp *greedy institution* (Coser 1974), det vill säga en institution som visserligen inte gör anspråk på deras hela liv och vardag som Goffmans ”totala institutioner” (Goffman 1961), men som antar en central roll i livet och begränsar andra former av sociala band och lojaliteter (Peterson och Uhnoo 2012). Cosers begrepp syftade i första hand på större organisationer som det kinesiska kommunistpartiet och sekteriskt religiösa samfund (Coser 1974, 4). Till skillnad från det moderna samhällets flesta institutioner som familj, arbete och fritidsklubbar är dessa organisationer giriga i bemärkelsen att deras inflytande gradvis utsträcks till att omfatta större delar individens liv. Men begreppet *greedy institution* kan även beskriva mindre utpräglade former av anspråk på människors odelade lojalitet. Det är i denna bredare bemärkelse som Peterson och Uhnoo menar att polisväsendet kan kallas för *greedy institution*.

Vad Peterson och Uhnoos studie visar är att svenska poliser med etnisk minoritetsbakgrund utsätts för ett betydande socialt tryck att bevisa sin lojalitet gentemot poliskåren och kollegorna, vars kultur övervägande förknippas med svenskhet. Detta sociala tryck kan gestaltas som en öppen misstänksamhet och varningar vid anställning och rekrytering, begränsningar i karriärsmöjligheterna, eller genom att ens tolerans gentemot etniska skämt och jargong prövas. Om polisen inte tydligt visar att man först och främst är polis, om man inte tar avstånd från grupper som anses misstänkta, kan detta ligga till last och skapa misstro bland både ledning och kollegor.

Petersons och Uhnoos undersökning bygger på samtalsintervjuer, i vilka poliser med invandrarbakgrund berättar om egna erfarenheter inom polisen. Studien lyfter fram en aspekt som inte för mig varit framträdande vid observationer och fältintervjuer. I ljuset av deras studie verkar det rimligt att anta att polisen i exemplet med pojken på strandpromenaden först förväntas markera en tillhörighet med polisen, innan han kan gå vidare till att markera etnisk tillhörighet. Därmed markeras att den etniska tillhörigheten i sammanhanget är

av underordnad betydelse. Detta utgör en liten prövning bland många av invandrarpolisens lojalitet.[58]

5.1.6 Fem användningar i en situation

Etnicitet kan alltså användas på flera olika sätt samtidigt i en och samma situation. I exemplet här ovan används etnicitet för att:

1. omdefiniera en kontrollsituation,
2. urskilja det avvikande,
3. skapa kontakt,
4. reparera samspelet,
5. markera polisiär lojalitet.

Vilken användning som blir den mest centrala beror på händelseförloppet, vilken del av interaktionen som studeras och vilket perspektiv som antas. Det är situationen, snarare än personerna själva, som bestämmer handlingars och gesters betydelser, eller åtminstone vilka betydelser som kan bli möjliga (Goffman 1959/2006, 3). Märk väl att etniciteten kan användas vare sig den uttryckligen åkallas eller inte: att exempelvis välja ut en ungdom för utfrågning bland annat på bakgrund av dennes etnicitet är att använda sig av etnicitet utan att uttalat åberopa den. Etnicitet har en särskild laddning som alltså kan användas på många olika sätt.

Den röda tråden i dessa poänger är att etnicitet *görs* utifrån den situation som personerna befinner sig i (det jag i kapitel tre kallat för *etnicitetens tillblivelse*). Människor använder sig av den omedelbara omgivning som står till buds (*etnicitetens varande*) för att på något sätt använda etnicitet. När detta sker skapas etnicitet direkt i situationen. Etnicitet prövas, utvecklas och förändras under ett enda kort utbyte.

---

[58] Notera här spänningen mellan åkallande och användning av etnicitet. Polisen svarar inledningsvis inte på pojkens åkallande, och just det uteblivna svaret utgör i den beskrivna situationen en användning från polisens sida. Användning av etnicitet kan alltså förekomma utan att polisen själv vidrör ämnet.

5.2 Att stärka kontrollen

Etnicitet kan användas av poliser som ett praktiskt verktyg för att få övertag i en svåröverskådlig situation. Låt oss se närmare på ett exempel i denna riktning.

En gång följer jag med två poliser ned i en källare till ett lägenhetshus i en förort. Poliserna undersöker en misstänkt cykelstöld. Det är eftermiddag och en barfota medelålders man i skjorta och med kort grått skägg har tagit emot poliserna (och mig) i sin lägenhet. Poliserna har talat på svenska och engelska med mannen även om mannen är arabisk, liksom en av poliserna (den andre polisen har jugoslavisk bakgrund). När sonen, 15 år, kommer hem (kort efter att hans två mindre syskon kommit hem) dras han in i polisernas ganska utdragna undersökning.[59] Vid ett tillfälle talar den ena polisen i telefon medan den andre tittar på något på nätet på sin mobil (den Blocket-sida där den förmodat stulna cykeln lagts ut av pojken). Pojken tittar en stund på Po1.

> Pojken: Ursäkta, vad var det du hette?
>
> Po1 (som heter Hamid, men kallas för Hasse bland poliserna): Vänta.
> [[han fortsätter att kolla upp mot något på mobilen]]
>
> Pojken: Vad var det du hette igen?
>
> Po1: Hasse.
>
> Pojken: Hasse?
>
> Po1 ((ser på honom blankt med ett tillbakahållet leende)): Ja, Hasse
>
> Pojken skrattar till och pratar sedan kort på arabiska med sin lillebror.
>
> [UTDRAG 5B. Fältanteckning, april 2012]

---

[59] En intressant detalj var att flickan, som kom först, blev stående vid ingången till källaren och tittade storögt (och, som jag förstod det, ganska misstänksamt) på de civilklädda poliserna, medan hennes pappa flera gånger lugnande sa till henne att hon kunde gå upp, först på svenska, sen på arabiska med det svenska ordet ”kompisar” uttalat gång på gång. Till sist gav flickan med sig och vände för att gå upp för trappan till lägenheten, med en lång sista klentrogen blick mot poliserna. De båda poliserna såg på varandra med tillbakahållna leenden. I en situation som denna ingår alltså poliserna och pappan en tillfällig ”team-maskopi” (Goffman) gentemot flickan, för att hon inte ska oroa sig och för att pappan ska få lov att tala ostört med poliserna. Poliserna ger tyst stöd åt mannens definition av situationen inför sin dotter.

Namnet Hasse klingar svenskt och passar på sätt och vis inte ihop med polisens arabiska utseende. Frågan verkar vara ställd utifrån antagandet att Po1 eventuellt har arabisk bakgrund – och även om det inte skulle vara det, så verkar Po1 svara efter det antagandet.[60] Fallet är snarlikt det föregående (pojken på strandpromenaden, utdrag 5A), men ändå finns här betydande skillnader i hur etniciteten åkallas och vilken betydelse det får i den föreliggande situationen. Gemensamt är att i bägge fallen föreligger en kontrollsituation där ungdom och polis har delvis skilda intressen, de verkar ha liknande etnisk bakgrund, ungdomen tar upp eller antyder etniciteten (i ett läge när polisens utfrågning har stannat av), och polisen avvisar åkallandet av etnicitet, vilket upprätthåller kontrollsituationen.

Emellertid finns ett par viktiga nyansskillnader mellan de båda fallen. I det första fallet är polisens framtoning strikt och pojken är misstänkt för att vara inblandad i ett förhållandevis färskt och mer allvarligt brottsmål, med större risk för att pojken ska bjuda motstånd till exempel genom att springa iväg. I det senare fallet föreligger också en kontrollsituation, men en betydligt mer utdragen sådan, med fler gråzoner. Det är uppenbart att cykeln är stulen och att pojken verkar ha lagt ut den till försäljning på webbhandelsplatsen Blocket, men annars är ingenting riktigt säkert eller tydligt. Poliserna befinner sig i en svåröverskådlig situation där de måste reda ut cyklarnas registreringsnummer, vilken cykel som har vilkens sadel, och pappan, pojken och hans lillebror har gett varsin historia om cyklarna. Samtidigt pratar poliserna med sina kollegor via telefon, resonerar kring vad som gäller och vad som bör göras. Det verkar vidare osannolikt att poliserna skulle stöta på fysiskt motstånd från pojken och hans lillebror, syster eller pappa. Den första skillnaden ligger alltså denna lägre grad av kontroll, i den mer utpräglade otydligheten.

Det går alltså att se att pojken i detta delkapitel kommer ett steg närmare att kategorisera polisen utifrån dennes etnicitet och att etnicitet och polisidentitet faller närmare varandra.

Den andra skillnaden ligger just i hur betydelsen av etnicitet blir en annan, mer kontrollerande. Om poliserna i förväg har mindre kontroll i den här situationen, så ökar graden av kontroll i och med att pojken kan vara osäker på huruvida ”Hasse” förstår arabiska.[61]

---

[60] Detta finns det fler exempel på, som vi återkommer till senare i texten.

[61] Polisen misstänker alltså pojken för att ha stulit cykeln. Pojken har lagt ut cykeln till salu på nätet, en cykel som poliserna menar har varit anmäld stulen. När poliserna kom till platsen

En möjlig tolkning är att utbytet handlar om kontrollen av information. I den röriga situationen kan pojken och hans lillebror eller pappa råka försäga sig på arabiska medan de talar till varandra, särskilt om de inte tänker på att polisen kanske också talar arabiska.

Etniciteten åkallas av ungdomen och besvaras i förhållande till den polisiära kontrollen. I exemplet med pojken på strandpromenaden blir etniciteten till slut en gemensam kontaktyta och bidrar till reparationen av pojkens och polisens relation. I det här exemplet skiftar etniciteten inte betydelse – den förblir ”laddad” eftersom kontrollen fortfarande är omstridd.

Först när man den lämnat uppenbara kontrollsituationen bakom sig kan etniciteten få lov att markeras på andra sätt. För att understryka detta vill jag lyfta fram ett andra exempel med polisen ”Hasse”, här i en lite längre fältanteckning.

5.3 Att balansera kontroll och kontakt

Polisers interaktioner med allmänhet och framförallt ungdomar kan sägas balansera på en fin linje mellan kontroll och kontakt (Pettersson 2012). Poliserna måste kunna upprätthålla kontroll över situationer och personer för att utöva sitt jobb. Men de har samtidigt både omedelbara och långsiktiga intressen i att odla och bibehålla så positiva relationer som möjligt, inte minst i förhållande till samhällets mest utsatta och kriminellt belastade. Fokus i detta avsnitt ligger på hur etniciteten kan åberopas och aktualiseras som en del av balansgången mellan kontroll och kontakt. Både ungdomar och poliser kan åberopa eller använda etnicitet, med olika resultat för den påföljande interaktionen.

Vid ett tillfälle är jag på stationen efter att ha varit med när några ungdomar (unga män) blev gripna för innehav av cannabis. Jag följer ett polisförhör tillsammans med Po2 när ”Hasse” (Po1) och en annan polis (Po3) kommer in

---

verkar pappan förvånad och berättar att han köpt cykeln på en loppmarknad och poliserna påpekar att mycket av det som säljs på där är stöldgods av olika slag. Att cykeln verkar vara stulen understryks av att dess nummer är nedslipade. Poliserna finner i familjens källarrum även två andra cyklar med nedslipade nummer.

på stationen. Hasse och ungdomen har tidigare träffats i samband med att killen och hans kompisar blev gripna.[62]

(…)

Po1 (Hasse) och Po3 kommer in på stationen med en av de andra gripna killarna, den storvuxne killen.

Den förste killen (18 år) som nu står och väntar en liten stund på att Po2 ska fixa undan hans urinprov ser på Po1 som står kvar i dörröppningen medan Po3 tar den andre killen till förhör.

Killen frågar Po1: Ursäkta, vad är det du heter?

Po1: Hasse.

Killen: Hasse.

Po1: Ja, det heter jag.

Killen ((småskrattar)): Trevligt att träffas.

Det är tyst en liten stund.

Killen: Tillhör inte du släkten (ett släktnamn)?

---

[62] Lite ytterligare bakgrundsinformation ger en tydligare bild av situationen. Här följer de fältanteckningar som jag skrev strax innan:

Po2: ”*Nu vill jag att du ska berätta för mig varför du sitter i en polisbil och är på väg till stationen.*” Killen sitter i baksätet, jag i framsätet, bredvid polisen som kör. Killen (18 år) berättar kort att han haft cannabis på sig. Varför har han haft det? ”*Jag går väl på det.*” säger killen lite trött. Polisen forsätter att ställa frågor och killen berättar att han köpt tio påsar för 800 kronor, att han rökt sedan han var femton, att han snart ska fylla nitton (varpå Po2 inflikar att ”*Skönt, så slipper vi ringa mamma*”), att han tidigare fått hjälp med att sluta, men börjat igen. Po2 fortsätter att förhöra i bilen, vem har killen köpt av? ”*Vet inte … Nån zigenare, känner inte honom.*” Några frågor följer om pojkens förmögenhet, skulder, inkomst (”*Någon yacht i Karibien?*”). Killen säger att han hjälper till i pappans företag, får ”lite pengar för att gå ut och softa” och då kan pappa ställa lite frågor om vad han ska göra med pengarna. Polisen och killen kommer in på stationen, de vinkar till några kollegor. Killen får gå in i ett duschrum och ta av sig alla kläder, något som Po2 kallar för en ”full kroppis”. Po2 beskriver proceduren sakligt och med bestämd men lite skämtsam ton. När killen är klar berättar han i förhör med Po2 att han varit på gym mycket på sistone och att det fört honom i rätt riktning, att han inte är ”någon riktig knarkare”, att han var det en gång i tiden, men att nuförtiden röker han bara cannabis när han bråkat med sina föräldrar eller sin flickvän (vilket var fallet igår kväll). Killen får göra urinprov inför förhöret.

Po1: Nej. Eller min mamma gör.

Killen: Halvt.

Po1: Är du palestinare?

Killen: Ja.

Po1: Helt?

Killen: Eller min mamma är från Egypten.

Po1: Vi får ses under några andra, roligare omständigheter någon gång. Det här är ju ingen kul situation att träffas i. Men varför håller du på med sånt här till att börja med? Du är ju en ung kille och har väl inte tid med massa skit?

Killen: Jag har varit missbrukare förr. Så, du vet. Så provar man igen automatiskt. [[Båda småskrattar.]]

Po1: Man kan skratta nu, men sen om ett par år kan det vara mycket värre.

[UTDRAG 5C. Fältanteckning, april 2012]

I det här fallet besvarar polisen ”Hasse” ungdomens åkallande av etnicitet, även om han inledningsvis förefaller tveka en smula. Eventuella konfliktämnen är redan undanröjda, ungdomen har redan visat sig medgörlig snarare än upprorisk och han är redan på väg att bli förhörd (jämför Muir 1977, 167).

Här fullbordas ungdomens medlemskapskategorisering av polisen som etnifierad – även om polisen inte uttryckligen ger stöd för ungdomens kategorisering av etnifierat medlemskap (Day 2006).

Vid detta tillfälle kan åkallandet av etnicitet i betydelsen av *gemensam tillhörighet*[63] välkomnas av både ungdom och polis. Det går att urskilja två parallella sociala situationer:

a) Den juridiska, administrativa situationen. Ungdomen har begått ett brott och poliserna griper, förhör, bötfäller och utövar implicit våldsmakt över honom.

[63] Se ovan min diskussion av Jenkins (1998/2008, 66) indelning av olika nivåer av formalitet i etniciteten, avsnitt 5.1.3.

b) Samspelssituationen, som är lugn, utan öppna konflikter och präglas av ett avslappnat samspel mellan ungdom och polis.

Etnicitet blir i det här fallet biljetten till att förstärka situation b). Genom att referera till en etnisk gemenskap, i vilken man under andra omständigheter kunde ha varit vänner eller åtminstone bekanta, skapar polis och ungdom tillsammans en mer avslappnad situation. Deras vänskapliga samspel står ytligt sett inte i överensstämmelse med allvaret i att poliserna faktiskt är i färd med att gripa och bötfälla en ”brottsling”. Återigen kan det betonas att etnicitet ger ett särskilt laddat och intressant material för småprat.

Pettersson (2012) har genomfört etnografiska studier i Stockholm som på flera sätt motsvarar mitt fältarbete. Hennes analys har nämnts kortfattat ovan, men här förtjänar den att diskuteras närmare. Pettersson för fram tesen att balansen mellan kontroll och kontakt utgör en inneboende del av polisarbetet. Poliser måste i möten med ungdomar å ena sidan upprätthålla den kontroll som är nödvändig för arbetet (motsvarar situation a)), å andra sidan skapa och upprätthålla en positiv kontakt till ungdomarna (motsvarar situation b)). Poliserna har ett flertal vardagspraktiska strategier för detta, bland annat just att hjälpa den kontrollerade ungdomen att rädda ansiktet i situationen (ibid. 101). Poliser kan skapa möjligheter för ungdomar att vara medgörliga utan att de ytligt sett behöver underkasta sig polisen exempelvis inför kompisarna. Pettersson argumenterar för att ett ”respektfullt bemötande” från polisens sida är den mest framkomliga strategin. I detta ingår att polisen visar förståelse för ungdomens upplevelse av utsatthet i situationen. I fallet som presenterades här ovan framkommer att polisen även kan aktualisera en gemensam etnisk bakgrund i kontaktskapande syfte. Etniciteten utgör en särskilt tacksam referensram som för bort uppmärksamheten från den pågående kontrollen, alltså verklighet a) i exemplet ovan.

Varför öppnas möjligheten för polisen att direkt gå ungdomens åkallande av etnicitet till mötes? Mitt svar har redan antytts: Den polisiära kontrollen är redan etablerad, den är obestridd, och inget betydande spel om att definiera situationen eller att få tillgång på information föreligger.

Fast helt avslutat är spelet ändå inte. Hasse verkar som sagt tveka ett ögonblick innan han börjar prata om sin etnicitet med ungdomen. Han har kort dessförinnan stigit in i rummet och vet inte exakt hur den gripne och poliskollegornas interaktion har sett ut. Först när ungdomen insisterar genom att antyda att han inte låter sig luras av det svenskklingande namnet medger polisen att de visst har något gemensamt. Polisen godtar då ungdomens

definition av situationen. Hasses tvekan kan förstås just som ett balanserande på gränsen mellan kontroll och kontakt.

När en konfliktsituation råder uppstår inget avstånd mellan den juridiskt gällande situationen och den omedelbart rådande. I sådana fall använder polisen istället etniciteten för att upprätthålla kontrollen och ungdomar kan använda den för att bestrida samma kontroll. Först om båda parter är överens om hur a) definieras kan de börja komma överens om hur de vill utforma b), alltså den parallella situation i vilken vänlig kontakt skapas. Detta kan alltså uppnås genom att etniciteten åkallas.

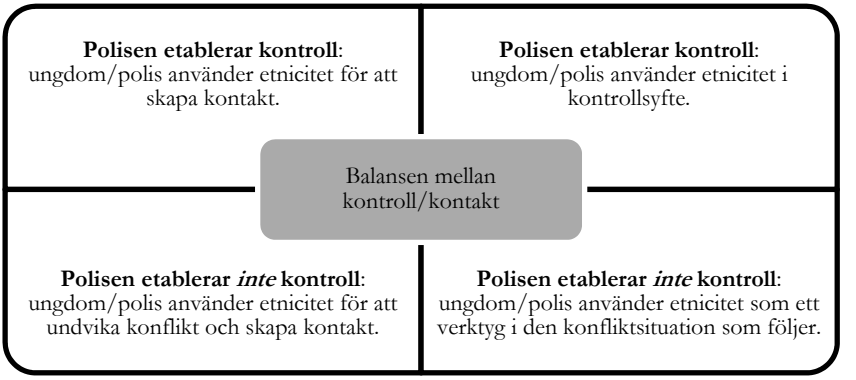

Fig. 5A. Fyra betydelser av etnicitet i förhållande till balansen mellan kontroll och kontakt

Först när ungdomen inte längre agerar utifrån intressen som skiljer sig från polisens, kan etniciteten användas som socialt smörjmedel för att skapa gemenskap, reparera eller bygga relationer. Det finns förstås fler teoretiskt möjliga utgångar i den ”sociala egenskapsrymd” jag beskriver (Asplund 1969).[64]

[64] Man kan exempelvis föreställa sig en situation där istället ungdomens kontroll i situationen etableras så odiskutabelt att en parallell verklighet kan skapas i den omedelbara situationen som på något sätt räddar polisens ansikte medan dennes yrkesmässiga intresse faller undan. Sådana tillfällen kan uppkomma i vissa extrema situationer som under upplopp och större slagsmål med färre närvarande poliser. I sådana situationer förändras även etnicitetens betydelse. Situationer där polisens kontroll helt bryts har dock inte empiriskt sett funnits representerade i min studie. Däremot kan den teoretiska möjligheten av sådana utgångar vara en del av det spel som unga män deltar i när de konstruerar en ”tuff och ifrågasättande maskulinitet”, exempelvis i förhållande till upplevd etnisk diskriminering från polisens sida (Pettersson 2013

Det väsentliga här är påpekandet att etniciteten alltså innehar en särskild roll i spelet kring dessa olika möjliga utfall. Polisers respons gentemot ungdomars eller andras åkallande av etnicitet kan tolkas som manövrar i denna egenskapsrymd: först största möjliga kontroll, sedan bästa möjliga kontakt.

Även om en ungdom eller annan person mycket väl kan bjuda visst motstånd och vara motsträvig, så har jag enbart observerat situationer där polisen trots allt etablerar kontroll över sin motpart. I praktiken gäller en betydligt enklare följd som stiliserat kan beskrivas på följande sätt:

1. OM polisen lyckas etablera en otvetydig kontrollsituation a)
2. DÅ kan ungdomen ge sitt fulla erkännande till detta a) och bli, åtminstone ytligt sett, helt medgörlig
3. VILKET skapar möjlighet för en ”parallell social situation” b) där polis och ungdom är vänligt sinnade och ömsesidigt nyfikna
4. SOM både polis och ungdom gärna grundar på gemensam etnisk bakgrund (annan än svensk).

Denna stiliserade beskrivning ramar in situationer som är vanligt förekommande när poliser och ungdomar möts. Den kan även nyansera bilden av etnicitetens roll i kontrollsituationer, genom att erbjuda en förklaring till varför etnicitetens åkallande ibland besvaras och ibland avvisas. Uppfylls inte krav nr 1 så förpassas etnicitet och dess ”laddning” till att vara en bricka i spelet om kontrollen över situationen, till exempel om huruvida ungdomen ska gripas eller inte, om vem som har rätt att göra vad. Om kontrollen etableras kan etniciteten istället användas av polisen för att skapa en positiv kontakt, att reparera sårad stolthet, samt (som i exemplet ovan) för att vinna förtroende i brottsförebyggande syfte genom att ungdomens val och värderingar påverkas. Vad ungdomen beträffar kan denne ha upplevelsen av att vinna en vän bland poliserna, umgås relativt jämbördigt med poliser, få ett trevligare bemötande, och kanske stilla en nyfikenhet om livet och arbetet som polis.

En viktig del i balansen mellan kontroll och kontakt har att göra med uppfyllandet av de förväntningar som finns på den situation som man befinner sig i. Om en part inte uppfyller de förväntningar som motparten har, om denne

---

b, 144, se även Mac An Ghail 1994). En annan möjlig utgång är att ungdomen etablerar en raljerande distans tillsammans med tredje part (sannolikt också en ungdom och ibland genom att anknyta till mig, etnografen).

inte erkänner motparterns referens till ett underförstått sammanhang (lagen, att poliser bestämmer), kan detta skapa motsättningar och misstro (Garfinkel 1967/2011, 35 ff).

Slutligen handlar kontrollsituationen om att lyckas etablera en hierarki där polisen står över ungdomen på alla för situationen relevanta sätt: vad gäller fysisk makt, retoriskt, statusmässigt, informationsmässigt och moraliskt. När denna hierarki är upprättad kan etniciteten med fördel tas i bruk, så att polisen ”delar med sig” av sin överlägsna position. Det är alltså här som etniciteten skiftar betydelse till att användas i skapandet av en parallell verklighet med utrymme för kamratskap.

5.4 Att växla mellan angreppspunkt och kontaktyta

Hittills har jag uppmärksammat hur etnicitet ”görs” i samband med den direkta kontroll som poliser utövar över andra människor genom deras arbete – hur den åkallas av ungdomar och hur detta besvaras av poliser. Den polisiära kontrollen omvandlar etnicitetens betydelse. I andra situationer görs etnicitet på andra sätt. Etnicitetens tillblivelse antar andra former utanför kontrollsituationer.

Detta avsnitt handlar om den särskilda brytpunkten mellan å ena sidan etnicitet i form av ”invandrarskap” (enligt lokala definitioner, se nedan), å andra sidan identiteten ”polis”. Denna brytpunkt möjliggör användningar av etniciteten i framförallt kontaktskapande syfte, även i en situation där polisen underförstått är på plats för att kontrollera ungdomar.

Så till frågan: Hur kan etnicitet göras i kontakter mellan ungdomar och polis när ingen uppenbar kontrollsituation föreligger? Ett exempel kan hämtas från en fältobservation under en större festival. Patrulleringen utfördes denna gång av poliser utan uniform en sen kväll:

> En kille kommer fram till Po1 som står och pratar med ett gäng andra killar.
>
> Killen [[pekar på en annan kille som har mörkare hudfärg]]: Intervjua han! Han är värsta gangstern. Han är från Afrika!
>
> Det skrattas i gänget och den påstådde gangstern får en kram av sin belackare. Killen börjar, tillsammans med de andra, igen att ge råd till de civilklädda Po1 och Po2 om hur de inte borde klä sig om de inte vill att

det ska märkas att de är poliser. Poliserna svarar att de gärna vill bli märkta.

Killarna, som på polisens fråga svarar att de kommer från [en invandrartät stadsdel], frågar var Po1 kommer ifrån. Po1 säger att han kommer från Jugoslavien, från början.

Killarna jublar och grinar gillande och Po1 skakar hand med alla (jag tror fem-sex stycken).

En av killarna: Är du så- invandrare?

Po1 svarar genom att sakligt redogöra för sin bakgrund, var hans familj kommer från och var han vuxit upp, medan pojkarna lyssnar intresserat. Han har också vuxit upp i [samma invandrartäta stadsdel].[65]

[UTDRAG 5D. Fältanteckning, augusti 2011]

Jag vill utifrån denna fältanteckning lyfta fram tre olika poänger.

En första poäng gäller förhållandet mellan etnicitet och polisbrickan. Den betydelse som polisens etniska tillhörighet verkar tillskrivas av pojkarna är värd att uppmärksammas. En polis med liknande bakgrund som ungdomarna verkar spännande. Liksom invandrarskapet verkar göra något särskilt med polisbrickan, verkar också polisbrickan göra något särskilt med invandrarskapet. De två tycks stå i förhållande till varandra, vilket i sin tur präglar förhållandet mellan ungdomarna och polisen – här i en socialiserande, lekfull riktning. Inget (uppenbart) samspel kring social kontroll föreligger. En möjlig tolkning är att den jugoslaviske polisen för ungdomarna representerar en positivt laddad möjlighet att välja sin egen framtida yrkesidentitet, vari etniciteten spelar en betydande roll. En annan tolkning är att ungdomarna uppskattar den samhörighet de känner med en av poliserna.

Den andra poängen rör just invandrarskapet. Vad pojkarna verkar vara intresserade av är framförallt huruvida polisen är övervägande ”svensk” eller ”invandrare”. Det är alltså fråga om en uppdelning i två motpoler. Att vara invandrare är i detta sammanhang att stå utanför majoritetssamhället på något sätt. Polisen, som representerar majoritetssamhället, är samtidigt ”invandrare” i

[65] Just denna scens avslutning är okänd för mig – mina anteckningar är vaga och mitt minne av den sena kvällen likaså. Jag vet med andra ord inte hur interaktionen fortsätter.

enlighet med pojkarnas definition av begreppet. Kanske dessa ungdomar upplever att Po1 genom sin bakgrund representerar dem inför majoritetssamhället, eller åtminstone representerar deras livsvärldar, deras erfarenhet av att växa upp i förorten.[66]

Uppdelningen mellan invandrare och svensk finns inbyggd i själva händelseförloppet och kan därför svårligen förnekas. Först efter att Po1 sagt att han är jugoslavisk frågar en av ungdomarna om han är invandrare. Detta antyder att det finns en annan betydelse av att vara ”invandrare” än den specifikt etniska bakgrunden (i detta fall jugoslavisk). Denna uppdelning utgör också en underförstådd grund för vilken etnicitet som görs, för att tala i etnometodologiska termer.

Moerman (1974) ställer frågan ”when are the Lue?”. Med detta menas att Lue-folket i Thailand vid olika tillfällen och i olika sammanhang kallar sig för Lue i varierande grad. De ”är” inte alltid Lue men blir det ibland, exempelvis när man distingerar sig från besläktade folkslag som delar många av deras kulturella attribut. I andra sammanhang, till exempel när man presenterar sig i mer urbana sammanhang, använder man sig av andra, bredare etniska beteckningar. I det här fallet verkar polisen bedöma att det är det riktiga tillfället att vara en invandrare. Invandrare är inte enbart en på förhand given kategori utan också en situationell identitet, något man kan välja betona, eller låta bli.

Att detta invandrarskap är kopplat till ett särskilt utanförskap antyds också av den inledande, skämtsamma kommentaren: ”Intervjua han! Han är värsta gangstern. Han är från Afrika!”. Vad pojken verkar antyda är att han vet att polisen är ute efter invandrare snarare än svenskar, och att vissa invandrare är ”mer utländska” än andra och därför, enligt polisarbetets logik, mer misstänkta än andra. Pojken använder etnicitet som ett sätt att både utmana polisen och bjuda in till samtal. Samtidigt skapas en ironisk distans till att vara invandrare – och en ironisk gestaltning av polisblicken – vilket verkar ha betydelse i pojkarnas interna gemenskap (det skrattas och den svarte killen får en kram direkt efter).

Genom att utföra denna gest åkallar pojken också etnicitet i förhållande till polisen. I fortsättningen är interaktionen mellan ungdomar och polis etnifierad, och etnicitet används av båda sidor. Etnicitetens laddning (som verkar uppstå särskilt i förhållande till den polisiära kontrollen) gör mötet särskilt intresseväckande. Ungdomarna går från att retas och ge poliserna råd de troligen

---

[66]Mitt resonemang förutsätter att pojkarna har vuxit upp i miljonprogrammets förort och inte nyligen flyttat dit.

inte önskar, till att jubla och ställa frågor. Po2, som är ”helsvensk”, omfattas inte av samma fascination från ungdomarnas sida.

En tredje poäng har att göra med den underförstådda etniska kontrollen. Det föreligger ingen uppenbar kontrollsituation där pojkarnas och polisernas intressen står emot varandra, inte heller en situation där polisen behöver ta fram någon särskild information. Ändå är det ingen tillfällighet att poliserna står just där, just den kvällen och pratar med just de ungdomarna. Poliserna är utsända för att patrullera stadsmiljön under festivalen, särskilt i den park där kriminellt belastade ungdomar brukar befinna sig. Poliserna är där för att visa sig, för att se vem som är där i sällskap med vem, för att vara på plats om något brott begås, eller för att omhänderta efterlysta ungdomar om de syns till. De är också där för att bygga kontakter med stadens kriminellt belastade och personer i deras närhet.

Burcar och Wästerfors (2013, 164 ff; 2014) har studerat hur etnicitet på liknande sätt kan utgöra en underförstådd grund till trygghetsarbetet i Landskrona. Bland annat ordningsvakter patrullerar just de områden i Landskrona där ungdomar med etnisk minoritetsbakgrund träffas och umgås. De rekryteras för bland annat ”språklig kompetens” och deras kontrollåtgärd består till stor del av ”småprat” med ungdomarna. Utan att någon från offentligt håll behöver stå bakom en uttalad kontroll av just vissa etniciteter, kan det sägas att etnicitet underförstått ligger i det sätt på vilket kontrollåtgärderna är utformade och de områden de riktas mot.

En motsvarande underförstådd etnisk kontroll finns i den ovan beskrivna situationen. Under fältarbetet har jag många gånger kunnat se att poliser frekventerar invandrartäta områden, stannar polisbilen vid grupper av unga invandrarkillar, riktar blicken mot gäng av invandrarkillar när de kör förbi, att de planerar att vara på plats där invandrarungdomarna kommer att träffas, och så vidare. Särskilt talande är de bilder som sitter uppe på anslagstavlor på poliskontor runtom i staden. På en vägg med över 150 bilder med misstänkta kriminella såg jag att endast ett knappt dussin hade stereotypt svenska utseenden och namn. Under eftermiddagen, innan poliserna gav sig ut, hade de tillsammans med en större styrka poliser visats en Power Point-presentation av sina chefer som innefattat efterlysta (”lysta”) personer – varav samtliga var ungdomar, pojkar eller unga män, och åtminstone till namn och utseende verkade ha invandrarbakgrund. Med andra ord försiggår betydande etnicitetstillskrivningar inom polisen som präglar det patrullerande arbetet.

Med detta för ögonen kan man fråga sig om det lekfulla spelet kring etniciteten och den gemenskap detta skapar verkligen föregår bortom den sociala kontrollen. I situationen finns trots allt en social kontroll av mer subtil art, som

är mer brottsförebyggande. Det är också detta som en av ungdomarna lyfter fram genom att skämta om vem poliserna borde ”intervjua”. Det tas för givet polisen är kopplad till social kontroll.

Vi får alltså en bild som i mångt och mycket utgör en spegelvändning av det jag beskrivit ovan (se 5.3) – där situation a) utgör det juridiskt föreliggande allvaret och b) utgör en parallell situation med potential för lekfull gemenskap. Den parallella situationen är i detta fall inte lekfullheten. Lekfullheten är omedelbar och uppenbar. Den underliggande, underförstådda situationen är istället den sociala kontrollen, mer specifikt en etniskt färgad polisiär kontroll. Här verkar det som Petterssons (2012, 2013a, 2013b) idé om att balansera kontakt med kontroll också kan göras gällande. Dock är det, till skillnad från mina tidigare exempel, kontakten som är uttalad och kontrollen som är underförstådd. Etnicitetens betydelse och användningsområde för ungdomarna blir då att sätta polisens motiv under prövning, medan polisen använder etnicitet för att visa att man inte enbart är där i egenskap av kontrollant, utan också kan presentera en hygglig sida. Huruvida denna vänlighet är skapad enbart med avsikt att underlätta större kontroll är i detta sammanhang en öppen fråga.

Situationen är den omvända gentemot mina tidigare exempel i ytterligare ett avseende. Istället för att poliserna går från att etablera sin dominans till att reparera relationen (bland annat genom att använda etnicitet), inleder ungdomarna med att just försöka provocera poliserna, om än bara på skoj, för att sedan skifta beteende till att visa en mer sårbar nyfikenhet och ett visst mått av tillgivenhet. Etnicitet åkallas här först som angreppspunkt, sedan som kontaktyta.

Det är möjligt att förstå pojkens skämt om hans svensk-afrikanske kamrat som ett försök att demaskera den underförstådda etniska kontroll som polisernas närvaro pekar på, ungefär: ”Vi vet att ni är här för att vi är invandrare och för att kontrollera oss”.[67] Utifrån denna ironiska distans kan ungdomar och poliser ändå mötas – och en gemensam etnicitet blir ett sätt att bryta ironin och skämtandet.

[67] För tydlighets skull: ingen av pojkarna uttalade denna eller någon liknande mening.

5.5 Som en nyckel

Poliser med invandrarbakgrund kan också själva åkalla gemensam etnicitet för att uppnå bättre kontakt med ungdomar som tillhör misstänka segment, till exempel vid besök på en skola där många av ungdomarna är ”kända av polisen”.

> Bilen stannar vid (skolans parkering). Po1 (civilklädd) och jag går fram till några ungdomar som står vid skolans entré. Det är tre pojkar och två flickor som pratar med varandra. De tystnar när vi kommer fram och tittar på oss nyfiket. ”Ni är poliser, eller hur? Vem letar ni efter?” undrar en av pojkarna. Po1 svarar att vi bara är på besök. Själv har jag skyddsväst på och får några frågor om ifall jag ska bli polis, om jag inte borde vara ”biffig” som den andre om jag ska bli polis. Ungdomarna småpratar med varandra på svenska med lite arabiska insprängt emellan, skrattar och stojar. Po1 svarar något kort på arabiska och ungdomarna reagerar med lätt förtjusning, blir uppspelta. En gladlynt pojke, som ivrigt hoppar fram och tillbaka med han pratar, får efter att ha frågat måtta några slag mot Po1 bröstkorg och polisen står kvar stadigt och ler mot honom.
>
> Po1 säger till mig att vi ska gå in på skolan och just då kommer en flicka ut och ställer sig i vägen för dörren med ett lurigt leende på läpparna. Hon säger något på arabiska och Po1 svarar kvickt på samma språk. Flickan ser förvånat på honom, skrattar till och flyttar på sig. Inne på skolan säger Po1 till mig: ”Såg du det? Hon blev bara så förvånad att jag kunde arabiska!”
>
> [UTDRAG 5E. Fältanteckning, januari 2012]

Kort efter detta får polisen frågor av elever på skolan om hans etniska ursprung. En lärare säger med pedagogisk, långsam ton: ”Vad är det jag brukar säga? Det är inte var man *kommer* ifrån, utan var man är *på väg*, som räknas.” Polisen välkomnas på skolan av lärarna och rektorn tar sig tid att samtala med både polisen och mig själv, berättar om verksamheten. Det pratas om specifika ungdomar, vem som är släkt med vem, om vilka polisen känner genom arbetet eller vilka familjer han känner genom sin uppväxt.

Här åkallas alltså etnicitet av polisen själv i en situation där ingen tydlig övervakning eller kontroll föreligger. Emellertid finns ju den underförstådda kontroll som beskrevs i fallet ovan (Burcar och Wästerfors 2013) – polisen befinner sig på just den här skolan.

Först pratar polisen kort på arabiska med ungdomarna utanför entrén. Här syns en mildare variant av samma förtjusning som i exemplet ovan då en polis berättade att han var uppvuxen i ett miljonprogram med många invandrare. I detta exempel blir användningen av det arabiska språket en etnisk markör av ”autenticitet”, ett mått på hur äkta invandrare polisen är (Song 2003, 50).

Allra tydligast blir polisens åkallande av etnicitet när flickan ställer sig i vägen för dörren i entrén. Hon säger något kort på arabiska och polisen svarar fort. I dubbel bemärkelse blir etniciteten en nyckel för polisens inträde i ungdomarnas sociala gemenskap och flickan släpper in honom på skolan. Han väcker stort intresse och ungdomarna undrar varifrån han kommer, vem kan känner, vem han är släkt med. Samtidigt visar ungdomarna vilka de är och polisen får en kort men kanske betydelsefull kontakt med de ungdomar han anser sig behöva känna till. Polisen uttrycker också inför mig en tillfredställelse i att ha denna möjlighet och förmåga. Det finns alltså ett medvetet åkallande av etnicitet i situationer där poliser kan få kontakt med ungdomar.

Kontaktskapande av detta slag är del av en bredare tradition bland poliserna, som förstås inte enbart omfattar poliser som själva har invandrarbakgrund. Poliser berättar gärna för mig att deras jobb ”inte bara är repressivt”, att man ”inte bara har att göra med dem (kriminella) när det har skett något” utan att man bör ”snacka med dem” och ”bjuda på sig själv”. Det finns rentav små personliga deviser som beskriver denna hållning ”styrkan är att vi vet vem de är och att de vet att vi vet” och att det är ”svårt att kasta sten på den man känner” [citat tagna från fältanteckningar juni 2011]. Etnicitet och etniskt urval kan anses ligga till grund för en betydande del av detta kontaktskapande arbete.

5.6 Retrospektiv förklaring

Etnicitet kan vara underförstådd under en längre interaktion mellan polis och allmänhet och ändå prägla tolkningen av situationen. Ämnet kan emellertid aktualiseras vid en senare tidspunkt i tal eller handling.

I detta avsnitt uppmärksammar jag hur etnicitet kan aktualiseras efter en kortare uppskjutning. En situation kan alltså etnifieras i efterhand, med tydliga referenser till de interaktioner som poliserna var en del av tidigare.

Det exempel jag vill lyfta fram äger rum under ett nattpass då jag följde med två poliser i den ingripande verksamheten. Poliserna kallades till ett första

fall, ett rapporterat våldsamt bråk i en lägenhet (en av de vanligaste typer av ärenden som poliser kallas till).

> En man i 40-årsåldern (arabisk härkomst) öppnar och poliserna talar med honom en liten stund genom dörrspringan innan dörren öppnas helt.
>
> Mannen går barfota och verkar inte förstå svenska särskilt väl. Han ser oförstående på poliserna och säger något om att de inte bråkat. Snart kommer en kvinna i samma ålder och två små barn ut till dörröppningen. Mannen och kvinnan talar fort till varandra på vad jag tror är arabiska.
>
> Kvinnan talar bättre svenska och undrar lite irriterat varför poliserna är här. När poliserna förklarar att flera grannar ringt och sagt att det verkar ha varit ett våldsamt bråk i lägenheten ser hon också oförstående på dem och säger bestämt flera gånger att ”Nej, vi har inte gjort nåt! Vem har sagt det!”. Småbarnen verkar lugna och ser nyfiket på poliserna. Po1 säger att de bara ville kolla för deras egen säkerhets skull och önskar dem en trevlig kväll.
>
> Dörren stängs. ”Hon hade ju gråtit, hade helt rödsprängda ögon” säger Po1 tyst i trapphuset. ”Ja, fast barnen såg glada ut” tillägger Po2. Poliserna går upp en våning och ringer på hos Alfredsson. De möts av en kvinna i 20-årsåldern med svenskt utseende som berättar att det ofta varit bråk i lägenheten under och att det ikväll låtit som saker kastades och skriken var särskilt våldsamma.
>
> Kvinna2: Jag kände bara att tänk om hon blir slagen. Ikväll kände jag bara att jag måste ringa polisen.
> Po2: Våra rutiner är ju att dela på dem, men nu hann de prata länge på arabiska. Men hon hade inga märken på armar och fötter. Sen är det ju kulturellt. Vissa bråkar på en annan decibel.
> Kvinna2: Jag vet ju själv hur det kan vara, jag bor själv här med min sambo, men vi skulle ju aldrig dra igång så här, men det kan ju vara annorlunda.
> Po1: Ja, det är ju kulturellt. Det kan vara stora skillnader. (2 sek) Sen är inte det ena bättre än det andra.
>
> Poliserna förklarar att de sagt att flera grannar ringt så om de i lägenheten under undrar om hon ringt polisen kan hon bara säga nej. Poliserna tackar och ger sig av.
> [UTDRAG 5F. Fältanteckning, mars 2013]

I själva mötet mellan poliserna och familjen åkallas inte etnicitet på något uppenbart sätt men etniciteten aktualiseras i mötet med grannen (”nu hann de prata länge på arabiska”, ”sen är det ju kulturellt”).

Till att börja med talar mannen och kvinnan arabiska med varandra. Eftersom ingen av poliserna kan arabiska bestämmer de sig för att inte dela på mannen och kvinnan för att höra bådas version av berättelsen (enligt vad poliserna berättade för mig kort efteråt när de resonerande med varandra i bilen). Här spelar etnicitet i form av språk en avgörande roll för vilken kontrollåtgärd som poliserna anser vara passande i situationen.

Fortsättningsvis, och kanske mer intresserant, så omtolkas parets eventuella bråk till att vara mindre allvarligt mot bakgrund av att de har ”annan kultur” och därför förmodas bråka på ett mer utagerande sätt. Den unga svenska kvinnan för fram resonemanget och poliserna verkar instämma. Det är en öppen fråga huruvida detta utgör ett fall av vad Magnus Lundberg (2001, 65 ff) kallat för en ”ansvarsbefriande redovisning” i förhållande till kvinnomisshandel. Poliserna hade ju andra anledningar att inte misstänka misshandel: barnen var lugna, kvinnan såg känslomässigt uppriven men fysiskt oskadd ut. Även mannen såg fysiskt oskadd ut. Däremot verkar parets etniska tillhörighet ge en möjlig förklaring eller *account* (Garfinkel 1967/2011, 3 ff; Scott och Lyman 1968) för den höga ljudnivå som kvinnan rapporterat. Då kan ”annan kultur” förklara varför bråket trots allt låtit så våldsamt och ge ett rättfärdigande, att den unga kvinnan inte ringt polisen i onödan.

Slutligen verkar etnicitet aktualiseras i det samförstånd som poliserna och den unga kvinnan upprättar genom att samarbeta kring en förklaring som betonar ett kulturellt avstånd till de högljudda grannarna. En möjlig tolkning är dessutom att kvinnan och poliserna refererar till ett underförstått avstånd mellan mer vanliga svenskar, som de själva, och arabiska invandrare. På detta vis aktualiseras svenskheten, i det här fallet som ett sätt för att uppvisa en gemensam tolerans gentemot det bråkande grannparets kultur.

Även användningar av gemensam svensk etnicitet kan alltså förekomma i polisens arbete. Denna svenska etnicitet används för att konstruera det normala eller icke-avvikande och samtidigt för att uppvisa tolerans gentemot avvikandet, med polisens ord: ”Sen är ju inte det ena bättre än det andra.”

5.7 Efter längre uppskjutning, del 1

Etniska dimensioner kan finnas underförstådda på ett mer subtilt sätt än i fallet här ovan. Detta kan förekomma i mer känsliga fall, exempelvis när poliser kopplar samman etnicitet och kriminalitet. För att åskådliggöra detta vill jag beskriva ett lite längre händelseförlopp, där etnicitet aktualiseras i ett samtal först flera timmar efter en händelse den syftar på.

Eftersom det exempel jag nu ska använda är något mer komplicerat har jag delat upp analysen i två delkapitel. I detta första avsnitt vill jag visa att etnicitet ibland kan undgå att aktualiseras i situationer där etnifierade tolkningar ändå tycks ligga nära tillhands. När en senare interaktion inbjuder till det, som vid ett mer intimt samtal, etnifieras situationen explicit.

En dag följer jag med två poliser som ska undersöka ett åldringsbrott, det vill säga när någon lurat sig in i en äldre människas lägenhet och stulit värdesaker. När de uniformerade poliserna just ska stanna polisbilen ser vi genom bilrutan tre unga män med invandrarbakgrund, kanske arabisk, som går över gatan. De ser allmänt ”tuffa” ut och ser trotsigt in i bilen när de går förbi. ”Jag gillar inte att de killarna gick där” säger den ene polisen till den andre. ”Vaddå?”. ”Jag kopplar till åldringsrånet.” Men inget händer mer med den saken och snart är bilen parkerad och vi befinner oss i en gammal dams lägenhet. Där är stilla och prydligt, mattor över hela golvet, många småsaker står framme, många bilder och fotografier, porslinsprydnader, kristallkrona i varje rum.

> Damen, en vithårig, äldre pensionär, sitter vid bordet i vardagsrummet och berättar sakligt, lite irriterat, om hur hon släppt in en kvinna under förevändning att kommunen skulle ge gratis bostadslarm till pensionärer. Hon brukar alltid vara försiktig, men den här gången gjorde hon alltså ett undantag och någon (som samarbetade med kvinnan) måste ha smugit sig in och stulit saker från sovrummet medan hon och kvinnan pratade i vardagsrummet. Nu är smyckena, familjeklenoden och bridgeklubbens kassa stulna, även plånboken är tömd på pengar. Hon har varit arg och bedrövad under dagen. Men nej, nu har hon hävt ur sig tillräckligt säger hon efter en stund.
>
> ”Vet du vad!” utbrister Po1. ”Du är en god människa och tror gott om folk. Det är en bra egenskap. Men det finns dessvärre vissa som utnyttjar det.”
>
> Poliserna fortsätter förhöra damen som detaljerat beskriver kvinnan som besökt henne. Poliserna frågar om hår och ålder och när kvinnan pratat

länge nämner hon att kvinnan förresten hade en svag brytning, hon vet inte varifrån. Till sist frågar polisen om kvinnan såg utländsk ut och den gamla damen svarar att jo, det gör de ju när de är mörka och brunögda.

[UTDRAG 5G. Fältanteckning, mars 2013]

Vid detta tillfälle var jag särskilt uppmärksam på huruvida etnicitet skulle aktualiseras på något sätt, men förutom att poliserna frågade om kvinnans utseende (ljusbrun hud, bruna ögon) och vilket språk hon kan ha brutit på (”tja, inte vet jag” svarade damen), så nämndes ingenting som kunde kopplas till etnicitet förrän poliserna till sist frågarom hon kan ha varit utländsk. Efter samtalet, när den gamla damen tagit en polis i var hand och tackat varmt för hjälpen, och poliserna sagt några artiga saker på vägen ut, förbannar båda poliserna de fega tjuvarna flera gånger: ”Det är svårt att sjunka lägre” och ”Jag fattar inte hur man kan stjäla från gamla!”

Jag minns här att jag specifikt tänkte på att etnicitet inte hade aktualiserats i situationen på något nämnvärt sätt och att detta i sig var en intressant observation då just åldringsbrott ofta ges dessa associationer (Åkerström 2008, 20-22; Jönson 2002; Granér 2004, 236). Till sist kom en direkt fråga från en av poliserna och damen svarade på ett sätt som inte förde dem vidare. Emellertid utesluter inte detta att etnisk ”laddning” underförstått förekommit i situationen på ett sätt som kunde aktualiseras i efterhand.

Cirka fyra timmar efter hembesöket hos damen sitter jag i polisbilen med samma poliser. Det har blivit kväll och poliserna har inget ärende för tillfället, varför jag passar på att göra en längre fältintervju. Fältintervjun handlar framförallt om vad som motiverar dem i polisarbetet och vilka hinder de upplever i polisens organisation. Jag börjar så småningom, med polisernas godkännande, spela in samtalet på diktafon. En längre stund in i intervjun uttalar en av poliserna:

Jag tänkte när vi gick upp för denna dörren här, när hon [den gamla damen] sa ’det var en mörkhyad’ jag tänkte ’ja det är en zigenare. *För de gör åldringsbrott.* ((mer kraftfullt betonat))’

[UTDRAG 5H. Poliscitat, fältintervju, mars 2013]

Anledningen att jag håller intervjun är framförallt att jag ska kunna använda materialet i en rapport med feedback till den polisavdelning som jag arbetar med. Jag ställer inga frågor som har med etnicitet eller liknande att göra. Intervjun ska snart presenteras mer i detalj och här räcker det med att påpeka att jag gjorde en intervju som jag själv ansåg handla om något helt annat. Polisen tar själv upp

ämnet etnicitet och dess koppling till kriminalitet och polisidentiteten. Att just åldringsbrott bland poliser och allmänhet förknippas med framförallt utomnordiska romer är ett i forskningen tidigare känt fenomen. Det äger emellertid en hög grad av känslighet och undviks därför ofta både i utredningar och konventionella medier; kopplingen mellan romer och åldringsbrott diskuteras istället i de öppet främlingsfientliga medierna (Åkerström 2008, 20-22; Jönson 2002). Även Granér har visat att det just hos polisen förekommer riktligt med kopplingar mellan kriminalitet och invandring, exempelvis kan ordet ”zigenare” förknippas med kriminalitet, där icke-kriminella romer inte längre anses vara ”zigenska” i ordets riktiga bemärkelse (Granér 2004, 236).

Etnicitet kan alltså vara så implicit att den inte tydligt aktualiseras i en viss situation. Men den kan fortfarande potentiellt sett aktualiseras i efterhand. En fråga som uppkommer är då huruvida en så pass underförstådd etnicitet i polisens arbete överhuvud är sociologiskt relevant. Den ledde ju inte till några handlingar utöver att polisen frågade damen om kvinnan hon mött såg utländsk ut och fått ett kortfattat svar. Här dyker etnicitet endast upp i förbifarten, på ett perifert sätt.

Underförstådd närvaro av etnicitet kan vara relevant, inte minst eftersom aktualiseringen av etnicitet verkar ha skjutits framåt i tiden till en annan situation. Polisens arbete kan därmed vara etnifierat på ett sätt som är betydligt mer genomgripande än jag lyckats visa i samtliga hittills nämnda exempel. Även när etniciteten *inte* åkallas kan den fortfarande användas underförstått på ett sätt som färgar åtminstone det polisiära perspektivet på situationen. Här är alltså etnicitet internaliserad som ett kognitivt schema hos poliserna, alltså ett tolkningsmönster för den sociala verkligheten. Det har också föreslagits av sociologiska teoretiker att etnicitetsbegreppet bör förstås just som en form av kognition, vilket diskuterades i teorikapitlet (Brubaker, Stanatov och Loveman 2004). Hos Brubaker m.fl. är det samspelet mellan etnicitet som kognitiv kategori och människors konkreta åkallanden av denna kategori som utgör den etnicitet vi normalt tar för givet. Här verkar det finnas stöd för en sådan tolkning men jag vill understryka att det är genom människors uttalanden och handlingar som etnicitet blir etnografiskt observerbar. Jag kan enbart göra antaganden om polisers och andras kognition.

5.8 Efter längre uppskjutning, del 2

I detta avsnitt uppmärksammar jag några fler aspekter av den aktualisering av etnicitet som kan ske efter en längre uppskjutning. Två huvudsakliga poänger står i fokus: (1) att aktualisering av etnicitet i förhållande till etniska grupperingar och brottslighet kräver många markeringar eller brasklappar, och (2) att den tysta kunskapen kring och det komplexa förhållandet till etnicitet verkar vara centrala inslag i polisers yrkesidentitet. Återigen pekar detta på starka band mellan polis, social kontroll och etnicitet som samhälleliga kategorier betraktade.

Den fältintervju som citatet ovan utgör en del av detta resonemang och förtjänar därför att presenteras mer fullständigt eftersom den innehåller flera avgörande element. Dessutom bör den presenteras för att polisernas eget återberättande och *account* (redogörelse) ska synliggöras på ett mer rättvist sätt. Jag presenterar den emellertid styckvis för att underlätta läsningen och för att kunna utveckla mina analytiska kommentarer.[68]

5.8.1 Expressiv känslighet

I denna första del av intervjun vill jag lyfta fram just etnicitetens känslighet och dess centrala roll för den polisiära yrkesidentiteten. Innan jag går vidare vill jag än en gång notera är att jag egentligen frågar om personlig och yrkesmässig utveckling inom arbetet som polis, men att polisen på egen hand lyfter fram etnicitetens betydelse. När jag frågar om personlig utveckling inom yrket dyker etnicitet och särskilda etniska grupper alltså upp som ämne.

> Daniel: Jag tänkte också på det här, om man själv märker att man har förändrats. (1 sek) Om man själv märker att- eh- man har lärt sig nånting. Eh, över tid. Och om det har betydelse om det här med om man trivs på jobbet eller inte. Det är väl för att kollegor (till poliserna) har nämnt det att ens egen utveckling är en av de viktigaste sakerna.
>
> Po1: Alltså jag (1 sek) Tänker du på att utvecklas som människa?
>
> Daniel: Människa och eller (1 sek) och eller som yrkesutövare.
>
> (Tystnad, 5 sek)
>
> Po1: Jag har utvecklats som människa.

[68] Samtalet är mer detaljerat här än i många fältanteckningar eftersom jag spelade in intervjun på diktafon.

(Tystnad, 2 sek)

Po1: Jag har utvecklats som yrkesroll också. Jag skulle till och med sticka ut hakan och säga att på vissa steg kanske jag har *backat* som människa.

(Tystnad, 4 sek)

Daniel: Vad kan det vara för något?

(Tystnad, 8 sek)

Po1: Ehm. Det gäller att hålla tungan rätt i mun, Daniel. Jag vill inte bli missförstådd.

Daniel: Ja.

(Tystnad, 3 sek)

[Polisen mumlar något och stänger en apparat med ett blipp-ljud]
Po1: Ehm, jag har utvecklats i den mån att-

(Tystnad, 5 sek) En röst hörs från polisradion.

Po1: Att, som jag sa innan jag var ju en naiv kille som satt i lilla (småstad i Skåne) liksom, och trodde att världen var rosaskimrande och att det var bomullstussar man hoppade på och du vet så va.

Daniel: [[småskrattar]]

Po1: Och jag är jävligt tacksam att jag är polis nu. För jag vill ju se världen *som den är*. Och det har ju utvecklat mig som människa något oerhört, faktiskt, har det gjort. Jag har fått insikt över hur världen ser ut. Och det är så jag vill ha det, det vill jag ha.
[[Po1 pustar ut lite]] (15 sek)

Po1: Jag kan säga så här.
(Tystnad, 6 sek)
Po1: Ja men det är rätt kul, jag funderar rätt så mycket på det här.
(Tystnad, 3 sek)

Po1: Det är alla *fördomar*. Det har jag faktiskt aldrig haft. Alltså, har du inga fördomar, så vet du inte vad du pratar om. Alltså ha inga fördomar. (1 sek) Men vissa fördomar som andra har- (1 sek) kan jag tänka ibland har blivit sanna. Och då tänker jag så. Ja, nu tar jag ett generellt exempel här nu. Nu är jag jävligt ärlig alltså.
Daniel: Mm.

(Tystnad, 2 sek)
Po1: Zigenare stjäl.

[UTDRAG 5I. Fältintervju, mars 2013]

Det är anmärkningsvärt hur långa pauser som förekommer, långa tystnader som i andra sammanhang skulle te sig som markerade avbrott i samtalet som skulle kunna verka misstänkliggörande (Silverman 1998, 9 f). Eller beror tystnaderna av andra omständigheter, som att polisen kör bil eller att han lyssnar till någon i hörsnäckan? Det bör understrykas att Po1 inte kör bilen, att kollegan kör lugnt på föga trafikerade vägar, och att polisradion hörs direkt i bilen, så att det alltså skulle framgå om något hördes därifrån. Tystnaderna kan alltså förstås som relevanta delar av den pågående interaktionen.

Tystnader är för intervjuare kännetecknande för när intervjupersoner försöker formulera sig kring ett svårare eller känsligt ämne eller en förmodat djupare frågeställning (Knapp, 1978; Yow, 2005). De utgör inte sällan vägmärken som tydliggör att nu ska intervjupersonen säga något som är av särskild betydelse. Antalet tystnader och deras inledningsvis tilltagande längd markerar att berättaren är ute på djupa vatten. Språket blir också tvekande, mer otydligt.

Allt detta refererar framåt till det uttalande som ska komma. I själva verket uppstår alla uttalanden och allt språk i specifika sammanhang och allt som sägs innehåller en referens till antingen någonting som är relevant i situationen eller till någonting annat som sägs (Potter 1997, 43). Varje uttalande och gest har alltså sin *indexikalitet*, det pekar mot något. Annars skulle det inte vara begripligt. Varje litet uttalade och varje gest försöker uppnå någonting som är relevant i samtalssituationen. När människor samtalar med någon finns det vissa responser som föredras framför andra. Exempelvis vill vi gärna få stöd i våra uttalanden, om uttalandet är någonting som vi fäster betydelse vid (ibid. 60 f). Polisens förberedanande uttalanden är tekniker för att skapa en samtalssituation i vilken vi kan vara överens om ett kontroversiellt uttalande.

Hur medvetet eller planerat som den talande polisen använder sig av dessa tekniker är någonting som jag som analytiker gör bäst i att förhålla mig ”agnostisk” till, det vill säga att jag inte försöker uttala mig i frågan och istället koncentrerar mig på hur det görs (Potter 1997, 65). Det avgörande här är att betrakta det som gestaltas och uttalas som *reflexivt* (Buttny 1993, 43). Reflexivitet innebär att den som talar hela tiden gör sig medveten om hur det som sägs eller görs uppfattas och besvaras, och att kommunikationen löpande justeras i förhållande till samtalspartnern eller omgivningen.

Tystnaderna varvas med en rad förberedande uttalanden. Polisen använder som sagt en stor arsenal av förberedelser som kan mjuka upp, förmildra eller försäkra polisen gentemot fördömanden, och förbereda mig för det uttalande som ska följa, ett uttalande som kan tolkas som fördomsfullt mot romer.

Jag använder nedan begreppet *disclaimer* (Hewitt och Stokes 1975). En *disclaimer* är ett avsarsbefriande uttalande som ges i förväg, innan det uttalande som refereras till har yttrats *Disclaimers* föregriper kända eller uppfattade möjliga negativt laddade *typifieringar* (ibid. 3). En *disclaimer* kan bestå av ansvarsbefriande uttalanden som antingen förklarar omständigheter som befriar talaren från skuld, eller som rättfärdigar talarens position och visar att den faktiskt ät moraliskt försvarbar. Eftersom *accounts* också kan kännetecknas av anvarsbefriande rationaliseringar, finns ett visst släktskap till detta begrepp (Scott och Lyman 1968). De många brasklapparna utgör variationer av dessa teman: förklaringar och rättfärdiganden – dock inga ursäkter i polisens fall. *Hedging* är ett närbesläktat diskursivt säkerhetsbygge som skapar vaghet eller tvetydighet. Det görs gällande att uttalandet inte är så starkt och att den som gjort uttalandet därför kan falla tillbaka om invändningar skulle resas (Hyland 1996). Jag använder begreppet som en form av *account* som föranleder ett uttalande, ett sätt att styra det intryck som ges, så att ansiktet i Goffmans (1959/2006) bemärkelse inte tappas när uttalandet sedan görs (Buttny 1993, 20-22). Det som redogörs för är förstås det moraliska rättfärdigandet av ett uttalande som skulle kunna anses som främlingsfientligt.

1. ”Jag har utvecklats som yrkesroll också. Jag skulle till och med sticka ut hakan och säga att på vissa steg kanske jag har *backat* som människa.”

   – en ***disclaimer***, om att han själv inser att fördomar inte är något bra.

2. ”Ehm… Det gäller att hålla tungan rätt i mun, Daniel. Jag vill inte bli missförstådd.”

   – en ***disclaimer***, som påpekar att om jag tänker något dåligt om honom så beror det på ett missförstånd.

3. ”Att, som jag sa innan jag var ju en naiv kille som satt i lilla [småstad i Skåne] liksom, och trodde att världen var rosaskimrande och att det var bomullstussar man hoppade på och du vet så va.”

– en ***disclaimer*** till, som påpekar att hans tidigare inställning var alltför naiv.

4. ”Och jag är jävligt tacksam att jag är polis nu. För jag vill ju se världen *som den är*. Och det har ju utvecklat mig som människa något oerhört, faktiskt, har det gjort. Jag har fått insikt över hur världen ser ut. Och det är så jag vill ha det, det vill jag ha.”

   – en ***disclaimer***, som påpekar att det han ska säga kommer från en betydande erfarenhet och personlig utveckling.

5. ”Jag kan säga så här.”

   – en **förberedelse**, han tar sats genom en metakommunikativ signal, att kan berättar något om sitt eget berättande.

6. ”Ja men det är rätt kul, jag funderar rätt så mycket på det här.”

   – en **förmildring**, han gör det lite skämtsamt och uppsluppet.

7. ”Det är alla *fördomar*. Det har jag faktiskt aldrig haft. Alltså, har du inga fördomar, så vet du inte vad du pratar om. [1 sek] Alltså ha inga fördomar.”

   – en ***disclaimer*** till, som visar att det inte är han som är fördomsfull. Denna kommentar snubblar lite på orden och blir inte helt sammanhängande, vilket också gestaltar tvekan.

8. ”Men vissa fördomar som andra har… Kan jag tänka ibland har blivit sanna. Och då tänker jag så. Ja… Nu tar jag ett generellt exempel här nu.”

   – en ***hedging***, som visar (med inbakade **förmildrande** ord som ”kan jag tänka” och ”ibland”) att det är andras fördomar, samt ytterligare en ***hedging*** om att han vet att han generaliserar.

9. ”Nu är jag jävligt ärlig alltså.”

   – en **appell** till mitt förtroende och ett betonande av en positiv egenskap, nämligen uppriktighet.

Allt detta, nio eller fler diskursiva skyddsåtgärder, tillsammans med tvekan och långa tystnader, visar att meningen som skulle sägas satt långt inne: ”Zigenare stjäl.” Etnicitet är ett känsligt ämne. Detta gäller särskilt i en situation som varken präglas av skämtsamhet eller ironisk distans utan snarare av förtrogenhet och allvar.

Åkerström analyserar etnicitetens känslighet både i forskningssammanhang och i samhället i övrigt, till exempel i Veronika Burcars intervjuer med svenska unga män som har blivit rånade av någon med invandrarbakgrund (Åkerström 2013). Hon lånar ett begrepp från Silverman (1997): expressiv känslighet. Det innebär att när ett ämne har känsliggjorts i samhällsdebatten omtalas det i regel på ett särskilt vis, gärna med förminskande och förmildrande ord, utan alltför starka uttalanden. Typiskt i offentliga sammanhang är också just olika typer av försäkringar och brasklappar.

Här visar en av poliserna prov på sådan expressiv känslighet genom att dels demonstrera finkänslighet och försäkringar, dels bryta mot detta genom att uttala ”det förbjudna”. Polisen lyckas på så sätt säga det som han upplever att polislivet har lärt honom utan att förlora ansiktet. Jacobsson har i sin avhandling om retoriska strider i dövvärlden visat att ett särskilt defensivt sätt att tala kan förekomma när personer går emot en viss diskurs eller de gängse berättelser som förekommer i sammanhanget. Det kan yttra sig som uttalanden som tagna var för sig kan låta överflödiga eller självklara, men som blir begripliga när de sätts i samband med de argument eller antaganden som personen ifrågasätter (Jacobsson 2000, 112 ff). Det underförstådda antagande som polisen verkar adressera i exemplet ovan skulle kunna vara att poliser är rasister eller främlingsfientliga.

5.8.2 En hemlig kunskap

Fallet med damen återkommer under ett samtal vid ett senare tillfälle och här ser vi uppskjutningen av etnicitetens aktualisering – från en situation i mötet med damen, till en annan situation några timmar senare.

Vid detta tillfälle börjar poliserna att med större tydlighet berätta om det som de vill förmedla – en frustration över att behöva hantera en motsättning mellan de arbetssituationer i vilken etnicitet ständigt aktualiseras, och samhället i stort där etnisk profilering främst anses fördomsfullt. Intervjun fortsätter:

(…)

Po1: Zigenare stjäl. Nu säger jag zigenare, för det är så allmänheten säger ju. Vi får ju inte säga det ute ju, vi får säga romer. Vi får sen inte säga polacker heller ju, ehm, det får vi ju inte. Det har du säkert hört förut.

Daniel: Ja, jag har hört det [[småskratt]].

Po1: Är du kränkt? (eftersom jag är halvpolack)

Daniel: Eh (1 sek) nä. [[småskratt]].

Po1: Okej. Jag kan säga att en zigenare är inte kränkt heller. En zigenare säger: 'Vad fan kallar du mig rom för! Jag *är* zigenare. 'Ja, det är också en mediagrej. Sen ibland kan jag tänka så här liksom. Vad fan det är rätt ju! Jag tänkte när vi gick upp för denna dörren här, när hon (den gamla damen) sa 'det var en mörkhyad' jag tänkte 'ja det är en zigenare.' *För de gör åldringsbrott* ((med kraftfullare betoning)). Men har jag backat som människa då? Eller har jag- (2 sek) Eller har jag rätt? Förstår du vad jag menar Nygren (den andre polisen i bilen)?

Po2: Ja, lite.

Po1: Alltså det är en känslig fråga det här. Det är en jättekänslig fråga. *Men* jag vet att kommer jag till ett ärende, det vet jag, så är jag alltid objektiv. Så att det stör mig inte.
Po2: [[inleder med något jag inte lyckas höra och fortsätter snart tydligare]] Man har ju en viss bild i huvudet, när man bara får signalement och så.

Po1: Ja.

Po2: Men när det bara upprepas gång på gång på gång. (2 sek) Det är svårt att inte ha det, de fördomarna i bakhuvudet sen då. Även om man försöker kolla brett på allt som passar in, så har man en viss bild, 'jag har varit med om det här innan.'

Po1: Och då tänker jag (2 sek) Har jag nu, först *nu*, i min vuxna ålder, börjat få fördomar, eller baseras det faktiskt på fakta? Så jag tänker 'vad fan har jag blivit en sämre människa sedan jag blev polis liksom?' Förstår du hur jag menar?

[UTDRAG 5J. Fältintervju, mars 2013]

Här kommer alltså en tolkning av situationen med damen. Det är, i termer av vad som konkret sker i samspelet, egentligen endast vid själva intervjutillfället som etnicitet aktualiseras. När etniciteten väl aktualiseras görs detta med anknytningar till mig som intervjuare (”Är du kränkt?”) och poliskollegan (”Förstår du vad jag menar?”). Han tycks önska ett bifall för att han ska känna sig bekväm att fortsätta sitt resonemang, något som Scott och Lyman understrukit genom att påpeka att samtalsstrukturen i regel bjuder in till bifall när någon gör ett påstående (Scott och Lyman 1968). Att kollegan svarar ”Ja, lite” på frågan om han förstår vad Po1 menar understryker att medhållet inledningsvis är vagt, att också det resterande samtalet präglas av expressiv känslighet.

Centralt i resonemanget är motsättningen mellan att å ena sidan stå för tolerans och likabehandling som yrkesutövare och som personer, och att å andra sidan handskas med en social verklighet i vilken etnicitet anses spela en betydande roll i förhållande till brottslighet. Ser man närmare på vad Po1 verkar vilja uttrycka så framkommer det att hans starka uttalande inte direkt innebär någon specifik önskan om förändring (exempelvis att etnicitet skulle vara mindre tabubelagt, att invandrare skulle begå färre brott eller liknande). En möjlig tolkning är istället att poliserna ”talar till kulturen”, det vill säga att de redogör för ståndpunkter som ses som avvikelser från en nutida diskurs och därför potentiellt sett kan innebära fördömanden. De är i färd med att försvara och rentvå sina ståndpunkter om att vissa etniska kategorier kan kopplas till vissa brott. Den diskurs som finns i samhället gör sig alltså påmind och förefaller vara närvarande i polisernas samtal (Jacobsson 2000, 112 ff) .

Vad poliserna är i färd med att kommunicera handlar inte om vad Scott och Lyman kallar för en ursäkt (*excuse*), utan snarare om vad de kallar för ett rättfärdigande (*justification*) (Scott och Lyman 1968). Poliserna menar att de bör får lov att ha sina ståndpunkter utan att för den skull framstå som främlingsfientliga, men att det kräver att man kan skilja faktiska förhållanden från fördomar. Det är något som poliserna anser sig kunna göra. Med det kan (enligt poliserna) inte allmänheten, vars världsbild anses betydligt mer naiv – och allmänhetens oförmåga att hålla isär dessa frågor gör att poliserna får bära sina kunskaper om kopplingar mellan etnicitet och brottslighet som en hemlig kunskap. Att hantera denna komplexitet anses vara polisens lott och den måste förbli esoterisk, alltså okänd för allmänheten. Annars kommer poliser att missförstås och anklagas för att vara rasister. Polisen formulerar en kritik av samhällets politiska korrekthet, en politisk korrekthet som beror på allmänhetens okunnighet och icke-poliser inte behöver ställas inför polisarbetets krav och

utmaningar. Detta är någonting som också framkom i samtal tidigare under dagen med användning av hemsnickrade termer som ”superuppfostrat” och ”über-PK”.[69]

Po2 ger också en redogörelse för varför kollegans uppfattning kan vara förklarlig på andra sätt än just främlingsfientlighet. Han påpekar att man som polis har en viss bild i bakhuvudet. Detta ger stöd åt iden om ”etnicitet som kognition” (Brubaker, Stanatov och Loveman 2004). Brubaker och hans medförfattare ser inte i första hand etnicitet som en särskild grupp människor, utan istället som en kulturell kategori som finns i tankestrukturer hos subjektet. Po2 deltar i vad Sacks (1992/1998) kallar för en uppbackning, att tillägga något i samma riktning utan att själv uttala det som den andre har sagt: ”Men när det bara upprepas gång på gång på gång…”

När polisen säger att ”zigenare stjäl” har detta alltså (enligt polisen själv) en annan, implicit betydelse, än om någon från allmänheten hade gjort samma uttalande. När polisen påstår att zigenare stjäl anser de sig uttrycka en insiderkunskap. De utvecklar särskilda tekniker för att tala om och förmedla den (Isbell 1993). Exempelvis säger polisen:

> Har jag nu, först nu, i min vuxna ålder, börjat få fördomar, eller baseras det faktiskt på fakta? Så jag tänker ’vad fan har jag blivit en sämre människa sedan jag blev polis liksom?’ Förstår du hur jag menar?

Jag förväntas alltså inte svara på den första frågan, utan just förhålla mig till en tyst, implicit förståelse som polisen hänvisar till.

5.8.3 Att redovisa anti-rasism

När etnicitet slutligen aktualiserats i all sin känslighet och med de vanskliga distinktioner som behöver göras för att undvika anklagelser eller fördömanden, behöver den strax hanteras och göras mindre farlig. Situationen, som innefattar en interaktion mellan mig och poliserna, har etnifierats i allra högsta grad – även om det inte är våra egna etniska tillhörigheter som görs aktuella, utan snarare polisernas förhållande till etnicitet som sådan, i allmänhet.

När anden så att säga sluppit ur flaskan behöver situationen istället *avetnifieras* för att mista något av sin laddning. Som intervjuare spelar jag en roll

[69] Dessa uttryck är mina egna omtolkningar, i syfte att skydda anonymitet hos dem som uttalat dem.

i detta. Jag ställer frågor om andra ämnen, småskrattar och fyller i vad poliserna sagt. Poliserna använder sedan en rad samtalstekniska manövrer för att tona ner etnicitetens laddning i situationen.

> Po1: […] Förstår du hur jag menar?
>
> Jag säger att jag förstår vad han menar, och ställer en fråga om ifall de upplevt att de fått en hårdare inställning till livet sedan de blev poliser. Poliserna berättar lite om att de börjat uppskatta livet mer och att de besväras mindre av småsaker än tidigare, när de sett allt lidande och ibland de utsatta människornas positiva syn på livet. Bilen parkeras utanför damens lägenhet. Samtalsstämningen skiftar och vi skrattar lite tillsammans, jag säger att jag får avsluta inspelningen. Samtalet forsätter dock en liten stund till eftersom poliserna verkar vilja ge några avslutande kommentarer.
>
> Po1: Man jag vill inte att du ska missförstå mig här, med zigenare, det är ett exempel, att man- (2 sek) Jag har svårt att skilja ibland på fördomar och fakta.
> [Lite avbrutet samtal följer som inte blir tydligt på upptagningen, varför jag inte tagit med det i presentationen.]
> Po1: Alltså, 95 eller 90 procent av de jag griper, de är av utländsk härkomst. Och så *är* det. Och det betyder inte att jag är främlingsfientlig, för det är jag inte.
> Po1 talar i polisradion, berättar om vad de ska göra på platsen.
> Po1: O, det var nån poäng jag hade här nu. Vad sa jag? Ja, att vi griper 95 procent, 90 procent kanske, av utländsk härkomst. Och så *är* det. Och det är ingenting jag kan säga. Men jag kan inte säga det utåt. För då gör man ju någon form av politiskt självmord, ju. Då är man *rasist*.
> Po2: Och jag kan säga att jag hatar rasism *så* mycket, att fastän jag vet statistiken på dem jag griper, så mörkar jag det hellre, för att jag inte vill att det ska spridas på ute.[70]
> Po1: Nä jag håller med!
> Po2: För att jag inte vill att de ska få den kryddan att spä på med. Jag bara 'nä det är ganska bra' (som svar på när människor frågar om brott och invandrare).
> Po1: Nä jag håller med! För jag är väldigt rädd-

[70] Att främlingsfientlighet inte ska späs på i samhällsdebatten, min tolkning.

Po1 avbryts, svarar ett kort telefonsamtal, fortsätter sedan.
Po1: För jag är rädd att det här ska späs på. Att poliser är rasister.
(Tystnad, 2 sek)
Po1: Jag är lite rädd för det. För det *är* vi inte. Det är som Shefki (kollega med egyptisk härkomst) sa för ett tag sen: 'För jag har varit i myndigheten i tio år, och jag har inte känt ett uns av rasism sedan jag har börjat här.'

Lite avbrutet samtal följer som inte blir tydligt på upptagningen, varför jag inte tagit med det i presentationen.
Po2: Man skulle ha ganska svårt att jobba som polis i Malmö (om man var rasist, min tolkning).
Po1: Ja, det skulle ju inte gå.
Po2: Alltså, 50 procent av kollegorna har ju nån utländsk bakgrund.
Po1: Ja, precis. Nu är vi inne på politik här.
Daniel: Jaja. Ja.
Po1: Man har ju mycket press här–
Po2: –Det skulle vara väldigt skönt, eh. Många av de man träffar är ju antingen målsägande (dvs. oftast brottsoffer) eller, ja- misstänkta. Och- de man träffar som är misstänkta är då, många gånger är det nån utländsk bakgrund, och de har kanske betett sig som- man träffar ju sällan dem, de som sköter sig och klarar sig bra. Dem träffar vi ju knappt.
Po1: Nä, det gör vi ju inte.
Po2: Man träffar bara den lilla klicken som gör nåt, eh, ja- (1 sek) olagligt. Jag tror det är viktigt att man har något bredvid polisen, något där man kan träffa den andra klicken också. Det är jäkligt ehh, jaa.
Po1: Vi träffar ju baksidan, det gör vi.
Po2: Jag tror det är bra att vara på gymmet, här är resten av Malmö, blandade (1 sek) Och det är så jävla gött känner man 'åh, här är alla trevliga människorna'.
Po1: Det måste man ju påminna sig själv om ju.
Po1: Ehm, alright! Det är djupa diskussioner!

[UTDRAG 5K. Fältintervju, mars 2013]

För det första hänvisar poliserna till upplevda fakta som stöder deras uppfattning. Det är inte de som bestämt att så stor del av brotten ska begås av invandrare, de måste bara förhålla sig till verkligheten. Sedan hänvisas till anti-rasistiska sympatier, som visar att poliserna inte själva har något intresse i att upprätthålla

en sådan bild (återigen är det Po2 som griper in genom ”uppbackning”). Sedan ges en förklaring som avetnifierar de förhållanden och fakta som poliserna möter (att de ju bara träffar de som är kriminella, inte de andra, majoriteten av alla invandrare). Slutligen understryks att man pratar djupt, det vill säga en ironisk distans skapas kring det känsliga ämnet (Görtz 2012).

Polisernas berättande kan förstås som ett sätt att förhålla sig till sin *accountability* eller ”redovisningsskyldighet” (Adelsvärd 1997, 227).[71] Det innebär att man förväntas redogöra för sitt handlande och tänkande på områden i vilka man antas ha ett moraliskt ansvar, fri vilja och klar tankeförmåga. Eftersom det förekommer flera samtidiga överträdelser av det förväntade sättet att uppträda som polis kan vi också se flera parallella *accounts*: Det *är* verkligen så som poliserna beskrivit med en övervikt av invandrare, poliserna *är* verkligen inte rasister, poliserna *kan* se att det finns andra invandrare som sköter sig, och poliserna *vet* att nu går man över gränsen för hur mycket man normalt bör filosofera om sitt jobb. Detta är förstås långt ifrån unikt för poliser.

Frågor som rör etnicitet kan alltså ha en central betydelse för polisens yrkesidentitet. För det är just detta, en mindre (förespeglat) naiv bild på brottstatistiken och av etniskt betonade fördomar, som är den underförstådda betydelsen när polisen säger ”Jag har vuxit som människa.” Just förhållandet till etnicitet aktualiseras som en del av polisidentiteten, och därmed som del av den personliga identiteten.

Den personliga mognad som följer av polisyrket anses leda till ett förhållningssätt som balanserar mellan realism och idealism. Å ena sidan måste polisen hantera det faktum att han eller hon möter många kriminellt belastade invandrare och romer och ta de praktiska konsekvenserna av detta. Å andra sidan måste polisen själv avhålla sig från rasism och från att bidra till rasism genom att säga saker som skulle kunna missförstås. Denna balansgång kan anses ha viss förklaringskraft i förhållande till den grova polisjargong om etnicitet som Sara Uhnoo (2013, 69 ff) beskrivit genom en intervjustudie med poliser med

---

[71] Hos Garfinkel används ordet *accountability* i en något mer allmän bemärkelse än jag här använder begreppet. Garfinkels *accountability* innebär att det finns en lokal, ”rationell” förklaring till människors handlande som kan fångas genom det detaljerade studiet av interaktioner i realtid (Garfinkel 1967/2011, 4). En annan poäng som finns hos Garfinkel men också i den referens jag använder, Adelswärd, är att denna också är knuten till en moralisk ordning, att varje handling anses moraliskt berättigad. Här betonar jag att poliserna förhåller sig till denna sorts *accountability* och därmed görs ”redovisningsskyldiga”.

invandrarbakgrund i Göteborg. Hennes intervjupersoner berättar att de kan känna sig åsidosatta eller utanför när kollegor inom polismyndigheten uttalar sig om etniska grupperingar eller invandrare, samtidigt som intervjupersonerna uttrycker en viss förståelse för att arbetet ser ut som det gör och att det måste få vara högt i tak.

Den mogne polisen, som har ”vuxit som människa”, markerar att förhållandet mellan fakta och fördomar är mer komplicerat, men att han eller hon tar samtidigt avstånd från främlingsfientlighet. Detta i sig kan vara frustrerande i en oförstående omgivning.[72] Po1 nämner en särskild press han känner i förhållande till detta, men hinner inte förklara närmare eftersom Po2 berättar någonting annat.

5.9 Hjälp på vägen

Etnicitet bär alltså på en expressiv känslighet som poliser kan se som sin uppgift att hantera, särskilt i förhållande till brottsutredningar. Detta framträder exempelvis i förhör med svenska brottsoffer som blivit rånade av ungdomar med utländska utseenden. Då kan poliser använda tekniker för att avdramatisera etnicitet och därmed få brottsoffret att tala med större tydlighet.

> Jag sitter tillsammans med Po1 (jugoslavisk bakgrund) i vardagsrummet till en villa i ett välbärgat område. Po1 pratar med en 14-årig pojke och hans far. Pojken har blivit utsatt för ett rån av tre ungdomar. Pojken

---

[72] Uttalanden som visar på viss frustration:

”Nu säger jag zigenare, för det är så allmänheten säger ju. Vi får ju inte säga det ute ju, vi får säga romer. Vi får sen inte säga polacker heller ju, ehm, det får vi ju inte. Det har du säkert hört förut”

”Har jag nu, först *nu*, i min vuxna ålder, börjat få fördomar, eller baseras det faktiskt på fakta? Så jag tänker ’vad fan har jag blivit en sämre människa sedan jag blev polis liksom? Förstår du hur jag menar?”

”Alltså, 95 eller 90 procent av de jag griper, de är av utländsk härkomst. Och så *är* det. Och det betyder inte att jag är främlingsfientlig, för det är jag inte.”

”Och det är ingenting jag kan säga… Men jag kan inte säga det utåt. För då gör man ju någon form av politiskt självmord, ju. Då är man *rasist.”*

”… För jag är rädd att det här ska späs på. Att poliser är rasister.”

beskriver den förste: en snaggad kille med luvtröjda, jeans, 180 cm, smal, ljusbrun hud, en ”invandrarkille”.

Po1 ((med mjuk, vänlig, långsam röst)): När du säger invandrarkille, är det något du skulle känna igen, från vilket land kan skulle kunna komma? Vilken hudfärg hade han? Såg han mer ut som en arab, eller alban eller mer afrikan?

Pojken tvekar lite men säger snart: Svårt att säga. Han var inte mörk *så* men ändå brun. Mer kroat, skulle jag säga.

Po1: Vad gjorde han?
Pojken: Det var han som höll i det (genomförandet av rånet).
Po1: Verkade han ha en ledande roll?
Pojken: Ja, han hade kanske lite mer status än de andra.

De går vidare till att prata om den andre rånaren, pojken beskriver igen frisyr, kroppstyp, längd klädstil, några specifika plagg. ”Var såg han ut att komma ifrån?” undrar polisen med samma mjuka, pedagogiska röst. ”Det var nog en arab.” Sen talar de om vilken roll den andre rånaren spelade.

Den tredje killen beskrivs snart också på samma sätt, med tuppkamfrisyr och några andra kännetecken.

Po1: Kan du säga något utseendemässigt, lite mer?
Pojken: Han var ganska mörk, kanske också arab, alban, något sånt.

[UTDRAG 5L. Fältanteckning, juni 2011]

Vid beskrivningen av den förste rånaren tar polisen en lite längre omväg i samtalet för att indikera att det är acceptabelt att ange etniskt ursprung i personbeskrivningarna. Polisen talar rentav med en ovanligt långsam och tydlig röst, mycket vänlig i tonen. Den här polisen och många andra använder ofta ett liknande uttryckssätt vid vittnesförhör, men just här blir hans pedagogiska uttryckssätt särskilt markerat.

Med andra ord åkallar polisen etnicitet i samtalet i syfte att avdramatisera den och göra den till ett salongsrent samtalsämne. Detta får effekt, men tar lite tid. Först tvekar pojken och ger ett försiktigt svar. Vid den andra beskrivningen ger han ett rakt svar på en rak fråga. Vid den tredje beskrivningen frågar polisen bara om mer detaljer kring utseendet och pojken börjar själv öppet resonera kring etniskt ursprung. Pojken ger också uttryck för ganska specifika

uppfattningar om rånarnas etniska bakgrund, då han bland annat differentierar mellan olika jugoslaviska folkslag.

Gradvis avdramatiseras etnicitet i samtalet. Burcar, Rypi och Åkerström har – i en undersökning av unga, svenska mäns berättelser om att vara offer för rån där rånarna är personer med invandrarbakgrund – funnit ett betydande motstånd mot att tala kategoriskt om etnicitet i förhållande till rånaren. I regel svarar intervjupersonerna undvikande, påpekar att man inte farit så illa och att man inte har några arga känslor kvar mot rånarna. De intervjuade betonade i högre grad sociala faktorer och tog mellan raderna avstånd från att knyta brottslighet till etnicitet. Det visade sig också vara en utmaning att finna lämpliga intervjupersoner för detta projekt, då man exempelvis på kontaktade skolor verkade uppfatta forskningsuppdraget som etniskt stämplande eller på annat sätt olämpligt (Burcar, Rypi och Åkerström 2012). Det är ett rimligt antagande att samma expressiva känslighet förekommer även i polisförhör med svenska brottsoffer och att poliser just därför lär sig hantera detta genom att i flera steg avdramatisera etnicitet i samtalet.

Poliser kan erbjuda ”hjälp på vägen” för att vittnen ska kunna kringgå den expressiva känslighet som etnicitet kan ha. Genom att etnicitet åkallas i samtalet på ett lugnt och avslappnat sätt behöver inte vittnet själv ta på sig risken att säga något fel, att bli missförstådd eller att bidra till etnisk profilering. Polisen tar på sig dessa risker själv, men gör det på ett sätt som inte kopplas till upprörda känslor eller fördömanden. Etnicitet görs till en fråga om saklig beskrivning.

5.10 Som öppet konfliktämne

Åkallande av etnicitet kan också ske i betydligt mer anklagande och konfliktfyllda sammanhang. Då åkallas etnicitet inte som en gemensam nämnare eller i ”balansen mellan kontroll och kontakt” utan istället som en skiljelinje mellan poliser och människor i omgivningen, närmast som en öppen, förbittrad krigsförklaring.

Nedan ges två exemplifierande utdrag från fältanteckningarna. Det jag vill lyfta fram är den underliggande laddning som etnicitet kan ha i förhållande just till polisen och polisiär kontroll. Jag har redan fört fram exempel på att etnicitet kan skapa laddning i ganska vardagliga förhörssituationer, i den mer kamratliga kontakten mellan poliser och ungdomar, samt att en sådan laddning finns kring den ”hemliga kunskap” som poliser kan ha i förhållande till brottslighet och

etnicitet. Här åkallas etnicitet istället som öppet ämne för konflikt: Den svenska polisen ställs mot invandrargrupper i allmänheten.

5.10.1 Försvar mot polisens auktoritet

I det första exempel som diskuteras deltar jag i ett förhör av en ungdom som är mycket välkänd av polisen. Han är anklagad för flera brott: misshandel, hot och övergrepp i rättssak, också via Facebook. Ungdomen tillhör en kriminellt belastad familj och han bemöts på ett hårdhänt sätt på polisstationen.

> Po1 (svensk bakgrund) kommer in i rummet, ett vitmålat kontor som står tomt och används till förhör. Hon slår sig ned mittemot pojken (15 år, stor hängig tröja, hopsjunken hållning) och frågar på ett bestämt sätt om pojkens pappa, om han är på väg eller inte. När pojken, som sitter tillbakalutad med likgiltigt ansiktsuttryck, svarar lite mumlande ger hon en kort utskällning. Han ska prata tydligare, och visa ansiktet! (som delvis döljs av tröjan)
>
> När förhöret börjar sitter pojken fortfarande tillbakalutad och svarar kort att han inte vet någonting, att Mohammed angivit honom, själv vet han inte varför. Den där Mohammed är själv kriminell, säger Po1 strängt, precis som pojken och hans äldre bröder. Pojken höjer då också rösten och säger att poliserna har varit hemska och respektlösa mot honom, trots att han själv varit snäll.
>
> Po1: Har *du* varit snäll mot oss?
> Pojken: Är *du* alltid snäll mot andra?
> Pojken fortsätter: Hade inte jag varit snäll, hade jag blivit typ lasermannen nummer två.
> Po1: Skulle du vara lasermannen två? Hade du skjutit andra invandrare då?
> Pojken: Nej, tvärtom.
> Po1: Tvärtom?
> Pojken: Jag hade skjutit svenskar.
> Po1 ((med torr, lakonisk röst)): Då hade du fått mycket att göra. Varför säger du detta?
> Pojken: Det var bara ett exempel. Jag menar att jag är snäll.
> Po1: Du menar att om du hade varit dum, hade du varit som lasermannen?
>
> [UTDRAG 5M. Fältanteckning, november 2011]

Pojken befinner sig i en svårt pressad situation. Han är anklagad för en rad ganska allvarliga brott och längre fram i förhöret blir han alltmer tveksam i svaren när polisen lyfter fram grunderna till anklagelserna. Han har av allt att döma blivit strängt behandlad och polisen som förhör honom är vresig och tillrättavisande i sin framtoning. Åtminstone två poänger kan lyftas fram i ljuset av den här situationen.

För det första ställs ”svenskhet” och ”invandrarskap” tydligt emot varandra. Det framgår av att pojken lyfter fram lasermannen som exempel på vad han skulle anse vara en betydligt farligare brottslighet än den han själv är anklagad för. Detta kan i sig självt förstås som ett sätt för pojken att betona sin styrka i situationen, att de brott han är anklagad för inte står i proportion till hans kraft att ställa till problem om han verkligen ville. Det skulle alltså exemplifiera att han både är mer välvilligt inställd och mer kapabel än vad polisen vill göra gällande. Pojkens uttalande, som vid första anblick kan verka besynnerligt, kan alltså förstås som ett försvar av självrespekten i förhållande till den polisiära auktoriteten (Peterson 2008). Ändå lyfts just lasermannen fram, ett exempel på allvarliga brott kopplade till etnicitet och främlingsfientlighet. Po1 undrar då om han skulle skjuta ”andra” invandrare, vilket implicit kategoriserar pojken som invandrare. Nej, ”tvärtom”, svarar pojken, och åskådliggör därmed ett direkt motsatsförhållande mellan svenskhet och invandrarskap. Att skjuta svenskar utgör själva motsatsen till att skjuta invandrare.

Här åkallas alltså etnicitet som ett antagonistiskt motsatsförhållande mellan svenskar och invandrare. Om pojken verkligen var illasinnad, menar han, skulle han bekämpa svenskarna med vapen. Samma motsatsförhållande erkänns av både polisen och pojken. Eventuellt kan uttalandet även förstås som ett hot, att pojken vill hämnas på polisen och svenskarna för den orättvisa behandling han utsatts för.

Den andra poängen har att göra med hur detta motsatsföhållande kopplas till polisen, enligt tankemönstret (jmf Bäckman 2009, 75 ff, 104 ff):

polis – svensk
allmänhet – invandrare

Polisen och pojken talar ju om huruvida polisen är snäll mot pojken och vice versa. Pojken menar att polisen har varit ”hemsk och respektlös” mot honom trots hans samarbetsvillighet och Po1 antyder istället att den behandling pojken fått är självförvållad eftersom han knappast varit snäll mot polisen. Det är just i

detta sammanhang som pojken nämner lasermannen och båda därefter hänvisar till motsatsparet svensk – invandrare. Alltså sker en glidning i samtalet: från att tala om polisens förhållande till pojken som medborgare, till att tala om svenskars och invandrares förhållande till varandra. Att vara elak mot polisen innebär enligt pojken per definition att vara elak mot svenskar, därav lasermannen, fast ”tvärtom”. Detta är ett antagande som inte ifrågasätts av polisen.

I särskilt pressade situationer kan alltså etnicitet aktualiseras på ett sätt som skapar och upprätthåller gränser mellan polis och allmänhet. Etnicitet åkallas då som ett sätt att försvara självrespekten gentemot polisens auktoritet, där det etniska gränsskpandet utgör en del av ungdomens försvar.

5.10.2 Hantering av skuldfrågan

Mer direkta anklagelser kan också förekomma i pressade situationer då man inte enbart ställer upp en etnisk barriär gentemot polisen, utan även öppet försöker utmana vad man upplever som polisens orättvisa eller omoraliska beteende utifrån etnisk tillhörighet. I fallet nedan menar ungdomen att polisen behandlar honom dåligt, inte enbart på grund av främlingsfientlighet, utan också för att polisen är svensk och därför inte är respektabel som person.

Det är en sen kväll och helg. Jag följer med poliser som patrullerar stadens uteliv när poliserna får syn på en bil med några ungdomar som de börjar följa efter. När de har kört efter en liten bit kör de ifatt bilen och blinkar att de ska stanna. Något som verkar vara en ”jolle” (cannabis) kastas ut från en nedrullad bilruta. Fler poliser kommer till platsen medan ungdomarna förhörs, fem unga män. En av dem blir gripen för innehav av narkotika och gör lite fysiskt motstånd medan han förs till polisbilen.

Här återges en del av samtalet mellan den upprörde ungdomen (18 år) och en av poliserna (svensk bakgrund).

> Po1 (svensk bakgrund) går med killen som kränger och gör motstånd, får hjälp av en kollega att trycka fast honom mot polisbilen.
>
> Po1 ((sammanbitet)): Du vad fan är det du inte fattar! Om jag säger att du har kastat en jolle från bilen, då har du det! (kort paus) Varför är du så jävla kaxig! Vem fan var det som kastade ut jollen från bilen!?
> Killen: Jag bryr mig inte vad du tror.

Poliserna visiterar honom och finner vad som verkar vara en bit cannabis i luvan till hans jacka.

Po1: Vad är det! Vad är det! Kan du säga det!
Killen: Det är damm, har du inte ludd i din jacka?
Po1: Damm. Det luktar skit. Knark. Ljug inte för oss, det är bara pinsamt. Hur gammal är du?
Killen: Sjuttiofem.
Po1 [[trycker fast killen mot bilen]]: Du!
Killen: Jag är inte en dum jävla blatte, jag tänker inte låta mig provoceras! ((skäller)): Förstår inte hur du kan ha ditt jobb!
Po1 ((sträng, hård röst)): Vad jobbar du med då?
Killen: Det kan du ge fan i! Gud kommer att straffa dig, sånt svin som du uppför dig som. Visa lite medmänsklig respekt. Du tror inte på gud.
Po1: Jag är ateist. Du är sån här för att du har knarkat.
Killen: Du fördömer mig för att jag är muslim och tror att jag är knarkare.
Po1: Sluta nu, det är bara patetiskt. Det finns religionsfrihet i Sverige.
Killen: Det skiter jag i, vad din Reinfeldt har sagt! Jag respekterar inte en som inte tror på gud. Det är därför du inte beter dig som en människa.
Po1: Du har ingen rätt att förolämpa mig.
Killen: Du borde hjälpa människor. Men ni har förstört min lillebrors födelsedag. Det är därför jag är sur! Vad fan tror du!

Killen säger lite lugnare att han fick ont när de ryckte honom i handlederna, att det var därför han blev sur. Po1 säger att han gjorde motstånd och att det satte nivån. Killen tar upp religion igen och polisen svarar ”Så man måste tro på islam för att vara värd respekt?”, varpå killen svarar att han tror på Gud och inte förstår varför polisen envisas med att få det till att handla om islam. Snart säger polisen att de inte kommer längre och killen får sitta i bilen en stund och vänta på att polisen kommer tillbaka från att prata med sina kollegor. Under tiden frågar killen mig lite om mitt jobb, vad jag gör, hur lång utbildningen var, om jag tjänar bra, etc.

[UTDRAG 5N. Fältanteckning, mars 2013]

Den här interaktionen kan sorteras i en bredare kategori av liknande möten då polisen griper människor som blir arga och upprörda och svarar med att misstänkliggöra poliserna och rättfärdiga sig själva. Detta görs ofta under

upprivna känslor och det bör nämnas att den unge mannens reaktioner i sammanhanget inte är jämförelsevis dramatiska. Det förekommer relativt ofta ihärdigt, våldsamt motstånd, höga skrik och en ström av glåpord och förolämpningar, inte sällan med intervall av ursäkter, förvirrade frågor och bitter gråt.

Vad som är intressant här är att etnicitet kan åkallas i situationer som denna och att sådana åkallanden bemöts av polisen. Petterson (2012) har visat att när ungdomar anklagar poliser för att vara rasister, kan detta ofta ske i mer eller mindre lugna och kamratliga sammanhang, förutom i samband med gripanden. Ungdomar kan skämtsamt påstå att poliser är rasistiska och sedan engagera sig i samtal om detta antagandes rimlighet. Poliserna kan å sin sida svara med tystnad och ignorera anklagelsen, bemöta anklagelserna med humor, fråga ungdomen om grunden för dennes antagande och börja diskutera, eller genom att säga positiva saker om anklagade poliskollegor. Sådana reaktioner kan få ungdomar att ta tillbaka sina påståenden, eller åtminstone förmildra dem (Pettersson 2012, 119-130).

Jag vill lyfta fram ett besläktat men något annorlunda perspektiv: att etnicitet åkallas av ungdomen i fallet ovan för att hantera skam och utsatthet, i syfte att rättfärdiga sig själv. Polisens etniska tillhörighet som svensk och icke-troende blir till en förklaring till varför ungdomen utsätts för vad som upplevs som ett övergrepp mot personlig integritet och en förstörd kväll med vännerna. En röd tråd i Goffmans sociologi är hanterandet av skam, inte nödvändigtvis som manifest känsla utan som en potentiell risk i alla vardagliga situationer. Vardagligt mänskligt beteende förklaras som undvikande av skam och ett upprätthållande av en fläckfri persona i vardagen (Goffman 1959/2006).

Den symboliska betydelsen av att bli ”tagen av polisen” är förknippad med skuld (jag är skyldig till något) och skam (jag blir behandlad på ett sätt som kränker min värdighet inför mig själv och andra) – se tidigare diskussion under 4.3.1. Det sätter press på den gripne att förklara och tolka den situation man befinner sig i på ett sätt som räddar ansiktet. Om det skulle finnas en dold bevekelsegrund hos polisen som kan avslöjas – exempelvis rasism eller gudlöshet – rentvår det den gripne och denne kan behålla framtoningen av och berättelsen om sig själv som en rättfärdig person som utsatts för en orättvisa. Detta skulle kunna förklara att den unga mannen plötsligt börjar tala om religion utifrån etniska kännetecken (polismannen är en ljushyad svensk). Till stöd för att han själv är respektabel och moraliskt rättfärdig påpekar den unge mannen att han inte är någon dålig människa, att han bara vill fira sin brors födelsedag.

När etnicitet åkallas genom anklagelser mot polisen initieras motsvarande ansträngningar från deras sida: Att visa att den de griper verkligen *är* skyldig, att den kränkning de utsätts för faktisk *är* motiverad och självförvållad, eller åtminstone att anklagelserna om dunkla bevekelsegrunder för polisens agerande är obefogade. Med andra ord behöver poliserna rentvå sig själva. Ju allvarligare anklagelse och ju mer dramatiskt ingripande, i desto högre grad står den egna rättfärdigheten på spel och desto större blir behovet av att föra över skulden och skammen på den gripne.

Det är i detta ljus man kan förstå polisens svar på den unge mannens anklagelser: ”Vad jobbar du med då?” och ”Du är sån här för att du har knarkat.” Polisen fortsätter sedan genom att uttryckta aktning för värden som fritar poliserna från anklagelserna: religionsfrihet, respekt för alla oavsett religion. Detta svarar killen på genom att påpeka att det är ”vad din Reinfeldt har sagt”, att det alltså är en del av statsmaktens ordning och att den står emot hans egen religion. Statsmakten framställs som om den inte står på hans sida, utan på polisens (”din” Reinfeldt).

Etnicitet blir en del av de *accounts* som används för att skapa konkurrerande berättelser – den ene i vilken ungdomen är skyldig och beter sig skamligt, den andre i vilken polisen bär skulden och skammen. Utbyten av detta slag är i grunden inte väsensskiljda från mindre dramatiska former av interaktivt skuldbeläggande. Vid exempelvis parterapi kan lösryckta påståenden eller beskrivningar av motparten fungera som anklagelser som den andre sedan besvarar med antingen ursäkter eller rättfärdiganden (Buttny 1993, 72 ff). I fall som det ovan beskrivna blir responsen naturligtvis hellre rättfärdiganden och motanklagelser snarare än ursäkter och förklaringar.

Långt ifrån alla situationer som denna etnifieras på motsvarande sätt. En vanlig variant av samma konflikt är att den gripne istället börjar försöka nysta i vem som döljer sig bakom polisbrickan och ger psykologiserande *accounts* på det vis som diskuterades under 4.3.1. Men etnicitet kan åkallas som i den beskrivna situationen och har då sådan kraft att poliser i regel bemöter anklagelserna. Anklagelser av detta slag är någonting som poliser ofta tycks bära med sig efteråt och berättar om.

En sista detalj bör lyftas fram ur exemplet ovan, nämligen att ungdomen påpekar att han inte är en ”dum jävla blatte” som låter sig provoceras. Även detta utgör ett åkallande av etnicitet enligt ett särskilt mönster. Jag gör ett försök att rekonstruera resonemanget, den *folk logic* (Buttny 1993, 88) som refereras till. Visserligen är den unge mannen arab, vilket skulle kunna få polisen att tro att det finns antagonism mellan honom och polisen, men han är åtminstone inte

”blatte” – vilket av killen antas innebära att han är än mer antagonistisk till polisen och därmed skulle låta sig provoceras.

Användningen av ordet ”blatte” kan här tolkas som att ungdomen menar att han inte överensstämmer med klichéartade bilder av invandrare (”blattar”) som lättprovocerade bråkstakar. Ungdomens uttalande förutsätter också att polisen har som motiv att provocera honom för att starta bråk så att polisen kan utöva mer våldsmakt. Uttalandet synliggör etniska föreställningar och kopplar dessa som förklaringar till polisens agerande.

5.11 Sammanfattning

Detta kapitel handlar om när etnicitet åkallas, används och aktualiseras på mer eller mindre underförstådda sätt. Det anmärkningsvärda är att poliser själva har ett intimt förhållande till etnisk tillhörighet, just i egenskap av att vara poliser. För att sammanfatta vill jag lyfta två diskussioner som kastar ljus över kapitlet som helhet.

5.11.1 Åkallas eller används?

Vari består distinktionen mellan att etnicitet ”åkallas” och att det ”används”? *Åkallandet* har att göra med att uttryckligen eller underförstått föra in en etnisk innebörd i en pågående interaktion. Åkallande kräver en handling från någons sida, en handling som fordrar ett svar. Det kan vara att nämna något om etnicitet, att fråga om ett namn, att plötsligt börja tala ett visst språk eller att beskriva en tidigare händelse i etniska termer.

Det är kanske inte helt uppenbart vad som är uttalat och outtalat i sådana åkallanden. Att enbart fråga om ett namn innehåller förstås ett uttalande, men referensen till etnicitet uttalas inte. Det är alltså exempel på när etnicitet åkallas på ett underförstått sätt. Ett uttalat sätt kan förstås vara att helt enkelt fråga om ursprungsland.

Mitt argument är att etnicitet uppstår eller återuppstår som social verklighet i samband med att den åkallas. Själva åkallandet har alltså olika former. Med ”olika former” menar jag de sätt som poliser, och de personer de möter, alltefter den specifika situationens behov och möjligheter lyckas etnifiera situationer. Åkallandet är alltså en öppen kommunikation av något slag som

skapar en särskild logik eller följdordning som präglar interaktionens fortsättning.

Användningen av etnicitet är det syfte och den funktion som etniciteten, dess åkallande, responser på åkallandet, eller dess blotta förekomst, tjänar i den specifika situationen. Det behöver inte vara formulerat eller uttänkt på förhand. Jag åsyftar här alltså den funktion som etniciteten de facto har i interaktionen, det utgör per definition också dess användning. Det kan vara fråga om stöd till polisblickens urskiljningsförmåga, förbättrad kontakt, ökad kontroll, urval av sociala sammanhang eller områden att bevaka, att markera lojalitet, att förklara avvikande beteende och så vidare.

Alla åkallanden av etnicitet innebär också en användning av något slag. Men all användning av etnicitet behöver inte föregripas av ett åkallande. När polisen stannar personer med viss etnicitet för att kontrollera dem, behöver förvisso inget åkallande av etnicitet ske, ens på underförstådda sätt. De bara gör som de brukar och använder sig därmed av etnicitet. Därför är det viktigt att den sociologiska lärdomen av detta kapitel blir att etnicitet åkallas *och* används. För att förstå etnicitetens vardagliga betydelse i interaktioner mellan poliser och allmänhet behövs båda begreppen.

Ett exempel på åtskillnaden mellan åkallas och används kan behövas. I avsnitt 5.7 och 5.8 mötte vi två poliser som utredde ett åldringsbrott och några timmar senare reflekterade över detsamma i polisbilen. När poliserna kopplar åldringsbrott till romer är detta ett sätt att använda etnicitet utan att det åkallas under den pågående situationen. De använder etnifierade föreställningar för att skapa en bild om vem som kan ha begått brottet. Emellertid åkallas inte detta i interaktionen med damen, förutom på ett perifert sätt. Det är först när poliserna talar med mig i bilen flera timmar senare som etnicitet åkallas i den pågående interaktionen och på ett öppet sätt påverkar samtalets fortsättning.

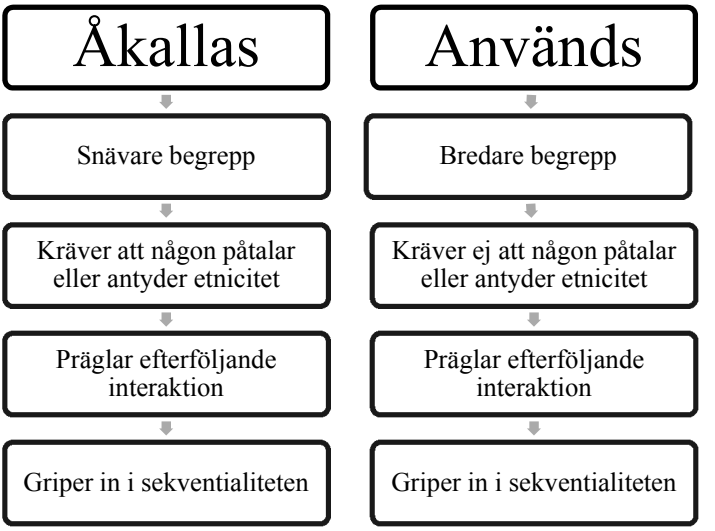

Fig. 5B: Schematisk bild av relationen mellan begreppen åkallande och användning.

Begreppen ”åkallande” och ”användning” av etnicitet syftar till att hjälpa betraktaren att få vittring om sociala förhållanden som annars är svåra att upptäcka. Åkallande och användning av etnicitet utgör alltså ett begreppspar som tjänar till att avtäcka något i den sociala verkligheten, något som annars skulle kunna gå oss obemärkt förbi.

Mitt forskningsresultat är således de känsliggörande beskrivningar som jag lyft fram under kapitlet. Ändå vill jag understryka att begreppsparet åkallas-används tillför något till studier av etnicitet. Begreppsparet ställer vår förutfattade uppfattning åt sidan och får oss att se större rikedom och komplexitet i den sociala verkligheten. De hjälper oss att se större regelbundenhet i samhället (Abbott 2004).

Genom att vi ser att etnicitet *görs* genom ett åkallande, genom att vi ser att etnicitet har användningar eller funktioner som följer sin egen logik i olika situationer, öppnas fältet för en större medvetenhet om etnicitetens ständigt skapade och omskapade betydelser. Begreppens slitstyrka kan prövas genom att de tillämpas på olika fenomen i olika sammanhang för att se var de har förklaringskraft och var de inte har det, allt i enlighet med Everett Hughes heuristiska råd (Hughes 1984, vii).

Något bör slutligen sägas om ordet *aktualiseras*. Det är ett begrepp som jag här har tillskrivit mindre betydelse eftersom mycket av det jag försöker förmedla

fångas av åkallandet och användningen. Ändå förekommer det vid några tillfällen eftersom det fångar en mer allmän position. Att etnicitet aktualiseras innebär att situationen får etnisk betydelse, oavsett vem som åkallade den och i vilket syfte. Begreppet beskriver att nu har etnicitet fått social betydelse i den föreliggande situationen.

Men att etnicitet aktualiseras *behöver* inte leda till någon särskild användning eller att interaktionen påverkas. Exempelvis aktualiseras etnicitet i samma ögonblick som en arabisk polisman kommer fram till några ungdomar med invandrarbakgrund på en skola. Det är först när ungdomarna frågar om etnicitet som åkallandet sker, och först när polisen ger prov på sina språkkunskaper som etnicitet används (se avsnitt 5.5). En aktualisering av etnicitet *kan* som sagt leda till åkallanden och användningar, men det är ingen nödvändighet. Några aktualiseringar av etnicitet som förekommit i detta kapitel är:

- Poliser stoppar en ungdom på bakgrund av dennes utseende.
- Poliser tar reda på detaljer och skriver ner dem när de konfronterar en grupp ungdomar som står och röker på lunchrasten.
- Det nämnda exemplet i vilket ungdomar reagerar på att en arabisk polis kommer fram till dem.
- Poliser talar med vissa utvalda ungdomar på bakgrund av ”implicit etnifiering” i Malmös stadsliv.
- Poliser tolkar en situation med möjlig hustrumisshandel utifrån idéer om kulturella skillnader.
- Poliser ser en grupp ungdomar som ser ut att ha invandrarbakgrund och påpekar att de inte gillar deras uppsyn i samband med ett åldringsbrott.

Vid dessa situationer är det inte uppenbart att etnicitet används på något särskilt vis, men situationen är ändå på något sätt etnifierad.

5.11.2 Etnicitet som rättfärdigande

Ett mönster som är värt att notera är att användningen av etnicitet tjänar till att skapa *accounts* som stärker jagets position i interaktionen. Exempel på detta är regel snarare än undantag, åtminstone i detta kapitel: från pojken på strandpromenaden som åkallade etnicitet på ett sätt som omdefinierar en

kontrollsituation (utdrag 5A); till polisen som svarar samma pojke på ett sätt som fastställer dennes polisiära lojalitet (5A); till pojken som verkar vilja veta om polisen förstår arabiska (5B); till pojkarna som skojar om att polisen borde prata med den svartaste av dem (5C); till poliserna som berättar om sin förståelse kring att ”zigenare stjäl” (5I-J-K); till den ungdom som anklagar polisen för att vara främlingsfientlig och gudlös (5M).

Denna iakttagelse kan göras utan att betrakta aktörerna som entydigt nyttomaximerande. De är inlemmade i varje situations sekventialitet och specifika interaktion och den betydelse etnicitet får kan inte utan vidare förutses och beräknas. Det jag vill understryka är snarare den betydande inverkan som etnicitet har för interaktionen och att det därmed finns betydande utrymme att just åkalla och använda etnicitet.

Kapitel 6. *Backstage* – Poliser emellan

Etnicitet åkallas och används inte enbart när poliser umgås med klienter och icke-poliser eller i direkt anslutning till dessa. I detta kapitel försöker jag beskriva etnicitet inom polisens interaktioner mer bakom fasaden, i Goffmans *backstage*, alltså när inga utomstående är närvarande (Goffman 1959/2006).

Som framgår av föregående kapitel har etnicitet betydelse både för polisens uppfattningar om vad det innebär att vara polis och i samspel mellan poliserna själva (och andra anställda på Polismyndigheten). I detta kapitel ges exempel på hur etnicitet kan ”göras” i polisers vardag, utom hörhåll för människor i allmänheten. Även här är etnicitetens användningar och betydelser mångtydiga och ofta motsägelsefulla. Få, om ens några, poliser anser att de använder sig av etnicitet på ett främlingsfientligt eller rasistiskt sätt. Istället är etnicitet ett spänningsfyllt fält som bjuder på allvar, skratt, intresse, förfäran, moralism, självironi, reflektion och självrannsakan.

I anknytning till diskussionen i teorikapitlet vill jag understryka att mitt intresse under kapitlets gång i lägre grad är att redogöra för polisens etniskt färgade *attityder*; istället vill jag åskådliggöra en uppsättning *perspektiv* (Charon 2001) och *processer* (Blumer 1969). Perspektiv och processer är en mer lämpliga teoretiska kategorier av åtminstone två anledningar. För det första är de mindre statiska, mer rörliga. En attityd kan mätas genom exempelvis enkätstudier: ”De personerna tycker så” eller ”har den inställningen” gentemot ett visst fenomen. Ett perspektiv blir endast meningsfullt när vi förstår den samhällsposition utifrån vilken en grupp människor agerar. Det är enklare att se hur perspektivet kan förändras och varför det yttrar sig på ett visst sätt, än vad det är att se hur attityder uppkommer och förändras. En process blir begriplig genom att ett visst händelseförlopp och dess inneboende dynamik undersöks, vilket också kan avskiljas från den mer löskopplade och statiska attityden.

För det andra är perspektivet inte något som kan förstås ”från utsidan”, vilket alltså attityden kan. Att sätta sig in i ett perspektiv är alltså att i någon

mening se med den studerade gruppens ögon. Att se en process är att förstå hur etnicitet görs, snarare än att mäta eller bedöma vad poliser ”tycker” eller ”tror”.

Under kapitlets gång presenteras många fältanteckningar som kan sticka i ögonen och bryta mot gängse normer om hur poliser bör uttrycka sig och agera. Jag uppmanar läsaren att inte stanna vid ett kategoriskt fördömande av poliserna som främlingsfientliga eller grovhuggna. Låt istället dessa data vara en sociologisk skrattspegel för poliserna själva (Bauman 1990, 69 ff), och följ studien i uppgiften att urskilja den sociala logik som bygger upp polisens perspektiv.

”Sociologisk skrattspegel” innebär här att jag för fram beskrivningar som skapar kontraster till den upplevda självbilden. Som jag argumenterade för i både inledningskapitlet och teorikapitlet är det inte meningsfullt, eller ens sociologiskt korrekt, att i dagens svenska kontext stanna vid ett utpekande och utmålande av polisen som främlingsfientlig. Att utgå ifrån aktörernas perspektiv är inte apologetiskt. Det finns däremot goda skäl att se en sådan ingång som mer sociologiskt fruktbart och mindre moraliserande än att studera attityder och strukturell rasism.

6.1 Som förklaring

Etnicitet kan användas för att förklara avvikande beteende. Detta framkom också i förra kapitlet genom exemplet där två poliser talar med grannen till ett bråkande par: det våldsamma bråket beror på att paret kommer från ”en annan kultur” som är mer utagerande, därför behöver höga skrik och dunsar inte innebära att våld utövas. Mer långtgående och uttalade resonemang om etnicitet förekommer också bland poliser och deras närmaste kollegor. Det kan röra sig om att förklara avvikande och kriminalitet med att människor härstammar från krigszoner eller från så kallade klansamhällen. Poliserna är i regel överens med varandra om att stereotypa eller essentialistiska förklaringar bör undvikas, åtminstone när de mer ingående samtalar om detta.

6.1.1 Det importerade klansamhället

Klansamhällen kan också åkallas som förklaring till att människor inte samarbetar med polisen vid till exempel vittnesförhör. Vid ett tillfälle ville en mor till en pojke inte samarbeta med polisen i rollen som vittne, något som en

polis förklarade med att stamsamhällen inte är lojala mot staten, utan mot familjen. Jag blev tillfrågad ”Eller hur, det är sådant du är expert på?” [fältanteckning, februari 2012].[73]

Det avgörande är att poliser åkallar etnicitet som en *account* för att förklara kriminellt eller avvikande beteende och att det görs genom sociologismer av olika slag, baserade på vardagliga erfarenheter och föreställningar. Nedan ges ett exempel på hur en mer utförlig sådan diskussion kan se ut.

> Jag befinner mig i fikarummet på polisstationen med tre poliser och en besökande socialarbetare. Po1 berättar långt och länge för mig om kriminalitet i staden. De smartaste är de farligaste, inte smågängen utan maffian, inte nazisterna utan sverigedemokraterna. Snart kommer han in på att berätta om förklaringar till brottslighet. Man har svårt att vinna respekt i Sverige om man är invandrare från en mindre etablerad familj. Men den kriminella arbetsmarknaden har alltid öppet, 365 dagar om året. Po2 som också lyssnar undrar hur han då förklarar fattiga som inte blir kriminella?
>
> Po1: Ja, det är svårt att svara på. Men jag tror det handlar om etik och moral. Kommer man från Polen, säger mina fördomar, vill man jobba och göra rätt för sig. Men kommer man från [[paus]] Ja, nu öppnas Pandoras box.
>
> Po1 fortsätter med att återge en väns erfarenheter från militärtjänstgöring i Afghanistan, där små afghanska pojkar slåss för att ta mat eller leksaker från varandra och de vuxna farbröderna bara ser på från bänken och skrockar gott. Han påpekar att man inte får generalisera men säger sedan att ”de tar sin överlevnadskultur med hit”, de kommer från en plats där andra regler gäller. ”Nu kräks socionomen snart (han menar den besökande socialarbetaren), men jag står delvis för det. Det är ett kulturellt arv.”
>
> Po2: Men varför är det första ordet de lär sig ’snutfitta’? Är det ett kulturellt arv?
> Po1: Jag tror det handlar om statuspositioner.

---

[73] Visserligen finns visst stöd för sådana antaganden hos exempelvis kulturantropologer som Hofstede (1996) och Trompenaars (Trompenaars, Smith och Dugan 1996) eller i *World Values Survey*[73] men jag höll mig utanför diskussionen.

> Po1 påbörjar en längre utläggning av det mer teoretiska slaget, men Po2 tar sig strax för ansiktet och suckar att hon inte orkar bry sig. Snart skrattar alla tre poliserna tillsammans åt Po1:s teoretiserande och han medger att nu orkar han snart inte höra på sig själv längre. Po3 säger skrattande att det blir inte ett kapitel i min bok om Po1:s utläggningar, utan hellre två.
>
> [UTDRAG 6.1.1. Fältanteckning, januari 2012]

Den berättande polisen i exemplet ovan framhåller en importerad ”överlevandskultur” från Afghanistan som förklaring till kriminellt beteende. Den kontrasterar han mot mer politiskt stabila länder, från vilka människor kommer för att arbeta, till exempel Polen.[74] Detta är alltså i själva verket inte i första hand en förklaring om att människor är kriminella för att de är afghaner, utan snarare en motförklaring som försöker visa att människor är kriminella på grund av att de präglats av våldsamma och kaotiska uppväxtförhållanden.

Hans förklaringar liknar till betydande del de klassiska debatterna i kriminologin. Först talar han om subkulturer och stolthet, fast i andra ord, något som Cohen diskuterade när han förklarade ungdomsbrottslighet (Cohen 1955/1972). Sedan talar han om möjlighetsstrukturer och rationaliteten bakom brott, också med egna ord – att det är svårt att vinna respekt i Sverige som invandrare, men att brottslighet kan erbjuda möjligheter, vilket tillhör en av Mertons klassiska förklaringar (Merton 1938). Slutligen lutar han sig mot idén att det brottsliga beteendet är inlärt i ett annat sammanhang, vilket andra sociologer förfäktat (Bandura, Ross och Ross 1961; Bandura 1977) och att detta sammanhang är ett där samhället hotas av upplösning, något som pekar mot Durkheims anomidiskussion (Durkheim 1895/1938). Polisens resonerande har en tydlig parallell i Sasson (1995) som visat att vanliga medborgare (i Boston, USA) konstruerar förklaringar av brottsligt beteende som kan följa kriminologiska modeller i spåren.[75]

Underförstått förefaller alltså Po1 argumentera emot en mer främlingsfientlig hållning. Han formulerar en förklaring av hur utländsk

---

[74] Kanske väljs detta exempel med tanke på att jag har anknytning till Polen. Poliser möter så vitt jag sett vid *go-alongs* nämligen också alkoholiserade och rotlösa polacker ute i stadslivet, även om denna grupp mindre frekvent förekommer som exempelvis rånare.

[75] Fem kategorier av förklaringar som Sasson identifierar genom fokusgruppintervjuer är: att samhällssystemen fallerar, att människor förvägras möjligheter, sammanbrott av den sociala ordningen, våld i media (t.ex. actionfilmer) och rasistiska samhällssystem.

härkomst och kriminalitet kan sammanfalla. Men hans kollega låter sig inte riktigt övertygas. Hon undrar raljerande hur det kan komma sig att ”det första ordet de lär sig är ’snutfitta’”, vilket alltså för tillbaka diskussionen till en fråga om individuellt, moraliskt ansvar. Po1 talar också om moral, kanske för att påpeka för sin kollega att han inte menar att han frånskriver människor individuellt ansvar, men han knyter denna moral till olika etniska grupperingar och menar att det finns strukturella och kulturella förklaringar, snarare än att det härrör ur etnicitetens essens.

Po1 använder en mängd ansvarsbefriande och rättfärdigande tekniker för att inte tolkas som främlingsfientlig (Scott och Lyman 1968). Att ”Pandoras box” har öppnats får här en särskild innebörd: när etnicitet väl har åkallats måste dess laddning och känslighet hanteras, i all dess mångfald. Ämnet etnicitet har en så bred och komplex indexikalitet (Potter 1997, 43 ff), den hänvisar till så många olika delar av och frågor kring den sociala verkligheten, att han plötsligt befinner sig i en situation i vilken han behöver redogöra för många olika saker för att å ena sidan bli trodd, å andra sidan inte missförstådd.

Vilka tekniker använder denne polis? Han påpekar att det är hans egna fördomar som säger att det finns skillnader mellan etniciteter, vilket fastställer att han är beredd att ompröva sin uppfattning. Han framhåller att man inte bör generalisera, vilket alltså visar att han inte anser att hans generaliseringar är applicerbara på alla personer. Han påpekar dessutom att ”nu kräks socionomen snart”, vilket hänvisar till en medvetenhet om att det han säger uppfattas annorlunda av andra yrkesgrupper.[76] Slutligen säger han att han ”står för det”, alltså idén om kulturellt arv, och visar därmed en rakryggadhet inför eventuella kritiker.

Alla begrepp är naturligtvis generaliseringar och bygger på en relation av något slag (Becker 1984/1998, 128 ff, 132 ff) och så fort någon talar om etnicitet måste personen generalisera och ställa upp en relation som de själva förhåller sig till. Den som helt undviker att öppet konceptualisera tankar om etnicitet hamnar således i retoriskt överläge. Det är ofta enklare att inte tala om etnicitet i polisarbetet, eftersom man då inte kan bli kritiserad eller råka säga något fel.

Ämnets komplexitet antyds av Po2 som ”inte orkar bry sig” och suckar. Den teoretiska förståelsen av brottslighetens orsaker beskrivs på detta sätt som diskursivt ansträngande. I en tidigare studie har jag observerat att teoretiska

---

[76] Denna kontrast har jag upplevt själv när jag arbetar först med socionomer (Görtz, 2011 a, 2011 b), där den expressiva känsligheten kring etnicitet är mycket stark, och sedan med poliser där regeln snarare är en raljerande distans till politiskt korrekthet, se 6.8 (Görtz 2012).

resonemang kan upplevas som pinsamma inom polisen (Görtz 2012, 29 f), vilket också kan vara en situationell förklaring till att Po1 säger att han inte orkar höra på sig själv länge och att alla skrattar på slutet, vilket fastställer den icke-reflekterande hållningens överläge. Samtalet som helhet förstås som en spänning mellan en enklare, mer jordnära polisidentitet, som representeras av Po2 och Po3, och en mer analytiskt lagd identitet, som tentativt representeras av Po1.

Po1 vill ta ett steg bort från essentialistiska förklaringar men måste då försvara sig från två olika håll. För det första måste han på ett trovärdigt och ickerasistiskt sätt förklara sin position om ”kulturellt arv”, så att han inte uppfattas som enkelspårig och främlingsfientlig. För det andra måste han visa inför kollegorna att han inte trivialiserar etnictetens förklaringskraft eller försöker ursäkta brottslighet. Det framgår av Po2:s kritiska frågor (varför inte alla fattiga blir kriminella och varför invandrare kallar poliser för snutfitta) att hon är skeptisk mot Po1:s utläggning och att hon hellre undviker frågan om ”kulturellt arv”. Det är av hennes uttryckssätt att döma troligt att hon har erfarenheter av att invandrare kallar henne för glåpord och att hon inte är särdeles intresserad av att höra ursäktande förklaringar till detta.

När poliser som Po1 diskuterar sociologiska förklaringar till kopplingar mellan etnicitet och brottslighet riskerar de att ömsom ses som rasistiska, ömsom som apologetiska inför brottslighet och som alltför ”politiskt korrekta”. Det enklaste alternativet blir att inte diskutera ämnet utöver kortare kommentarer och antydningar – och att ta avstånd från dem som försöker sig på sådana diskussioner. Sådana avståndstaganden görs med hjälp av skämtsamheter och kommentarer som stör eller avbryter resonemanget.

6.1.2 ”Många faktorer som samverkar”

Den rådande uppfattningen bland poliser är alltså att man i princip inte bör använda etnicitet som förklaring till brott. Men etnicitet dyker ändå upp i vardagen och förefaller ha stor förklaringskraft i det praktiska arbetet. Därför kvarstår en spänning kring ämnet. Poliser kan resonera kring detta och en vanligt förekommande uppfattning tycks vara att många olika faktorer samverkar.

Po1 och Po2 pratar i polisbilen om dokumentären *Könskriget*[77] och den debatt som följde i Sverige.

Po1: Jo, det här med att se mäns våld mot kvinnor som *endast* könsmaktsordningen, det är ju ungefär som att säga att många invandrare begår brott för att de är invandrare.

Po2: Det finns ju många faktorer som samverkar.

[UTDRAG 6.1.2. Fältanteckning, mars 2013]

Poliserna uttrycker här en öppenhet för mer komplexa förklaringsmodeller och ett fördömande av enklare eller tautologiska sådana. Detta förhållningssätt anser de gälla inte bara etnicitet utan också kön. Poliserna ger sig inte in på en vidare diskussion om vilka de olika ”faktorerna” är, utan stannar vid att konstatera att fler faktorer som samverkar är att föredra framför en enda. Att de tar upp invandrare och brott som exempel på den enklare förklaringens orimlighet pekar på att detta utgör typexemplet på en undermålig förklaring. Etnicitet kan alltså åkallas som ett avståndstagande mot enkelspåriga förklaringar i allmänhet.[78]

6.1.3 Etniskt underbyggd moralism

Etnicitet kan bland poliser användas inte enbart som förklaring av faktiska förhållanden (i förhållande till ett riktighetskriterium) utan även som en förklaring till moraliska förhållanden, som förklaring till att någon begår ett brott (i förhållande till ett rättfärdighetskriterium) (Habermas 1981/1984, 94-101). Detta yttrar sig i första hand i åtskillnaden i polisjargongen mellan å ena sidan ”busar” och ”coolingar”, det vill säga olika diminutiva uttryck för brottslingar (som låter mindre allvarliga än t.ex. ”kriminella”, ”förbrytare” eller ”brottslingar”), och å andra sidan laglydiga ”Svenssons” – ett uttryck som

[77] *Könskriget* är ett två timmar långt tv-reportage av journalisten Evin Rubar som producerades av Nordisk Film och sändes i maj 2005 i två avsnitt (15 respektive 22 maj) i programmet *Dokument inifrån* på Sveriges Television. Reportaget handlar om radikalfeminism och dess inflytande i svensk politik. Det blev mycket uppmärksammat och åstadkom stora svallvågor i medier och debatt.

[78] Uttrycket ”Svenssons” diskuterades närmare i 4.1.3.

onekligen bär på etniska konnotationer. Underförstått är det alltså svenskt och kanske medelklassmässigt att inte begå brott.

Den klassmässiga sidan av en sådan åtskillnad uppmärksammades redan i klassisk kriminologi av Sutherland som i samband med sitt ordförandeskap i *American Sociological Association* 1940 uppmärksammande *white-collar crime* (manschettbrottslighet), dvs. ekonomisk brottslighet som oftare kan förknippas med över- och medelklassen (Sutherland 1940). Sutherland visade att kriminalitet underförstått har knutits till de lägre samhällsklasserna på ett sociologiskt omotiverat sätt.[79] I den svenska polisjargongen föreligger (i och med uttrycket ”Svenssons”) emellertid också en etnisk dimension. Uttrycket innehåller vissa förväntningar kring vem som begår brott och vem som inte gör och det kan i vissa fall användas för att göra åtskillnad på vem som ska beskyddas och vem som ska kontrolleras.

Poliser kan också använda ”Svenssons” i samband med fördömanden av den svenska medelklassens mindre nogräknade förehavanden, exempelvis att gå och handla vid en av Malmös mer ljusskygga basarer.

> Efter ett större tillslag mot förmodat stöldgods på en basar. Jag står vid ett stånd där många flyttlådor fylls med varor. Po1 småpratar med mig, frågar om uppväxt och familj, Han säger snart: ”Tänk att leva utan samvete. Skulle vara skönt ändå. Här är massa stulet gods, men det spelar ingen roll, det är billigt. Jag fattar inte hur Svenssons eller vad folk nu heter i den här staden kan gå här och handla helt naivt, bara gå och handla. ’Oj, vad billigt!’ Helt otroligt!”
>
> [UTDRAG 6.1.3 A. Fältanteckning, mars 2013]

Polisen i fråga lyfter fram som upprörande att Svenssons handlar vid basaren. Han kunde ha fördömt själva basaren, eller försäljarna, men väljer att uppmärksamma kunderna. Det ligger alltså en förväntan på just Svenssons att inte handla på basaren. Citatet kompliceras förstås något av att polisen lägger till ”eller vad folk nu heter i den här staden”, vilket antyder att ”Svenssons” inte med nödvändighet är en etnisk kategori. Det förekommer också att människor med uppenbart utländsk bakgrund kallas för Svenssons av poliserna. Den etniska kategoriseringen av svenskhet som laglydig behöver därför inte uppfattas som en

[79] I våra dagar är emellertid bedrägerier via Internet och falska fakturor ett slags brottslighet som uppmärksammas alltmer i förhållande till ligor av organiserade brottslingar.

strikt stereotyp föreställning. Snarare är det fråga om en allmän, symbolisk koppling mellan normen om laglydighet och vit svenskhet. Denna symboliska koppling ligger i att de flesta människor som faktiskt *heter* Svensson i efternamn kan förväntas ha svenskt utseende.

Ytterligare en aspekt bör lyftas fram ur citatet ovan. Det skulle kunna uppfattas som att polisen själv representerar kategorin Svenssons. Jag vill mena att så inte är fallet. Uttrycket Svenssons används nämligen också i syfte att skilja mellan den ovetande, naiva allmänheten och den mer verklighetsförankrade polisen. Polisen i exemplet ovan verkar uttrycka en frustration inför denna allmänhet, som väljer att sätta skygglappar för ögonen när de ställs inför uppenbara skumraskaffärer. De saknar polisblicken (Finstad 2000).

En annan moraliserande användning av etnicitet bland poliser är att betrakta ”förmoderna” samhällsstrukturer som varande stick i stäv med rättsamhället, som i exemplet nedan:

> På stationen. Poliserna pratar om hur det har gått i olika rättegångar där de och deras kollegor legat bakom förundersökningen. De enas om att i det ena fallet kom två unga män undan alltför lindrigt med misshandel. Po1 visar fram papper på ett rättsfall som också fått alltför lindrig dom, bara en av flera åtalade blev dömd i ett stort fall med flera fall av misshandel mellan invandrarfamiljer i fejd med varandra. Han tillägger: ”Stamsamhällen som följer egen lag och rätt är också en form av organiserad brottslighet.”
>
> [UTDRAG 6.1.3. B. Fältanteckning, januari 2012]

Polisen menar att det bör betraktas som ett allvarligt problem att det finns andra former av rättsmedvetande än det liberala och universalistiska som Sveriges rättssystem bygger på. Problematiken kring olika former av rättsmedvetande är en fråga som vi i detta sammanhang kan lämna därhän, likaså den mer antropologiska frågan om stamsamhällens vara eller icke-vara i det moderna samhället. Vad jag här vill lyfta fram är helt enkelt att polisen gör en jämförelse mellan å ena sidan ”stamsamhällets egen lag och rätt” och å andra sidan ”organiserad brottslighet”. Organiserad brottslighet hör till den tyngsta och mest allvarliga brottsligheten och är därför moraliskt förkastlig. Här åkallas alltså etnicitet också som en form av etniskt underbyggd moralism.

6.2 Reaktioner på andras användningar

Det är inte bara poliser som åkallar och använder etnicitet. Det gör även allmänheten, vilket poliser kan ha åsikter om. Dessa reaktioner kan bygga på ett allmänt avståndstagande från fördomar och främlingsfientlighet. Poliser vill i regel inte själva vara främlingsfientliga och de visar avstånd till andras uttryck för rasistiska tendenser. De kan skoja på andras bekostnad, uppröras av deras uttryckssätt eller fördöma etniskt färgad antagonism i samhället. Med tanke på att polisen i regel undersöks sociologiskt i egenskap av just innehavare av stereotyper och upprätthållare av diskriminering är denna sida av verkligheten särskilt viktig att betona för att ge en rättvisande bild av etnicitetens betydelser inom polisen.

6.2.1 Poliser mot allmänhetens fördomar

Etnisk stereotypisering är inte en binär fråga, alltså inte en fråga om antingen-eller. Även om stereotyper förstås förekommer också bland poliser och poliser gärna använder etniska förklaringsmodeller (som vi såg i utdrag 6.1.1) kan poliser också känna igen och ta avstånd från grövre former av stereotyper som uppfattas som fördomsfulla. I exemplet nedan riktas sådana fördomar mot poliserna själva.

> Po1 berättar om ett fall som Po2 och Po3 ska hjälpa till i, med en man som blivit misshandlad (”en gubbe som fått på blocket”) och nämner ett slaviskt klingande namn.
>
> Po2: Polack?
> Po1: Nej- (paus) eller något sånt. Men han pratar i alla fall inte svenska. Så här ser han ut [[Po1 visar en ett papper med ett utskrivet fotografi på en man med sönderslaget ansikte på en sjukhusbädd, ser allvarligt ut med hela ansiktet sårigt och svullet]]. Hans bror är något av en besserwisser och är den som representerar honom. Han ville kolla alla ungdomsgäng i området men jag sa att det funkar inte riktigt så. Och så litar han inte på utländsk polis.
> Po2: *Alltså på svenskar*!?
> Po1 ((muntert)): Nej, alltså tvärtom (paus). Utländska polismän.
> Po3 (som har jugoslavisk bakgrund) [[flinar]]: Så jag får inte åka dit?
> Po1: Jo, *du* är okej. Det är mer araber han menade.

Po2: Nej men *HERREGUD*! Är det sant! [[hon stirrar storögt på Po1 och slår sig för pannan]].

[UTDRAG 6.2.1 A. Fätanteckning, februari 2012]

Vid detta tillfälle rådde en allmänt skojfrisk stämning på polisstationen, precis innan hade de iscensatt en rad *practical jokes*. I det sammanhanget fick plötsligt två poliser ett ganska allvarligt misshandelsfall att utreda. Det hör också till saken att det verkade vara några arabiska ungdomar som hade misshandlat den nu allvarligt skadade mannen, vilket skulle kunna utgöra en bakgrund till att dennes bror inte ville prata med arabiska poliser. Kanske misstänkte brodern att en polis med arabisk bakgrund skulle kunna ha etniska band och lojaliteter med förövarna? Oavsett vad hans bevekelsegrunder kan ha varit, hade han uttryckligen angett ett önskemål om de utredande polisernas etnicitet. Det är en ovanlig händelse, att döma av polisernas förvåning.[80]

Poliserna uppvisar en kombination av avståndstagande till mannens förfrågan och ett slags överseende med hans önskemål. Po2 och Po3 hade inte arabisk bakgrund eller liknande. Po1 förefaller berätta om önskemålet mest som en komisk detalj. Peterson och Uhnoo har beskrivit svårigheter som poliser med utländsk bakgrund kan ha att säga ifrån och reagera på poliskollegors etniska skämt och jargong (Peterson och Uhnoo 2012). Detta kan kontrasteras mot situation då personer utanför polisen uttrycker sig fördomsfullt. Då kan avståndstagandet komma omedelbart och spontant.

Samma omedelbarhet är för övrigt inte begränsad till personer som inte är närvarande. När personer som blir gripna eller omhändertagna uttrycker

[80] Det är en vansklig fråga att svara på hur stor del av poliserna som har invandrarbakgrund men statistiska fingervisningar finns att hitta. Rikspolisstyrelsen ska sedan 2005 rapportera om andelen anställda personer med invandrarbakgrund (utrikes födda eller med två utrikes födda föräldrar). Rikspolisstyrelsens årsredovisning 2012 skriver om hela Sverige: ”Andelen medarbetare med utländsk bakgrund har ökat, från 6,9 procent år 2011 till 7,3 procent 2012. Andelen polisaspiranter med utländsk bakgrund har ökat från 8,7 procent 2011 till 14,5 procent 2012. Andelen med utländsk bakgrund i Sveriges befolkning är 20,1 procent.” (Rikspolisstyrelsen 2012, 47). Märk väl att en betydande andel av de utländska poliserna är från nordiska länder, i början på 2000-talet var det fråga om hälften (SOU 2005:56, 428 f). I de områden som jag studerat är emellertid procentandelarna betydligt högre än genomsnittet bland poliser i landet; jag kan inte ange exakta siffror.

antagonism mot etniska grupperingar kan responsen också vara ögonblicklig och avvisande.[81]

> I polisbilen sent på natten: poliserna kör en man från Danmark med jugoslavisk bakgrund till fyllecell efter en upptrappning som ledde till att mannen gjorde våldsamt motstånd och blev nedtryckt mot marken av två poliser medan han förbannade dem och spefullt ”berömde” dem för att visa upp sin makt. Han sa bland annat att han visste att de egentligen ”är ingenting”.
>
> Mannen: Jag hatar muslimer!
> Po1: Det får stå för dig, det.
>
> Samtalet slutar tvärt.
>
> [UTDRAG 6.2.1 B. Fätanteckning, februari 2013]

I den sociala dynamik som uppstår när någon från allmänheten åkallar etnicitet på ett främlingsfientligt sätt skapas alltså ett tryck att tvärt ta avstånd från det sagda. Polisen utgör därmed också en del av upprätthållandet av antirasistiska normer i samhället.

6.2.2 Poliser mot politiserad främlingsfientlighet

Polisers avståndstagande från explicit politiserad främlingsfientlighet är särskilt tydligt. Det är inte bara fast förankrat i polisernas vardagliga interaktioner, utan också institutionaliserat. Jag fick exempelvis höra om en övning på polisutbildningen i Stockholm som handlar om att diskutera vad man som polis skulle göra om kollegan visade sig vara sverigedemokrat. Skånepolisen har särskilt utsedda ”mångfaldssamordnare” och sedan 2009 har det förekommit arbete med ”värdegrundsfrågor” som till stor del handlar om att motverka främlingsfientlighet, apropå välkänd kritik i media (som diskuterades i inledningen).

---

[81] Här tar jag in en direktkontakt med allmänheten i ett kapitel som berör polisernas interna relationer. Det är ett undantag för att förstärka den aktuella poängen.

> Fikarummet. Det pratas om *Swedish Defence League*[82] med mera. ”De vill att vi ska skydda landet mot islamisering. De tror att det blir halal och omskärelse vid tolv (års ålder) annars”. En annan polis (persisk bakgrund) inflikar skämtsamt: ”Ingen skillnad från hur jag har det nu.”
>
> Några minuter senare pratas det om andra extremister: ”Det är kul när man pratar med extremister, så ändras ögonen på dem, ’wallalaaa’ som att de börjar mässa så fort de pratar om koranen.” En polis svarar ”Ja så är det på alla håll, så fort det blir extremism så blir det kattskit av det.”
>
> [UTDRAG 6.2.2 A. Fältanteckning, mars 2013]

Den första polisen berättar ledigt om *Swedish Defence Leagues* uppfattningar som inte verkar behöva bemötas eftersom de ses som orimliga. En polis passar på att skämta lite emellan, vilket ju hör till vanligheterna. Jag vet inte om udden är riktad mot *Swedish Defence League* eller om det bara är ett mellanspel. Sedan görs en jämförelse med andra extremister, vars glansiga ögon och mässande tonfall tas för intäkt för deras otillräknelighet. Extremism är ”kattskit” säger en polis och ingen ifrågasätter att så är fallet. Ett närliggande exempel:

> I polisbilen, sent på natten, apropå att det rapporteras via polisradion att en dörr målats med davidsstjärna på en dörr, säger en polis: ”Det är många invandrarungdomar som inte har en aning om Libanon eller Palestina men ändå snackar om att de skulle skjuta av de jävla sionisterna. Jäkla tråkig inställning.”
>
> [UTDRAG 6.2.2 B. Fältanteckning, mars 2013]

Polisen kopplar direkt det han hör i polisradion till en motsättning mellan muslimer och judar (snarare än till exempel svenska nynazister, vilket också vore en möjlig tolkning). Han verkar ha pratat med arabiska ungdomar tidigare som har uttryckt antagonism mot judar. Här syns ett avståndstagande mot främlingsfientlighet grundad på vad han föreställer sig vara okunnighet om förhållanden i Mellanöstern. Oavsett hur välgrundat hans antagande kan vara, exemplifierar det ett allmänt ställningstagande mot rasism.

---

[82] Den svenska motsvarigheten till *English Defence League*, en högerextrem rörelse som motsätter sig spridningen av islam, islamism, sharialagar, islamistisk terrorism och invandring.

6.2.3 Lek med egna och allmänhetens föreställningar

Inte alla reaktioner på allmänhetens användningar av etnicitet behöver vara antirasistiska eller fördömande. Det förekommer också bland poliser mer tillbakalutade former av lekfullhet kring stereotyper.

> I fikarummet, fyra civilklädda poliser är på väg ut för att spana på narkotikahandeln och en del andra oroligheter som föregår i ett närliggande område. De pratar om att möta en gammal dam på fika under spaningen, jag förstår inte precis varför.
>
> Po1 (kvinna): Men då tar jag fikasamtalet idag. Mmm, kul.
> Po2 (kvinna): Ja, det är nog bra att det är en tjej idag. Hon undrade igår. ((härmar en skröplig dams röst)) 'Jag undrade om det kunde vara ett sånt här åldringsbrott!' [[flera skrattar]]
> Po3 (ung man, ljusbrun hy, bruna ögon): Då kanske vi ska skicka mig! [[de skrattar igen]]
>
> [UTDRAG 6.2.3. Fältanteckning, mars 2013]

Den gamla dam som en av poliserna tydligen ska besöka verkar ha uttryckt osäkerhet kring att släppa in den civilklädda polis som besökt henne igår. Det passar uppenbarligen bättre att en kvinna besöker henne än att en man gör det. När en ung polisman som är mörkhyad och brunögd föreslår att han skulle besöka damen brister de alla ut i skratt eftersom det uppenbart är olämpligt. Det går inte att utifrån detta avgöra om poliserna skrattar åt damens föreställningar om att hon skulle riskera att utsättas för åldringsbrott, eller om de skrattar åt sina egna föreställningar om vem som begår åldringsbrott, eller en kombination av dessa. Samma situation innehåller flera samtidigt överlappande ramverk (Goffman 1974).

Det intressanta här är att den mörke polismannens framtoning som (aningen) icke-svensk åkallas som ett skämt angående hur allmänheten uppfattar poliserna.

6.3 Antydningar, humor och etnisk jargong

Även om poliser sällan explicit försvarar främlingsfientliga uppfattningar, och även om de på olika sätt tar avstånd från rasism i samhället, använder många av dem fortfarande ofta en jargong som aktualiserar etnicitet på nedsättande (ofta skämtsamt) sätt. Det handlar framförallt om att uttrycka sig provokativt om olika etniska grupperingar som poliserna genom sitt arbete upplever som särskilt brottsliga. Det görs inte i direkt kontakt med allmänheten, utan bland poliserna själva (Uhnoo 2013; Sollund 2007, 187 ff), eller när de pratar med mig. Sådana tillmälen är inte unika för polisen utan kan exempelvis förekomma i ungdomsvården (Basic 2013, 186). Men det innefattar även mer subtila användningar som är lätta att känna igen från vardagslivet utanför polisen: att härma dialekter och brytningar, dra på smilbanden åt ogrammatisk svenska och så vidare.

Jag ska snart kommentera ett antal kortare exempel. Å ena sidan vill jag betona hur omfattande och genomträngande den etniska jargongen är. Å andra sidan vill jag visa hur den ”ligger i bakgrunden” och sällan leder till någon uppföljning, någon uppenbar diskriminerande handling eller någon reglerande reaktion från kollegorna.

Fältanteckningarna med tillhörande kommentarer har jag delat in i tre kategorier: antydningar, humor och etnisk jargong. Visserligen genomsyrar en humoristisk framtoning de flesta av mina exempel, men jag vill betona att etnicitet som nedsättande kategori ofta antyds, kommer fram mellan raderna eller i anknytning till skämtsamheter – och att det mindre ofta framkommer som öppet nedsättande jargong.

Ett huvudsyfte i Billigs idéhistoriska och sociologiska arbete om humor är att visa att humorn i vår tid alltför ofta betraktas som harmlös och otvetydigt befriande. Billig menar att humorn långt ifrån alltid ifrågasätter makten eller stärker den undertryckte. Tvärtom finns det många sofistikerade sätt på vilka humorn kan tjäna som maktmedel eller för att upprätthålla och legitimera orättvisor genom löjets kraft. Han uppmanar till en känslighet inför förhållandet mellan ”nöjets karneval” och ”det sociala system i vilket den skapas” (Billig 2005, 240). Humorn i de exempel jag lyfter kanske har mindre av den disciplinerande funktion som Billig beskriver (ibid. 202 ff) eftersom skämten inte delas med allmänheten. Den kan däremot förstås som rebellisk mot allmänhetens politiska korrekthet och samtidigt internt disciplinerande – att poliser förväntas vara goda kollegor och delta i humorn och därmed också förväntas umgås på ett visst sätt (ibid. 207-214).

6.3.1 Antydningar

Det vanligaste sätt på vilket etnicitet omnämns i förhållande till personer från allmänheten (polisens klientel med mera) är genom enklare antydningar som på olika sätt knyter avvikande beteenden till etniska stereotyper – dock *utan* att göra poliserna fullt diskursivt ansvariga (*accountable*) för kontroversiella uttalanden. Nedan följer exempel på detta. En del av exemplen är tydligt raljerande med efterföljande skratt och andra passerar i förbifarten utan reaktioner.

”Faktiskt svenskar”

Ett sätt som poliser kan stereotypisera gruppen ”invandrare” som helhet är att uttrycka förvåning över svenskars brottslighet.

> En polis berättar för mig om utredningsarbetet. Nu ska han förbereda förhör, har en hel pärm med papper, det är väldigt rörigt när det är igång. Man måste kunna alla namnen, bara det, så att man visar att man är påläst och insatt. Nu är det ”faktiskt svenskar den här gången”, det berömda [stadsdels]gänget som trakasserat området med misshandel och hot.
>
> [UTDRAG 6.3.1 A. Fältanteckning, april 2012]

Polisen nämner att det är fråga om svenskar för att understryka att det är lite lättare att lära sig namnen. Men att ordet ”faktiskt” letar sig in antyder att polisen anser att det hör till ovanligheterna och att det finns en förväntan på att invandrare begår brott.

”Hör inte hemma i Burlöv”

Stereotypisering kan göras på fler underförstådda sätt. Här skojar poliserna om att en livsstilskriminell[83] skulle vara svensk, när han nu är från Tunisien.

> På stationen, samtal under ett nattpass om en man som gripits. En polis skriver just rapporteringen vid en datorskärm och berättar om fallet.
>
> Po1: Han var här för några år sen och fick fängelse och utvisning. Sen dök han upp igen och blev gripen direkt. Han är bara här för att göra djävulskap. Så nu är han utvisad till 2020, men först ska han sitta av sin

[83] ”Livsstilskriminell” är ett uttryck som används hos polisen för att beskriva återfallsförbrytare som begår allvarliga brott.

tid i fängelset.
Po2: Var är han hemmahörande?
Po1: Han är från Tunisien. Eller från Burlöv. (paus) Han är från Burlöv från början ((skämtsamt))!
Po2 [[skrattar]]: Ja, så har han åkt ner dit sen! (paus) 'Du hör inte hemma i Burlöv!' ((hon låtsatsskäller med skratt i rösten, som om någon skällde ut mannen de talar om)).

[UTDRAG 6.3.1 B. Fältanteckning, mars 2013]

När kollegan frågar varifrån mannen kommer och Po1 först svarar Tunisien och sedan Burlöv öppnas en möjlighet till att skoja om att mannen faktiskt vore från Burlöv från början, och alltså vore svensk. Detta skämt blir förstås bara roligt om det i förväg fanns en förväntning om att hans härkomst hängde samman med hans kriminalitet. Själva skämtets kärna är alltså den *inkongruens* (bristande överensstämmelse) som skapas genom ett plötsligt avbrott gentemot underförstådda (etniska) förväntningar (Billig 2005, 57 ff). Det förtydligas ytterligare när kollegans skrattande fantiserar om att den kriminelle fått flytta från Burlöv till Tunisien just för att han är kriminell och därför inte passade in i Burlöv.

"Har man hört förr"

Poliser kan påpeka att de är välbekanta med vissa signalement hos gärningsmän och raljera över det.

I polisbussen sent på natten ges en gärningsmans signalement i polisradion: hopvuxna, svarta grova ögonbryn.

Po1: Har man hört förr.
Po2: Gott om invånare i Malmö som har hopvuxna ögonbryn. Unibrow.

Inget skratt eller annan reaktion följer.

[UTDRAG 6.3.1 C. Fältanteckning, mars 2013]

Ett annat, lite mer avancerat exempel där polisen uttryckligen säger att det är ett vanligt förekommande signalement.

Ett nytt meddelande hörs i polisradion om hot mot två kvinnor. Gärningsmannens signalement: En kortväxt, kraftig man, svart skinnjacka, arabiskt utseende, skägg. "Finns en del att välja på känns det

som. Arabiskt utseende, svarta kläder. Det är det vanligaste signalementet vi har" säger Po1.

[UTDRAG 6.3.1 D. Fältanteckning, mars 2013]

I förra kapitlet presenterade jag en längre intervju med poliser som reflekterade över dilemmat i att de inte vill vara främlingsfientliga, men att de upplever att etnicitet visst har betydelse för deras arbete. Dessa korta, spefulla uttryck kan förstås som ett sätt att skapa ironisk distans till sådana dilemman. De säger något som antyder att de ser etniska mönster i brottsligheten. Uttalandet har en specifik indexikalitet – det hänvisar till en outtalad uppfattning hos allmänheten att det inte finns fog för polisens mer omfattande kontroll av till exempel svenska araber.

"Ett mycket speciellt släkte"

Jag har tidigare nämnt att poliser gärna använder ett diminutivt språk, alltså att man uttrycker sig på ett sätt som på olika sätt förminskar och förmildar olika allvarliga omständigheter på ett komiskt sätt. Slagsmål blir boxningsmatcher, våldsamt motstånd blir uppbjudningar till dans, en allvarlig misshandel blir "fått på blocket", kriminella blir busar och så vidare. Jag föreslår att följande exempel kan läsas mot den bakgrunden.

En sen kväll i Malmös uteliv, i polisbilen. Vi ser åtta unga män som står och stojar i en gränd där deras bil är parkerad.

Poliserna talade med dem kort tidigare och vet att de är från Danmark, verkar dock vara av arabiskt ursprung. "Danskar. Mycket speciellt släkte" säger en av poliserna.

[UTDRAG 6.3.1 E. Fältanteckning, mars 2013]

Det går förstås inte säkert att veta om polisen hade sagt detsamma om det var vita danska män som varit i sällskapet. Förvisso ställer danskar (enligt polisers utsagor) till med en del bråk eftersom de gärna kommer över till Malmö för att festa, varför de rimligen också kan ironiseras kring. Att han talar om dem som ett släkte verkar emellertid syfta på deras invandrarbakgrund i Danmark.

Invandrare som bidragstagare

I följande fall raljerar en polis inför sin kollega om att den arabiske mannen som fått böter per definition är bidragstagare.

Efter att en arabisk man fått böter i trafiken, i polisbilen.

Po1: Då har man lyckats om han tackar efter två tusen.
Po2: Vi kunde belastat honom med tusen kronor till för felparkeringen. Men han var ju en trevlig prick.
Po1: En del tror ju att vi själva får pengarna, det är ett vanligt missförstånd. Men det går ju till staten, så han får tillbaka pengarna själv kan man säga.
Po2 [[skrattar]]: Skulle jag inte säga!
Po1: Nåja, en viss återbäring i alla fall.

[UTDRAG 6.3.1 F. Fältanteckning, mars 2013]

Här är de båda poliserna inte helt överens om ifall skämtet var befogat. Kollegan skrattar men säger också emot. Ett undantag kan bekräfta regeln: för det mesta går skämsamheterna kvickt förbi.

6.3.2 Etnisk humor

Etnicitet är återkommande föremål för skämtsamheter som kan vara på personer i allmänhetens bekostnad. Även humorn innehåller ett mått av antydan. I dessa exempel är emellertid skämsamheten det centrala.

Grammatikens äventyr

Invandrargruppers bristande kunskaper i svenska kan bjuda till skratt och skämtsamheter på deras bekostnad. Exempelvis kan ett brev med komiska stavfel sparas och sättas upp på väggen.

Ett handskrivet brev som sitter uppsatt på ett av de gemensamma kontoren på stationen. Det är skrivet med en ganska osäker handstil.

”Till Polis! Vigtigt!
1-8 unga tonåringar er et stort rånarliga
Huvudman bor på [en uppenbart felstavad adress]
Massor av rånat cykel sto på gatan dom
Montera bort och selia, den pågår flera år,
Trakasera hela omrodet, Flera gonger anmelt till polisen.

Resultat finns inte!!
Varför Polis vil inte ta [områdesnamn] liga?
HELP! Ta bort cycklarna och gänget
HELP för oss!”
Tillskrivet i bläck med annan handstil står: ”Hahahaa!”
[UTDRAG 6.3.2 A. Fältanteckning, januari 2012]

Här ovan har jag bevarat skribentens radbrytning och stavning. Det kan förstås också vara ett barn som skrivit brevet, men sannolikt är humorn också etniskt laddad, det vill säga riktad mot den som inte fullt ut behärskar svenska.

Roliga brytningar

I vardagen är det vanligt att man använder låtsatsbrytningar när man säger något som representerar invandrargrupper eller ”busar” och ”coolingar”.

> Vid nattpassets avslutningssamtal, ett tiotal poliser berättar om vad som hänt. En återger ett möte med någon som han härmar med överdriven låtsasbrytning: ”Polisen, vad gör ni här!”
>
> [UTDRAG 6.3.2 B. Fältanteckning, mars 2013]

Liknande skämsamheter kan också förekomma utan direkt anknytning till brott eller de människor som poliserna möter i sitt arbete.

> I polisbilen har Po1 med en frukostmacka, vilket kollegan inte har, en grov bulle med ost. Han visar fram den nära kollegans ansikte, flinar och utropar med indisk eller pakistansk brytning: ”How much! How much!” och fortsätter tjata en stund på samma brytning som om han var en efterhängsen försäljare.
>
> [UTDRAG 6.3.2 C. Fältanteckning, mars 2013]

De olika låtsasbrytningarna bör ses i samband med att poliser generellt sett är uttrycksfulla och därför härmar olika röster och dialekter: gamla damers, grov skånska och så vidare.

6.3.3 Stereotypiserande jargong

Poliser kan också använda allmänna stereotyper kring invandrargruppers utseenden, hudfärg eller kulturella uttryck. Då omtalas personer eller grupper utifrån dessa kategorier med en tydligt etnifierad jargong.

Hundar och kroknäsor

Dessa två följande exempel visar på hur araber kan dyka upp som material för etniskt laddade skämt. I det första exemplet skojar poliser med varandra, i det andra skojar en polis med mig.

> Poliserna sitter kvar i fikarummet och pratar om en ny station som ska byggas i Rosengård, om att de ska få hundar där. ”Vårt klientel gillar inte hundar!” inflikar en polis. Det skrattas och en kollega svarar: ”Haha, mycket att tugga på ja.”
>
> [UTDRAG 6.3.3 A. Fältanteckning, april 2012]

Att muslimer har ett särskilt förhållande till hundar som ett orent djur är ett tema som återkommer då och då. Något mindre vanligt är utseendemässiga stereotypiseringar, men de förekommer också.

> Po1 kommenterar inför mig en beskrivning i en av anmälningarna, en arab med lång, krokig näsa. ”Det är ju inga araber som har krokiga näsor! [[paus]] Är det därför de kallas för kroknäsor i folkmun?” Han ser på mig lite skämtsamt frågande, jag rycker på axlarna.
>
> [UTDRAG 6.3.3 B. Fältanteckning, december 2011]

Även här är det inte uppenbart att skämtet faktiskt är på arabers bekostnad. Strikt tolkat refererar polisen till texten i rapporten han läser, tautologin i att någon har beskrivit en arab med krokig näsa. Men eftersom den föga smickrande beskrivningen knyts till en etnisk grupp är det ändå rimligt att tala om en tydligt etnifierad jargong.

Neger-Roffe i datasystemet

I enstaka fall kan en gammal tradition leva kvar: att kända kriminella har öknamn som inte bara finns muntligt, utan också i datasystemet. Dessa öknamn kan ha etniska innebörder.

> Jag befinner mig på arresten, efter ett dramatiskt gripande av en ung man som var kraftigt berusad. Jag ser på skärmen som Po1 skriver rapportering i att det finns ett fält i formuläret med etiketten ”Kallas för” och ett med ”Öknamn” och frågar om dessa. De används mindre ofta nuförtiden säger Po1 och Po2, men Po1 påpekar att hon någon gång lyckats finna ”Neger-Roffe” genom att söka på det namnet.
>
> [UTDRAG 6.3.3 C. Fältanteckning, mars 2013]

Detta exempel vittnar om en tid då öknamn med etniska innebörder verkar ha varit mer förekommande, särskilt i förhållande till de så kallade livsstilskriminella som fått långvarig polisiär uppmärksamhet. Att det inte används mycket idag

talar för att sådana praktiker har blivit mindre accepterade, åtminstone på en organisatorisk eller institutionell nivå.

6.3.4 Inte bara på skoj

Hur kan denna lista summeras? Poliser själva har vid ett flertal tillfällen talat om mental avlastning, ”att prata av sig” och att ”det är ett sätt att hantera allt skit man möter” i förhållande till vad de gärna erkänner är en bitvis grov jargong som kan verka stötande för en utomstående. De ansluter sig då till den klassiska teoribildningen kring humor, som Billig kallar för *Victorian relief theory*, alltså teorier om att man behöver få utlopp för något, något som teoretiserades kring i darwinistiska termer på 1800-talet av bland annat Herbert Spencer (Billig 2005, 87 ff).[84]

Detta sätt för poliser att begreppsliggöra den egna humorn i terapeutiska termer diskuterades i kapitel 4. I detta sammanhang det relevant på det sätt att det skapar en *account* till varför poliserna kan tillåta sig ett visst mått av normöverträdelser i jargongen. Polisernas egna *accounts* kan förstås heller inte uteslutas som en relevant förklaringsmodell, även om jag här vill lyfta fram ett annat perspektiv som nämndes ovan: humorns funktion som ordningsskapande.

För det första är det svårt att undgå slutsatsen att ett mått av överlägsenhet uttrycks gentemot de grupper som förlöjligas, även detta ett klassiskt sätt att förstå humor som söker sig tillbaka till Platon (Billig 2005, 40). För det andra verkar humorn ha en rebellisk funktion gentemot samhällets politiska korrekthet och samtidigt en disciplinerande verkan: å ena sidan att säkra polisers lojalitet till det ”ridderskap” som ställs emot etnifierade brottslingar, å andra sidan att befästa bilden av dem själva som pålitliga och självständiga kamrater som tar avstånd från allmänhetens politiska korrekthet (ibid. 207-214). Den etniska humorn och jargongen kan därmed inte utan vidare avfärdas som ”verkligen bara på skoj”.

---

[84] Uhnoo (2013, 79) har betonat en motsvarande förklaring hos intervjuade poliser med invandrarbakgrund, att deras kollegors ibland rasistiska uttalanden eller utrop liknas med en ”tryckkokare”. Hon betonar, bland annat i anlutning till Sollund (2010), att det finns anledning att se nedvärderande jargong som kopplad till faktisk diskriminering. Sollunds kvalitativa studie av *canteen banter* (matsalsjargong) hos Oslopolisen antyder, men påvisar inte statistiskt, ett samband mellan polisers jargong och deras bemötande av unga män med invandrarbakgrund. Hon resonerar även kring jargongens möjliga inverkan på polisers beteende, t.ex. genom att grovt, nedlåtande språkbruk kan sänka trösklarna för diskriminerande kontrollpraktiker.

Det finns åtminstone två möjliga nyanseringar av förståelsen av etniskt laddade skämtsamheter bland polisen. Vad gör etnicitet till ett ämne att skämta om till att börja med?

Det ena svaret är att skämtsamheterna bygger på en motvilja mot vissa etniciteter, och att det därför är särskilt belönande att skämta om dessa. Det andra är att etnicitet utgör ett särskilt laddat och känsligt ämne varför det, liksom sex, kön, status och upprätthållandet av personliga framträdanden (Goffman 1959/2006) är särskilt intressant att skämta om. Ju mer förbjudet och inkorrekt det blir, desto roligare kan skämtet bli. Dessa två förklaringar utesluter inte varandra och kan troligen båda ha bärkraft. Det går inte att utifrån min egen analys avgöra vilken förklaring som är den mest avgörande. För att säga det i denna avhandlings språkdräkt: etnicitetens *åkallande* som skämt på andras bekostnad är ett faktum, men dess strategiska *användningar* i arbetet (Pogrebin och Poole 1988) är mindre uppenbara.

Mitt eget förslag till tolking av den etnifierade humorn – en kritisk ingång i Billigs riktning – är att se humorn som upprätthållare av en viss social ordning. Humorn är paradoxalt nog både ett sekundärt fenomen och något mycket avgörande för den sociala ordningen. Genom att delta i humorn skapar poliserna en social värld bestående av relevanta medlemskapskategoriseringar.

En liknande tolkning finns i Sollunds (2007) studie av etnifierad jargong inom den norska polisen. Hon framhåller att det vore naivt att anta att en ständig närvaro av sådan jargong inte skulle medföra att poliser exempelvis stannar och kontrollerar fler personer med invandrarbakgrund på lösa grunder, givet att det är samma grupper som omtalas nedvärderande och som överbevakas i stadsmiljön (ibid. 205-6).

6.3.5 Etnisk jargong: en avslutande kontextualisering

Det bör också understrykas att direkta glåpord och svordomar knutna till etniska grupperingar (svartskalle, jävla arab, etc.) i stort sett inte förekommer bland polisen, eller också att de inte förekommit när jag varit med, även under ett flertal pressade och dramatiska situationer. Istället förekommer olika sätt att raljera kring (och mellan raderna skapa avstånd till) olika invandrargrupper som uppfattas som mer kriminellt belastade. Den etnifierade nedvärderingen av grupper görs på ett ritualiserat och återkommande sätt som, åtminstone för de närvarande poliserna, skapar en viss stämning, vad Collins kallar för emotionell energi (Collins 2004). Etnifierade gliringar tillåts inte vara alltför utmanande; de

görs inte alltför stora överträdelser som kan så split. De förekommer snarare i relativt godmodiga former så att uttrycken och skämsamheterna smidigt kan upprepas igen och igen. Den etniska jargongen ingår i detta sammanhang i en betydligt större uppsättning gemenskapsbildande och kollegiala ritualer.

Avslutningsvis vill jag lyfta fram en detalj ur polisernas vardag som kan kasta ljus över den etnifierade jargongens förekomst. Denna detalj understryker dess mer allvarliga innebörder.

> På stationen, gemensamt kontor: På väggen hänger utskrivna fotografier på misstänkta kriminella. Samtliga 23 män och ungdomar ser ut att vara från Balkan eller Mellanöstern, av namn och utseenden att döma.
>
> [Fältanteckning, december 2011]

På ett annat kontor, på en annan station, räknade jag ett 90-tal uppsatta bilder över medlemmarna i kriminella gäng, varav endast en handfull hade traditionellt ”svenska” namn och utseenden. En stor majoritet av bilderna var på män med bakgrund i Mellanöstern (eller Nordafrika) eller Balkan, åtminstone om jag skulle gissa av namn och utseenden. Det som är relevant för att förstå polisernas perspektiv är att deras arbete i hög grad är inriktat på att bevaka vissa grupper i samhället – oavsett om det sker på basis av etnisk selektion eller inte. Det gäller ofta svenska araber och jugoslaver. Förhållandet till romer diskuterar jag närmare i delkapitel 6.6.

6.4 Etniska skämt om poliser

Inte alla etniskt laddade skämt handlar om misstänkta eller om kategoriseringar av personer ute i stadslivet. Poliser är också kvicka med att utbyta skämt med etniska innebörder om sig själva och varandra. Dessa skämtsamheter är å ena sidan grövre till uttrycket, å andra sidan mindre nedvärderande för etniska kategorier. En jämförelse med de skämt och underförstådda eller uttalade nedsättande kommentarer som presenterades i delkapitel 6.3. är meningsfull. Kroknäsan och hundskämtet dyker inte upp när det är en arabisk kollega det är fråga om. Det finns ingen Neger-Roffe bland poliserna och det finns ingen polis som inte hör hemma i Sverige.

Jag avhandlar mina tre exempel med kortare kommentar och återkommer till en diskussion efteråt. Det första exemplet handlar om att vara en arabisk polis i en svensk kontext.

Polisbussen kör förbi en annan polisbil och förarna pratar med varandra genom nedvevade rutor. Polisen bredvid föraren i bussen äter just en rejäl korv med bröd.

Po1 (i bilen): Tjena! Det där är inte halal!
Po2 (i polisbussen): Han är arab!

[UTDRAG 6.4 A. Fältanteckning, mars 2013]

En tydlig skillnad mellan detta sätt att skämta, med en levande person som är närvarande, och ett där man skrattar på frånvarandes eller på abstrakta generaliseringars bekostnad, är förstås att man gör något som får personen att tappa ansiktet. I det här fallet äter en polis en korv som inte är halal.[85]

Vi ser att poliserna träffar på varandra, bilen och bussen, och att den ene polisen leker med interaktionsritualen: att hälsa och ögonblicket efter förebrå någon för vad denne äter, (en avbruten social sekventialitet (Sacks) i enlighet med vad Billig kallar för inkongruens (Billig 2005)). I denna situation är etnisk kunskap (araber föredrar halal) en resurs som kan användas.

I nästa fall drar poliserna in mig i skämtsamheterna, vilket hör till ovanligheterna. Detta var två poliser som jag bekantat mig med relativt väl, vilket kan förklara att de så smått började inkludera mig i jargongen. Märk väl att poliserna fortfarande förebehåller varandra de grövre skämten.

Jag tar emot mobilsamtal från min mor när jag sitter i baksätet på en bil med två poliser, den ene persisk och den andre jugoslavisk. Jag svarar kort och säger att jag är i fältarbete så vi får prata senare.

Po1: Prata du med din mamma!
Po2: Han kanske inte ville, kanske ville ha en ursäkt.
Jag [[skrattar]]: Jo, när jag blir frågad om jag har en varm nog jacka kan det vara bra med en ursäkt.
Po1: Men du har väl en varmare jacka än den! [[alla skrattar]] Vi får

[85] Jag minns faktiskt inte om det var den arabiska polisen som åt korv, det tänkte jag inte på att anteckna. Avgörande är i alla fall att åtminstone en av poliserna i polisbussen var av arabiskt ursprung och att det därför var extra roligt att skämta om halal. När Po2 ropar ”Han är arab!” vet jag alltså inte om det hänvisar till den korvätande polisen som är arab och bryter mot halal, till en annan närvarande polis eller om det rentav är ett skämt om att den icke-arabiske polisen egentligen skulle vara arab.

ringa din mamma om det här. Det är 'barn i fara' på den![86]
Po1 ((till Po2)): Vad ska vi ringa din mamma om då?
Po2: Ska vi inte ringa din mamma först?
Po1: Jo, gärna det. Hon kan behöva lite ung, frisk-
Po2: Lite ung, frisk kuk.
Po1: Jag sa inte kuk! [[skrattar]]

De dividerar lite till om vem som tog upp ämnet kuk men snart avstannar samtalet efter några skämtsamma anklagelser fram och tillbaks.

Po1 ((till mig)): Är det så för polacker också, att mamma är helig?

Båda poliser passar på att prata med sina familjer på telefon, det pratas albanska och persiska i bilen.

[UTDRAG 6.4 B. Fältanteckning, februari 2012]

Vad är den etniska innebörden i detta ekivoka utbyte? Det visar sig mot slutet, när Po1 frågar om även polska mammor är heliga. Poliserna anspelar på att sexuella insinuationer om mödrar i deras respektive ursprungskulturer inte accepteras och att sådant tal skulle ställa den andres familjeheder på spel. Att Po2 rentav själv tar upp tråden om sexuella anspelningar kan ses som ett ställningstagande för en mer sekulariserad, svensk kultur som han också är del av. Som Lue-folket i Thailand väljer tillfällen att "vara Lue", så väljer även dessa poliser att vara sekulära svenska, grabbiga poliser vid det här tillfället (Moerman 1974). Etnicitet används alltså som material för humor, men den åkallas endast explicit efter en kort uppskjutning i tid (polskhet nämns först efter en stund). På detta sätt kan stora delar av polisernas vardagliga interaktioner vara etnifierade genom att man underförstått använder etnicitet för skämt och annat.

Men etniska skämt behöver inte innefatta poliser med invandrarbakgrund. Även poliser med svensk bakgrund kan sinsemellan åkalla etnicitet i satiriska syften. Här följer ett skämt som kanske både är på min egen, polisens och romernas bekostnad.

[86] "Barn i fara" är när polisen anser det vara nödvändigt att kontakta socialtjänsten angående ett fall där barn skadas, försummas eller dylikt.

Jag följer efter Po1 och Po1 ska visst följa med Po2, som jag inte känner, ut i trapphuset. De tar trappan, ’Här motionerar vi!’ säger en av poliserna.

Po2 ((till mig)): Jag heter Henrik Persson, men jag kallas för Körvi.
Po1: Han är den enda romen jag känner till i Malmöpolisen.
Daniel: Men du är alltså inte rom, du heter Henrik Persson?
Po1: Körvi är hans romaninamn.
Po2: Ja, det är mitt romaninamn.
Daniel: Är Körvi ett romskt namn?
Po1: Nej, det är ett skånskt namn. Jag kallas Körvi efter ((skånska)) ’körv me bröd’ [[flinar]].

[UTDRAG 6.4 C. Fältanteckning, december 2011]

Körvi[87] kallas verkligen så av kollegorna på arbetet, det är hans smeknamn. Po1 tar snabbt initiativet vid det tillfälle som uppstår när kollegan presenterar sig med sitt märkliga namn och påstår för mig att Körvi är den enda romen i Malmöpolisen (han liknar inte en rom och är det inte heller). Skämtet är kanske mest en lek med ord och med en lite bortkollrad sociolog, men det innehåller onekligen en etnisk dimension. Om Körvi är den ende romen i Malmöpolisen är det alltså ovanligt att romer är poliser. Så är det nog också i verkligheten.[88] Po1 verkar antyda att romer och poliser är så avskilda från varandra att det närmaste man kan komma en rom bland poliserna är en helskånsk man med ett smeknamn som klingar romskt.

Dessa skämt sammantagna pekar på vilken betydande utsträckning den polisiära vardagen är etnifierad. Förekomsten av många olika etniciteter, en verkligt mångkulturell poliskår (åtminstone de delar som jag studerat), för med sig att vardagen genomsyras av etniska betydelser. Det är förstås gränserna mellan de olika etniciteternas kulturella uttryck som möjliggör att etniciteterna kan aktualiseras som just etniciteter.

Men etniciteterna aktualiseras inte som fundamentala kategorier, som grundmurade skiljelinjer och olika tillhörigheter. De aktualiseras i en social rymd av en sekulär, ironiskt präglad svensk polisvardag. Det kan alltså inte jämföras

[87] Min omtolkning av namnet.

[88] Enligt en artikel i Sydsvenskan 14 oktober 2013 finns det inga romer i Malmöpolisen (Svensson 2013).

med exempelvis Brubakers studier av hur kategorierna ”serber” och ”kroater” aktualiserades under krigen i före detta Jugoslavien eller motsvarande aktualiseringar av etniska kategorier genom olika nationalistiska rörelser i postsovjetiska Östeuropa (Brubaker 2004/2006). Det är istället fråga om en individualiserad[89] etnicitet av mindre grundläggande och meningsskapande art (Taylor 1994, 39 ff; Song 2003). Därför bjuder etnicitet in till lek. Den avgörande identiteten i sammanhanget är den kollegiala och polisiära.

Frees Esholdt (2015) har i en etnografisk studie av etniska relationer på en arbetsplats av ett annat slag, ett storkök i Danmark, betonat att den etniska humorn kollegor emellan kan ha förlösande inslag, genom att den skapar en gemensam distansering gentemot etniska stereotyper. Hon vänder sig mot uppfattningen att etnisk humor per definition bör förstås som uttryck för underordning eller disciplinering. Hos Frees Esholdt kan detta resonemang vändas på huvudet: just skämtandet medför att man bildar gemenskap i kontrast till den förlöjligade fördomen. Den etniska humorn blir ett sätt att gemensamt distansera sig från rasistiska fördomar. De olika klichéerna blir därmed avdramatiserade och utgör stoff för skapande av lek och kamratlighet, ibland med flörtande och sexuella undertoner.

Denna förståelse av etnisk humor verkar ha betydande bäringskraft för att förstå även polisers etniska humor kollegor emellan. Jag emellertid vidhålla att en sådan förståelse kan kontrasteras mot mycket av den humor som riktas ”utanför plåtbubblan” (polisbilens avskärmade *backstage*) för att tala med Uhnoo (2013).

6.5 Att vara utländsk polis

Det är ändå något särskilt med att vara just både polis och ”invandrare” i ordets snävare betydelse, alltså någon som har en tydlig invandrarbakgrund och kanske dessutom har uppväxtförhållanden som liknar de mer utsatta befolkningslagrens. Jag har vid ett par tillfällen nämnt Petersons och Uhnoos studie av utländska poliser som ger uttryck för både utanförskap, frustrationer och att de måste anpassa sig efter en alltför svenskt etnifierad poliskultur och nedsättande jargong

[89] Jag använder här ordet ”individualiserad” i Taylors (1994) bemärkelse, en identitet knuten mindre till den formella positionen i kollektivet och mer till uppfattningen av ett avskilt ”autentiskt” jag, som är ett viktigt inslag i senmoderna samhällen.

(Peterson och Uhnoo 2012). Jag har också visat att exempelvis ungdomar från förorten kan fästa särskild betydelse vid poliser som de anser vara kvalificerade som ”invandrare”. Här närmar jag mig en motsatt problematik, det handlar inte om hur poliser kan ”passera som” (Garfinkel 1967/2011, 116 ff) invandrare utan istället om hur invandrare kan passera som poliser. Det grundläggande argumentet jag för fram är att det görs genom en trivialisering av invandrarskap och etnicitet.

6.5.1 Språk eller dialekt?

Att tala ett främmande språk är förstås definierande för etniska tillhörigheter andra än svenska. Den som presenterar sig kan välja att betona och fördjupa eller tona ner och trivialisera sina språkliga tillhörigheter.

> Tretton poliser, kanske några från och till som kommer och går i fikarummet. Sorl och skratt och samtal om jobbet, de äter medhavd mat. ”Pratar du polska?” frågar en av poliserna mig efter att ha hört lite om min bakgrund. ”Jag pratar arabiska” fortsätter han, ”Och han pratar småländska!”. Han pekar på en kollega.
>
> [UTDRAG 6.5.1 Fältanteckning, mars 2013]

Att polisen strax efter vårt utbyte om polska och arabiska skojfriskt fortsätter med att peka ut en smålänning kan förstås som en trivialisering av etnicitet. Jag fick inte det intrycket i ögonblicket och tänkte inte på det som annat än en spontant kamratlig gest.

Först åkallas etnicitet i form av språkkunskaper, sedan åkallas en svensk etnicitet och ett svenskt språkligt eller dialektalt sammanhang. Skiftet mellan de båda åstadkommer en trivialisering av det tidigare. För det första likställs eller åtminstone jämförs våra språk med en dialekt. För det andra är dialekter något man i Sverige har ett trivialt förhållande till och gärna roar sig med att småprata om, det är inget man vanligtvis fäster allvarliga överväganden vid. För det tredje är själva den plötsliga vändningen lekfull och signalerar att vi inte talar om ett allvarligt ämne, att etnicitet låter sig lekas med.

6.5.2 Trivialisering genom humor

Polisiär humor i förhållande till etnicitet har redan behandlats ganska omfattande. Men ett sista exempel i denna riktning kan behöva lyftas. Nu ligger fokus emellertid på själva trivialiseringen av etnicitet, eftersom humorn också kan fylla en sådan funktion: att nedtona etnicitetens betydelse till fördel för den polisiära (mycket i linje med Frees Esholdt (2015) som diskuterades ovan).

> Löpande skämtsamheter under en dag då jag följer med två poliser, en med en bulgarisk och en med arabisk bakgrund.
>
> I hissen på väg upp till en husrannsakan, det finns en bild på några koalabjörnar uppsatt på väggen.
>
> Po1: Är det släktningar till dig vi ska besöka (de har arabiska namn)?
> Po2: Är *dom* släktingar till dig? [[pekar på koalabjörnarna, båda flinar]].
>
> De skämtar något vidare om kannibalism som jag inte helt hänger med på.
>
> […]
>
> I bilen, medan vi kör till en lunchrestaurang, den som kör tar en liten stund på sig att starta vid grönt.
>
> Po1 ((härmar Rosengårdssvenska)): Vad fan mannen! Vad kör du som! Det är grönt och sånt!
> Po2: Jag parkerade kamelen!
> Nästan direkt efter ser en dam gå förbi med en stor, hårig hund, en *grand danois.*
> Po2: Det är en motsträvig kamel!
> […]
> På lunchrestaurangen skämtar poliserna om hur de kom till Sverige. Den bulgariske polisen kom till Sverige i en bananlåda, skrattar kollegan.
> Po1: Och du, kom du i bananlåda?
> Po2: Nej, kamel! Jag kom på kamel!
> [[båda skrattar]]
> Po2: Eller, nej, jag kom på en köttbulle.
> [[de flinar lite]]
> [UTDRAG 6.5.2 Fältanteckning, april 2012]

Att de två poliserna löpande genom dagen skämtar om sin egen och varandras etnicitet kan förstås som ett sätt att passera som poliser fastän de är ”invandrare”. Att skämta om sin egen etnicitet och att inte ta illa upp när den andre gör det är sätt att signalera en avslappnad hållning till ämnet. När en av dem, den bulgariske, strax efter träffade några vänner från sin uppväxt i Kroksbäck hälsade han varmt på dessa och berättade för mig och kollega om hur nära relation han hade till dem (det var hans systers bästa väninna och ett par andra). Det fanns alltså ingen förlägenhet kring ursprung och etnicitet, endast en närmast överdriven lekfullhet.

Trivialiseringen av etnicitet bör alltså inte förstås som en skamsen självmedvetenhet (Frees Esholdt 2015, 200 f). Snarare utgör den ett försök till löskoppling från etnicitetens allvar och ett sätt att uppvisa en grundläggande kapacitet att delta i samma sociala universum som kollegorna och omgivningen i övrigt. Emellertid bör det tilläggas att Billig betonar att småretande inte sällan upplevs som mindre lustfyllt av den på vars bekostnad skämtet görs och att trivialisering samtidigt kan vara ett sätt att rentvå mindre försvarbara elakheter (Billig 2005, 160 f).

6.5.3 Från invandrarens till polisens perspektiv

Poliser med invandrarbakgrund kan själva ha upplevt sig diskriminerade av polis och rättsväsende innan de blev poliser. Det kan rentav utgöra en del av motivationen bakom att de ville bli polis. Så är fallet i exemplet nedan, i vilket en man genom polisyrket kom att tydligt omvärdera sin uppfattning om polisen. Nu behöver han själv hantera vad han upplever som en rad missuppfattningar om polisen från allmänhetens sida.

> I polisbilen, en klar eftermiddag, vi pratar i polisbilen. Po1 berättar om hur han upplevde polisen tidigare, innan han blev polis själv, att han upplevde att han haft idén att de stannade honom sena kvällar när han körde från jobbet för att han var invandrare och att han tyckte de betett sig illa vid demonstrationer han deltagit i. Lite senare, under en inspelad fältintervju, frågar jag igen om han kände sig diskriminerad av polisen innan han själv var polis.
>
> (inspelat på diktafon)
>
> Po1: Ja men det kände jag ju. Men sen så vet jag ju själv nu när *jag* jobbar natt så, och det kommer en dåligt skött, smutsig bil, och ehh- det

är inga andra bilar ute, ja då stoppar vi ju den för kontroll. Men då tänker ju jag på att försöka vara tydlig med varför vi stoppar den.
Daniel: Och ändå är det folk som känner sig kränkta?
Po1: Just med PL-20:orna (när man letar efter vapen i en bil) då är det många som känner sig kränkta. De kriminella, de köper det. Men det kanske inte är de som är kriminella, men som är länkade till kriminella, som kan bli kränkta. Och då kommer diskussionen upp om 'varför stoppade ni mig och blahi och blaha'. Och då får man sakligt förklara det, hur det är i situationen med vapen i Malmö, om att det skjuts mycket, om att vi kontrollerar bilar för att vi hittar vapen i bilar. (…) Ja, man förklarar för dem varför de är intressanta. Att du körde på ett sätt, att du stannade inte direkt och så. (…) Tar man den lilla extra tiden så tror jag man kan förhindra det.
(…)
Daniel: Kan man ursäkta sig lite, ehh, att 'ursäkta om det gav det intrycket', eller ehh- 'det var verkligen inte meningen att du skulle bli kränkt', nånting åt det hållet, eller?
Po1: Ja jag tycker inte vi ska *ursäkta* oss för att vi gör vårt jobb. Men man kan ju prata om att det är inte meningen att kränka dem om de nu känner sig kränkta. Vi ska inte ursäkta oss för att vi jobbar. Men sen vissa *går* det inte att prata med, når man inte fram till. Man kan ju försöka. Om de är berusade och man har pratat med dem en lång stund, då är det bättre att bara vara tyst.

[UTDRAG 6.5.3. Fältanteckning, mars 2013]

Polisen beskriver faktiskt något ganska närliggande Pettersons (2012) "professionella hållning", han betonar betydelsen av att vara tydlig i kommunikationen.

Polisen berättar också något senare att han inte en enda gång under sina år i tjänsten upplevt att poliser agerat med övervåld, varit rasistiska eller begått andra överträdelser. Däremot berättar både han och kollegan att många de möter säger att just de var de snällaste poliserna de mött. Eftersom de arbetar med många olika partners är det oklart för dem vilka de så elaka poliserna egentligen är.

Etnicitet trivialiseras genom en nedtoning och relativisering av tidigare erfarenheter av upplevd diskriminering. Jag ställer ju en fördjupande fråga (om hans tidigare upplevelser av diskriminering) och han kommer nästan omedelbart in på ämnet om huruvida en sådan upplevelse sedd i efterhand var befogad, nu

när han ser med polisens perspektiv. Erfarenheten har han med sig så att han kan bemöta andra väl, men själva etniciteten trivialiseras till förmån för det polisiära perspektivet.

I exemplet blir övergången mellan allmänhetens perspektiv och Finstads (2000) polisblick särskilt tydlig. Samma situation som för icke-polisen var diskriminerande är från polisens perspektiv en legitim och begriplig del av arbetet. På detta sätt kan etnicitet få nya betydelser, eller mista betydelser, när polisblicken internaliseras genom yrkesrollen.

6.6 ”Dessa romare” – förhållandet till romer

Av de etniska kategorier som polisen har ett laddat förhållande till finns det en som förtjänar att behandlas i ett eget avsnitt: romerna. Denna indelning bestämde jag mig för redan innan den mediala skandalen bröt ut om ett särskilt polisiärt register med titeln ”Kringresande” i början av hösten 2013.[90] Poliser har alltså hållit sig med ett olagligt register som bygger på etnisk tillhörighet och släktskapsband. Nyheten gjorde intryck på mig, men när jag sedan tänkte efter så förvånande den mig kanske inte så mycket. Under fältarbetet har det tydligt framgått att poliser har ett alldeles särskilt förhållande till just romerna och för den som vill förstå etnicitetens betydelser inom polisen kan ämnet knappast undgås. Vi har redan sett intervjun i förra kapitlet, där en polis efter många brasklappar och förklaringar lättar på hjärtat och yttrar de kärnfulla orden: ”Zigenare stjäl.” Jag beskrev att poliser kan anamma en ”hemlig kunskap” om etnicitetens koppling till kriminalitet, ett slags praktisk insiderkunskap som man anar att allmänheten på grund av bristande insikt svårligen skulle förstå.

Det förekommer bland poliser ett förhållningsätt till romerna som kan beskrivas som infekterat och särskilt laddat, en etnifierad moraliserande hållning. Här sätts till viss del polisernas annars ofta antirasistiska värderingar åt sidan och man finner olika sätt att rättfärdiga ett avståndstagande mot romerna som kategori. Två huvudsakliga spår verkar vara framträdande i denna hållning:

1. Poliser anser sig vara bakbundna i hanteringen av romer då en betydande andel av dessa anses leva i en parallell ekonomi vilket gör att

[90] *Över tusen barn med i olaglig kartläggning*, Dagens Nyheter 2013-09-23. Se även diskussionen i 1.3.2.

polisens sanktioner inte påverkar dem på samma sätt som de påverkar andra.

2. Polisers etnifierade förhållande till romer betraktas som ett känsligt och kontroversiellt ämne som helst endast antyds, men ibland kan omtalas mer öppet.

Det är väl belagt att romerna som grupp har en längre historia av utanförskap och att de under stora delar av 1900-talet medvetet diskriminerats av staten och ordningsmakten. Exempelvis förekom statliga utredningar om hur man skulle få så många av dem som möjligt att flytta ifrån Sverige (Svensson 1993). Den polisiära zigenarsektionen bildades på 1950-talet och fanns kvar till 1996.[91] Listan kan göras längre och den innefattar mörka kapitel i svensk historia, knutna till rasbiologi och eugenik. I en av regeringen beställd vitbok om diskriminering mot romer under 1900-talet presenteras en del av romernas historia. Utredningen diskuterar kartläggningen av romer i samband med fattigvården i början av århundrandet, rasbiologiska undersökningar, sterilisering och omhändertagande av barn, inreseförbud och reglerad invandring, begränsningar av tillgång till bostäder och bitvis kringskurna möjligheter till utbildning och arbete (SOU 2014:8).

Historisk bakgrund ger emellertid en ganska vag bild av hur romer som grupp i nutid etnifieras utifrån polisers vardagliga perspektiv. Därför behövs också en deltagande inblick i polisers samtida praktiker, i hur de åkallar och använder etnicitet i förhållande till romer. Nedan ska jag illustera hur romsk etnicitet åkallas och används inom polisen.

6.6.1 Vardagliga referenser till romsk etnicitet

Under en vanlig arbetsdag märks inte polisers förhållande till romer särskilt mycket. Det sägs inga grova ord eller tillmälen, då och då kanske något om en eller annan ”zigenare” som beskrivs i negativa termer, men detsamma gäller många grupperingar, även kriminella eller allmänt motsträviga svenskar. Det vanligaste sättet som romer dyker upp i vardagens samtal är genom små antydningar och historier som pekar på att romerna som grupp är oregerliga och allmänt otillräkneliga.

---

[91] *Romer kontrollerades i sina egna hem*, Dagens Nyheter 2013-09-27.

> Småprat vid morgonmötet, angående trafikkontrollerna igår: ”Sen kom det en hel romarbil (uttalat som i Romarriket). Inga var bältade (hade bilbältet fastspänt). Barnen studsade runt i bilen!”
>
> [UTDRAG 6.6.1 A. Fältanteckning, mars 2013]

Romer kallas ofta för ”romare” (uttalat som i Romarriket) i enlighet med samma diminutiva tradition som präglar det polisiära språket i övrigt.[92] Här ovan beskrivs bilen som en romarbil och en bild framkallas av en kaotisk skara som studsade runt i bilen. För poliserna var det uppenbart att denna familj var romsk och det intressanta är hur beskrivningen av situationen etnifieras. Den romska etniciteten åkallas för att förstärka historien, för att skapa en mer levande berättelse.

En mer tydlig antydan till ogillande mot romer finns i det här exemplet. Det blir endast i efterhand uppenbart för mig att poliserna hänvisar till romer som etnisk grupp.

> Ett inbrott i en källarvåning undersöks av två poliser. En ganska berusad äldre man möter oss på gatan, visar oss ner i källaren. Han förklarar att tjuvarna har tagit kopparrör och att en kanyl lämnats kvar på platsen. De har varit här två gånger, gått igenom alla källarrum. Men de har missat det mest värdefulla, säger mannen och skrattar, och pekar ut olika saker som tjuvarna kunde ha stulit. ”Det är inte intelligenta varelser som har varit här, det är det inte” säger en av poliserna.
>
> [UTDRAG 6.6.1 B. Fältanteckning, mars 2013]

Det är bland poliserna en allmän uppfattning att den här typen av inbrott begås av romer. Mot den bakgrunden kan kommentaren också förstås i etnifierade termer – något som emellertid inte kan fastställas. I den mån kommentaren antar etnisk innebörd poliserna emellan, sker detta i enlighet med den ”hemliga kunskap” som beskrevs i föregående kapitel. Antydningar av detta slag kan tjäna som sätt att försiktigt uttrycka ogillande gentemot romerna som etnisk grupp. Här sker det också ett åkallande av etnicitet av ett annat slag än vad som

[92] Det är oklart för mig varför ”romare” upplevs som en språklig förmildring men det är åtminstone min egen upplevelse i de vardagliga sammanhang jag hört det. Kanske ligger det diminutiva i humorn: bilden av en rom skiljer sig starkt från de bombastiska konnotationer som dyker upp när vi tänker på Romarriket. Ett sätt kan vara att på Internet bildsöka det engelska ordet ”gypsies” på nätet och sedan bildsöka ”romans” för att få smak för kontrasten.

förekommer i samtliga andra fall: en rasmässig etnifiering. ”Ointelligenta varelser” antytt om en etnisk gruppering kan alltså innebära att romerna konstrueras som en underlägsen ras.

6.6.2 Öppen irritation

Det kan också hända att poliser, stick i stäv mot hur de agerar i förhållande till samtliga andra etniska kategorier och i andra motsvarande situationer, helt enkelt öppet börjar förebrå romerna som grupp. När det hände i exemplet nedan var det kort efter ett ansträngande möte med en romsk familj.

> Efter att två poliser skrivit böter till en romsk man som körde dottern, frun och svärmor till sjukhus. Den lilla flickan hade en stor bula på magen, vilket såg ganska allvarligt ut (flickans mormor visade för oss). Mannen var mycket irriterad och ovillig att samarbeta, han och familjen fick gå sista biten till sjukhuset och mannen skällde på poliserna medan han gav sig av.
>
> ”Dessa romare!” utbrister en av poliserna i bilen efteråt.
>
> Tillbaka på stationen skriver poliserna rapport och vi pratar om romer.
>
> Po1: Han var en halv miljon i skulder hos kronofogden! Oj, tänk att växa upp i en sådan familj.
> Po2 ((till mig)): Du skulle se hur de bor.
> Po1: Ja, det är stora lyxvillor.
> Po2: Allt är nytt där. Stor teve, nya sängar, med två socialbidrag och två barn. Kan du (jag, Daniel) säga mig hur det går till!
> Daniel: Nä, jag har ingen aning. Svart inkomst från smuggling?
> Po1: Äh, det är allt möjligt. Snatteri, åldringsbrott, allt du kan komma på.
> Daniel: Men man tjänar väl inget på att stjäla koppar?[93]
> Po1: Det är inte bara koppar. Det är verkligen allt.
> Daniel: Men varför tar inte kronofogden huset?
> Po2: Det är ju inte de som står som ägare. Alla bor i en koloni i (en skånsk ort), i fina villor. Kronofogden kan inte ta bilen i alla fall, de ger

[93] Jag har vid några tillfällen varit med vid utredning av kopparstölder, som poliserna menar romer står bakom.

den bara till sina kompisar så kan man inte ta den.
Po1: Jag kan säga att den dagen- (tystnad, 5 sek) Jo, jag står för det, att den dagen jag möter en ärlig zigenare, då blir jag förvånad. Jag har *aldrig* mött en hederlig zigenare. Inte en enda gång! De är som missbrukare, böter biter inte, det bara läggs på hög. De (missbrukare) kan också ha tvåhundratusen i skulder, men de kan jag känna med, de har verkligen hamnat i något svårt. Zigenarna är som en parasit på samhället.

[UTDRAG 6.6.2 A. Fältanteckning, mars 2013]

Här brister det alltså för Po1. Med Po2:s (och, det ska erkännas, min) medverkan berättar han om det som retar honom allra mest. Han har uppfattningen att romerna lever välbärgat på ett ofortjänt sätt. Olika tekniker att kringgå det rättsliga systemet beskrivs vilket tycks underbygga ett underförstått argument att rättssystemet inte fungerar som det bör. En betydande kriminalitet får lov att fortgå bland romer utan att polisen kan stoppa dem. Och så är alla romer, menar han. Nu har poliserna slutat säga ”romare” och återgått till ”zigenare”. När Po1 slutligen ska åkalla etnicitet in i samtalet på allvar pausar han en stund, men fortsätter genom att understryka att han faktiskt står för vad han vill ha sagt. Han jämför med missbrukare som är en icke-etnisk kategori; de bryr sig inte heller om böter. Brottsligheten är i förhållande till romer, åtminstone hos den här polisen, i hög grad etnifierad.

Själva mötet med den romska familjen var inte en dramatisk eller uppseendeväckande händelse, inget som i mina ögon skulle provocera poliser som samma förmiddag omhändertagit en hotfull och direkt fientligt sinnad person som högljutt förbannade dem. Själv uppfattade jag situationen utifrån sett som en mindre, vardaglig dispyt med några vändningar fram och tillbaka. Ändå ledde mötet till en starkare reaktion efteråt. Polisen var inte direkt arg när han talade, snarare indignerad.
Lite senare på dagen pratar vi kort om ämnet igen:

På väg hem för dagen, i polisbilen. Po2 frågar om jag har några frågor innan de slutar för dagen, kanske angående Po1:s uttalande om zigenare?
Po1 [[vänder sig om i bilen och ser på mig i baksätet]]: Ja, alltså det kunde ge en lite hopp, när man mött så många från en grupp. Då vill man bara se något gott.
Po2: Du behöver inte gå i försvarsställning, Freddy (Po1)!
Po1: Nä, jag *står* för det.
[UTDRAG 6.6.2 B. Fältanteckning, mars 2013]

Po1 börjar ge en antirasistisk *account* för det han tidigare sagt som kan upplevas som främlingsfientligt: att han trots allt vill väl, vill få sina fördomar vederlagda, att han inte tycker om att behöva gå med sådana tankar och känslor. Men hans kollega stöder honom i hans uttalande och han konkluderar kort, att han står för det. Budskapet är att i fallet romer får man lov att göra ett undantag, just här är det som annars uppfattas som fördomar befogade.

6.6.3 Romerna som etniskt undantagstillstånd

Polisens förhållande till romerna ställer etnicitetens betydelse på sin spets. Trots alla ansträngningar på organisatorisk nivå fortlever alltså, åtminstone hos en del poliser, en fientlig hållning till romerna som etnisk kategori. Den fientliga hållningen rättfärdigas genom ett moraliskt ställningstagande mot de undvikande strategier som romer anses ha utvecklat i förhållande till rättsystemet. Den romska etniciteten åkallas bland poliserna på tre sätt:

1. som vardagliga, lätt nedsättande berättelser och antydningar,
2. som ”hemlig kunskap” eller tyst kunskap om hur det ”verkligen” förhåller sig,
3. som tillfälliga utbrott av öppna förebråelser.

Ingen av dessa åkallanden tycks leda till socialt fruktbara användningar av etnicitet – till exempelvis kulturell förståelse eller förbättrad kontakt och ömsesidigt förtroende. Det verkar uppenbarligen finnas en betydande diskrepans mellan vad poliserna upplever i förhållande till romer och vad de upplever att de får lov att säga och göra. Deras perspektiv är redan förbjudna och fördömda av majoritetssamhället och därför finns inget konstruktivt sätt för dem att visa fram dem. Det skapar en återhållen spänning eller förbittring.

Sett från polisens perspektiv förefaller alltså romer utgöra en särskilt problematisk kategori, som emellertid inte får lov att öppet behandlas som egen kategori eftersom de råkar utgöra en etnisk sådan. Det verkar föreligga en brist på sociala sammanhang där detta dilemma kan hanteras. Skandalen med registreringen av släktskapsband i ett diskret arbetsdokument kan rimligen förstås som en produkt av denna motsättning i polisernas vardag.

De kritiska och postkolonialt besläktade teoretiska perspektiven kan vara relevanta för att förklara polisernas perspektiv som historiskt fenomen. I polisens förhållande till romer framkommer en mikrosociologisk yttring av ett rättsystem

som skapar exkludering och som vänder sig mot en minoritet. Vidare rättfärdigas detta som ett uttryck för ”kunskap” och ”fakta” (jämför Svensson 1993; Fassin 2013; Waquant 2007; Agozino 2008; Foucault 1975/2003).

Emellertid kan kritiska perspektiv som visar på hur polismakten bevakar utsatta befolkningar svårligen visa vägar framåt för polisens eget utvecklingsarbete. Den visserligen befogade kritiken slutar i en antites: en redogörelse för hur den sociala verkligheten inte bör vara. Svagheten i en sådan analys är att poliserna görs till verktyg för samhälleliga strukturer som forskaren sedan mer eller mindre uttalat tar moraliskt avstånd ifrån. När avslöjandet är på plats anses också analysen vara avslutad. Risken är att poliserna som tänkande, interagerande medskapare av den sociala verkligheten försummas. Det blir då svårt för polisen som individ eller organisation att använda kunskapen på ett fruktbart sätt. Tvärtom kan sådana perspektiv spä på den upplevda spänningen – att polisen upplever att man trots alla ansträngningar ändå blir avslöjad som del av en orättfärdig maktordning och därför tvingas längre in i motsättningen mellan vad man möter i vardagen och vad man får säga eller ens tänka.

Istället behöver polisens praktiker synliggöras och lyftas fram så att de spänningar och motsättningar som ligger till grund för eventuell diskriminering blir uppenbara för allmänheten och poliserna själva. Det verkar vara en mer framkomlig väg idag, när så gott som ingen polis vill se sig själv som främlingsfientlig. Min förhoppning är att min analys av polisernas förhållande till romer blir läst utifrån en sådan hållning och att detta kan leda till att etnicitet så småningom åkallas och används på nya sätt.

6.7 Överträdelser av den politiska korrektheten

Ett sätt att förstå betydelsen av åtminstone en del av den etniska jargong som förekommer bland poliser är som medvetna överträdelser av den politiska korrektheten. Då åkallas alltså etniciteten i all sin laddning och expressiva känslighet just i syfte att överträda en given norm och därigenom uttrycka vitalitet, humor, livskraft eller bara en jordnära realism.

Som jag försökt visa genom exemplet med romerna (och den anarkistiska vänstern, se avsnitt 4.4), finns det en betydande spänning hos poliser mellan vad de upplever som den verklighet de möter och hur de får lov att uttrycka sig kring den. I ett sådant sammanhang kan det vara förlösande att leka med gränserna utan att fördenskull behöva göra några reella överträdelser eller förseelser.

6.7.1 ”Det heter ju zigenare”

Ett sätt att göra överträdelser är att ovetande eller låtsat ovetande ”säga som det heter”. Det uttrycker en äkthet och ett kollegialt förtroende: ”med mig kan ni vara er själva”.

> På polisstationen. Jag hör Po1 och Po2 prata i rummet intill.
>
> Po1: Ska man skriva neger eller mulatt, man skulle vilja skriva att det var en riktig blåneger.
> Po2: Ja, eller skriva zigenare om det var en zigenare.
>
> [UTDRAG 6.7.1 A. Fältanteckning, april 2012]

Vi kan med goda skäl förmoda att Po1 inte på allvar anser att det vore en mer precis beskrivning att skriva ”en riktig blåneger” i rapporten. Vad han istället uttrycker är en överdrift. Vad överdriften åstadkommer är att skjuta fram gränsen för vilka uttrycks som anses acceptabla i sammanhanget. Samma tendens kan förekomma i konversationer med fler poliser.

> I polisbussen, sent på natten, fem poliser i bilen bevakar utelivet. En man och en kvinna kör förbi i en bil.
>
> Po1: Var det zigenare?
> Po2: Det heter romer! [[skratt i bilen]]
> Po3: Säger man det till en zigenare undrar de-
> Po1: Inget fel med det ordet!
> Po3: PK får man inte säga det. Snart får man säga ’med ursprung från Nordirak’.
> Po4: Eller ’eventuellt ursprung från X och Y’![94]
> Po2: Det heter zigenare. ’Vad snackar du om?’ så säger zigenarna själva. (Alltså att romer själva reagerar och inte vill bli kallade för romer när polisen försöker, min tolkning.)
>
> [UTDRAG 6.7.1 B. Fältanteckning, mars 2013]

Här uttrycker poliserna än tydligare vad det handlar om. De verkar vara överens med varandra om att de hålls tillbaka av alltför snäva och politiskt korrekta normer. Däremot har jag ytterst sällan hört poliser uttrycka en motsatt åsikt, att

[94] Ett förtydligande: Polisen säger bokstavligen ”X och Y”.

man i samhället talar alltför grovt om invandrare. Skillnaden mellan poliser och socialarbetare är i detta avseende slående.[95] Det lämnar ändå kvar frågan – om alla poliser i stort sett är överens om att de ska få lov att uttrycka sig ganska fritt, inför vem är det då de uttrycker att allt har blivit så överdrivet politiskt korrekt?

Ett svar är att man ”talar till kulturen”, eller möjligen en version av Meads (Mead 1934/1976) ”generaliserade andre”, denna gång inte som rättfärdigande, utan som ett avståndstagande från majoritetssamhällets normer. I så fall kan samtal av denna typ förstås som en ”interaktionsritual” i Collins (2004) mening. Det är alltså en ritual som exkluderar andra men samtidigt inkluderar de deltagande och ger dem emotionell energi, en känsla av samhörighet. Det skulle kunna erbjuda en förklaring till varför poliser gärna och ideligen gör dessa och liknande uttalanden. Det kan inte uteslutas att de samtidigt uttalar sig inför mig, som kan anses vara del av den icke-polisiära allmänheten.

Det finns olika berättelser knutna till denna politiska korrekthet. Exempelvis har jag vid flera tillfällen fått höra att man nuförtiden inte får säga ”polack” men att ingen vet vilket ord man bör använda istället. Emellertid har jag inte träffat någon som försvarar denna norm. Det finns också en lista, påstås det, med de förbjudna orden och de rätta ord som bör användas istället. Dock verkar inte någon ha sett den listan på senare tid, och när jag gjorde efterforskningar och försökte få en sådan lista från ett par chefer kände de inte igen den.

Listan förefaller alltså vara ett rykte eller en vandringssägen. Sannolikt finns det en koppling mellan dessa berättelser och markeringarna i jargongen och det ”värdegrundsarbete” som genomfördes 2009 i kölvattnet på den mediala uppmärksamheten kring ”apajävlar” och ”Neger Niggerson”. Kanske har poliser rensat upp bland sådana uttryck men vill behålla stoltheten gentemot den politiska korrektheten och därför behåller en ironisk distans till denna.

6.7.2 Att ironisera över politisk korrekthet

Ett annat vanligt sätt att visa distans till den upplevda politiska korrektheten är att ironisera kring den, till exempel genom att omskriva någonting som

[95] I mina studier av socialarbetare (Görtz 2011 a; 2011 b) uppkom en mängd reaktioner på etniska beskrivningar i mina fältanteckningar, ett särskilt tydligt uttryck av etnicitetens expressiva känslighet.

uppenbarligen inte är politiskt korrekt till fördummade politiskt korrekta termer.

> Under småprat i fikarummet: samtalet graviterar mot sexuella anspelningar och skämt och poliserna börjar tillsammans reflektera över om deras yrke är grövre i språket än andra. Det skämtas om att jag säkert fått ner vartenda ord på papper. Så byts samtalsämnet till att handla om en historia med tillslag av kat (narkotikaklassad växt från Afrika, särskilt Östafrika). ”Alltså kat är kulturellt betingat enligt vissa” säger en polis med låtsat lillgammal röst. Nästa historia om ett tillslag följer och en polis påpekar att ”Det är såna mörka som tuggar det.”
>
> [UTDRAG 6.7.2 Fältanteckning, mars 2013]

I det här fallet säger en polis att ”kat är kulturellt betingat” med vilket han eller hon menar att det ju visst enbart är östafrikaner (”såna mörka”) som tuggar kat, något som poliser har en del roliga historier om då brukarna av kat har munnen full av mörka, söndertuggade löv. Så lägger polisen till, ”enligt vissa” för att markera att man som politiskt korrekt person alltid bör ha ryggen fri. Det andra uttalandet om ”såna mörka” kan förstås som en omskrivning av östafrikaner.

6.8 ”Skriver du att jag är rasist nu?”

Poliser reagerar förstås också på att jag skriver ned vad de talar om. De brukar i regel inte verka misstänka att jag skulle vara bärare av en alltför strikt politisk korrekhet eller ha för avsikt förebrå dem något. De vanligaste reaktionerna är skämtsamheter som de som förekom i fältanteckningen ovan (utdrag 6.7.2). Det kan emellertid förekomma att poliser blir självmedvetna när jag skriver.

> På kontoret: Jag frågar Po1 om varför de tre killarna som blev rånade av tre obeväpnade killar gav ifrån sig sina mobiltelefoner. De är nördar, förklarar Po1. Rånarna går bara fram och känner på dem, frågar om de kan få se mobilen [[räcker fram en darrande, svag hand med hans egen mobil]] och om man inte är tuff tillbaka fortsätter de. De är som hundar – visar man att man är rädd, tar de över. Så är många av dem araber, tillägger Po1, de skulle nog inte gilla att bli kallade för hundar, säger han och småskrattar. Jag antecknar i blocket.
>
> Po1: Skriver du att jag är rasist nu?

Daniel: Nej, det är inte den typen av undersökning [[småskrattar]].
Po1: Folk man träffar frågar en om vilka som rånar. Och det är mycket araber. 'Vad fördomsfull du är!' säger folk då. 'Men jag vet mer' säger jag! Det är inte för att jag är rasist. Jag hade inte ens kunnat ha det här jobbet om jag var rasist! Det hade varit helt omöjligt, jag hade blivit arg hela tiden. Varför skulle jag det?

[UTDRAG 6.8. Fältanteckning, maj 2011]

Här förekommer en självreflexiv *account* från polisens sida, i linje med det som beskrivits tidigare i både detta och föregående kapitel. Först är han inne i ett fritt associerande berättande där den ena tanken ger den andra och han berättar vidare. Så hejdar han sig och undrar om jag skriver att han är rasist, alltså en referens till den politiska korrekthet som jag ovan försökt visa att poliser upplever och brukar vilja överträda.

Jag delar denna fältanteckning för att betona den betydelse av självreflexivitet som finns i förhållande till politisk korrekthet när en etnograf finns på platsen. Etnografen kan uppfattas som en granskare och det som då antas bli granskat visas i replikskiftet: risken för rasism hos polisen.

6.9 Försvar av etnicitetsanvändning

Inte alla responser på den upplevda politiska korrektheten utgörs av överträdelser eller ironiska distanseringar. Poliser kan även reflektera över och rättfärdiga sina användningar av etnicitet i olika sammanhang.

Det kan röra sig om enkla resonemang om varför man agerar som man gör, resonemang som verkar uttalas för att jag som etnograf är på platsen. Det kan också handla om rättfärdiganden eller förklaringar av eget eller andra polisers handlande. Det har också förekommit att poliser redan i förväg påpekar för mig att man kan ha ett ”tradigt språk” eller ”tuff jargong” som kanske kan låta hemsk i mina öron, men att det verkligen inte är illa menat om man förstår sig på den. Sådant försvar av en etnifierad ”tuff jargong” återfinns också i andra studier av poliser (Uhnoo 2013, Sollund 2010)

Etnicitet åkallas sällan som en explicit bevekelsegrund till polisers handlande i yrkesrollen utan en medföljande *account* av något slag, åtminstone som sagt när jag finns på platsen. Det finns alltså en betydande medvetenhet

kring åkallande och användningar av etnicitet. Det är olika aspekter av denna självmedvetenhet som jag vill belysa nedan.

6.9.1 Erfarenheter, inte fördomar

Ett slags *account* för användningar av etnicitet, som jag nämnt tidigare men nu vill diskutera närmare, är att skilja på fördomar och erfarenheter. Erfarenhet är ett mer positivt laddat begrepp som betonar den etniska kategoriseringens praktiska betydelse och polisens professionella kompetens. Poliser kan alltså använda sig av etnicitet och åkalla den i efterhand för att redogöra för sin bevekelsegrund. Det kan också göras mer löskopplat från det enskilda fallet.

> ”Så ser man en romsk man till exempel, som sitter tillsammans med kvinnor i en bil, så kan man stanna och kolla extra eller bevaka” – kommentar till mig apropå ett fall med rån av äldre kvinnor (väskryckning).
>
> [UTDRAG 6.10.1 A. Fältanteckning, mars 2013]

I citatet ovan redogör polisen för den praktiska betydelsen av att kunna känna igen romer i en viss konstellation – en man med kvinnor i en bil. Jag vet inte varför det skulle vara just en man med kvinnor. Kanske nämns det enbart för att göra exemplet mer målande. Poängen är att en typ av etnicitet knyts till en typ av brottslighet på ett sätt som anknyter till polisblicken. Citatet förekommer i en diskussion som inte verkar röra sig om etnicitet, utan just kring praktiska överväganden i förhållande till att lösa brott genom spaning.

Sådana överväganden kan också göras mindre explicita genom att man refererar till andra faktorer än de etniska.

> Jag befinner mig i polisbilen, på natten, med två poliser strax efter att poliserna övervägt om de skulle stanna en bil. Jag undrar hur poliserna visste att de skulle stoppa just den bilen. Magkänsla, förklarar en av dem. Den andre tillägger att enligt Rolf Granér på polishögskolan är polis det enda yrket i vilket man får betalt för att ha fördomar. Den andre fortsätter ”Jag vet inte om jag skulle kalla det fördomar. Erfarenheter, skulle jag säga. Det var en raggarbil, breda däck, många satt i den.” Jag såg själv att det var unga män med invandrarbakgrund i bilen.
>
> [UTDRAG 6.10.1 B. Fältanteckning, mars 2013]

Poliserna refererar inte explicit till etnicitet. Istället refereras till andra ”erfarenheter” som är avgörande, en ”raggarbil” med ”breda däck”, vilket anses vara befogade ”fördomar”.

Det är också mindre vanligt förekommande med en grupp ”etniskt svenska” unga män som kör en sådan bil, så många tillsammans, så sent på natten – åtminstone under perioden för mina studier och vad jag själv kunnat observera. Samtidigt är det ganska vanligt förekommande med sällskap av unga män med invandrarbakgrund som umgås sent på natten i och omkring just gamla bilar. I det här fallet kan det alltså vara svårt att skilja på etniska och icke-etniska markörer. Det går att se en överlappning mellan etniskt färgade ”fördomar” och andra ”erfarenheter”. I enlighet med polisblickens logik bör poliserna vara uppmärksamma på det som inte stämmer in i en viss bild av stadens offentliga rum, i ett visst förväntat mönster. Det skulle exempelvis betyda att en likadan bil, vid samma tid på dygnet, med lika många personer fast med ”svenska” utseenden, mycket möjligt skulle kunna upplevas som *mer* uppseendeväckande och därför ännu mer intressant för patrullerande poliser.

Etnicitet utgör en del av ett övergripande mönster som poliserna refererar till som erfarenheter och magkänsla. Sett från polisens perspektiv är det svårt att skilja dessa erfarenheter från vad som skulle kunna ses som etniskt färgade fördomar. Detta är något som poliser gärna understryker med betoning på erfarenheten framför fördomen.

> Vi befinner oss i en polisbil, sent på natten, efter att poliserna kollat registreringsnumret på en bil som gjorde en plötslig U-sväng. Bilen visade sig vara från Stockholm. Polisen säger till mig: ”Genom alla år jag har jobbat, då har jag lärt mig att förklara mig väl, artigt och tydligt. Han där hade en bil från Stockholm och körde runt i en U-sväng. Kanske han behövde hjälp (att hitta rätt i Malmö, min tolkning). Så det behöver inte *bara* vara hudfärg som de ofta säger.”
>
> [UTDRAG 6.10.1 C. Fältanteckning, mars 2013]

I det här fallet görs en explicit glidning mellan etnicitet och andra kännetecken. Anledningen att bilföraren och dennes bil uppmärksammades var att denne körde på ett ovanligt och uppseendeväckande sätt. Polisen förklarar för mig, att om han och kollegan stoppat bilen (vilket de alltså lät bli med), då skulle han också ha förklarat för föraren varför han blev stoppad. Poliser verkar alltså underförstått hantera misstanken om att de stoppar och kontrollerar personer på bakgrund av deras etnicitet. Poliser nämner att hudfärg förvisso kan spela roll,

men understryker att det är en missuppfattning bland andra att poliser kontrollerar andra enbart på bakgrund av hudfärg.

6.9.2 *Frontstage* och *backstage* – en ventil i polisbilen

En tacksam liknelse för samtalen inne i polisbilen kan lånas från Goffmans dramaturgiska termer för vardagens socialpsykologi. Goffman skiljer som tidigare diskuterats på *frontstage* och *backstage* (Goffman 1959/2006, 97 ff) och polisbilen är ett gott exempel på det senare. Inom ”plåtbubblan” (Uhnoo 2013) kan poliser använda språk och uttryckssätt som inte används i mer officiella sammanhang.

När poliser möter människor från allmänheten presenterar de sig i regel på ett mer officiellt sätt och undviker ord som ”zigenare”. Till *frontstage* hör också samtal på polisradion (vilka ju i och för sig ofta hålls via polisbilen). Ibland kan poliser frestas att skämta över polisradion, men till dessa skämt hör endast mildare ämnen som att skoja om den alltför låga lönen som poliser anses ha. Vid ett tillfälle påpekade två unga polismän hur kul det skulle vara att be deras kollega som satt på en central och såg genom övervakningskameror att zooma in på ”åtta ben” på torget en lördagkväll (det var alltså fyra uppklädda unga kvinnor som alla hade långa bara ben och högklackat) men det kunde de förstås inte. Skämtet stannade i polisbilen och en av poliserna påpekade att det är synd, men att det inte går via polisradion, alla skulle ju höra.

Vid ett flertal tillfällen har poliser beskrivit hur samtalen i polisbilen är som en ventil, ett sätt att släppa på frustrationer och att pröva olika funderingar, vända och vrida på erfarenheter. Man behöver inte nödvändigtvis mena något med det man säger i polisbilen. Det är en försvarsmekanism, säger många poliser. Eftersom detta kapitel redan har så många exempel på samtal i polisbilar hoppar jag över att exemplifiera. Därmed ansluter sig poliserna återigen till den humorteori som Billig kallat för *Victorian relief theory* (Billig 2005), vilket används som en friskrivning från diskursivt ansvar för vad som sägs.

Det jag här vill lyfta fram är den stora självmedvetenhet uttrycks kring att det som sägs i bilen är *backstage*, att det inte är del av den ”offentliga” polisrollen. Des två psykologiska förklaringar som poliserna använder – en ventil för frustrationer och en försvarsmekanism för att hantera allt elände som poliserna möter – utgör alltså ett försvar även av etniska uttryck och kategoriseringar. Poliser uttrycker att de anser sig ha rätt till en informell *backstage*, en kollegial domän med färre krav på politisk korrekthet och professionellt språkbruk.

6.9.3 Svårt pressade situationer

Ett annat försvar av åkallande av etnicitet, besläktat med ”ventilhypotesen”, har att göra med de risker och sociala påfrestningar som poliser utsätts för. Denna typ av försvar gör gällande att det är mänskligt och förståeligt att poliser ibland kan uttrycka sig grovt eller främlingsfientligt för att man befinner sig i svårt pressade situationer. Ett exempel kan hämtas från ett samtal på polisstationen där poliserna sitter vid lunchbordet:

> Po1 förklarar för mig att i polisradion får man inte säga zigenare. Där får man säga mörkhyade eller romer. Direkt efter att signalementet ”zigenare” nämnts pratar de andra poliserna vidare om andra signalement, en gul kappa och så vidare.
>
> Po1 som pratar med mig förklarar vidare att det gäller att ha en professionell attityd, även om visserligen vittnet beskrev gärningsmannen som zigenare. Man kan som polis ”vara i affekt” berättar han vidare, det han hoppa grodor ur munnen när man springer efter någon, men det är klart man inte ska återge en förbannad målsägande ordagrant i rapporteringen. Nog kan det vara att vissa fördomar legat undertill, det gör det nog hos de flesta människor, men det är annorlunda i särskilt pressade situationer. ”Zigenare, jag visste inte att det hade negativ klang” säger en annan polis. Po1 påpekar inför mig att det kan vara bra med en ”enhetlig vokabulär” för olika etniska tillhörigheter.
>
> [UTDRAG 6.10.3 A. Fältanteckning, maj 2011]

I detta fall är det uppenbart att min egen närvaro sätter igång en längre reflektion eftersom Po1 vänder sig direkt till mig och börjar tala om etnicitet efter att kollegorna pratat om zigenare.

Här finns alltså ytterligare ett exempel på att man ”talar till kulturen. Polisen hör att etnicitet åkallats in i situationen av kollegorna och han börjar inför mig redogöra – ge en *account* – för att det behövs en professionell distans till vad målsägande säger, men att även poliser i pressade situationer kan uttrycka sig klumpigt. Polisen nämner själv att det behövs en ”professionell attityd” (jmf Pettersson 2012).

Den form av ansvarsbefriande account som polisen använder är alltså inte ett rättfärdigande, som vi mestadels sett tidigare, utan snarare ett ursäktande, det vill säga att man visar att omständligheterna är sådana att rasistiska utrop kan

tolkas under förmildrande omständigheter (Scott och Lyman 1968). Han försvarar inte sådana utrop, utan försvarar snarare bilden av poliser som varande inte utpräglat främlingsfientliga. Han hänvisar till att det är mänskligt att ha en viss grad av fördomar men menar att poliser inte kan anses mer fördomsfulla än andra. Polisen, som själv har arabisk bakgrund, påpekar sedan inför mig att det faktiskt kan vara bra att kalla zigenare för romer, att ha en ”enhetlig vokabulär”. Det bör understrykas att denna typ av resonemang inte vanligen uttalades av poliser, något jag försökt betona i delkapitel 6.8. Att polisen ”talar till kulturen” framhävs av att han fortsätter med att ta exempel som är kända från media:

> Sen tillägger Po1 att det är ”för en vanlig Svensson” kan vara svårt att sätta sig in i många situationer som poliser upplever, som till exempel fallet med polisbussen och ”apajävlar”. En liknande situation han själv befunnit sig i var när någon kastade en flaska brinnande bensin som slog ner två meter ifrån honom. Han såg inte vem som kastade bomben, men tillägger ”Hade jag sett en bild av den som gjorde det hade jag också tänkt ’Den jävla…’ och utan att nu nämna något specifikt.” Po1 berättar att hans nerver var så på spänn att det är svårt att föreställa sig om man inte befunnit sig i en sådan situation själv.
>
> [UTDRAG 6.10.3 B. Fältanteckning, maj 2011]

Här framkommer åter distinktionen mellan polisens införståddhet i verklighetens svårigheter och dilemman som alltså inte delas av ”en vanlig Svensson”. Po1 understryker att han själv mycket väl skulle ha tänkt ”den jävla [etniciteten]” om han fått se en bild på den som kastat en hemmagjord granat nära honom.

Det finns flera anmärkningsvärda saker med Po1:s förklaring, exempelvis att han inleder denna förklaring utan att jag frågat. Emellertid står särskilt två saker ut för mig som ovanliga i förhållande till vad andra poliser har sagt. För det första försvarar Po1 ett slags politisk korrekthet. Han verkar tycka det är bra med ett ”enhetligt språk”, något som jag som sagt mycket sällan stött på under fältarbetet. För det andra erkänner han att det visst kan finnas underliggande fördomar, och han börjar ursäkta att dessa kan leda till ”grodor ur munnen” till följd av särskilt pressade situationer. Han fortsätter med ett erkännande, att han själv sannolikt skulle ha etnifierat sitt fördömande av den som kastat bensinbomben om han sett hur denne såg ut. Det ligger nära till hands att tänka att denna polis har ett perspektiv och en viss diskursiv rörelsefrihet som är knutna till hans egen bakgrund som arabisk-svensk polis.

Här är emellertid poängen helt enkelt att betona att det jag kallar för ”särskilt pressade situationer” utgör en *account* för polisers främlingsfientliga uttalanden och att dessa situationer gestaltas som svåra för icke-poliser att sätta sig in i.

6.9.4 Rätten att inte kallas rasist

Poliser kan uttrycka det som en professionell rättighet att kunna stanna och kontrollera personer utan att bli kallade för rasister eller andra tillmälen. I detta betonas helt enkelt polisers rättighet att göra sitt jobb utan att bli anklagade för rasism.

Denna form av försvar görs gällande att poliser har praktiska bevekelsegrunder för sitt agerande och att de därför har all rätt att avvisa andra människors orättvisa påhopp (se exempel som diskuterades i 5.10.2). Vid ett tillfälle, en morgonrast då poliserna åt frukost, nedtecknade jag ett samtal kring detta tema.

> Po1 (jugoslavisk bakgrund) berättar att han och Po2 (en svensk kollega) stannade två killar och en av dem började skrika att Po2 var rasist. Po3 berättar att han också många gånger blivit kallad för rasist men att han skulle anmäla för kränkning idag. De är professionella och måste kunna stoppa även medborgare med utländsk bakgrund, menar han.
>
> Po3 fortsätter: Grisar, snuthoror, om man bara tar det får man jobba i en sådan miljö. Jag tycker man ska ha nolltolerans mot sådant skitsnack. Po1: Det är det ordet respekt. Många säger att polisen inte har någon respekt. ’Vad fan, ni tar alltid oss!’ ((Rosengårdssvenska)). De kan oftast lugna ner sig senare. Det är okej med det. Men de som *står* för det och bara har dålig attityd- (är klandervärda, min tolkning).
>
> [UTDRAG 6.10.4. Fältanteckning, december 2011]

Här diskuterar poliserna anklagelser om rasism tillsammans med andra tillmälen som de får höra. Po1 som själv har jugoslavisk bakgrund ser ogillande på att hans kollega blivit anklagad för rasism enbart för att denne råkade ha svensk bakgrund. Han uttrycker alltså en tillhörighet med den ”blå identiteten” (Peterson och Uhnoo 2012), en polisiär kåranda framför den etniska tillhörigheten. Po3 tillägger att han tycker att sådana anklagelser bör anmälas och anknyter till andra glåpord han fått höra. Po1 menar att det är förståeligt att

människor som blir kontrollerade blir upprörda och säger dumma saker, men att om de inte lugnar ner sig, utan istället står för sina anklagelser är klandervärda.

Här läggs ansvar alltså över på de kontrollerade medborgarna, av kommentaren på ”Rosengårdssvenska” att döma (”Vad fan, ni tar alltid oss!”), ofta unga killar med invandrarbakgrund. Poliserna menar att de har rätt att på rimliga grunder genomföra kontroller och att det är deras rättighet att inte bli kallade för rasister eller något annat negativt.

På detta vis avetnifieras också anklagelser om rasism. Sådana anklagelser är för poliserna istället en del av den respektlösa attityd som de måste möta i sitt arbete och det blir istället en fråga om att få andra människor att uppvisa grundläggande respekt för deras arbete, en arbetsmiljöfråga. Visserligen kan Po1 förstå att stoppade och kontrollerade personer blir upprörda, men menar att om anklagelserna fortgår så är detta någonting som säger mer om de kontrollerade personernas dåliga uppträdande än om deras eget arbete. Genom att fokus läggs på de andras uppträdande skapas ett försvar av den professionella polisen som måste kunna stoppa även medborgare med utländsk bakgrund.

6.10 Sammanfattning

Jag har i detta kapitel gjort ett försök att blottlägga de vardagliga betydelser och funktioner som etnicitet har i polisens vardag, poliser emellan.

Jag har försökt att ge en nyanserad bild, där etnicitet inte entydigt kan knytas till diskriminering av minoriteter. Etnicitet aktualiseras i jämförbar utsträckning i samband med *avståndstagande* från främlingsfientlighet bland poliser. Vidare är etnicitet ett laddat ämne som står i intimt förhållande till vad det innebär att vara polis, vilket gör det till ett tacksamt material att skämta kring.

Det är märkbart att etnifierade relationer och berättelser finns bland poliserna som från ett demokratiskt och rättsamhälleligt perspektiv måste betraktas som problematiska. Jag återkommer till detta i avhandlingens avslutande kapitel (se särskilt 7.5). Det framkommer en ironisk distans bland poliserna till den upplevda politiska korrektheten. Denna yttrar sig i många smärre överträdelser av korrekthetens gränser och en i övrigt etnifierad jargong, samt i förvaltandet av vad jag kallar för en ”hemlig kunskap” vilken allmänheten inte anses vara kompetent att bedöma. Summerat kan detta sägas i tre punkter:

- Att vara polis och utföra polisiärt arbete är etnifierade storheter. De har med nödvändighet etniska betydelser, i synnerhet för poliser med invandrarbakgrund.
- Poliser har i förhållande till allmänheten ett begränsat socialt utrymme att öppet åkalla och använda etnicitet. De förhåller sig till allmänhetens uppfattningar av deras yrkeskår som främlingsfientlig och diskriminerande.
- Poliser skapar distans till det de uppfattar som kulturellt föreskrivet genom antydningar, jargong, ”hemlig kunskap” och försvar av olika användningar av etnicitet. Rättfärdigande eller ursäktande *accounts* (Scott och Lyman 1968) får i detta sammanhang en särskild betydelse.

Sett mot denna bakgrund vill jag åter understryka betydelsen av att inte låta sig nöjas med beskrivningar av polisers ”attityder” gentemot olika etniska grupperingar. Det räcker alltså inte för mitt analytiska syfte med att statistiskt fastställa att etnicitet har betydelse inom ordningsmakten (Tonry, 1997; Bosworth 2004).

Även den svenska forskningstraditionen kring diskriminering (exempelvis BRÅ-rapporten från 2006 *Är rättvisan rättvis?*) stannar vid frågan kring hur diskriminering uppkommer. Forskarnas ansats berör egentligen inte vad etnicitet är och hur den görs. Här kan den etnometodologiskt inspirerade analysen bidra till praktiskt användbara förståelser av polisens förhållande till etnicitet, bortom frågan om diskriminering (som ju förutsätter någon form av förståelse av vad etnicitet är). Etnicitetens kontinuerliga sociala tillblivelse i polisers interaktioner är en analytiskt sett mer grundläggande fråga än frågan om polisiär diskriminering.

För att utveckla polisers etnifierade praktiker är det viktigt att åskådliggöra just den mångfald av betydelser som etnicitet antar. Genom att åskådliggöra polisernas perspektiv blir det lättare att studera poliserna som handlande medskapare av den sociala verkligheten. Ett ramverk som ser hur etnicitet görs, hur den åkallas och används, medför en betydande potential till möjliga vidareutvecklingar av etnicitetens betydelser i polisens vardag.

Polisers förhållande till etnicitet måste betraktas som konfliktfyllt. Ämnet är för poliser av central betydelse och etnicitet anses av poliserna ha stor förklaringskraft, låt vara i överförd bemärkelse genom att etnicitet anses sammanfalla med klassmässig bakgrund eller andra sociala faktorer. Samtidigt är

ämnet tabubelagt och varje öppen tillämpning av etniska kategorier kan leda till att den enskilde polisen anklagas för främlingsfientlighet. Denna motsättning är avgörande för etnicitetens betydelse i den polisiära vardagen.

Kapitel 7. Avslutning – Mot en teoretisk helhetsbild

I detta avslutande kapitel vill jag lyfta fram studiens huvudsakliga poänger rörande etnifierade polispraktiker.

Först gör jag en jämförelse mellan de tre analyskapitlen. Detta är inte enbart en summering av studiens resultat, men också ett försök till att erbjuda övergripande förståelse för hur studiens olika delar hänger samman. Vad jag hoppas åstadkomma är en början till ett teoretiskt ramverk för att förstå hur polisiära praktiker och etnicitet hänger samman.

Därefter diskuterar jag några allmänna lärdomar som kan dras kring polisen som medskapare av etniska relationer. Denna del kan sägas utgöra ett försök att ringa in studiens bidrag till etnicitetsforskning.

Nästa del argumenterar för varför just denna typ av forskning, etnometodologiskt inspirerade etnografiska studier av etnicitet, kan vara särskilt användbara för att förstå polisers förhållande till etnicitet och diskriminering. Denna del av kan sägas summera studiens bidrag till skandinavisk polisforskning.

Fortsättningsvis gör jag några uppsamlande reflektioner kring de ”etnometoder” som används för att ”göra” etnicitet i vardagen. Här betraktas studien i sin helhet och jag försöker konkretisera vad görandet av etnicitet konkret innebär, hur etnicitet åstadkoms som ett sätt att kategorisera personers tillhörighet med relevans för situationens följder.

Den näst sista delen erbjuder en kommentar till den övergripande samhällsdebatten kring polis, etnicitet och diskriminering. Här anknyts i högre grad till inledningskapitlet.

Till sist lyfter jag fram något av studiens mer allmänsociologiska intresse och poänger och hur jag hoppas att studien i vidare mening kan bidra till sociologisk förståelse och forskning i ett bredare sammanhang.

7.1 Det dubbla sambandet mellan polis och etnicitet

Om de tre analyskapitlen kan sägas ha en röd tråd, bör denna kunna beskrivas med detta dubbla samband: ”etnicitet” är en polisiär kategori; ”polis” är en etnifierad kategori.

Detta kan fördjupas åtskilligt. Det dubbla samband jag vill lyfta fram är alltså att kategorin ”etnicitet”, såsom den förekommer i Sverige idag, till en icke-försumbar del påverkas, formas och skapas genom polisiära praktiker (och genom människors sätt att agera gentemot poliser) – samtidigt som polisen i sig självt utgör en etnifierad kategori, där etnifierade praktiker ligger i själva kärnan av vad det innebär att vara polis, att bli betraktad som polis, och att utföra polisarbete.

I det följande vill jag göra en jämförelse mellan, och föreslå en syntetisering av, de tre analyskapitlen som tydliggör detta dubbla samband. Först kan det vara på sin plats att återge några huvudsakliga poänger i varje kapitel.

7.1.1 Centrala begrepp från analyskapitlen

I kapitel 4, som beskriver den polisiära vardagen och organisationskulturen, föreslår jag tre besläktade begrepp som jag anser vara centrala för poliskulturen: polisrespekt, polisiär händighet och *ironiskt ridderskap*.

Polisrespekten är ett slags lokal, kulturell valuta som jag menar att poliser eftersträvar i sitt yrkesutövande och som är knuten till särskilt personliga narrativ om den enskilde polisens karriär, förmåga och bedrifter. De bedrifter som åsyftas hänger i synnerhet samman med uppvisandet eller antydandet av framgångsrika konfrontationer med allmänheten och att bygga upp en ”självkännedom” i förhållande till polisarbetets prövningar. Unga poliser uttrycker detta som en önskan om att få större erfarenhet, förhoppningar om att gripa allvarliga förbrytare och att lära känna sig själva. Äldre poliser uttrycker samma polisrespekt genom att återberätta historier om sina framgångar, eller bara genom att uppvisa en bredd i sina erfarenheter, samt genom olika heraldiska symboler som klär kontorsväggar och skrivbord. Polisrespekten är knuten till polisers höga grad av kollegiala närkontakt och intima relationer, som yttras i den höga graden av identifikation med kollegorna och olika uttryck för yrkesmässig samspelhet och mer personlig vänlighet. Denna polisrespekt är något som också uppnås performativt genom uppvisandet av polisiär händighet.

Den polisiära händigheten är en uppsättning maskuliniserade praktiker som på olika sätt antyder fysisk och social förmåga till att kontrollera omgivningen och stadsmiljön – framförallt genom ”handlingskraftigt” kroppsspråk och retorisk kvickhet. Denna polisiära händighet kan ses som ett individuellt uttryck för en större helhet av kollektiva kompetenser (informationshantering, pusslande, berättelse-skapande och konfrontation).

Det ironiska ridderskapet är en lokal kulturell strategi för poliser att distansera sig från strävan efter polisrespekt och iscensättandet av polisiär händighet. Genom att skapa en skämtsam och självironisk bakgrundsbild till det egna arbetet kan poliser åsidosätta de socialt vanskliga, otidsenliga och lite pinsamma sidorna av polisrespekten och den polisiära händigheten. Polishumorn är en viktig del av det ironiska ridderskapet och deltagandet i denna humor, både som skämtare och föremål för skämt, utgör en tröskel till gemenskapen poliser emellan.

Dessa tre begrepp spelar en avgörande roll i hanterandet av vad jag kallar för poliskulturens två inneboende dilemman: att vara *mild eller hård*, samt att balansera *medborgerlighet* mot *ridderskap*. Jag har beskrivit dessa två dilemman som svårlösliga och ständigt närvarande. Hårdhet definierar polisens särskilda status i samhället och är knuten till polisrespekten, och mildhet ger polisen en social legitimitet i den enskilda situationen. Emellertid riskerar polisen i varje mer tillspetsad eller krävande interaktion att anses alltför hård (och därmed mista sin legitimitet) eller alltför mild (och därmed mista sin särskilda polisrespekt). På ett mer abstrakt, samhälleligt plan riskerar poliser att agera utifrån egna, partikulärt kulturella logiker och därmed att ställa sig över resten av samhället (ridderskap) – samtidigt som de riskerar att undergräva den egna organisationen och kulturen genom att anta ett medborgerligt perspektiv som undergräver den lokala polisiära kulturens logik och gemenskapsbyggande.

Om polisen lyckas uppvisa händighet och vinna kollegornas respekt men samtidigt kan ha ironisk distans till detta, kan denne lyckas uppfattas som samtidigt varande mild, hård, ridderlig och medborgerlig.

I kapitel 5, som beskriver etnicitetens mångfaldiga betydelser och användningar i polisens kontakt med andra medborgare, lyfter jag fram begreppen att *åkalla* och *använda* etnicitet. När etnicitet på något sätt nämns eller antyds i en situation, är den åkallad, och situationen blir etnifierad, det vill säga att den antar en etnisk betydelseram som formar de sekvenser av uttalanden och handlingar som följer. När till exempel en förhörd pojke frågar om polisens etniska ursprung, har denne åkallat etnicitet, och polisens sätt att respondera (först att inte svara, men sedan att efter förhöret börja tala med pojken på ett

gemensamt främmande språk) antar åtminstone delvis etniska betydelser. Etnicitet är ett laddat begrepp och utgör därför en värdefull resurs för polis och andra när det gäller att småprata och skapa kontakt.

Användning av etnicitet förekommer dock även i situationer då inget tydligt åkallande görs, till exempel när poliser väljer ut vissa segment av stadslivet att bevaka, eller när poliser med arabisk bakgrund använder sitt utseende för att öka graden av kontroll eller kontakt med ungdomar. Mot slutet av kapitlet framhålls att poliser anser sig inneha en särskilt slags *hemlig kunskap* kring etnicitetens betydelser (i synnerhet i förhållande till romer) och att denna hemliga kunskap är användbar men inte kan förstås av utomstående. Sådan kunskap anses vara central för den polisiära yrkesrollen. I etnometodologisk anda kan det slutligen sägas att etnicitet ofta åkallas och används för att definiera situationen så att egna ageranden och förhållningssätt rättfärdigas, eftersom vardagsordningen samtidigt utgör en moralisk ordning.

Kapitel 6 beskriver hur etnifierade praktiker förekommer i interaktioner poliser emellan. Jag försöker visa hur etnisk humor, etniskt färgade förklaringar och en ironisk distans till ”politisk korrekthet” utgör inneboende delar av polisers umgänge och jargong. Jag har också betonat att etnicitet kan åkallas i distanseringen från vad poliser uppfattar som rasism. Poliser verkar uppvisa en förlåtande attityd till vad som uppfattas som införstådda överträdelser av den politiska korrektheten och förstår själva sin *backstage*-jargong som ett slags ventil för att lufta och hantera arbetets frustrationer och utmaningar. Avgörande i detta kapitel är begreppet *account*, redogörelse, eftersom poliser använder en uppsättning lokala *accounts* för att rättfärdiga sina etnifierade praktiker.

7.1.2 Första jämförelsen: *frontstage* och *backstage*

Den första jämförelsen mellan analyskapitlen är uppenbar och redan omnämnd men så avgörande att den förtjänar att diskuteras närmare. Det finns betydande skillnader mellan hur etnicitet förekommer i polisiära praktiker i mötet mellan poliser och andra medborgare och när poliser umgås kollegor emellan. Detta kan sägas vara en skillnad mellan *frontstage* och *backstage* (Goffman 1959/2006).

När poliser interagerar med personer de möter i arbetet undviks den etnifierade jargong som förekommer poliser emellan. Här är regeln istället att etnicitet endast antyds eller omtalas på finkänsliga och mer korrekta sätt. Poliser själva tar i lägre grad initiativ till att samtala om etnisk tillhörighet och bakgrund, utan väljer istället att betona andra aspekter och gemensamma nämnare – som

att man kommer från vissa stadsdelar eller prata om hur undvikandet av droger är viktigt för en ”ung kille”, vilket kan sägas utgöra ett förslag till ”medlemskapskategorisering” (Day 2006; Mäkitalo 2003).

Det är personer i omgivningen, inte poliserna själva, som i högre grad tar upp ämnet etnicitet och undrar om polisernas etniska bakgrund, anklagar poliser för att agera rasistiskt eller på andra sätt etnifierar interaktionerna. När poliser ställs inför sådana situationer försöker de i regel uppvisa att de kan se bortom etnicitet och att situationen handlar om något annat. När poliserna tar upp ämnet etnicitet är det till exempel i syfte att få bättre beskrivningar av misstänkta gärningsmän eller att erbjuda förklaringar till varför grannarnas bråk varit så högljudda, och då görs detta i samband med olika kommunikativa tekniker som avdramatiserar ämnet. Poliser uppvisar en särskild finkänslighet kring ämnet och försöker uppvisa saklighet i de fall där etnicitet trots allt åkallas.

Detta kan med all tydlighet kontrasteras mot den interna jargong som beskrevs i kapitel 6 – och de två poliser som i polisbilen (kapitel 5) reflekterade över att de ansåg att åldringsbrott begås av romer (”zigenare stjäl”). Här råder närmast den motsatta principen: att man aktivt och medvetet gör olika övertramp gentemot den politiska korrektheten och gärna uttrycker sig lite grovt och världsvant om etniska tillhörigheter, reflekterar över etniska förklaringar till brottslighet (kulturella skillnader, att man inte etablerat sig i samhället, att man kommer från krigszoner, att arabiska ungdomar vet för lite om konflikten i Israel-Palestina, osv.), skämtar om olika klichéer, skojar om sitt eget och kollegornas ursprung, ironiskt antyder att vissa etniciteter är överrepresenterade bland brottslingar, och så vidare.

Det kan erbjudas flera olika förklaringar till denna skillnad. Den enklaste förklaringen förefaller vara att man vet att etnicitet är ett laddat ämne med ”expressiv känslighet” och att den därmed behandlas som känsliga ämnen i övrigt: att man undviker det i mer offentliga sammanhang och skämtar om det i mer privata. Det som står fram här är att polisernas professionella, kollegiala sammanhang i så betydande grad liknar privatlivets sfär av övertramp, ironi och skämtsamheter. Detta kan rimligen anses hänga samman med att poliser i hög grad har ett slags kollegialitet som liknar den privata sfärens, med tätare och mer intim gemenskap. En andra aspekt är att just poliser tillhör en yrkeskategori där förhållandet till etnicitet har en särskild laddning och är mer central för polisernas yrkesroll och identitet. Jag har visat att etnicitet kan användas för att ”ladda” situationer och att göra interaktioner mer påfallande, minnesvärda eller pregnanta. På motsvarande sätt kan etniskt färgad jargong användas som ”ritual” för att skapa gemenskap mellan poliser, genom att man tillsammans hanterar

den laddning som etnicitet i olika betydelser har. Som Frees Esholdt (2015) framhållit kan etnicitet användas för att skapa gemenskap på arbetsplatser och därmed faller samtalsämnet etnicitet inom samma kategori som samtalsämnet sexualitet – något som kan lekas med, där gränser testas och spänning skapas eller förlöses.

Denna sista poäng kan fördjupas något i förhållande till polisen. Här förefaller vissa etniskt färgade förklaringar, idéer och fördomar (t.ex. angående romer) utgöra ett slags *hemlig kunskap* som poliserna förvaltar på säkert avstånd från offentligheten. Polisernas dubbelhet inför etnicitet kan förstås i ljuset av detta. Den hemliga kunskapen *antyds* poliser emellan, men måste städas undan när man interagerar med icke-poliser i *frontstage* (Goffman 1959/2006). Förmågan att leka med och antyda denna hemliga kunskap kvalificerar polisen i kollegornas ögon som en pålitlig deltagare i polisernas framträdanden inför andra publiker och att man inte kommer att avslöja teamets hemligheter för utomstående. När poliser själva ger *accounts* om ”ventiler” (i enlighet med *Victorian relief theory* (Billig 2005)), antyder de detta, att arbetet i den främre regionen medför krävande dissociationer som behöver behandlas poliser emellan. Poliserna visar för varandra att de med Hughes och Hughes (1952) ord inte är ”fanatiker” som tar de officiella framträdandena alltför bokstavligt och överför deras logik till den kollegiala gemenskapen *backstage*.

> ”För att försäkra sig om att en ny kollega inte ska missförstå det som sägs krävs det en skenfäktning med sociala åtbörder. Den fanatiker som förvandlar skenfäktningen till en verklig strid, som tar en vänskaplig initiation på alltför stort allvar, kommer sannolikt inte att bli betrodd med den mer frispråkiga typen av kommentarer om ens arbete eller med uttryck för tvivel och farhågor. Han kan inte heller lära sig de inslag i yrkeskodexen som bara överförs genom antydningar och åtbörder.” (Hughes och Hughes 1952, citerade i Goffman 1959/2006, 143).

Det råder alltså ett inneboende spänningsförhållande mellan polisers framträdande *frontstage* och deras beteende *backstage*. Fastän växlingen mellan de båda regionerna i regel går smidigt, lever poliserna med ett slags dubbelhet och uttrycker frustration över att deras perspektiv inte tycks begripas av omvärlden.

Polisyrket och polisidentiteten är i hög grad knutna till båda dessa regioner, men det bör också understrykas att vad som är *backstage* och vad som *frontstage* kan variera. Jag vill åter påpeka att initieringar och *backstage*-beteenden kan upplevas som pressande och obehagliga i synnerhet för poliser med

invandrarbakgrund, enligt vad som framkommit i annan forskning med kvalitativa intervjuer (Uhnoo 2013; Peterson och Uhnoo 2012). Denna upplevda press är emellertid inte något jag kunnat uppfånga genom min studie.

7.1.3 Andra jämförelsen: åkallande och användning

I denna studie har jag flera gånger framhållit att polisers etnifierade praktiker kan och bör begreppsliggöras i ljuset av den lokala poliskultur i vilken de utspelar sig. Den första och mest slående kontextualiseringen av etnifierade praktiker är att se närmare på hur etnicitet och hemlig kunskap om densamma är något som poliser anser vara användbart i deras arbete. Om poliser anser att etniskt färgade ”fördomar” (eller ”erfarenheter”) i viss mån kan vara användbara medel för att uppnå yrkesmässiga målsättningar kan det vara klokt att uppmärksamma hur åkallande och användande av etnicitet på olika sätt är knutna till den polisiära händigheten, det vill säga till polisers förmåga att upprätta ett övertag gentemot omgivningen och därmed kontrollera stadslivet. Detta tydliggörs kanske bäst genom att anknyta etnifierade praktiker till vad jag har kallat för de fyra kollektiva kompetenserna.

- **Etnifierad informationshantering**. Polisers arbete bygger på att de kan hantera en större mängd information om stadens liv, sociala förhållanden och i synnerhet till misstänkta förbrytares nätverk. Här upplevs kunskaper om olika etniska relationer, frekvenser av olika typ av brott inom olika etniska kategorier och var de olika etniska grupperingarna bor och rör sig i staden som användbara. Poliser använder alltså kunskaper om etnicitet för att reducera komplexiteten i denna oöverskådliga mängd information. Det allra tydligaste exemplet är kanske den skandal som utbröt när det under hösten 2013 framkom att poliser behållit ett omfattande arbetsdokument som kartlade romernas släktförhållanden (beskrevs i inledningskapitlet, se 1.3.2). Förutom sådana mer organiserade former av informationshantering kan poliser använda etnifierade kunskaper för att rikta sin uppmärksamhet mot olika element i stadslivet (enligt vad Finstad (2000) kallar för ”polisblicken” och Holmberg (2003) kallar för *policing stereotypes*). Men etnifierade kategorier kan också användas under pågående utredningar, då för att rikta uppmärksamheten och de begränsade resurserna eller få tydligare beskrivningar av misstänkta gärningspersoner. Etnifierade

begreppsramar används även för att tolka beteenden som varande mer eller mindre misstänkta – som i exemplet med det arabiska paret som ansågs bråka mer våldsamt och högljutt än svenska par. Etnicitet används alltså som en källa till information, som ett sätt att reducera informationens komplexitet och som verktyg för insamlande av information.[96]

- **Etnifierat pusslande**. I anslutning till ovanstående poäng måste informationen kopplas samman och ”pusslas ihop” så att den blir användbar i pågående brottsutredningar, förberedelser inför förhör osv. Även här använder sig poliser av etnifierade beskrivningar av gärningsmän för att kunna sammanställa arbetshypoteser om vem som begått brottet och i vilka sociala konstellationer. Ju mer poliser vet, eller anser sig veta, om olika etniska relationer, desto lättare blir det att ringa in tänkbara gärningspersoner och skapa arbetshypoteser.
- **Etnifierat berättelseskapande**. Jag har också framhållit att polisers arbete i hög grad är beroende av skapandet av meningsfulla berättelser, gärna med tydliga offer och förövare, där poliserna mer engagerat kan enas kring en gemensam önskan om att skipa rättvisa. Här kan berättelserna i viss mån, och i enlighet med den expressiva känslighetens krav, laddas med spänning och kulturella innebörder genom att etnicitet åkallas. Det tydligaste exemplet i mina data är återigen romerna som anses begå åldringsbrott. Genom att poliser (efter en uppskjutning i tid) åkallar etnicitet som tolkningsram för varför en viss äldre dam blivit utsatt, tillfogar de måhända inte någon saklig information som kan användas i utredningen. Däremot ger de den pågående utredningen en etnisk ”laddning”, där indignationen över romer i allmänhet görs till en känslomässig drivkraft i fallet.
- **Etnifierad konfrontation**. Denna aspekt är nog den som med störst tydlighet framkommit i de exempel som presenterades i kapitel 5. Poliser kan åkalla och använda etnicitet för att påverka förloppet – eller *sekventialiteten* – i olika möten där det finns en motpart med avvikande eller motstridiga intressen. Detta kan handla om att skapa osäkerhet kring huruvida polisen förstår arabiska eller inte (när en misstänkt ung

[96] Huruvida sådan information är tillförlitlig och av högre praktisk kvalitet än en imaginär storhet av ”icke-etnifierad” information måste i detta sammanhang förbli en öppen fråga.

cykeltjuv talar med lillebror), att stärka kontrollsituationen genom att inte besvara en ungdoms fråga om polisens etniska ursprung, att skapa kontakt som underlättar den pågående eller framtida konfrontationer. Mer finkänsligt kan etnicitet användas för att reparera kontakten efter ett bryskt förhör, för att vinna inträde i ungdomars gemenskap på en skola, för att balansera kontroll och kontakt eller för att växla mellan kontakt och kontroll. Polisernas informationsövertag är här ofta en viktig bricka, och etnicitet spelar alltså in i skärningspunkten mellan informationshantering och konfrontation.

Det huvudsakliga påståendet jag försöker göra är alltså att etnifierade praktiker är – eller åtminstone uppfattas som – värdefulla för poliser. Om poliser, som jag påstått, verkligen eftersträvar att uppvisa polisiär händighet och att vinna polisrespekt genom att gå segrande ur konfrontationer och att göra avgörande insatser i att lösa brott, ligger det i deras både yrkesmässiga och högst personliga intresse att använda etnifierade praktiker på olika sätt. Mycket av den defensiva och rättfärdigande hållning i förhållande till användningen av etnifierade praktiker kan tolkas som ett försvar av vad man upplever vara vitala delar av arbetet. Man försvarar sin rätt att använda etnicitet eftersom denna anses vara värdefull och inte anses kunna undvaras. Att åkalla etnicitet, bemöta andras åkallanden och att använda etnicitet på mer underförstådda sätt blir en del av att ”göra polisarbete” i etnometodologisk bemärkelse.

Något som framträder är också kopplingen mellan polisens behov av att hantera dilemmat mild/hård. Eftersom etnicitet kan ladda situationer, och sedan användas för att avdramatisera dem och reparera skadad kontakt, kan etnifierade praktiker utgöra värdefulla verktyg för att balansera kontroll och kontakt och därmed bättre hantera dilemmat.

7.1.4 Tredje jämförelsen: poliskultur och etnifierad jargong

Jag har redan framhållit att polisers något grovkorniga jargong i förhållande till etnicitet bör betraktas mot bakgrund av den allmänna retoriska rapphet som utgör en del av uppvisandet av polisiär händighet. Denna rapphet har diskuterats framförallt med fokus på polishumorn och denna innebär bland annat att man gör en dygd av förmågan att uttrycka sig på ett jordnära, slagkraftigt och bitvis pikant sätt.

Vidare har jag påpekat att den interna poliskulturen tycks präglas av ett slags intimitet som angränsar till hjärtlighet och som till stor del bygger på

gemensamt skämtande och små överträdelser i form av *practical jokes*. Skämtsamheterna tycks inte väcka anstöt eller förargelse om de inte råkar vidröra särskilt känsliga ämnen som ålder eller tid i tjänst.

En första poäng jag vill göra i jämförelsen mellan studiet av poliskulturen och den etnifierade jargongen är därför att den relativa grovkornighet som förekommer ofta inte behöver tolkas som aggressiv eller illa menad. Detta är även vad poliser själva understryker när de talar om ämnet. Eftersom etnicitet är ett centralt, närvarande och känsligt ämne på arbetsplatsen ämnar det inte att förvåna att man använder etnicitet som en källa till humor. Poliser uppvisar alltså inför sig själva och varandra en förmåga att hantera känsliga och svåra ämnen och gör det i enlighet med de jargonger och stämningar som i övrigt råder poliskollegor emellan. Därmed vill jag mena att polisers etnifierade humor och jargong inte oproblematiskt kan tolkas som diskriminerande praktiker – även om sådana tolkningar inte kan uteslutas.[97]

En andra poäng jag vill lyfta är att den etnifierade jargongen kan anses utgöra en inneboende del av det ironiska ridderskapet. Poliser skapar en humoristisk distans både till stadslivets utmaningar och tragiska verkligheter, till deras egen roll som kontrollanter i dessa, och till de egna hierarkiska ordningarna och karriärerna. Att ha en grövre jargong i förhållande till etnicitet kan i ett sådant sammanhang bidra till att poliserna å ena sidan upprätthåller den egna identiteten som riddare och de svagas försvarare och å andra sidan uppvisar en cynisk (sund) distans till sådana självupphöjande tolkningar. Att kunna svära lite i kyrkan, det vill säga att kunna göra väl avvägda retoriska övertramp, upprätthåller bilden av någon som inte är alltför ädel, inte försöker vara alltför perfekt och som lämnar plats åt kollegorna. Att uttala sig lite inkorrekt kan därmed anses vara en källa till att distansera sig från den underliggande idé om hjältemod som poliserna trots allt tycks eftersträva och delvis konkurrera om (exempelvis när så många patrullbilar skyndar till platsen så fort ett mer dramatiskt brott rapporteras i polisradion).

I anslutning till det ironiska ridderskapet kan det påpekas att den etnifierade jargongen utgör en del i hanteringen av vad jag har kallat för polisyrkets andra inneboende dilemma: det ridderliga mot det medborgerliga, eller det partikularistiska mot det universalistiska. Här är den etnifierade

---

[97] Emellertid vill jag åter understryka att exempelvis Sollund (2007) genom sin studie av sambandet mellan polisers jargong och deras beteende gentemot minoriteter har identifierat tendenser som hon menar gör att det motsatta inte kan uteslutas: att jargongen implicerar någon form av främlingsfientlighet.

jargongens betydelse dubbeleggad på ett svårfångat sätt. Å ena sidan är etnisk jargong, såsom jag ovan beskrivit den, ett slags tecken på initiering och gemensamt ställningstagande gentemot både ”busar” och icke-införstådda ”Svenssons”. På detta sätt följer den poliskulturens interna, partikulära logik och förstärker denna, den skapar tätare gemenskap och en motbild. Etnifierad jargong är en del av den humor som poliser använder för att ”sväva lite ovanför” stadslivets ofta trassliga sociala relationer. Den utgör på så vis en del av ridderskapet. Å andra sidan är etnifierad jargong, om mitt resonemang ovan är giltigt, också ett sätt för poliser att visa inför varandra att de inte tar sådana identiteter på alltför stort allvar – att anknyta till en mer universalistisk gestaltning av polisarbetet. Poliser gör sig därmed mer mänskliga och felbara inför varandra. De betonar att de är medborgare som alla andra. På detta sätt tjänar etnifierad jargong alltså till att förstärka den motsatta principen: polisen som vanlig medborgare.

Detta sista resonemang förtjänar att betonas ytterligare eftersom det nog kan tyckas kontraintuitivt. Mitt påstående är att en avgörande anledning till att polisers vardag i så hög grad präglas av etnisk jargong kan vara, inte att de försöker nedvärdera särskilda etniciteter och distansera sig från dessa, utan istället att det föreligger ett behov av att distansera sig från den egna rollen som hjältemodig riddare. När en person i etnometodologisk bemärkelse ”gör” sig själv som polis kan etnicitet användas för att medvetet ”smutsa till uniformen” en smula, så att man framträder som mer trovärdig, vardagsnära och medborgerlig. Betraktat på detta sätt framträder delvis ett nytt mönster utifrån vilket de exempel som presenteras i kapitel 6 kan läsas: man skämtar både om sig själv, sina svenska kollegor (romaninamnet ”Körvi”), och på allmänhetens bekostnad. Man gör antydningar som medför att man själv framträder som mindre ridderlig. Detta kan förstås anknytas till vad som nämndes ovan angående Hughes och Hughes begrepp ”fanatiker” (i Goffman 1959/2006). Genom att antyda att man gärna får lite smuts på händerna kan polisen visa att han eller hon varken tar den ridderliga eller den medborgerliga sidan av yrket på för stort allvar. Det utgör en finkänslig balansgång, vilket nog kan anses ge etnifierad jargong än större tjusning eftersom villigheten och förmågan att hantera denna balansgång visar att man kan hantera polisyrkets dilemman.

Denna tanke kan, med begreppsapparaten på plats, ganska enkelt summeras som att den etniska jargongen utgör en del av det ironiska ridderskapet och därmed används för att hantera dilemmat mellan det ridderliga och det medborgerliga.

7.2 Bidrag till etnicitetsforskning

Som diskuterades i inledningen kan denna studie kan läsas både som polisforskning och som en samtidsstudie i etniska relationer i Sverige. Medan jag mestadels fokuserar på det första ämnet, vill jag ändå ta tillfället i akt att framföra två lärdomar kring den sociologiska förståelsen av etnicitet.

7.2.1 Ett kreativt fält av möjligheter

En lärdom har att göra med hur ämnet har närmats teoretiskt och metodologiskt och de data som detta tillvägagångssätt har frambringat. Genom att studera etnicitet med hjälp av etnometodologiska begrepp närmar jag mig ämnet utan färdiga definitioner som på förhand avgör vad studien handlar om. Istället går det att skönja en process där en vag förförståelse gradvist utökas och preciseras genom kontakt med fältet. Jag utforskar hur etnicitet ”görs” och uppfångar därmed en bredd av etnifierade polispraktiker som svårligen skulle kunna fångas genom exempelvis intervjuer, strukturella statistiska studier eller studier av dokument. Etnicitet är något som griper in i sekventialiteten av pågående interaktioner.

Den viktigaste distinktionen här är att etnicitet inte förstås som ett ”filter” hos vissa aktörer som anses ”färga” deras agerande i förhållande till andra, utan istället som ett fält av möjliga lokala betydelser och möjligheter. Detta diskuteras i teorikapitlet där jag bland annat tar avstånd från ”rasist-attityd”-modellen och påpekar att studiet av den vidare kategorin ”etnicitet” föregår studiet av den smalare kategorin ”diskriminering”. När ett sådant perspektiv används framträder också en bild av etnicitet som något som används på en mångfald, delvis oväntade, sätt. Etnicitet används för att skapa gemenskap på kors och tvärs av olika samhällskategorier (kontrollerande polis, kontrollerad ungdom), det används samtalsstrategiskt för att upprätthålla kontroll, för att skapa *accounts* (redogörelser) för vardagsförståelser, för att tilldela skuld och skam, för att rättfärdiga sig, för att hantera en yrkesgrupps inneboende dilemman, för att trivialisera grannars högljuddhet, för att ta avstånd från rasism, för att uppvisa retorisk kvickhet, för att göra möten mer pregnanta och ”laddade” – och mycket annat.

För att tala med Jenkins (1998/2008, 66) som ställer upp en skala av etniska relationer från de mest formella (vetenskap, byråkrati) till de mest informella (primärsocialisation, rutininteraktioner i vardagen) kan det

framhållas att den konkreta användningen av etnicitet kan överskrida sådana gränser. Medan polisen visserligen ägnar sig åt någorlunda formella former av etnisk klassificering, formas och används dessa kategorier både av poliser och av andra på mer informella sätt – vilket i sin tur kan få formella konsekvenser genom att polisers ingripanden påverkas. Vidare fångar det etnometodologiska studiet av etnicitet en situationsbundenhet som är svår att avtäcka i de narrativa analyser som Song (2003) i denna studie fått stå som representant för. En liknande komplementaritet finns i förhållande till Brubakers (2004/2006) teori om etnicitet som en kategori som används av politiska grupperingar och mobiliseringar, eftersom det etnometodologiskt inspirerade studiet av etnicitet för ner etnicitetens användning till en nivå där aktörer och handlingar studeras i detalj. Etnicitet förefaller alltså, sett från ett sådant perspektiv, vara en ännu flyktigare och bredare kategori än vad dessa teoretiker har beskrivit den som.

När etnicitet betraktas som en så kreativ kategori, som i så hög grad är invävd i de sociala relationerna och interaktionerna, framkommer också orimligheten i att betrakta etnicitet som någonting som med nödvändighet är kopplat till diskriminering och förvrängningar av de demokratiska likhetsidealen. Jag vill framhålla fruktbarheten i att studera etnicitetens görande *in situ*, och därmed att åtminstone delvis lösgöra studiet av etnicitet från en på förhand definierad bindning till studiet av diskriminering. Detta är förstås inget annat än en parallell till Garfinkels klassiska kritik av Durkheims begrepp ”sociala fakta” som nämndes i teorikapitlet. Medan etnicitet makrosociologiskt naturligtvis kan studeras som en uppsättning sociala fakta, framträder dess mer precisa (och ibland överraskande) betydelser, konsekvenser och användningar först när dessa sociala fakta betraktas som konkreta handlingsmönster och *accounts* hos medlemmar av olika sociala interaktioner.

Ett sådant mer konstruktionistiskt angreppssätt öppnar, oväntat nog, också dörren på glänt till en större förmåga att inkludera och analysera etnicitetens mer substantiella aspekter som ras, utseende, brytning, språkkunskap, vanor och geografiskt ursprung – alltså vad Gubrium och Holstein (1997) kallar för etnografins ”vad”-frågor. Så länge forskningssyftet är att av-essentialisera etnicitet som samhällelig kategori och visa på dess flyktighet, finns det svårigheter att på ett meningsfullt sätt inkludera dessa aspekter. I denna studie finns många exempel på hur dessa substantiella aspekter tränger sig på konkreta situationer, hur de används och föregriper att etnicitet på olika sätt symboliskt åkallas genom interaktionen. Vi kan alltså se hur de substantiella ”vad”-aspekterna blir socialt verkliga först när de används, men samtidigt att användningen av dessa sker i beröringen av sådana substantiella aspekter.

Detta anknyter till postkonstruktivistisk teoribildning och senare utvecklingar inom genusteori, där den materiella verkligheten i högre grad inkluderas i konstruktionistiska analyser. Genom ett sådant teoretiskt ramverk vill jag mena att det skapas större möjligheter för sociologisk analys att bidra till omskapandet av de materiella aspekternas betydelser. Det leder alltså inte till att den materiella dimensionen essentialiseras och cementeras, utan snarare till att den i högre grad luckras upp och låter sig omskapas.

7.2.2 Mötet med byråkratin och statsmakten

En andra lärdom för den sociologiska förståelsen av etnicitet kan göras utifrån en tolkning av själva forskningsresultaten. Studien ger exempel på att etniska betydelser skapas i konkreta möten mellan medborgaren (eller personer utan medborgarskap) och den statliga byråkratin och rättsapparaten – i dessa fall polisen. Det går alltså att läsa studien som en rad exempel på, inte enbart hur etnicitet åkallas och används, men också hur den *de facto* skapas genom olika byråkratiska och kontrollerande ordningar.

I flera exempel ser vi hur särskilt ungdomar, som nog kan antas vara i färd med identitetssökande och mer allmän sekundärsocialisation, verkar fästa särskild vikt vid polisers svar på olika åkallanden av etnicitet. Läsaren kan dra sig till minnes när en förhörd ungdom plötsligt frågade om polisens ursprung, när ett gäng ungdomar tycktes fascineras av att polisen var från samma invandrartäta stadsdel som de själva, eller när en omhändertagen ungdom anklagade polisen för att inte vara muslim och tro på Gud. Eftersom polisen representerar en rådande social ordning och särskilda spänningar inom denna, har deras interaktioner med ungdomar och andra en särskild betydelse för att forma den flyktiga, kreativa och tolkningsbara kategori som etnicitet är. Människor tycks pröva gränser, tolkningar och betydelser av etnicitet i möten med polisen.

Detta innebär att etnicitet är en kategori vars samhälleliga innebörder är i ständig färd att skapas genom polisers arbete. En sådan slutsats kan sannolikt överföras till andra delar av byråkratin och statsmakten.

7.3 Bidrag till polisforskning

Studien som helhet utgör naturligtvis ett försök till att bidra till polisforskning genom framvisandet av en uppsättning etnifierade polispraktiker. Jag har även försökt ge ett bidrag till den allmänna förståelsen av poliskulturen genom den begreppsapparat som presenteras i kapitel 4. Med detta sagt finns det ändå två aspekter som förtjänar att lyftas som särskilt avgörande för den allmänna förståelsen av polisen.

7.3.1 Etnicitetens centralitet

Med risk för att överbetona den aspekt som jag satt mig för att studera inom polisen vill jag ändå påstå att det finns ett intimt samband mellan vad det innebär att vara polis och att ta del i vissa etnifierade praktiker. Det finns fog för uppfattningen att idéer, perspektiv och praktiker rörande etnicitet är centrala för vad det innebär att vara polis. Polisarbete är i grunden en etnifierad storhet; förhållandet till etnicitet ligger i kärnan av vad det innebär att vara polis och ingå i poliskulturen.

Det framkommer att poliser, när de berättar om sin personliga utveckling i yrket, väljer att gå nära och noggrant in på ämnen som fördomar kring etnicitet, fördomar om romer och anklagelser om rasism. Poliserna åskådliggör sig som bärare av ett slags hemlig kunskap och uttrycker frustrationen av att inte kunna dela sådan kunskap med icke-poliser utan att bli missförstådda. En polis med invandrarbakgrund berättar att han upplevde sig bli diskriminerad av polisen innan han själv blev polis, men att han sedermera fått inblick i de mer rimliga och giltiga skälen till att han åtskilliga gånger blev stoppad när han körde till jobbet sent på kvällen i en gammal bil. Denne polisman hade rentav blivit polis för att han ville förändra, men märkte att den förändring han eftersträvade i hög grad tycktes bero på missförstånd från omgivningens sida. Sådana personliga redogörelser vittnar om etnicitetens centralitet inom polisyrket.

Förutom de personliga reflektionerna framkommer det i studien att poliser lär sig att hantera etnicitet i den vardagliga jargongen och i mötet med kollegorna. Detta är något som gäller både poliser med svensk bakgrund och de med invandrarbakgrund.

Slutligen bör det understrykas att kopplingen mellan polis och etnicitet inte enbart förekommer bland poliserna själva, utan även i hög grad hos de personer som möter poliser och i medierna. Detta exemplifieras bland annat genom det

stora intresse som polisers egna etniska bakgrund tycks väcka, men också i omgivningens anklagelser om rasism och det så ofta förekommande omnämnandet av skandaler som “Neger Niggerson” och ”apadjävlar”.

Vad innebär etnicitetens centralitet för den allmänna förståelsen av polisen? I första hand är det en fråga om att inte förbise eller underskatta etnicitetens betydelse i analyser av polisarbete, poliskultur och deras roll i samhället. I andra hand handlar det om att förstå att poliser själva möter etnicitet som ett vanskligt och laddat område, vilket innebär att det inte enbart är en fråga om attityder och bejakande av mångfald, men om grundläggande frågor rörande polisarbetet. Om etnicitetens centralitet kan anknytas till i studier av diskriminering eller i mångfaldsarbete, är det rimligt att anta att sådana aktiviteter lättare kan komma att påverka polisers faktiska beteenden och perspektiv.

7.3.2 Polisen som medskapare av etniska relationer

I anslutning till vad som tidigare nämnts angående etnicitetens betydelser och ”mötet med byråkratin och statsmakten” bör även polisens särskilda roll som medskapare av etniska relationer diskuteras.

Tidigare polisforskning har i likhet med denna studie betonat betydelsen av etnifierade praktiker i polisarbete. Här finns alltifrån Fassins (2013) krigsliknande tillstånd i Paris förorter, till studier av subtila urvalsmekanismer i polisers bevakning av stadslivet hos Finstad (2000), Holmberg (2003), Östlund (2013), Peterson (2013), Petterson (2013 a), med flera. En aspekt jag vill betona utifrån denna studie är polisens betydande inflytande över hur de etniska relationerna gestaltas i samhället.

Om möten med polisen plötsligt kan komma att etnifieras, och polisers sätt att hantera sådan etnifiering ofta tillskrivs en särskilt stor betydelse, innebär det att polisen kan anses ha en framträdande position i skapandet av reella och varaktiga innebörder av etnicitet i samhället. Polisens roll i samhället beskrivs ofta med formuleringar som betonar som service, ordningsskapande och rättskipande, också i polislitteraturen från de anglosaxiska klassikerna och framåt (Coleman och Norris 2000, 120-23; Newburn 2007, 612-13). Detta kan kontrasteras mot en mer informell, komplementerande funktion: polisen som medskapare av sociala, i detta fall etniska, relationer.

Genom att studera reella praktiker och hur etnicitet används i dessa kan polisforskning bidra till en större förståelse för hur poliser spelar olika roller i skapandet av etniska relationer. Dessa processer kan göras mer *reflexiva*, till

exempel genom det enkla påpekandet att etnicitet är något som poliser själva åkallar och använder. När frågan om ”hur” etnicitet ”görs” studeras, kan detta också underlätta att etnicitet börjar göras på nya och kanske mer genomtänkta sätt. Eftersom kategorin etnicitet är något ständigt återkommer i polisers och andras vardag, kan detta vara en mer framkomlig väg för att ge poliser goda verktyg att arbeta med etnicitet. Det undgår något av den abstrakta kvalitet som mer strukturella studier av till exempel diskriminering kan ha, där slutsatsen lätt blir att polisernas attityder bör förändras.

Jag har framhållit att poliser tenderar att utveckla en kultur av ironisk distans till vad de upplever som abstrakta anklagelser om rasism och kanske även ett *von oben* sätt (från allmänhetens och ledningens sida) att vilja påverka deras beteenden och attityder. Poliser verkar betrakta användningen av etnicitet som något värdefullt och som är mot deras intressen att överge. Det som i polisforskningen kallas för *discretion* (godtycke/egen bedömning) och som utgör en central del av i synnerhet det patrullerande polisarbetet kan alltså utvecklas och bli mer självreflexivt i förhållande till etnicitet.

Att istället betona polisernas roll som aktiva skapare av etniska relationer kan vara ett sätt att skapa en mer positivt betonad och vardagsnära berättelse om hur de kan utveckla beteenden och förhållningssätt. En sådan roll tycks vara förenlig med poliskulturens interna logik, eftersom hanteringen av svåra etniskt laddade frågor kan ses som tecken på polisiär händighet och därmed en källa till polisrespekt.

7.4 Några etnometoder för görandet av etnicitet

Slutligen kan det vara på sin plats att nämna något om hur poliser och andra överhuvud *åstadkommer* etniska kategoriseringar under pågående interaktioner. Man kan identifiera några vanligt förekommande *etnometoder* för görandet av etnicitet.

En första etnometod, som diskuterades i 5.1 med ett polisförhör av en pojke på strandpromenaden, är att *fråga* någon om hans eller hennes etniska ursprung. Genom att fråga en polis om denne är jugge, skapar pojken sig själv som jugge och föreslår en etnifierad *membership categorization* (Day 1994). Frågan underförstår etniska tillhörigheter, eller snarare, för att tala med Sacks (1974), blir frågan enbart begriplig och *accountable* genom att de närvarande

personerna är kompetenta att i ögonblicket göra sådana medlemskapskategoriseringar. Det bör betonas att enticitet därmed inte enbart åkallas i interaktionen, utan att den faktiskt blir till som en begriplig kategori i samma ögonblick. Liknande exempel kan finnas genom många fall både när poliser interagerar med medborgare och varandra – och rentav med mig när jag frågas kring polsk bakgrund.

Besläktade ”göranden av etnicitet” är att fråga om språkkunskaper eller om namn (se särskilt 5.2 och 5.3 kring detta). Namn och språk används som former av medlemskapskategoriserng och blir därmed verktyg för att skapa etnicitet i den pågående interaktionen. Detta kan sägas omväxlas med institutionella kategoriseringar (som ”polis” och ”misstänkt”) (Mäkitalo 2003), som i sin tur kan göras eller åstadkommas exempelvis genom att poliser nekar att svara på frågor om etnisk bakgrund, språk eller namn.

Vidare kan etnicitet göras genom att man pratar om gemensamma bekanta, om släkter eller andra gemensamma referensramar, till exempel kulturers förhållande till att ”mamma är helig” (se 6.4, särskilt utdrag 6.4 B). En annan etnometod är att påpeka någons fysiska attribut eller geografiska urspung, för att därigenom underförstått åstadkomma en etnisk kategorisering.

> Killen [[pekar på en annan kille som har mörkare hudfärg]]: Intervjua han! Han är värsta gangstern. Han är från Afrika![98]

Här görs en medlemskategorisering av ett annat slag, där etnicitet, låt vara skämtsamt, används för medlemskapskategoriseringen ”suspekt invandrare”.

Fler etnometoder kan beskrivas kring görandet av etniska kategoriseringar, men jag vill här enbart diskutera ett ytterligare exempel: antydningen. Poliser kan åstadkomma etniska kategoriseringar genom att kommentera och antyda saker som bygger på medlemskapskategorier, till exempel när en polis hör beskrivningen av en mörk, buskig gärningsman med sammanvuxna ögonbryn och säger att ”Det har man hört förr” till kollegan (och kanske till mig) i polisbilen (se utdrag 6.3.1 C).

Antydningarna kommer i många former, till exempel genom härmade brytningar eller förortsdialekter eller att säga att man ska skicka den mörkhyade manliga polisen till en äldre kvinna som var rädd för invandrare.

Ett återkommande tema är att man leker med två kategoriseringar: den etniska kategoriseringen och den institutionella kategoriseringen av de kriminella eller avvikande. Genom att använda dessa två former av överlappande

---

[98] Denna fältanteckning diskuteras i 5.4.

och omväxlande skapas humor och uttryck för polisens tysta kunskap, samt ironiseringar kring allmänhetens politiskt korrekta uppfattningar om polisens diskriminering och fördomar. Det utgör en rik källa till resurser som kan användas i olika sociala situationer, alltifrån uppsluppen humor till bittra anklagelser och rättfärdiganden.

7.5 Till samhällsdebatten: polisen som främlingsfientlig?

Den huvudsakliga kommentaren till en mer övergripande samhällsdebatt om polis, etnicitet och diskriminering är denna: att frågan om huruvida polisen är rasistisk delvis är felställd, åtminstone i dagens svenska kontext.

Till stor del bygger denna fråga på ett underliggande antagande som utgår ifrån ”rasist-attityd”-modellen, alltså att fördomar ligger som ett filter inom den enskilde polisen och att detta filter kan och bör avlägsnas för att rättsväsendet ska bli rättvist och demokratiskt.

Emellertid visar denna studie att etnicitet är en kategori som är intimt förbunden med praktiskt polisarbete och att etnicitet har så många betydelser och användningsområden som inte kan reduceras till ett visst kognitivt schema eller filter. Att på ett trovärdigt sätt mäta och kvantifiera förekomsten av sådana fördomar är också metodologiskt vanskligt, vilket gör frågan mindre relevant.

Vidare är åtminstone en nominellt anti-rasistisk diskurs redan etablerad hos polisen och i stort sett alla poliser har privata eller gemensamma berättande redogörelser (*accounts*) för varför de inte anser sig vara rasistiska. Därmed är frågan om polisers etniska diskriminering inte nödvändigtvis det mest effektiva sociologiska medlet för att i praktiken utveckla de etnifierade polisiära praktikerna i en demokratiskt hållbar och rättvis riktning. Istället tycks poliser finna strategier för att distansera sig från sådana frågeställningar. Det framkommer även att det som upplevs som diskriminerande praktiker av någon i allmänheten, inte behöver förstås på samma sätt av poliser. Ett exempel är den tidigare nämnde polis som enligt egen utsaga sökte sig till yrket för att han upplevt sig diskriminerad och ville bidra till en förändring inom kåren. Det som upplevdes som diskriminering när han inte var polis, förstods annorlunda när han sedermera införlivat det polisiära perspektivet.

En annan problematik i en sådan fråga är att den negligerar andra aspekter av etnifierade praktiker som det också kan finnas skäl att vidareutveckla eller

ifrågasätta. De etnifierade polisiära praktikerna låter sig inte inordnas i en binär uppdelning av diskriminering och icke-diskriminering. Frågeställningen om huruvida polisers praktiker är uttryck för etnisk diskriminering eller inte, riskerar därmed att gå miste om möjligheten att studera, och eventuellt förändra, övriga aspekter av etnicitetens betydelse inom polisarbetet.

Mot bakgrund av denna studie vill jag mena att det är rimligt att påstå att förståelse för etnisk diskriminering kan uppnås genom beskrivningar av de situerade sammanhang där poliser är involverade i att forma eller definiera etnicitetens innebörder. Polisens etnifierade arbete innefattar vad jag försökt visa är centrala praktiker som informationshantering, pusslande, berättelseskapande och konfrontation.

Vad kan då denna studie tillfoga i debatten kring polisers etniska diskriminering? Jag vill här ta spjärn mot Reiner (1992) som indelat diskrimineringen i fem kategorier:

- **Kategorisk diskriminering**. Att grupper kontrolleras mer och hårdare på grund av exempelvis en etnisk tillhörighet.
- **Överförd diskriminering**. Att vissa grupper övervakas och kontrolleras mer för att människor i allmänheten har fördomar gentemot dessa och därför oftare tillkallar polis (alltså överförs allmänhetens fördomar till polisernas grad av kontroll).
- **Interaktionell diskriminering**. Att poliser på grund av personers uppträdande i konkreta interaktioner behandlar någon annorlunda och ofördelaktigt i utövandet av sin *discretion* (godtycke, eget omdöme), t.ex. genom strängare kontroll eller hårdare framtoning.
- **Institutionaliserad diskriminering**. Att vissa områden övervakas på grund av högre brottslighet, vilket leder till att personer som rör sig i dessa områden övervakas och misstänkliggörs mer än andra.
- **Statistisk diskriminering**. Att vissa grupper som anses överrepresenterade i en viss typ av brottsstatistik ådrar sig särskilt stor polisiär uppmärksamhet och kontroll.

Reiner menar att den första formen, kategorisk, var den minst avgörande för den reella förekomsten av diskriminering av olika samhällsgrupper (i ett brittiskt sammanhang när boken skrevs 1992). När diskriminering av etniska minoriteter diskuteras i debatten görs dock i regel inte dylika distinktioner, varför debatten lätt kan bli grovkornig eller ägnad åt missförstånd. Denna lista synliggör att

diskriminering inte behöver bygga på främlingsfientlighet eller motsvarande fördomar hos poliser, men att omfattande diskriminering ändå kan fortgå utifrån andra logiker och självförstärkande mönster. Trots att strukturell diskriminering kan påvisas, är det inte säkert att främlingsfientlighet bland poliser är den enda, eller starkaste, förklaringen.

Medan de två sista formerna av diskriminering (institutionaliserad och statistisk) faller utanför ramen för en studie som denna, kan det kommenteras angående de tre första: kategorisk, överförd och interaktionell diskriminering.

Förståelsen för ”hur” etnicitet görs kan också leda till svar på ”varför” vissa former av diskriminering kan anses förekomma. Varför tycks poliser exempelvis ha en fördomsfull hållning gentemot romer? Vad gäller kategorisk diskriminering kan det framhållas att polisers förhållande till romer tycks vara präglat av en frustration som bygger på svårigheter att lagföra personer från denna kategori. I den mån kategorisk diskriminering av denna grupp ska kunna motverkas, är det rimligt att anta att polisers frustration i arbetet med romer behöver bemötas. Här förefaller uppfinnandet av nya polisiära praktiker vara av större nytta än avslöjanden och kritik av polisens främlingsfientlighet. De frustrationer som förekommer har till betydande del sin grund i de konkreta möten som poliserna är deltagare i. En utveckling av förmågan att reflektera över dessa möten och att utveckla deras kvalitet framstår åtminstone som mig som en något mer framkomlig väg för att minska diskrimineringen av romer (jmf Wieslander 2014, 289 f). Då behöver dessa möten studeras närmare och källorna till frustration blottläggas och tydliggöras. Eventuella organisatoriska åtgärder bör vara förenliga med poliskulturens interna logik för att önskad effekt ska kunna uppnås.

Vad gäller överförd diskriminering, att fler anmälningar görs gentemot vissa samhällsgrupper, kan polisens roll som skapare av etniska relationer också betonas. Denna studie visar att poliser ibland talar om etnicitet i förhållande till avståndstagande från främlingsfientlighet och etniska fördomar. Polisers åkallande och användning av etnicitet i interaktioner med omgivningen kan, ideellt sett, utöva en påverkan även på icke-polisers tolkningar och praktiker. Poliser verkar som sagt betraktas som representanter för den allmänna ordningen och därmed är det kanske inte orealistiskt att förvänta sig att deras sätt att hantera etniska relationer har betydelse för samhället i övrigt. Återigen vänder vi på resonemanget – det handlar inte längre om att få poliser att sluta vara rasister, utan istället om att bidra till mer medvetet reflekterade polispraktiker där polisens roll är att aktivt och medvetet motverka fördomar i möten med medborgare.

Den interaktionella diskrimineringen är den som på det tydligaste viset kan anses kopplad till den etnometodologiska uppfattningen av etnicitet som interaktionellt ”gjord” och betingad. Här föreligger risken att poliser skapar ansvarsbefriande *accounts* eller rättfärdiganden, alltmedan medborgare trots allt upplever sig vara diskriminerade. Det kan ske exempelvis när personer förs till arresten efter en upptrappad konfrontation, så att hårdhänt behandling upplevs som legitim av poliserna men som diskriminerande av den omhändertagne. En större etnometodologiskt underbyggd förståelse för de etnifierade polisiära praktikerna kan medföra att etnicitet åkallas och används på sätt som i lägre grad tolkas och upplevs som diskriminerande.

För att summera vill jag alltså vända på frågan i den samhälleliga debatten kring polis, etnicitet och diskriminering. Frågan lyder inte längre: Hur rasistisk är polisen och hur kan sådan rasism motverkas? Frågan lyder: Givet att poliser möter och använder etnicitet i sitt vardagliga arbete, och att de därmed bidrar till skapandet av samhällets etniska relationer, hur kan de åkalla, använda och skapa etnicitet på mest önskvärda sätt?

7.6 Sociologiska lärdomar

Avslutningsvis kan det vara på sin plats att undersöka vilka mer allmänsociologiska lärdomar som kan dras av studien. Här vill jag framhålla några aspekter som jag menar är matnyttiga för sociologin även bortom polisforskning och studiet av etnicitet.

7.6.1 Från empirin

Den första aspekten av allmänsociologisk betydelse återfinns i empirin. Det verkar vara fallet att etnicitet har andra betydelser i förhållande till ordningsmakten än endast frågan om diskriminering. Polisernas praktiker är etnifierade men inte nödvändigtvis främlingsfientliga – med vissa undantag, i synnerhet vad romerna beträffar, i förhållande till vilka en viss främlingsfientlighet tycks förekomma bland poliser. Etnicitet används både kontaktskapande, kontrollerande, retoriskt och lekfullt. Dess betydelser tycks inte vara på förhand givna, utan i hög grad kontingenta, beroende av den

enskilda situationen. Vidare gestaltas dess etnicitet mycket olika i de goffmanska regionerna *frontstage* och *backstage*.

Jag vill mena att studiens resultat åskådliggör människors deltagande i situationer där storheter som etnicitet kan aktualiseras och komma att forma sekventialiteten i interaktionerna. De olika exemplen befolkas av poliser och andra medborgare som använder en social kategori på många olika sätt, med olika utfall. Dessa användningar kan inte förstås som personernas intentioner, linjärt riktade mot ett visst mål. Istället skapar varje användning och åkallande av etnicitet nya begränsningar och möjligheter för andra deltagare att respondera, så att en sammanhållen, begriplig situation upprätthålls i etnometodologisk mening. Dessa responser definierar både den pågående interaktionen och andra storheters betydelse.

Det tycks förekomma vissa mönster som bör kunna överföras till andra sociologiska områden. Ett sådant mönster är att situationer *laddas* när ett känsligt ämne som etnicitet på något sätt aktualiseras. Det skapas ett särskilt slags *spänning* i interaktionen som det åligger deltagarna att hantera eller oskadliggöra. En sådan spänning hotar delvis interaktionens sammanhållenhet och förståelseram, men den fyller samtidigt interaktionen med större mening för deltagarna. En metafor som kan användas är ”den heta potatisen” – när den väl är inkastad i interaktionen kan ingen hålla kvar den för länge, den måste bollas över till motparten som i sin tur måste hantera den. Etnicitet tycks i många sammanhang utgöra en sådan het potatis. Det gäller inte enbart i konfliktfyllda situationer, utan även när etnicitet åkallas exempelvis i kontaktskapande syfte. Andra tänkbara exempel på ”heta potatisar” är sexualitet, frågor om status och moraliska ifrågasättanden. Den heta potatisen förefaller bilda mönster som kan studeras i andra former av sekventialiserade interaktioner.

Om etnicitet inte åkallas i en given situation, exempelvis när poliserna befinner sig i sällskap med personer i allmänheten, kan den ”skjutas upp” i tiden för att åkallas i en efterföljande interaktion – exempelvis när poliserna är ensamma i polisbilen (*backstage*). Även detta tycks peka på ett allmänsociologiskt mönster. Detta mönster är alltså att en ”het potatis” kan överföras från en interaktion till en annan och därmed istället påverka sekventialiteten i den efterföljande situationen. Hur sådana uppskjutningar görs, hur de fungerar och vilka konsekvenser de får kan också utgöra fruktbara fortsatta frågeställningar.

Ett annat mönster i de sekventialiserade interaktionerna är rättfärdigandet. De människor jag studerat tycks i hög grad vara i färd med att rättfärdiga sin plats i den situationsbundna moraliska ordningen och sina egna ageranden i

densamma. Det gäller alltifrån omhändertagna berusade till grannen som ringt polisen och poliserna själva.

Detta antyder något om hur känsliga och skröpliga människors samhälleliga positioner tycks vara. Aktörers starka benägenhet att rättfärdiga sina positioner antyder att varje social position, varje sätt att delta i vardagen, tycks vara präglad av en förvånansvärt hög grad av osäkerhet och obestämdhet. Människor tycks söka ny bekräftelse för den egna positionen i den moraliska ordningen, sannolikt för att varje sådan position är hotad av alternativa narrativ och moraliska ordningar. Under studiens gång har jag slagits av detta mönster och förvånats hur genomträngande och närvarande det tycks vara.

7.6.2 Från genomförandet av studien

Metodologiskt vill jag lyfta fram betydelsen av att studera begrepp som etnicitet som *process*, eller situationsbunden tillblivelse, snarare än variabel. En variabel är per definition en endimensionell skala (om man inte räknar sammansatta variabler som flerdimensionella) vars värde kan variera. Tendensen att betrakta etnicitet eller motsvarande begrepp som en variabel kan leda till att fenomenets sociologiska innebörd utarmas. När etnicitet istället studeras som en interaktionell process, en sekvens av människors uttalanden och handlingar, blir det lättare att bilda sig en bredare och djupare förståelse för dess sociala uttrycksformer. De olika delarna av processen kan samspela med andra aspekter i den föreliggande situationen. Framförallt blir det lättare att uppfånga begreppets situationsbundna natur, vilket kan ses som ett motgift till tendensen att uppfatta etnicitet som en ”faktor” som anses utöva en linjär ”påverkan” på beteende.[99] Vidare underlättas förståelsen för hur begrepp som etnicitet kan utvecklas och anta nya betydelser och användningar. Begrepp som etnicitet är både mer konkreta och mer flyktiga än vad som rimligen kan uppfångas i en variabel.

En mer påtaglig metodologisk lärdom ligger i reflekterandet över hur etnografen uppfattas inom det studerade fältet. Jag menar att jag själv exempelvis uppfattades som en junior och vänligt inställd person och att detta har format datainsamlingen på så vis att poliser gärna antog en förklarande roll, vilket ledde

[99] Detta motsvarar Garfinkels *cultural dope* (Garfinkel 1967/2011, 68) där *cultural* i detta fall är etniskt diskriminerande kultur.

till att datainsamlingen i hög grad inriktades på att insamla polisers berättelser och *accounts*.

Jag vill också lyfta fram en poäng angående teoribildning. I denna studie görs ett försök att visa hur poliskulturens lokala praktiker samspelar med etnicitetens mångfaldiga betydelser. Poliskulturens logik beskrivs först till stor del oberoende av etnicitet. När etnicitet därefter studeras placeras den in i denna lokala poliskulturs ramverk. Därmed åskådliggörs etnicitetens betydelser på ett sätt som inte vore möjligt utan att de lokala praktikerna togs i beaktande. Detta kan kontrasteras mot en tendens inom sociologin, delvis ärvd från de sociologiska klassikerna, att vilja förstå vida begrepp i-sig-själva. Allmänna begrepp som etnicitet förefaller emellertid inte äga en sådan självständighet att de låter sig studeras i-sig-själva. Det är först när begreppen placeras i verkliga, sociala praktiker som de tycks ge sig tillkänna. Därför verkar det vara en framkomlig väg att först förstå grundläggande sociala praktiker inom ett fält och att därefter studera hur till exempel etnicitet framträder i det specifika sammanhanget.

Avslutningsvis kan det framhållas att etnometodologiskt inspirerande studier av denna art kan lägga sig nära den vardagliga förståelse som människor i fältet har (åtminstone om de senare presenteras i ett mer tillgängligt, populärvetenskapligt format) och därmed bidra till att utveckla denna förståelse på sätt som är svåruppnåeligt för mer distanserade, strukturella studier. Här fyller etnometodologiskt underbyggd etnografi en särskild funktion. Den beskriver det konkreta görandet på ett sätt som möjliggör att aktörer kan se sina egna och varandras praktiker i ett bredare och mer systematiserat sammanhang. I den mån studier som denna kan anses tjäna ett emancipatoriskt eller kritiskt syfte, ligger detta i bidragandet till en sådan reflexivitet.

Sammanfattning

Denna studie beskriver hur etnicitet görs i polisers vardagliga arbete. Den är inspirerad av Erving Goffmans vardagspsykologi och ett etnometodologiskt perspektiv, vilket innebär att analysen uppmärksammar hur det sociala fenomenet etnicitet åstadkoms av medlemmar i vardagliga interaktioner. Metoden är etnografisk, att genom deltagande observationer och fältintervjuer beskriva en rad händelser, situationer, interaktioner och personliga redogörelser som berör etnicitetens betydelser inom polisarbetet. Studien är utförd i Malmö och baseras på cirka 500 arbetstimmars deltagande i fältet, från maj 2011 till mars 2013. Huvudsakligen presenteras brottstycken ur fältanteckningarna där olika händelser återges som sedan kommenteras och tolkas för att sättas i ett sociologiskt sammanhang.

I studien påvisas ett intimt förhållande mellan storheterna ”polis” och ”etnicitet”. Att vara polis är att möta, hantera, använda och definiera etnicitet i vardagen. Hos ungdomar och andra medborgare som möter polisen finns ett särskilt intresse för polisers etnicitet och hur poliser hanterar de situationer då olika etniska frågeställningar eller ämnen aktualiseras. Det innebär även att poliser i egenskap av representanter för den allmänna ordningen har särskilda möjligheter att forma etniska relationer i samhället.

Studien visar på mångfalden av betydelser och användningar av etnicitet i polisens vardag och att denna mångfald går utöver kategorierna etnisk profilering och diskriminering (som ofta förbinds med att studera etnicitetens innebörder inom polisen). Det argumenteras för att etnicitet är en bredare kategori som inte ryms inom begreppen rasism, främlingsfientlighet, etnisk diskriminering eller profilering. Centralt är att studera många förekomster av etnifierade polispraktiker och att förstå diskriminerande praktiker som en underkategori av etnicitetens innebörder i den specifika sociala dynamik som präglar poliskårens lokala kultur och organisation. Ansatsen är alltså att förstå etnicitet utifrån polisens särskilda kulturella och organisatoriska sammanhang och perspektiv.

Studien presenteras i sju kapitel.

Det första kapitlet ger en introduktion och bakgrund till studien där fokus läggs vid att förstå Malmöpolisens särskilda belägenhet som präglad av massmediala skandaler i förhållande till främlingsfientlighet. Malmö är en stad vars sociala landskap i allt högre grad präglas av mångkulturell sammansättning och polisen har periodvis anklagats för diskriminerande praktiker. En kort diskussion ges också kring tidigare skandinavisk forskning rörande diskriminering, där det bland annat betonas att det är känt att viss diskriminering förekommer, men att denna är svår att på ett systematiskt sätt ringa in, mäta och jämföra.

Det andra kapitlet redogör för studiens metod. Det innefattar hur studien utfördes, varför den aktuella metoden valdes, vilka utmaningar och möjliga felkällor som finns, samt frågor rörande etiska ställningstaganden och dilemman.

Studien föranleddes genom att jag gjorde utvärderingar av projekt inom socialt arbete på uppdrag av Malmö kommun, för att därefter bli inbjuden till att studera polisens arbete mot personrån. Jag fick därmed möjlighet till deltagande observation vid flera polisstationer, vilket gjorde att jag kunde följa poliser i deras arbete på nära håll. Under studierna följde jag och intervjuade poliserna medan de var på kontoret, ute i staden, hemma hos folk, i polisbilarna och under många andra händelser. Ibland spelade jag in samtal med poliser på diktafon. Anledningen att jag valde deltagande observation som huvudsakligt tillvägagångssätt för datainsamling var att detta på bästa sätt kunde fånga de vardagliga praktiker som jag eftersökte. Andra former av datainsamling hade inte kunnat studera fenomenet etnicitet i polisens vardag på ett lika ingående och situationsbundet sätt.

En huvudsaklig metodologisk frågeställning är huruvida poliser kan anses uppträda på ett representativt sätt när en etnograf är närvarande. Detta tankeexperiment kallas ibland för *Dead Social Scientist*-testet, eftersom man frågar sig vad som skulle ha hänt om etnografen aldrig varit på platsen. Här menar jag att min närvaro endast kan påverka poliserna i begränsad omfattning eftersom de trots allt befinner sig i sina vardagliga situationer och löpande möter nya, oväntade problem. Samtidigt menar jag att min närvaro sannolikt frammanar en del nya, intressanta data eftersom poliserna berättar om arbetet för mig, kommenterar det och diskuterar olika frågeställningar.

I polisens vardag förefaller min egen roll och framtoning ha varit någorlunda beskedlig, vilket bland annat innebär att poliser verkar ha velat förklara mycket för mig, i regel inte betraktat mig som en granskande auktoritet och att man uppfattat mig som en ”junior” person i sammanhanget.

Det tredje kapitlet ger sig i kast med studiens teoretiska ramverk. För det första diskuteras etnometodologin och Harold Garfinkels perspektiv på vardagsverkligheten och studiet av densamma som något som åstadkoms av samspelande deltagare i interaktioner. Förutom etnometodologi används begrepp från Goffmans vardagssociologi. För det andra ges en fördjupande kritik och kommentar kring hur etnometodologin passar ihop med socialkonstruktionistiskt och postkonstruktivistiskt tänkande så att begrepp som etnicitet kan beskrivas och eventuellt omformas. För det tredje diskuteras teorier kring etnicitet och möjliga sätt att delvis utmana och gå bortom de i huvudsak förekommande perspektiven. För det fjärde diskuteras etnografiska studier inom polisforskning.

Vad gäller etnometodologin betonas att vardagen i varje situation består av handlingar som refererar till en vidare, underförstådd helhet av betydelser med moraliska innebörder. Det innebär exempelvis att studiet av etnicitet bör avtäcka vad som är underförstått när människor nämner etniska tillhörigheter eller liknande. När människor deltar i interaktioner och t.ex. ”gör” etnicitet på olika sätt, refererar de hela tiden till ett större underliggande ”isberg” av betydelser. Detta görs snabbt, smidigt och löpande av deltagarna, varför korta utbyten och konversation mellan människor kan kräva ganska ingående analys.

Vad gäller kritiken mot etnometodologin har flera sociologer menat att denna disciplin riskerar att negligera strukturella analyser av samhället. Kritiker har också hävdat att etnometodologer saknar en tillräckligt ifrågasättande hållning eftersom de tar vardagliga tolkningar på för stort allvar; eller också att de har en naiv vetenskapsteoretisk ingång då de nöjer sig med att studera människors framträdanden och hur de åstadkommer olika kulturella innebörder. Denna kritik bemöts i studien genom att etnometodologin placeras på en metateoretisk karta som ger en bild av hur disciplinen förhåller sig till andra samhällsvetenskapliga forskningstraditioner. En del av kritiken försöker jag bemöta genom att påpeka att samhällsvetaren – i enlighet med post-konstruktivismen – kan anta en roll som medskapare av nya betydelser i vardagen.

Ett närliggande perspektiv tillämpas när jag går igenom olika sätt att förstå etnicitet. Det framhålls att sociologiska studier av etnicitet fram till idag i hög grad har inriktats på att ifrågasätta naiva, essentialistiska idéer om etnicitet som en uppsättning inneboende egenskaper. Här lutar jag mig mot genusteorins utvecklingar under senare decennier, där kön i allt högre grad diskuteras som en kroppslig, materiell och samtidigt kulturell och begreppslig kategori. Jag

framhåller att studiet av etnicitet bör kunna följa en liknande väg, om än med viss försiktighet.

Det polisteoretiska perspektivet bygger vidare på anglosaxiska etnografiska klassiker på området men baseras i huvudsak på skandinaviska studier av polisens vardagsliv och arbete. Här kan nämnas att jag tar upp begrepp som Liv Finstads (2000) *polisblick*, diskuterar Rolf Granérs (2004) beskrivning av patrullerande polisers yrkeskultur och återger Abby Petersens (2008) analys av kamper om maskulin stolthet mellan poliser och ungdomar i Stockholm. Mitt perspektiv beskrivs som varken direkt poliskritiskt eller som ägnat åt att förbättra polisens effektivitet utan snarare analytiskt, problematiserande och allmänsociologiskt.

Det fjärde kapitlet är ett analyskapitel som ger mitt bidrag till en allmän förståelse av polisens vardagsliv och yrkesmässiga kultur. Jag beskriver en jordnära, fartfylld och mestadels gladlynt vardag som präglas av gemenskap men också av bitterhet och inre spänningar. Poliser deltar i ett särskilt slags humor och jargong som markerar delaktighet i gruppen och samtidigt gruppens särställning gentemot icke-poliser. Till de sociala spänningarna hör ålder, år i tjänst, lönetrappan och hierarkin inom polisen.

Polisens arbete, att producera ”rättsfall” som kan hamna på åklagarens skrivbord, åstadkoms genom odlandet av fyra gemensamma kompetenser: att samla och *hantera information* om stadslivet och dess sociala avvikelser, att *pussla samman* sådan information och att bygga ”fall”, att skapa *meningsfulla berättelser* kring sådana fall och andra händelser i arbetet, samt att på ett framgångsrikt *konfrontera* människor i vardagen och därmed utöva auktoritet i syfte att göra människor med motsatta intressen samarbetsvilliga.

Jag beskriver två dilemman som poliser hanterar i sitt arbete och genom sin yrkesidentitet. Det ena dilemmat står mellan att vara mild i framtoningen och att vara hård och auktoritativ. Om polisen är mild utan att vara hård, mister denne sin förmåga att ingjuta respekt, vilket ofta kan resultera i eskalerande handgemäng och liknande. Om polisen, ofta i ytterst spända och krävande situationer, inte lyckas uppvisa att man agerar milt och tillmötesgående kan detta leda till att man ifrågasätts och upplevs som en förtryckande makt utan legitimitet. Det andra dilemmat är att polisen balanserar mellan två perspektiv på den egna yrkesrollen och positionen i samhället, två samexisterande men konkurrerande narrativ: det medborgerliga och ridderliga. Om polisen förstår sig själv som en medborgare i andra jämlikars tjänst riskerar han eller hon att undergräva den lokala kultur och logik genom vilken han eller hon blir medlem i en utvald gemenskap. Om polisen istället ser sig själv och andra poliser som ett

slags modernt ridderskap riskerar man undergräva den legitimitet på vilken polisarbetet bygger i ett demokratiskt samhälle.

Kapitlet lyfter tre begrepp som är knutna till hanterandet av dessa dilemman: polisrespekt, polisiär händighet och ”ironiskt ridderskap”. Polisrespekt är ett slags lokal, social valuta – alltså den kollegiala respekt som poliser vinner genom framgångar i arbetet och genom att imponera på varandra. Det är särskilt knutet till att ta fast förbrytare och att vara framgångsrik i konfrontationer. Den polisiära händigheten är polisers särskilda sätt att uppträda och att hantera saker i vardagen på ett smidigt och handlingskraftigt sätt. Det ironiska ridderskapet är ett slags distanserande och humoristiskt förhållningssätt som poliser antar samtidigt som de behåller olika heraldiska och militaristiska symboler.

Det femte kapitlet beskriver och analyserar hur etnicitet görs (huvudsakligen) i interaktioner med personer i omgivningen, alltså icke-poliser. Kapitlet inleds med en diskussion kring en fältanteckning från en situation där två poliser förhör en pojke på strandpromenaden. Pojken frågar om polisens etniska bakgrund och polisen svarar strängt och undvikande. Efter förhöret börjar polisen prata på ett jugoslaviskt språk med pojken och ett vänligare tonläge läggs an. I denna situation används etnicitet på fem olika sätt: att polisen väljer ut pojken för utfrågning, att pojken omdefinierar den stränga förhörssituationen; att polisen befäster sin polisidentitet inför kollegan (framför sin etniska identitet); att social eller kamratlig kontakt upprättas; samt att förödmjukelsen mot pojken ”repareras” i och med att polisen ger honom ett mer personligt erkännande.

Många fler situationer diskuteras under kapitlet och etnicitetens användningar tycks variera även i tillsynes liknande situationer. Exempelvis kan poliser svara undvikande på frågor om etniskt ursprung eller liknande för att få övertag i situationer genom att förhörspersoner inte säkert vet vilka språk de förstår. Andra situationer kretsar kring polisers användning av icke-svensk etnicitet för att anknyta till olika grupper i samhället, för att nedtona att man övervakar vissa utvalda grupper, eller när svenska poliser tillsammans med andra svenska personer i allmänheten skapar förklaringar eller redogörelser för andra utländska personers till synes avvikande beteenden.

Avgörande i kapitlet är att etnicitet på olika sätt ”åkallas” och ”används” så att etnifierade betydelser griper in i situationers sekventialitet, alltså den ordning som samtal och interaktioner utspelar sig utefter. Det innebär alltså att etnicitet är något som kan ”ladda” situationer med etniska innebörder – och det är denna laddning som delvis kan göra etnicitet användbart beroende på varje situations

unika förutsättningar. Åkallande eller användning kan även ske efter ett uppskjutande i tid och rum. Så kan till exempel poliser i polisbilens avskärmade sfär diskutera huruvida det var romer som begick ett visst åldringsbrott (att lura sig in i lägenheten och stjäla värdesaker).

Det sjätte kapitlet beskriver hur etnicitet åstadkoms *backstage*, poliser emellan. Medan poliser är känsliga för frågor om etnicitet när de möter människor i allmänheten, har de i regel en grövre och mer spefull jargong poliskollegor emellan. Jag ger många exempel på hur etniska klichéer och fördomar på olika sätt antyds eller skämtas om bland poliserna. Med det finns även exempel på när poliser på olika sätt tar ställning emot fördomar eller resonerar kring hur de kan eller bör hantera andra människors fördomar. Etnicitet genomsyrar på olika sätt polisvardagen i sin helhet och åkallas och används ständigt för att förstå och tolka händelser, brottsfall eller samhällsfrågor.

Poliserna utvecklar ironisk distans till vad de upplever som allmänhetens överdrivna politiska korrekthet. Man gör medvetna och tydligt överdrivna ”övertramp” där det på olika sätt leks med att människor i allmänheten inte förstår polisens särskilda perspektiv på kopplingarna mellan etniska tillhörigheter och olika former av avvikande – och att allmänheten anser att polisen skulle vara främlingsfientlig. Särskilt raffinerad är denna jargong i förhållande till romerna, vilket är en etnisk gruppering som poliser i högre grad upplever sig stå i antagonistiskt förhållande till. Poliser förstår i högre grad de egna idéerna om etnisk tillhörighet som kunskaper och ”erfarenheter”, vilket de kontrasterar mot fördomar eller diskriminering som i princip alla tar avstånd ifrån.

Det avslutande kapitlet knyter samman de tre analyskapitlen och understryker att poliser upplever att etnicitet som kategori är användbart och värdefullt sett utifrån deras intressen och målsättningar: att vinna polisrespekt, uppvisa polisiär händighet, insamla och pussla samman information, och så vidare.

Det betonas även att etnicitet bör studeras med känslighet för de lokala sammanhang i vilka den antar sina betydelser och att detta innebär att studier av etnisk diskriminering inom polisen med fördel kan ta utgångspunkt i mångfalden av polisers etnifierade polispraktiker.

Bilaga

Nyckel till transkriberingar, intervjuer och tal i fältanteckningar (förenkling av det jeffersonska systemet)	
(…)	utesluten passage
–	avbrutet eller överlappande tal
-	stakning, omtagning
kursiv stil	talarens betoning, starkare
(4 sek)	paus, antal sekunder
(kommentar)	mina kommentarer, även tolkningar av uttalanden
[skratt]	ickeverbal kommunikation
((skrattande))	beskriver något kring hur uttalandet görs
[[handling]]	beskriver en handling som utförs samtidigt med uttalandet

Litteraturförteckning

Abbott, A. *Methods of Discovery: Heuristics for the Social Sciences.* New York: Norton, 2004.

Adelsvärd, V. ”Berättelser från älgpassen.Om metoder för att analysera jaktberättelsers struktur, poäng och sensmoral.” i *Att studera berättelser*, av L C Hydén och M Hydén, 198-230. Fallköping: Liber, 1997.

Agozino, B. ”The Enlightenment and Euro-American theories of the judicial process.” i *Ethnicity and Crime: A Reader*, av B Spalek, 64-86. Glasgow: McGraw Hill Open University Press, 2008.

Alexander, J. *Theoretical Logic in Sociology. Volym 1, Positivism, Presuppositions and Current Controversies.* Berkely: University of California Press, 1982.

Alicke, M. ”Culpable Control and the Psychology of Blame.” *Psychological Bulletin*, 2000: Vol. 126, Nr. 4, 556-574 .

Andersson, A. ”En polis i medborgarens tjänst.” i *Polisen - Verksamhet och arbete*, av N Eklund och L Landström, 139-62. Malmö: Liber, 2013.

Andersson, B. *Socialsekreterare vid rånkommissionen. Utvärdering av ett samarbetsprojekt.* Forskningsrapport, Lund: Sociologiska institutionen. Lunds sniversitet, 2007.

Andersson, U, och T Mattson. *Ungdomar i gäng - Social- och straffrättsliga reaktionerl.* Malmö: Liber, 2011.

Asplund, J. *Om hälsningsceremonier, mikromakt och asocial pratsamhet.* Göteborg: Korpen, 1987/1998.

—. *Sociala egenskapsrymder. En introduktion i formaliseringsteknik för sociologer.* Uppsala: Argos, 1969.

Bandura, A. *Social Learning Theory.* Engelwood Cliffs, NY: Prentice Hall, 1977.

Bandura, A., D. Ross, och S.A. Ross. ”Transmission through mimitation of aggression of aggressive models.” *Journal of Abormal and Social Psychology*, 1961: 63, 3, 575-582.

Barad, K. *Meeting the Universe Halfway. Quantum physics and the enganglement of matter and meaning.* London: Duke University Press, 2007.

Barth, F (red.). *Ethnic Groups and Boundaries: The Social Organization of Culture Difference.* Long Grove, IL: Waveland Press, 1969/1998.

Basic, G. ”Etnifierad övervakning och social kontroll på ungdomsvårdsinstitutioner.” i *Den sorterande ordningmakten*, av Abby Peterson och Malin Åkerström, 177-200. Malmö: Bokbox Förlag, 2013.

Bauman, Z. *Att tänka sociologiskt.* Göteborg: Korpen Förlag, 1990.

Becker, H S. *Tricks of the Trade. How To Think About Your Research While You're Doing It.* Chicago & London: Chicago UP, 1998 (1984).

Berger, P, och H Kellner. *Sociology Reinterpreted.* London: Penguin Press, 1982.

Berger, P, och T Luckmann. *The Social Constrction of Reality. A Treatise in the Sociology of Knowledge.* London: Penguin Books, 1966/1991.

Billig, M. *Arguing and thinking. A retorical approach to social psycology.* Cambridge, UK: Cambridge University Press, 1987/1999.

—. *Laughter and Ridicule. Towards a Social Critique of Humour.* Sage Publishing: London, 2005.

Bittner, E. ”The Concept of Organization.” i *Ethnomethodology*, av R Turner, 69-82. Aylesbury, Bucks UK: Penguin Books, 1968/1974.

—. *The Functions of The Police in Modern Society. A review of Background Factors, Current Practices and Possible Role Models.* Checy Chase, Maryland: National Institute of Mental Health, 1970.

—. ”The Police on Skid-Row: A Study of Peace Keeping.” *American Sociological Review*, 1967: 32 (5) 699-718.

Björk, M. *Den engagerade polisen. Om praktiskt kunnande, kritiska situationer och robusta organisationer.* Göteborg: Daidalos, 2012.

Blumer, H. *Symbolic Interactionism: Perspective and Method.* Los Angeles: University of California Press, 1969.

Blumer, H. ”What is wrong with social theory?” *American Sociological review*, 1954: Vol. 19, No. 1 (pp. 3-10).

Bourdieu, P. *Praktiskt förnuft. Bidrag till en handlingsteori.* Uddevalla: Daidalos, 1994/1999.

—. ”Understanding.” *Theory, Culture and Society*, 1996: 13 (2): 17-37.

Bowling, B, A Parmar, och C Phillips. ”Policing Ethnic Minority Communities.” i *Handbook of Policing*, av T Newburn, 528-55. Devon, UK: Willan Publishing, 2003.

Brenner, W H. *Logic and Philosophy. An Integrated Introduction.* London: University of Notre Dame Press, 1993.

Brubaker, R. *Ethnicity Without Groups.* London: Harvard UP, 2004/2006.

Brubaker, R, M Stanatov, och P Loveman. ”Ethnicity as Cognition.” *Theory and Society*, 2004: 33: 31-64.

Brå rapport. *Brottslighet och trygghet i Malmö, Stockholm och Göteborg. En kartläggning.* Rapport, Stockholm: Brottsförebyggande rådet, 2012.

Brå rapport. *Diskriminering i rättsprocessen. Om missgynnande av personer med utländsk bakgrund.* Forskningsrapport, Stockholm: Brottsförebyggande rådet, 2008:4.

Brå rapport. *Förtroendet för rättsväsendet. Resultat från nationella trygghetsundersökningen, 2006.* Stockholm: Brå, 2007:9.

Buber, M. *Jag och Du.* Ludvika: Dualis, 1923/1994.

Burcar, V, A Rypi, och M Åkerström. *Betydelsen av etnicitet - unga brottsoffers gestaltningar.* Lund: Kriminal- och socialvetenskapligt nätverk. Sociologiska institutionen / Brottsoffermyndigheten, 2012.

Burcar, V, och D Wästerfors. ”Den underförstådda etniciteten - om trygghetsarbete i Landskrona centrum.” i *Den sorterande ordningsmakten*, av Abby Peterson och Malin Åkerström, 151-175. Malmö: Bokbox, 2013.

Burns, T R, N Machado, och Z, Brodin, G Hellgren. *Makt, kultur och kontroll över indandrares livsvillkor. Multidimensionella perspektiv på strukturell diskriminering i Sverige.* Uppsala: Universitetstryckeriet, 2007.

Butler, J. *Gender Trouble.* New York: Routledge Publishing, 1990/2007.

Buttny, R. *Social Accountability in Communication.* London: Sage, 1993.

—. *Social Accountability in Communication.* London: Sage Publishing, 1993.

Bäckman, M. *Miljonsvennar.* Halmstad: Makadam, 2009.

Carlsson, M, och D Rooth. ”Evidence of ethnic discrimination in the Swedish labor market using experimental data.” *Labour Economics*, 2007: Vol 14, 4, s 716–729.

Chao, G T, och H Moon. ”The Cultural Mosaic: A Metatheory for Understanding the Complexity of Culture.” *Journal of Applied Psychology*, 2005: Vol. 90, No. 6, 1128-40.

Charon, J. M. *Symbolic Interactionism.* . Gale: Prentice Hall, 2001.

Chomsky, N. *Vår kunskap om det mänskliga spåket.* Furulund: Alhambra, 1998/2002.

Cicourel, A V. ”Police Practices and Official Records.” i *Ethnomethodology*, av R Turner, 85-95. Aylesbury, Bucks UK: Penguin Books, 1968/1974.

Cohen, A. *Deliquent Boys: The culture of the gang.* New York: Free Press, 1955.

—. ”Subcultural conflict and working class community.” *Working Papers in Cultural Studies*, 1972: vol. 2.

Coleman, C, och C Norris. *Introducing Criminology.* Cullompton, Devon UK: Willian Publishing, 2000.

Collins, R. *Interaction Ritual Chains.* Princeton & Oxford: Princeton UP, 2004.

Coser, L A. *Greedy Institutions: Patterns of Undivided Commitment.* New York: Free Press, 1974.

Crawford, A. ”Networked governance and the post-regulatory state? : Steering, rowing and anchoring the provision of policing and security.” *Theoretical Criminology*, 2006: 449-78.

Dagbladet, Svenska. ”Skånepolisen övade med rasistiska ”namn”.” *Svenska Dagbladet*, den 7 Februari 2009.

Dahl, G. *Radikalare än Hitler.* Stockholm: Atlantis, 2006.

Day, D. ”Tang’s Dilemma and other problems: Ethnification processes at some multicultural workplaces.” *Pragmatics Journal*, 1994: 4:3 315-36.

—. ”Ethnic and social groups and the linguistic categorization.” i *Beyond Misunderstanding: Linguistic Analyses of Intercultural Communication*, av K Bührig och J D ten Thije, 217-44. Amsterdam: John Benjamins Publishing, 2006.

Deegan, M J. ”The Chicago School of Ethnography.” i *Handbook of Ethnography*, av P Atkins, A Coffey, S Delmont, J Lofland och L Lofland, 11 ff. Chippenham, Wiltshire: Sage Publications, 2010.

Durkheim, E. *The Rules of Sociological Method.* New York: Free Press, 1895/1938.

Ekman, G. *Från text till batong. Om poliser, busar och svennar.* Stockholm: EFI, Ekonomiska Forskningsinstitutet, Handelshögskolan, 1999.

Elias, N. *The Civilizing Process.* Oxford: Blackwell, 1939/2007.

Ellis, C. *The Etnnographic I. A Methodological Novel about Autoethnography.* USA: AltaMira Press, 2004.

Emerson, Robert M, Rachel I Fretz, och Linda L Shaw. *Writing Ethnographic Fieldnotes.* Chicago: University of Chicago Press, 2011.

Esbjorn-Hargens, S. ”An ontology of climate change Integral pluralism and the enactment of multiple objects.” *Journal of Integral Theory and Practice*, 2010: vol 1.

Fassin, D. *Enforcing Order. An Ethnography of Urban Policing.* Cambridge: Polity Press, 2013.

Finstad, L. *Politiblikket.* Oslo: Pax Förlag, 2000.

Foucault, M. *Övervakning och straff.* Lund: Arkiv förlag, 1975/2003.

Frees Esholdt, H. *Når humor, leg og lyst er på spil. Social interaktion på en multietnisk arbejdsplads.* Lund: Media-Tryck, 2015.

Fridell, L A, och A Binder. ”Police officer decisionmaking in potentially violent confrontations.” *Journal of Criminal Justice*, 1992: 385–399.

Fromm, E. *Flykten från friheten.* Stockholm: Natur och kultur, 1943/1993.

Garcia, V. ”"Difference'' in the Police Department: Women, Policing, and ''Doing Gender''.” *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 2003: 330-344.

Garfinkel, H. *Studies in Etnomethodology.* Cambridge: Polity Press, 1967/2011.

—. ”The Origins of the Term 'Ethnomethodology'.” i *Ethnomethodology*, av R Turner, 15-18. Aylesbury, Bucks UK: Penguin Books, 1974.

Giddens, A. *New Rules of Sociological Method.* Stanford: Stanford University Press, 1976/1993.

Goffman, E. *Asylums. Essays on the social situation of mental patients and other inmates.* New York: Anchor Books, 1961.

—. *Frame Analysis.* London: Harper and Row, 1974.

—. *Interaction Ritual. Essays on Face-to-Face Behavior.* New York: Anchor Books, 1967.

—. *Jaget och maskerna. En studie i vardagslivets dramatik.* Smedjebacken: Nordsteds Akademiska Förlag, 1959/2006.

—. *Stigma. Notes of Management of Spoiled Identity.* London: Penguin Books, 1963/1968.

Granér, R. ”Humorns funktion i polisarbetet.” *Nordisk politiforskning*, 2014: vol. 1: 9-23.

—. *Patrullerande polisers yrkeskultur.* Lund: Socialhögskolan, 2004.

Gubrium, J. F., och J. A. Holstein. *The New Language of Qualitative Method.* New York: Oxford University Press, 1997.

Gustavsson, K. *Det vardagliga och det vetenskapliga. Om sociologins begrepp.* Lund: Samhällsvetenskapliga fakulteten. Sociologiska institutionen, 2011.

Görtz, D. *Fyra kompetenser i urban brottsbekämpning. En studie av ungdomsroteln i Malmö.* Forskningsrapport, kriminalvetenskapligt nätverk, Lund: Mediatryck, 2012.

—. *Malmö lyssnar?* Utvärdering, Malmö Stad, Lund: MediaTryck, 2011 a.

—. *Offensivt Arbete Mot Droger.* Utvärdering, Malmö Stad, Lund: Media Tryck, 2011 b.

Habermas, J. *The Theory of Communicative Action. Volume One. Reason and the Rationalization of Society.* Boston: Beacon Press, 1981/1984.

Hacking, I. *The Social Construction of What?* New York: Harvard Unversity Press, 1999/2001.

Hall, S, C Critcher, T Jefferson, J Clarke, och B Roberts. *Policing the Crisis.* New York: Palgrave Macmillan, 1978/2013.

Hammersley, M, och P Atkinson. *Ethnography. Principles in Practice.* New York: Routledge, 2007.

Heritage, J. *Garfinkel and Ethnomethodlogy.* Cambridge, USA: Polity Press, 1984.

Hewitt, J P, och R Stokes. ”Disclaimers.” *American Sociological Review*, 1975: 1-11.

Hilbert, R A. *The Classical Roots of Ethnomethodlogy. Durkheim, Weber and Garfinkel.* London: University of North Carolina Press, 1992/2001.

Hofstede, G. ”Riding the waves of commerce: A test of Trompenaar's "model" of national culture differences.” *International Journal of Intercultural Relations*, 1996: 189-198.

Holdaway, S. ”Some Recent Approaches to the Study of Race in Criminological Research.” i *Ethnicity and Crime: A Reader*, av B (red.) Spalek, 32-53. Glasgow: McGraw Hill, 1996/2008.

Holgersson, H. *Icke-medborgarskapets urbana geografi.* Munkedal: Glänta produktion, 2011.

Holgersson, S. *Polisen bakom kulisserna.* Norrköping: Åby PC System, 2014.

—. *Yrke: POLIS - Yrkeskunskap, motivation, IT-system och andra förutsättningar för polisarbete* . Linköping: Institutionen för datavetenskap, Linköping universitet, 2005.

Holgersson, S, och J Knutsson. *Vad gör egentligen polisen?* Forskningsrapport, Linköping: Linköping Universiet: Institutionen för ekonomisk och industriell utveckling, 2012.

Holmberg, L. *Policing stereotypes. A qualitative study of police work in Denmark.* Berlin: Galda + Wlich Verlag, 2003.

Hughes, E. *The Sociological Eye. Selected Papers.* New Brunswick (USA) & Londom (UK): Transaction, 1984.

Hurley, P. *A Concise Introduction to Logic.* London: Wadsworth Pub Co, 2008.

Hydén, S. ”Diskriminering på köpet – etnisk profilering i polisarbete.” *New Perspectives on Professions*, 2006.

Hydén, S, och A Lundberg. *Inre utlänningskontroll i polisarbete - mellan rättsstatsideal och effektivitet i Schengens Sverige.* Malmö: IMER/Malmö Högskola, 2004.

Hyland, K. ”Writing without conviction? Hedging in science research articles.” *Applied Linguistics*, 1996: 433-454.

Hylland Eriksen, T. *Etnicity and Nationalism. Anthropological Perspectives.* New York: Pluto Press, 1994/2010.

Höjer, H. ”Därför ökar de kriminella gängens makt.” *Forskning & Framsteg*, Maj 2015: 38-46.

Isbell, T L. ”The Social Accountability of Zen Understanding: Teacher-Student Interviews in a North American Zen Monastery.” i *Social Accountability in Communication*, av R Buttny, 105-126. London: Sage, 1993.

Jacobsson, K. *Retoriska strider. Konkurrerande sanningar i dövvärlden.* Lund: Palmkrons Förlag, 2000.

Jenkins, R. *Rethinking Ethnicity. Arguments and Explorations.* Wiltshire: Sage Publications, 1998/2008.

Jonsson, R. *Blatte betyder kompis.* Stockholm: Ordfront, 2007.

Jönson, H. *Idealt problem med förhinder. En studie av massmedias rapportering om brott mot äldre.* Forskningsrapport, Lund: Network for Research in Criminology and Deviant Behavior., 2002.

Kerpner, J. ”Gävleborg klarade upp flest brott mot person.” *Aftonbladet*, den 20 Mars 2012.

Kerpner, J, J Sköld, och M Ekelund. ”#Polisgranskning.” *Aftonbladet*, den 29 Mars 2012.

Kings, L. *Till det lokalas försvar. Civilsamhället i den urbana periferin.* Borås: Arkiv förlag, 2011.

Knapp, M. L. *Non-Verbal Communication in Human Interaction.* New York: Hold, Rinehart & Winston, 1978.

Knoll, M. ”Constructivism and post-constructivism: The methodological implications of employing a post-constructivist research approach.” *Trial lecture (as part of the fulfilments for the degree of Philosophiae Doctor).* Online: Munin Open Research Archive, 2011.

Knorr Cetina, K. *Epistemic Cultures. How the Sciences Make Knowledge.* Cambridge, MA: Harvard Press, 1999.

Knutsson, J, och S Holgersson. ”Sammanfattning av rapport, publicerad via Aftonbladet.” Oslo, i tryck.

Kolankiewicz, Marta. *Anti-Muslim Violence and the Possibility of Justice.* Lund: Media-Tryck, 2015.

Kusenbach, M. ”Street-Phenomenology: The Go-Along as Ethnographic Research Tool.” *Conference Papers - Annual Meeting.* Atlanta, GA: American Sociological Association, 2003. 1-22.

Lalander, P. *Gatukultur, ny etnicitet och droger.* Malmö: Liber, 2009.

Law, J. *After Method. Mess in social science.* New York: Routledge, 2004.

Lévinas, E. *Totality and Infinity: An Essay on Exteriority (Philosophical Series).* Dordrecht: Kluwer Publishing, 1969/1991.

Lindstedt, T. ”Trygga Lund lockar inte tillräckligt många poliser.” *Sydsvenska Dagbladet*, den 2 december 2013.

Loader, I. ”Plural Policing and Democratic Governance.” *Social and Legal Studies*, 2000: 323-45.

Luckmann, T. ”The Communicative Construction of Reality and Sequential Analysis. A personal reminiscence.” *Qualitative Sociology Review*, 2013: 9(2):40-46.

Lundberg, M. *Vilja med förhinder. Polisers samtal om kvinnomisshandel.* Eslöv: Symposium, 2001.

Lykke, N. *Genusforskning - en guide till feministisk teori, metodologi och skrift.* Stockholm: Liber, 2009.

Löfgren Hansen, C. ”När säkerhet blir en marknadsvara: etnisk mångfald som resurs och problem för bevakningsföretag.” i *Den sorterande ordningsmakten. Studier av etnicitet och polisiär kontroll*, av A Peterson och M Åkerstöm, 225-50. Malmö: Bokbox Förlag, 2013.

Mac An Gahil, M. ”The Making of Black English Masculinities.” i *Theorizing Masculinities*, av H Brod och M Kaufman. Thousand Oaks: Sage, 1994.

Malmgren, K, och M Delin. ”Få fall av polisvåld går till åtal.” *Dagens Nyheter*, den 13 07 2013.

Manning, P K. *Police Work.* Cambridge, MA: MIT Press, 1977.

Mead, G H. *Medvetandet, jaget och samhället: Från socialbehavioristiskt ståndpunkt.* Lund: Argos, 1934/1976.

Merton, R K. ”Social Structure and Anomie.” *American Sociological Review*, 1938: 372-382.

Miller, P, och N Rose. *Governing the Present: Administering Economic, Social and Personal Life.* Storbritannien: Polity Press, 2008.

Moerman, M. ”Accomplishing Ethnicity.” i *Ethnomethodology*, av Roy Turner, 52 ff. Harmundworth: Penguin Press, 1974.

Mol, A. ”Ontological politics: a word and some questions.” i *Actor Network Theory and After*, av J Law och J Hassard, 74-89. Oxford och Keele: Blackwell och the Sociological Review, 1999.

Muir, K W. *Police. Streetcorner Politicians.* Chicago: University Press, 1977.

Murphey, E, och R Dingwall. ”The Ethics of Ethnography.” i *Handbook of Ethnography*, av P Atkinson, A Coffey, S Delamont, J Lofland och L Lofland, 339-51. Thousand Oaks, CA: Sage Publishing, 2001/2010.

Mäkitalo, Å. ”Accounting practices as situated knowing: dilemmas and dynamics in institutional categorization.” *Discourse Studies*, 2003: Vol 5(4): 495–516.

Newburn, T. *Criminology.* New York: Willian Publishing, 2007.

Osvaldsson, K. ”Harvey Sacks, socialisation och ungdomsforskning.” i *Den västentliga vardagen. Några diskursanalytiska perspektiv på tal, text och bild*, av A Sparrman, J Cromdal, A-C Evaldsson och V Adelswärd, 74-91. Stockholm: Carlssons, 2009.

Paoline III, E A., S M. Myers, och R E. Worden. ”Police culture, individualism, and community policing: Evidence from two police departments.” *Justice Quarterly*, 2000: 17:3, 575-605.

Pelfrey, W V. Jr. ”Style of policing adopted by rural police and deputies. An analysis of job satisfaction and community policing.” *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*, 2007: 620-636.

Peterson, A. ”From Great Britain to Sweden—The Import of Reassurance Policing. Local Police Offices in Metropolitan Stockholm.” *Criminology and crime Prevention*, 2010: 37-41.

—. ”Styrning av immigration och den polisiära kontrollen av integrering.” i *Den sorterande ordningsmakten*, av A Peterson och M Åkerstöm, 9-35. Malmö: Bokbox Förlag, 2013.

—. ”Who ‘Owns’ the Streets? Ritual Performances of Respect and Authority in Interactions Between Young Men and Police Officers.” *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 2008: 97-118.

Peterson, A, och S Uhnoo. ”Trials of Loyalty: Ethnic minority police officers as 'outsiders' within a greedy institution.” *European Journal of Criminology*, 2012: 354-369.

Petterson, T. *Polisingripande vid eget bruk av narkotika: särbehandlas personer med utländsk bakgrund?* Stockholm: Stockholms universitet, 2005.

—. *Att balansera mellan kontroll och kontakt. Lokala polisers arbete med ungdomar.* Malmö: Studentlitteratur, 2012.

—. ”Att hantera anklagelser om rasism i polisarbete.” i *Den sorterande ordningsmakten*, av A Peterson, M Åkerström och et al, 125-148. Malmö: Bokbox Förlag, 2013 a.

—. ”Belonging and Unbelonging in Encounters Between Young Males and Police Officers: The Use of Masculinity and Ethnicity/Race.” *Critical Criminology, Springer*, 2013 b: DOI 10.1007/s10612-013-9199-y.

Pogrebin, M, och E Poole. ”Humor in the Briefing Room: A Study of the Strategic Uses of Humor Among Police.” *Journal of Contemporary Ethnography*, 1988: 17: 183.

Polanyi, M. *The Tacit Dimension.* London: Chicago UP, 1966/2009.

Pollner, M, och R M Emerson. ”Ethnomethodology and Ethnography.” i *Handbook of Ethnography*, av P Atkinson, A Coffey, S Delamont, J Lofland och Lyn Lofland, 118-135. London: Sage Publishing, 2001/2009.

Potter, J. *Representing Reality. Discourse, Rhetoric and Social Construction.* London: Sage, 1997.

—. ”Discourse analysis and constructionist approaches: theoretical background.” i *Handbook of Qualitative Research Methods for Psychology and the Social Sciences*, av J. Richardson, 125-140. Leicester: BPS Books, 1996.

Prior, L. *Using Documents in Social Research.* Online: Sage Publishing, 2003.

Randall, D, M Rouncefield, och J A Hughes. ”Chalk and cheese: BPR and ethnomethodologically-informed ethnography.” *CSCW, Proceedings of the Fourth European Conference on Computer Supported Cooperative Work.* Stockholm: Kluwer Academic Publishing, 1995. 325-40.

Ranulf, S. *Moral Indignation and Middle Class Psychology.* New York: Schocken Books, 1938/1964.

Reiner, R. *The Politics of the Police.* London: Wheatsheaf, 1992.

Reiss, A. *The Public and the Police.* London: Yale Press, 1973.

Rennstam, J. ”Branding in the sacrificial mode — A study of the consumptive side of brand value production.” *Scandinavian Journal of Management*, 2013: 29, 123—134.

Reuss-Ianni, E. *The Two Cultures of Policing: Street Cops and Management Cops.* New Brunswick, NJ: Transaction Publishers, 1983/1999.

Riessmann, C K. *Narrative Methods for the Human Sciences.* Thousand Oaks, CA: Sage Publishing, 2008.

Rikspolisstyrelsen. *Polisens årsredovisning 2012.* årsredovisning, Stockholm: Rikspolisstyrelsen, 2012.

Rikspolisstyrelsen/Verksledningskansliet. *Inspektion hur polisen fullgör skyldighet att informera socialtjänsten om barn i fara.* Rikspolisstyrelsen, 2014:4.

Ritzer, G. *Sociologisk teori.* Graphycems, Spanien: Liber, 2009.

—. ”Toward an Integrated Sociological Paradigm.” i *Contemporary Issues in Theory and Research*, av W Snizek, 25-46. Westport, Conn.: Greenwood Press, 1979.

Rock, P. *Deviant Behaviour.* London: Hutchinson, 1973.

Rosengren, K E, och P Arvidson. *Sociologisk metodik.* Malmö: Liber, 2002.

Rostami, A, F Leinfeldt, och S Holgersson. ”An Exploratory Analysis of Swedish Street Gangs: Applying the Maxson and Klein Typology to a Swedish Gang Dataset.” *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 2012: 28(4) 426–45.

Ryen, A. *Kvalitativ intervju - från vetenskapsteori till fältstudier.* Malmö: Liber, 2004.

Sacks, H. *Lectures on Conversation.* Cornwall, UK: Blackwell, 1992/1998.

—. ”Notes on Police Assessment of Moral Character.” i *Studies in Social Interaction*, av D N Sudnow, 281-91. New York: Free Press, 1972.

—. ”On the Analyzability of Stories by Children.” i *Ethnomethodology*, av R Turner, 216-32. Aylesbury, Bucks UK: Penguin Education, 1974.

Sahlin, I. *Brottsprevention som begrepp och samhällsfenomen* . Göteborg: Arkiv Förlag, 2000.

Said, E. *Orientalism.* New York: Random House, 1979/1994.

Sarnecki, J. *Introduktion till kriminologin.* Lund: Studentlitteratur, 2009.

Sasson, T. *Crime Talk: How Citizens Construct a Social Problem.* New York: Aldine de Gruyter, 1995.

Scheff, T. ”Shame and the social bond. A sociological theory.” *Sociological Theory* 18 (2001): 84-99.

—. ”Violent Males: A Theory of Their Emotional/Relational World.” i *Theory and Research on Human Emotions (Advances in Group Processes, Volym 21)*, av J Turner, 117-39. Emerald Group Publishing Limited, 2004.

Schlegloff, E, och H Sacks. ”Opening Up Closings.” i *Ethnomethodology*, av R Turner, 216-32. Aylesbury, Bucks UK: Penguin Books, 1973/1994.

Scott, M B, och S M Lyman. ”Accounts.” *American Sociological Review*, 1968: Vol. 33, No. 1: 46-62.

Sharp, D, och S Atherton. ”Serve and Protect? The Experiences of Policing in the Community of Young People from Black and Other Ethnic Minority Groups.” *British Journal of Criminology*, 2007: 746-63.

Sherman Heyl, B. ”Ethnographic Interviewing.” i *Handbook of Ethnography*, av P Atkinson, A Coffey, S Delamont, J Lofland och L Lofland, 369-83. London: Sage Publishing, 2001/2010.

Silverman, D. *A Very Short, Fairly Interesting and Reasonably Cheap Book About Qualitative Research.* London: Sage Publishing, 2007/2008.

—. *Discourses of Counselling: HIV Counselling as Social Interaction.* London: Sage, 1997.

—. *Harvey Sacks. Social Science and Conversation Analysis.* New York: Oxford University Press, 1998.

—. *Interpreting Qualitative Data. Methods for Analysing Talk, Text and Interaction.* London: Sage Publishing, 1993/1995.

Skeggs, B. *Formations of Class and Gender. Becoming Respectable.* London: Sage Publishing, 1997/2002.

Skolnick, J H. ”Clearance Rates.” i *Deviance. The Interactionist Perspective*, av E Rubington och Martin S Weinber, 142-153. New York: Macmillian, 1973.

—. *Justice without trial: law enforcement in democratic society.* New York: Wiley Press, 1966.

Sköld, J, och M Ekelund. ”Svikna av polisen.” *Aftonbladet*, den 12 April 2012.

Smith, D. ”Theorizing as Ideology.” i *Ethnomethodlogy*, av R Turner, 41-44. Aylesbury, Bucks UK: Penguin Books, 1974.

Sollund, R. ”Canteen Banter or Racism: is there a Relationship between Oslo Police’s Use of Derogatory Terms and their Attitudes and Conduct towards Ethnic Minorities?” *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention.*, 2010: 8 (1): 77-96.

—. *Tatt for en annen. En feltstudie av relasjonen mellom etniske minoriteter og politiet.* Oslo: Gyldendal Norsk Forlag, 2007.

Song, M. *Choosing Ethnic Identity.* Cornwall: Polity Press, 2003.

SOU 2005:56. *Det blågula glashuset - Strukturell diskriminering i Sverige.* Statens offentliga utredningar, Stockholm: Arbetsmarknadsdepartementet, 2005.

SOU 2006: 30. *Är rättvisan rättvis? Tio perspektiv på diskriminering av etniska och religiösa minoriteter inom rättssystemet.* Offentlig utredning, Stockholm: Statens offentliga utredningar, 2006.

SOU 2014:8. *Den mörka och okända historien. Vitbok om övergrepp och kränkningar av romer under 1900-talet.* Statens offentliga utredningar, Stockholm: Arbetsmarknadsdepartementet, 2014.

Sutherland, E H. ”White-Collar Criminality.” *American Sociological Review*, 1940: 1-12.

Svensson, B. *Bortom all ära och redlighet: tattarnas spel med rättvisan.* Stockholm: Nordiska Museets Förlag, 1993.

Svensson, M. ”Hon satsar på att bli första Skånepolisen i slöja.” *Sydsvenska Dagbladet*, den 14 Oktober 2013.

Taylor, C. *Det mångkulturella samhället och erkännandets politik.* Uddevalla: Daidalos, 1994.

ten Have, P. ”Ethnomethodology.” i *Qualitative Research Practice*, av C Seale, G Gobo, J F Gubrium och D Silverman, 139-52. London: Sage Publishing, 2004.

Trojanovicz, R, och B Bucqueroux. *Community Policing.* National School Center of Community Policing. School of Criminal Justice. Michigan State Univerity, 1990.

Trompenaars, F, P D. Smith, och S Dugan. ”National Culture and the Values of Organizational Employees. A Dimensional Analysis Across 43 Nations.” *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 1996: vol. 27 no. 2 231-264.

Trost, J. *Kvalitativa intervjuer.* Lund: Studentlitteratur, 1993/1997.

Turner, Jonathan H, och E Jan Stets. *The Sociology of Emotions.* Cambridge: Cambrige University Press, 2005.

Uhnoo, S. ”"Inom den egna plåtbubblan" - polisen och etniska minoriteter.” i *Den sorterande ordningsmakten*, av A Peterson och M Åkerström, 69-95. Malmö: Bokbox Förlag, 2013.

—. *Våldets regler. Ungdomars tal om våld och bråk.* Göteborg: Daidalos, 2011.

Uhnoo, S, och A Peterson. *Utvärdering om diskriminering, trakasserier och särbehandling med utländsk bakgrund inom polismyndigheten i Västra Götaland.* Göteborg: Polismyndigheten i Västra Götaland. Göteborgs universitet: Sociologiska institutionen, 2011.

Van Maanen, J. *Tales of the Field. On writing Ethnography.* London: University of Chicago Press, 1988.

Weber, M. ""Objectivity" in Social Science and Social Policy." i *Readings in the Philosophy of Social Science*, av M Martin och L C McIntyre, 535-45. Cambridge, MA: MIT Press, 1903/1994.

Weisheit, R A, D N Falcone, och E Wells. *Crime and Policing in Rural and Small-Town America: Third Edition.* Long Grove, Illinois: Waveland Press, 2006.

—. "Community Policing in Small Town and Rural America." *Crime & Delinquency*, 1994: 549-67.

Weitzer, R. "Racial Discrimination in the Criminal Justice System: Findings and Problems in the Literature." *Journal of Criminal Justice*, 1996: Vol. 24, No. 4, 309-322.

Wellin, C, och G A Fine. "Ethnography as Work: Career Socialization, Settings and Problems." i *Handbook of Ethnography*, av P Atkinson, A Coffey, S Delamont, J Lofland och L Lofland, 323-38. Thousand Oaks, CA: Sage Publishing, 2001/2010.

White, R. "Racism, Policing and Ethnic Youth Gangs." *Current Issues in Criminal Justice*, 1996: 302.

Whyte, W F. *Street Corner Society. The Social Structure of an Italian Slum.* Chicago University Press: Chicago, 1943/1981.

Widerberg, K. *Kvalitativ forskning i praktiken.* Lund: Studentlitteratur, 2002.

Wieder, D L. *Language and Social Reality. The Case of Telling the Convict Code.* Washington D.C.: Center for Advanced Research in Phenomenology & University Press of America, 1988.

—. "Telling the Code." i *Ethnomethodology*, av R Turner, 144-72. Aylesbury, Buck UK: Penguin Press, 1974.

Wieslander, M. *Ordningsmakter inom ordningsmakten. Diskurskamp, dilemman och motstånd i blivande polisers samtal om mångfald.* Karlstad: Karlstads universitet, 2014.

Wilber, K. *Integral Spirituality.* Boulder Co.: Shambala, 2007.

Williams, D R, H W Neighbors, och J S Jackson. ”Racial/Ethnic Discrimination and Health: Findings From Community Studies.” *American Journal of Public Health*, 2003: vol. 93, nr. 2, s. 200-208.

Wilson, J Q. ”Police Work in Two Cities.” i *Deviance. The Interactionist Perspective*, av E Rubington och M S Weinberg, 161-172. New York: Macmillan, 1973.

Wong, C A, J S Eccles, och A Sameroff. ”The Influence of Ethnic Discrimination and Ethnic Identification on African American adolescents' School and Socioemotional Adjustment.” *Journal of Personality*, 2003: vol 71, 6, s 1197–1232.

Wästerfors, D. *Berättelser om mutor - Det korruptas betydelse bland svenska affärsmän i Öst- och Centraleuropa.* Stockholm/Stehag: Brutus Östlings Bokförlag Symposium, 2004.

—. ”Skandalen och publiken.” i *Medier, brott och den aktiva publiken*, av M Åkerström, 61-79. Lund: Bokbox förlag, 2008.

Wästerfors, D, och V Burcar. ”Safety Work with an Ethnic Slant.” *Social Inclusion*, 2014: Vol. 2, Nr. 3, 88-101.

Yow, V. R. *Recording Oral History.* Walnut Creek, Kalifornien: AltaMira Press, 2005.

Zimmerman, D H. ”Fact as a Practical Accomplishment.” i *Ethnomethodology*, av R Turner, 128-44. Aylesbury, Bucks UK: Penguin Books, 1968/1974.

Åkerström, M. *Crooks and Squares. Lifestyles of Thieves and Addicts in Comparison to Conventional People.* Lund: Studentlitteratur, 1983.

—. ”Känsliggörandet av etnicitet i forskning.” i *Den sorterande ordningsmakten. Studier av etnicitet och polisiär kontroll*, av Abby Peterson, Malin Åkerström och et al, 34-65. Malmö: Bokbox, 2013.

—. ”Media som diskursiv bakgrundsmusik.” i *Medier, brott och den aktiva publiken*, av M Åkerström, 81-94. Lund: Bokbox förlag, 2008.

—. ”Opinionsbildnings spiraler, utspel och tabun.” i *Medier, brott och den aktiva publiken. En antologi om brottsrapportering och kreativ medieanvändning.*, av M Åkerström, 13-24. Malmö: Bokbox Förlag, 2008.

Östlund, E. ”Polisens sökarljus. Etnicitet som urskiljningsfaktor i det operativa polisarbetet och hur den legitimeras.” i *Den sorterande ordningsmakten, Studier av etnicitet och polisiär kontroll*, av Abby Peterson, Malin Åkerström och et al, 102 ff. Malmö: Bokbox Förlag, 2013.

Publikationer från Sociologiska institutionen
Lunds universitet

Beställning och aktuella priser på:
bokshop.lu.se
Böckerna levereras mot faktura.

Lund Dissertations in Sociology (ISSN 1102–4712)

13 Neergaard, Anders *Grasping the Peripheral State: A Historical Sociology of Nicaraguan State Formation* 401 sidor ISBN 91-89078-00-4 (1997)
14 Jannisa, Gudmund *The Crocodile's Tears: East Timor in the Making* 328 sidor ISBN 91-89078-02-0 (1997)
15 Naranjo, Eduardo *Den auktoritära staten och ekonomisk utveckling i Chile: Jordbruket under militärregimen 1973-1981* 429 sidor ISBN 91-89078-03-9 (1997)
16 Wangel, Arne *Safety Politics and Risk Perceptions in Malaysian Industry* 404 sidor ISBN 91-89078-06-3 (1997)
17 Jönhill, Jan Inge *Samhället som system och dess ekologiska omvärld: En studie i Niklas Luhmanns sociologiska systemteori* 521 sidor ISBN 91-89078-09-8 (1997)
18 Lindquist, Per *Det klyvbara ämnet: Diskursiva ordningar i svensk kärnkraftspolitik 1972-1980* 445 sidor ISBN 91-89078-11-X (1997)
19 Richard, Elvi *I första linjen: Arbetsledares mellanställning, kluvenhet och handlingsstrategier i tre organisationer* 346 sidor ISBN 91-89078-17-9 (1997)
20 Einarsdotter-Wahlgren, Mia *Jag är konstnär! En studie av erkännandeprocessen kring konstnärskapet i ett mindre samhälle* 410 sidor ISBN 91-89078-20-9 (1997)
21 Nilsson-Lindström, Margareta *Tradition och överskridande: En studie av flickors perspektiv på utbildning* 165 sidor ISBN 98-89078-27-6 (1998)
22 Popoola, Margareta *Det sociala spelet om Romano Platso* 294 sidor ISBN 91-89078-33-0 (1998)
23 Eriksson, Annika *En gangster kunde kanske älska sin mor… Produktionen av moraliska klichéer i amerikanska polis- och deckarserier* 194 sidor ISBN 91-89078-36-5 (1998)
24 Abebe Kebede, Teketel *'Tenants of the State': The Limitations of Revolutionary Agrarian Transformation in Ethiopia, 1974-1991* 364 sidor ISBN 91-89078-38-1 (1998)

25 Leppänen, Vesa *Structures of District Nurse – Patient Interaction* 256 sidor ISBN 91-89078-44-6 (1998)

26 Idof Ståhl, Zeth *Den goda viljans paradoxer: Reformers teori och praktik speglade i lärares erfarenheter av möten i skolan* 259 sidor ISBN 91-89078-45-4 (1998)

27 Gustafsson, Bengt-Åke *Symbolisk organisering: En studie av organisatorisk förändring och meningsproduktion i fyra industriföretag* 343 sidor ISBN 91-89078-48-9 (1998)

28 Munk, Martin *Livsbaner gennem et felt: En analyse af eliteidrætsudøveres sociale mobilitet og rekonversioner of kapital i det sociale rum* 412 sidor ISBN 91-89078-72-1 (1999)

29 Wahlin, Lottie *Den rationella inbrottstjuven? En studie om rationalitet och rationellt handlande i brott* 172 sidor ISBN 91-89078-85-3 (1999)

30 Mathieu, Chris *The Moral Life of the Party: Moral Argumentation and the Creation of meaning in the Europe Policy Debates of the Christian and Left-Socialist Parties in Denmark and Sweden 1960-1996* 404 sidor ISBN 91-89078-96-9 (1999)

31 Ahlstrand, Roland *Förändring av deltagandet i produktionen: Exempel från slutmonteringsfabriker i Volvo* 165 sidor ISBN 91-7267-008-8 (2000)

32 Klintman, Mikael *Nature and the Social Sciences: Examples from the Electricity and Waste Sectors* 209 sidor ISBN 91-7267-009-6 (2000)

33 Hultén, Kerstin *Datorn på köksbordet: En studie av kvinnor som distansarbetar i hemmet* 181 sidor ISBN 91-89078-77-2 (2000)

34 Nilsén, Åke *"en empirisk vetenskap om duet": Om Alfred Schutz bidrag till sociologin* 164 sidor ISBN 91-7267-020-7 (2000)

35 Karlsson, Magnus *Från Jernverk till Hjärnverk: Ungdomstidens omvandling i Ronneby under tre generationer* 233 sidor ISBN 91-7267-022-3 (2000)

36 Stojanovic, Verica *Unga arbetslösas ansikten: Identitet och subjektivitet i det svenska och danska samhället* 237 sidor ISBN 91-7267-042-8 (2001)

37 Knopff, Bradley D. *Reservation Preservation: Powwow Dance, Radio, and the Inherent Dilemma of the Preservation Process* 218 sidor ISBN 91-7267-065-7 (2001)

38 Cuadra, Sergio *Mapuchefolket – i gränsernas land: En studie av autonomi, identitet, etniska gränser och social mobilisering* 247 sidor ISBN 91-7267-096-7 (2001)

39 Ljungberg, Charlotta *Bra mat och dåliga vanor: Om förtroendefulla relationer och oroliga reaktioner på livsmedelsmarknaden* 177 sidor ISBN 91-7267-097-5 (2001)

40 Spännar, Christina *Med främmande bagage: Tankar och erfarenheter hos unga människor med ursprung i annan kultur, eller Det postmoderna främlingskapet* 232 sidor ISBN 91-7267-100-9 (2001)

41 Larsson, Rolf *Between Crisis and Opportunity: Livelihoods, diversification, and ineuality among the Meru of Tanzania*
519 sidor Ill. ISBN 91-7267-101-7 (2001)

42 Kamara, Fouday *Economic and Social Crises in Sierra Leone: The Role of Small-scale Entrepreneurs in Petty Trading as a Strategy for Survival 1960-1996* 239 sidor ISBN 91-7267-102-5 (2001)

43 Höglund, Birgitta *Ute & Inne: Kritisk dialog mellan personalkollektiv inom psykiatrin* 206 sidor ISBN 91-7267-103-3 (2001)

44 Kindblad, Christopher *Gift and Exchange in the Reciprocal Regime of the Miskito on the Atlantic Coast of Nicaragua, 20th Century*
279 sidor ISBN 91-7267-113-0 (2001)

45 Wesser, Erik *"Har du varit ute och shoppat, Jacob?" En studie av Finansinspektionens utredning av insiderbrott under 1990-talet* 217 sidor ISBN 91-7267-114-9 (2001)

46 Stenberg, Henrik *Att bli konstnär: Om identitet, subjektivitet och konstnärskap i det senmoderna samhället*
219 sidor ISBN 91-7267-121-1 (2002)

47 Copes, Adriana *Entering Modernity: The Marginalisation of the Poor in the Developing Countries. An Account of Theoretical Perspectives from the 1940's to the 1980's* 184 sidor ISBN 91-7267-124-6 (2002)

48 Cassegård, Carl *Shock and Naturalization: An inquiry into the perception of modernity* 249 sidor ISBN 91-7267-126-2 (2002)

49 Waldo, Åsa *Staden och resandet: Mötet mellan planering och vardagsliv*
235 sidor ISBN 91-7267-123-8 (2002)

50 Stierna, Johan *Lokal översättning av svenskhet och symboliskt kapital: Det svenska rummet i Madrid 1915-1998*
300 sidor ISBN 91-7267-136-X (2003)

51 Arvidson, Malin *Demanding Values: Participation, empowerment and NGOs in Bangladesh* 214 sidor ISBN 91-7267-138-6 (2003)

52 Zetino Duartes, Mario *Vi kanske kommer igen, om det låser sig: Kvinnors och mäns möte med familjerådgivning* 246 sidor ISBN 91-7267-141-6 (2003)

53 Lindell, Lisbeth *Mellan 'frisk och sjuk: En studie av psykiatrisk öppenvård*
310 sidor ISBN 91-7267-143-2 (2003)

54 Gregersen, Peter *Making the Most of It? Understanding the social and productive dynamics of small farmers in semi-arid Iringa, Tanzania*
263 sidor ISBN 91-7267-147-5 (2003)

55 Oddner, Frans *Kafékultur, kommunikation och gränser*
296 sidor ISBN 91-7267-157-2 (2003)

56 Elsrud, Torun *Taking Time and Making Journeys: Narratives on Self and the Other among Backpackers* 225 sidor ISBN 91-7267-164-5 (2004)

57 Jörgensen, Erika *Hållbar utveckling, samhällsstruktur och kommunal identitet: En jämförelse mellan Västervik och Varberg*
242 sidor ISBN 91-7267-163-3 (2004)

58 Hedlund, Marianne *Shaping Justice: Defining the disability benefit category in Swedish social policy* 223 sidor ISBN 91-7267-167-X (2004)
59 Hägerström, Jeanette *Vi och dom och alla dom andra andra på Komvux: Etnicitet, genus och klass i samspel* 234 sidor ISBN 91-7267-169-6 (2004)
60 Säwe, Filippa *Att tala med, mot och förbi varandra: Samtal mellan föräldrar och skolledning på en dövskola* 215 sidor ISBN 91-7267-173-4 (2004)
61 Alkvist, Lars-Erik *Max Weber och kroppens sociologi* 271 sidor ISBN 91-7267-178-5 (2004)
62 Winsvold, Aina *Når arbeidende barn mobiliserer seg: En studie av tre unioner i Karnataka, India* 300 sidor ISBN 91-7267-183-1 (2004)
63 Thorsted, Stine *IT-retorik og hverdagsliv: Et studie af fødevarehandel over Internet* 219 sidor ISBN 91-7267-186-6 (2005)
64 Svensson, Ove *Ungdomars spel om pengar: Spelmarknaden, situationen och karriären* 308 sidor ISBN 91-7267-192-0 (2005)
65 Lundberg, Anders P. *Om Gemenskap: En sociologisk betraktelse* 248 sidor ISBN 91-7267-193-9 (2005)
66 Mallén, Agneta *Trygghet i skärgårdsmiljö: En studie om rädsla för brott i Åland* 218 sidor ISBN 91-7267-1955 (2005)
67 Ryding, Anna *Välviljans variationer: Moraliska gränsdragningar inom brottsofferjourer* 222 sidor ISBN 91-7267-188-2 (2005)
68 Burcar, Veronika *Gestaltningar av offere rf a renheter: Samtal med unga män som utsats för brott* 206 sidor ISBN 91-7267-207-2 (2005)
69 Ramsay, Anders *Upplysningens självreflexion: Aspekter av Theodor W. Adornos kritiska teori* 146 sidor ISBN 91-7267-208-0 (2005)
70 Thelander, Joakim *Mutor i det godas tjänst: Biståndsarbetare i samtal om vardaglig korruption* 194 sidor ISBN 91-7267211-0 (2005)
71 Henecke, Birgitta *Plan & Protest: En sociologisk studie av kontroveser, demokrati och makt i den fysiska planerimgen* 272 sidor ISBN 91-7267-213-7 (2006)
72 Ingestad, Gunilla *Dokumenterat utanförskap: Om skolbarn som inte når målen* 180 sidor ISBN 91-7267-219-6 (2006)
73 Andreasson, Jesper *Idrottens kön: Genus, kropp och sexualitet i lagidrottens vardag* 267 sidor ISBN 91-628-7009-2 (2007)
74 Holmsrtöm, Ola *Skolpolitik, skolutvecklingsarena och social peocesser: Studie av en gymnasieskola i kris* 249 sidor ISBN 91-7267-229-3 (2007)
75 Ring, Magnus *Social Rörelse: Begreppsbildning av ett mångtydigt fenomen* 200 sidor ISBN 91-7267-231-5 (2007)
76 Persson, Marcus *Mellan människor och ting: En interaktionistisk analys av samlandet* 241 sidor ISBN 91-7267-238-2 (2007)
77 Schmitz, Eva *Systerskap som politisk handling: Kvinnors organisering i Sverige 19681982* 362 sidor ISBN 91-7267-244-7 (2007)
78 Lundberg, Henrik *Filosofisociologi: Ett sociologiskt perspektiv på filosofiskt tänknde* 225 sidor ISBN 91-7267-245-5 (2007)

79 Melén, Daniel *Sjukskrivningssystemet: Sjuka som blir arbetslösa och rbetslös som blir sjukskrivn* 276 sidor ISBN 91-7267-254-4 (2007)
80 Kondrup Jakobsen, Klaus *The Ligic of the Excepyion: A Sociological Investigation into Theological Foundation of Political with specific regard to Kirekegaardian on Carl Schmitt* 465 sidor ISBN 91-7267-265-X (2008)
81 Berg, Martin *Självets gardirobiär: Självreflexiva genuslekar och queer socialpsykologi* 230 sidor ISBN 91-7267-257-9 (2008)
82 Fredholm, Axel *Beyond the Catchwords: Adjustment and Community Response in Participatory Development in Post-Suharto Indonesia* 180 sidor ISBN 91-7267-269-2 (2008)
83 Linné, Tobias *Digitala pengar: Nya villkor i det sociala livet* 229 sidor ISBN 91-7267-282-X (2008)
84 Nyberg, Maria *Mycket mat, lite måltider: En studie av arbetsplatsen som måltidsarena* 300 sidor ISBN 91-7267-285-4 (2009)
85 Eldén, Sara *Konsten att lyckas som par: Populärterapeutiska berättelser, individualisering och kön* 245 sidor ISBN 91-7267-286-2 (2009)
86 Bjerstedt, Daniel *Tryggheten inför rätta: Om rätten till förtidspension enligt förvaltningsdomstolarna under tre decenier* 240 sidor ISBN 91-7267-287-0 (2009)
87 Kåhre, Peter *På AI-teknikens axlar: Om kunskapssociologin och stark artificiel intelligens* 200 sidor ISBN 91-7267-289-7 (2009)
88 Loodin, Henrik *Biografier från gränslandet: En sociologisk studie om psykiatrins förändrade kontrollmekanismer* 118 sidor ISBN 91-7267-303-6 (2009)
89 Eriksson, Helena *Befolkning, samhälle och förändring: Dynamik i Halmstad under fyra decenier* 212 sidor ISBN 91-7267-313-3 (2010)
90 Espersson, Malin *Mer eller mindre byråkratisk: en studie av organisationsförändringar inom Kronofogdemyndigheten* 182 sidor ISBN 91-7267-315-X (2010)
91 Yang, Chia-Ling *Othering Processes in Feminist Teaching – A case study of an adult educational institution* 184 sidor ISBN 91-7267-318-4 (2010)
92 Anna Isaksson *Att utmana förändringens gränser – En studie om förändringsarbete, partnerskap och kön med Equal-programmet som exempel* 206 sidor ISBN 91-7267-321-4 (2010)
93 Lars-Olof Hilding *”ÄR DET SÅ HÄR VI ÄR” – Om utbildning som normalitet och om produktionen av studenter* 200 sidor ISBN 91-7267-326-5 (2011)
94 Pernille Berg *The Reluctant Change Agent – Change, Chance and Choice among Teachers Educational Change in The City* 196 sidor ISBN 91-7267-331-1 (2011)
95 Mashiur Rahman *Struggling Against Exlusion – Adibasi in Chittagong Hill Tracts, Bangladesh* 202 sidor ISBN 91-7267-334-6 (2011)

96 Lisa Eklund *Rethinking Son Preference – Gender, Population Dynamics and Social Change in the People's Republic of China*
218 sidor ISBN 978-91-7473-108-8 (2011)

97 Klas Gutavsson *Det vardagliga och det vetenskapliga – Om sociologins begrepp* 260 sidor ISBN 91-7267-336-2 (2011)

98 Daniel Sjödin *Tryggare kan ingen vara – Migration, religion och integration i en segregerad omgivnin*g 268 sidor ISBN 91-7267-337-0 (2011)

99 Jonas Ringström *Mellan sanning och konsekvens – En studie av den tredje generationens kognitiva beteendeterapier*
268 sidor ISBN 921-7267-338-9 (2011)

100 Maria Norstedt *Berättelser om stroke och arbetsliv – Att upptäcka styranderelationer* 204 sidor ISBN 978-91-7473-182-8 (2011)

101 Terese Anving *Måltidens Paradoxer – Om klass och kön i vardagens familjepraktiker* 228 sidor ISBN 91-7267-339-2 (2012)

102 Goran Basic *Samverkan blir kamp – En sociologisk analys av ett projekt i ungdomsvården* 287 sidor ISBN 91-7267-346-X (2012)

103 Zettervall, Charlotta *Reculant Victims into Challengers – Narratives of a Kurdish Political Generation in Diaspora in Sweden* 315 sidor ISBN 978-91-7473-412-6 (2013)

104 Elisabet Apelmo *Som vem som helst – Kön, funktionalitet och idrottande kroppar* 272 sidor ISBN 978-91-7473-408-9 (2012) Utgivare: Bokförlaget Daidalos, Bergsjödalen 54b, 415 23, Göteborg, www.daidalos.se

105 Sandgren, Mikael *Europa som nation – En ny stil i nationalismens genre*
242 sidor ISBN 91-7267-356-7 (2013)

106 Sandberg, Johan *Social Policy of Our Time? – An Inquiry into Evidence, Assumptions, and Diffusion of Conditional Cash Transfers in Latin America*
182 sidor ISBN 91-7267-365-6 (2014) Kan ej beställas av Media-Tryck. Beställs av författaren.

107 Frees Esholdt, Henriette *Når humor, leg og lyst er på spil – Social interaktion på en multietnisk arbejdsplads* 260 sidor ISBN 978-91-7623-215-6 (2015).

108 Vaide, Johan, *Contact Space: Shanghai, The Chinese Dream and the Production of a New Society* 215 sidor ISBN 978-91-7623-231-6 (2015)

109 Kolankiewicz, Marta *Anti-Muslim Violence and the Possibility of Justice* 226 sidor ISBN 978-91-7623-257-6 (2015)

110 Boethius, Susanne *Män, våld och moralarbete -Rapporter från män som sökt behandling för våld i nära relationer.* 262 sidor ISBN 978-91-7623-450-1 (2015)

111 Görtz, Daniel *Etnifierade polispraktiker -Hur etnicitet görs i polisens vardag.* 337 sidor ISBN 978-91-7267-380-9 (2015)

1996:1 Forsberg, Pia *Välfärd, arbetsmarknad och korporativa institutioner: En studie av Trygghetsrådet SAF/PTK* 147 sidor ISBN 91-89078-07-1
1996:2 Klintman, Mikael *Från "trivialt" till globalt: Att härleda miljöpåverkan från motiv och handlingar i urbana sfärer* 171 sidor ISBN 91-89078-46-2
1996:3 Höglund, Birgitta *Att vårda och vakta: Retorik och praktik i en rättspsykiatrisk vårdkontext* 215 sidor ISBN 91-89078-68-3
1997:1 Jacobsson, Katarina *Social kontroll i dövvärlden* 148 sidor ISBN 91-89078-18-7
1997:2 Arvidsson, Adam *Den sociala konstruktionen av "en vanlig Människa": Tre betraktelser kring reklam och offentlighet* 122 sidor ISBN 91-89078-26-8
1998:1 Lundberg, Magnus *Kvinnomisshandel som polisärende: Att definiera och utdefiniera* 136 sidor ISBN 91-89078-40-3
1998:2 Stojanovic, Verica *Att leva sitt liv som arbetslös... Svenska och danska ungdomars relationer, ekonomi, bostadssituation och värdesättning av arbete* 148 sidor ISBN 91-89078-54-3
1998:3 Wesser, Erik *Arbetsmarknad och socialförsäkring i förändring: En studie av långtidssjukskrivning och förtidspensionering på 90-talet* 150 sidor 91-89078-57-8
1999:1 Radmann, Aage *Fotbollslandskapet: Fotboll som socialt fenomen* 167 sidor ISBN 91-89078-81-0
1999:2 Waldo, Åsa *Vardagslivets resor i den stora staden* 288 sidor ISBN 91-89078-88-8
1999:3 Säwe, Filippa *Om samförstånd och konflikt: Samtal mellan föräldrar och skolledning på en specialskola* 159 sidor ISBN 91-89078-93-4
1999:4 Schmitz, Eva *Arbetarkvinnors mobiliseringar i arbetarrörelsens barndom: En studie av arbetarkvinnors strejkaktiviteter och dess inflytande på den svenska arbetarrörelsen* 138 sidor ISBN 91-89078-99-3
2000:1 Copes, Adriana *Time and Space: An Attempt to Transform Relegated Aspects in Central Issues of the Sociological Inquiry* 177 sidor ISBN 91-7267-003-7
2000:2 Gottskalksdottir, Bergthora *Arbetet som en port till samhället: Invandrarakademikers integration och identitet* 89 sidor ISBN 91-7267-012-6
2000:3 Alkvist, Lars-Erik *Max Weber och rationalitetsformerna* 176 sidor ISBN 91-7267-019-3
2001:1 Bergholtz, Zinnia *Att arbeta förebyggande: Tankar kring ett hälsoprojekt* 50 sidor ISBN 91-7267-043-6
2005:1 Bing Jackson, Hannah *Det fragmenterede fællesskab: Opfattelser af sociale fællesskabers funktion og deres udvikling i det senmoderne samfund* 162 sidor ISBN 91-7267-190-4

2005:2 Lundberg, Henrik *Durkheim och Mannheim som filosofisociologer*
88 sidor ISBN 91-7267-200-5

Lund Studies in Sociology (ISSN 0460-0045)

1 Goodman, Sara & Mulinari, Diana (red) *Feminist Interventions in Discourses on Gender and Development: Some Swedish Contributions*
250 sidor ISBN 91-89078-51-9 (1999)

2 Ahlstrand, Roland *Norrköpingsmodellen – ett projekt för ny sysselsättning åt personalen vid Ericsson Telecom AB i Norrköping*
114 sidor ISBN 91-7267-026-6 (2001)

3 Djurfeldt, Göran & Gooch, Pernille *Bondkäringar – kvinnoliv i en manlig värld* 60 sidor ISBN 91-7267-095-9 (2001)

4 Davies, Karen *Disturbing Gender: On the doctor – nurse relationship*
115 sidor ISBN 91-7267-108-4 (2001)

5 Nilsson, Jan Olof & Nilsson, Kjell *Old Universities in New Environments: New Technology and Internationalisation Processes in Higher Education*
116 sidor ISBN 91-7267-174-2 (2004)

Research Reports in Sociology (ISSN 1651-596X)

1996:1 Ahlstrand, Roland *En tid av förändring: Om involvering och exkludering vid Volvos monteringsfabrik i Torslanda 1991-1993*
116 sidor ISBN 91-89078-15-2

1997:1 Lindbladh, Eva, et al *Unga vuxna: Berättelser om arbete, kärlek och moral*
192 sidor ISBN 91-89078-14-4

1997:2 Lindén, Anna-Lisa (red) *Thinking, Saying, Doing: Sociological Perspectives on Environmental Behaviour* 103 sidor ISBN 91-89078-13-6

1997:3 Leppänen, Vesa *Inledning till den etnometodologiska samtalsanalysen*
76 sidor ISBN 91-89078-16-0

1997:4 Dahlgren, Anita & Ingrid Claezon *Nya föräldrar: Om kompisföräldraskap, auktoritet och ambivalens* 117 sidor ISBN 91-89078-08-X

1997:5 Persson, Anders (red) *Alternativ till ekonomismen*
71 sidor ISBN 91-89078-22-5

1997:6 Persson, Anders (red) *Kvalitet och kritiskt tänkande*
67 sidor ISBN 91-89078-25-X

1998:1 Isenberg, Bo (red) *Sociology and Social Transformation: Essays by Michael Mann, Chantal Mouffe, Göran Therborn, Bryan S. Turner*
79 sidor ISBN 91-89078-28-4

1998:2 Björklund Hall, Åsa *Sociologidoktorer: Forskarutbildning och karriär* 84 sidor ISBN 91-89078-31-4

1998:3 Klintman, Mikael *Between the Private and the Public: Formal Carsharing as Part of a Sustainable Traffic System – an Exploratory Study* 96 sidor ISBN 91-89078-32-2

1998:4 Lindén, Anna-Lisa & Annika Carlsson-Kanyama *Dagens livsstilar i framtidens perspektiv* 74 sidor ISBN 91-89078-37-7

1998:5 Ahlstrand, Roland *En tid av förändring: Dominerande koalitioner och organisationsstrukturer vid Volvo Lastvagnars monteringsfabriker i Tuve 1982-1994* 94 sidor ISBN 91-89078-37-3

1998:6 Sahlin, Ingrid *The Staircase of Transition: European Observatory on Homelessness. National Report from Sweden* 66 sidor ISBN 91-89078-39-X

1998:7 Naranjo, Eduardo *En kortfattad jämförelse mellan den asiatiska och chilenska socioekonomiska erf a renheten* 42 sidor ISBN 91-89078-42-X

1998:8 Bosseldal, Ingrid & Johanna Esseveld *Bland forskande kvinnor och teoretiserande män: Jämställdhet och genus vid Sociologiska institutionen i Lund* 103 sidor ISBN 91-89078-59-4

1998:9 Bosseldal, Ingrid & Carl Hansson *Kvinnor i mansrum: Jämställdhet och genus vid Sociologiska institutionen i Umeå* 82 sidor ISBN 91-89078-60-8

1998:10 Bosseldal, Ingrid & Merete Hellum *Ett kvinnligt genombrott utan feminism? Jämställdhet och genus vid Sociologiska institutionen i Göteborg* 83 sidor ISBN 91-89078-61-6

1998:11 Morhed, Anne-Marie *Det motstridiga könet: Jämställdhet och genus vid Sociologiska institutionen i Uppsala* 103 sidor ISBN 91-89078-62-4

1998:12 Bosseldal, Ingrid & Sanja Magdalenic *Det osynliga könet: Jämställdhet och genus vid Sociologiska institutionen i Stockholm* 71 sidor ISBN 91-89078-63-2

1998:13 Bosseldal, Ingrid & Stina Johansson *Den frånvarande genusteorin: Jämställdhet och genus vid Sociologiska institutionen i Linköping* 62 sidor ISBN 91-89078-64-0

1998:14 Hydén, Håkan & Anna-Lisa Lindén (red) *Lagen, rätten och den sociala tryggheten: Tunnelbygget genom Hallandsåsen* 154 sidor ISBN 91-89078-67-5

1998:15 Sellerberg, Ann-Mari (red) *Sjukdom, liv och död – om samband, gränser och format* 165 sidor ISBN 91-89078-66-7

1999:1 Pacheco, José F. (ed.) *Cultural Studies and the Politics of Everyday Life: Essays by Peter Dahlgren, Lars Nilsson, Bo Reimer, Monica Rudberg, Kenneth Thompson, Paul Willis. Introductory comments by Ron Eyerman and Mats Trondman* 105 sidor ISBN 91-89078-84-5

1999:2 Lindén, Anna-Lisa & Leonardas Rinkevicius (eds.) *Social Processes and the Environment – Lithuania and Sweden* 171 sidor ISBN 91-7267-002-9

2000:1 Khalaf, Abdulhadi *Unfinished Business – Contentious Politics and State-Building in Bahrain* 120 sidor ISBN 91-7267-004-5

2000:2 Pacheco, José F. (red.) *Kultur, teori, praxis: Kultursociologi i Lund* 238 sidor ISBN 91-7267-015-0

2000:3 Nilsson, Jan Olof *Berättelser om Den Nya Världen* 92 sidor ISBN 91-7267-024-X

2001:1 Alkvist, Lars-Erik *Max Webers verklighetsvetenskap* 147 sidor ISBN 91-7267-099-1

2001:2 Pacheco, José F. (red) *Stadskultur: Bidrag av Eric Clark, Richard Ek, Mats Franzén, Camilla Haugaard, Magnus Carlsson, Charlotte Kira-Kimby, José F. Pacheco, Margareta Popoola, Ingrid Sahlin, Catharina Thörn, Magnus Wennerhag, Niklas Westberg* 125 sidor ISBN 91-7267-115-7

2002:1 Wendel, Monica *Kontroversen om arbetstidsförkortning: En sociologisk studie av tre försök med arbetstidsförkortning inom Malmö kommun* 209 sidor ISBN 91-7267-166-5

2002:2 Thelander, Joakim *"Säker är man ju aldrig": Om riskbedömningar, skepsis och förtroende för handel och bankärenden via Internet* 58 sidor ISBN 91-7267-117-3

2002:3 Dahlgren, Anita *Idrott, motion och andra fritidsintressen: En enkätundersökning bland 17-åriga flickor och pojkar i Landskrona, Kävlinge och Svalöv* 39 sidor ISBN 91 7267-123-8 (2002)

2002:4 Wendel, Monica *Mot en* ny *arbetsorganisering: En sociologisk studie av några försöksprojekt med flexibla arbetstider och distansarbete inom Malmö kommun* 144 sidor ISBN 91-7267-129-7

2002:5 Sörensen, Jill *Utvärderingsmodell för flexibla arbetstider inom Malmö kommun* 76 sidor ISBN 91-7267-132-7

2003:1 Klintman, Mikael & Mårtensson, Kjell med Johansson, Magnus *Bioenergi för uppvärmning – hushållens perspektiv* 98 sidor ISBN 91-7267-148-3

2004:1 Johnsdotter, Sara *FGM in Sweden: Swedish legislation regarding "female genital mutilation" and implementation of the law* 68 sidor ISBN 91-7267-162-9

2004:2 Carlsson-Kanyama, Annika, Lindén, Anna-Lisa & Eriksson, Björn *Hushållskunder på elmarknaden: Värderingar och beteenden* 133 sidor ISBN 91-7267-166-9

2005:1 Lindén, Anna-Lisa et al *Mat, hälsa och oregelbundna arbetstider* 216 sidor ISBN 91-7267-187-4

2006:1 Lindén, Anna-Lisa et al *Miljöpolitik och styrmedel – Två fallstudier: Kött och kläder* 90 sidor ISBN 91-7267-220-X

2006:2 Heidegren, Carl-Göran *FOSS-galaxen – En empirisk undersökning kring fri och öppen programvarurörelsen* 93 sidor ISBN 91-7267-218-8

2006:3 Apelmo, Elisabet & Sellerberg, Ann-Mari *"Shit, jag kan också lyckas" – Om genus, funktionshinder och idrottande kroppar* 43 sidor ISBN 91-7267-225-0

2007:1 Sellerberg, Ann-Mari *Världsbäst och i periferin – Om att vara funktionshindrad kvinna i idrotten* 40 sidor ISBN 91-7267-248-X

2007:2 Thorsted, Stine *Måltidet i tidsfällan – Måltidspraksis og brug af färdigmat i vardagen* 56 sidor ISBN 91-7267-250-1

2008:1 Klintman, Mikael, Boström, Magnus, Ekelund, Lena & Anna-Lisa Lindén *Maten märks – Förutsättningar för konsumentmakt* 134 sidor ISBN 91-7267-266-8

2008:2 Anving, Terese *"Man måste ligga steget före" – Måltidsarbetets planering och organisering i barnfamiljen* 56 sidor ISBN 91-7267-267-6

2008:3 Sellerberg, Ann-Mari *En het potatis – Om mat och måltider i barn- och tonårsfamiljer* 96 sidor ISBN 91-7267-268-4

2008:4 Nyberg, Maria, Lindén, Anna-Lisa, Lagnevik, Magnus *Mat på arbetet dygnet runt? Arbete – Tid – Måltid Inventering av kunskap genom svensk forskning* 49 sidor ISBN 91-7267-275-7

2008:5 Lindén, Anna-Lisa *Hushållsel – Efektivisering i vardagen* 84 sidor ISBN 91-7267-280-3

2009:1 Lindén, Anna-Lisa *Klimat och konsumtion – Tre fallstudier kring styrmedel och konsumtionsbeteende* 72 sidor ISBN 91-7267-294-3

2009:2 Lindén, Anna-Lisa, Jörgensen, Erika, Thelander, Åsa *Energianvändning – Konsumenters beslut och agerande* 264 sidor ISBN 91-7267-298-6

Working Papers in Sociology (1404-6741)

1997:1 Sjöberg, Katarina (red) *Vetenskapsteori* 92 sidor ISBN 91-89078-10-1

1997:2 Lindholm, Jonas & Vinderskov, Kirstine *Generationen der blev kulturpendlere: Et kvalitativt studie af unge muslimers hverdag* 171 sidor ISBN 91-89078-19-5

1999:1 Jörgensen, Erika *Perspektiv på social hållbarhet i Varberg och Västervik* 65 sidor ISBN 91-89078-75-6

1999:2 Holmström, Ola *En utvärdering av en utvärdering eller Berättelsen om hur jag förlorade min sociologiska oskuld* 93 sidor ISBN 91-89078-91-8

2000:1 Kimby, Charlotte Kira & Camilla Haugaard *Kroppen i den computermedierede kommunikation* 93 sidor ISBN 91-7267-007-X

2000:2 Bing Jackson, Hannah F*orandringer i arbejdslivet og i familjelivet: Om kvinders livsformer ved årtusindeskiftet* 43 sidor ISBN 91-7267-017-7

2000:3 Bing Jackson, Hannah *Family and Fertility Patterns in Denmark – a "Postmodern" Phenomenon: On the relationship between women's education and employment situation and the changes in family forms and fertility* 52 sidor ISBN 91-7267-018-5

2002:1 Henecke, Birgitta & Jamil Khan *Medborgardeltagande i den fysiska planeringen: En demokratiteoretisk analys av lagstiftning, retorik och praktik* 38 sidor ISBN 91-7267-134-3

2003:1 Persson, Marcus & Thelander, Joakim *Mellan relativism och realism: Forskarstudenter om vetenskapsteori* 89 sidor ISBN 91-7267-146-7
2003:2 Barmark, Mimmi *Sjuka hus eller sjuka människor? Om boenderelaterad ohälsa bland malmöbor* 46 sidor ISBN 91-7267-151-3
2004:1 Persson, Marcus & Sjöberg, Katarina (red) *Om begrepp och förståelse: Att problematisera det enkla och förenkla det svåra* 61 sidor ISBN 91-7267-171-8
2007:1 Lindén, Anna-Lisa *Socila dimensioner i hållbar samhällsplanering* 30 sidor ISBN 91-7267-236-6

Evaluation Studies

1997:1 Persson, Anders *Räddningstjänstutbildning för brandingenjörer – en utvärdering* 37 sidor ISBN 91-89078-12-8
1997:2 Björklund Hall, Åsa *På spaning efter tillvaron som doktorand – med hjälp av forskarstuderandes röster* 72 sidor ISBN 91-89078-21-7
1998:1 Bierlein, Katja, Leila Misirli & Kjell Nilsson *Arbetslivsrehabilitering i samverkan: Utvärdering av Projekt Malmö Rehab 2000* 63 sidor ISBN 91-89078-30-6
1998:2 Mulinari, Diana *Reflektioner kring projektet KvinnoKrami/MOA* 84 sidor ISBN 91-89078-55-1
1998:3 Mulinari, Diana & Anders Neergard *Utvärdering av projektet "Steg till arbete"* 72 sidor ISBN 91-89078-56-X
1998:4 Misirli, Leila & Monica Wendel *Lokal samverkan – till allas fördel?: En utvärdering av Trelleborgsmodellen – ett arbetsmarknadspolitiskt försök med "friår", inom Trelleborgs kommun* 45 sidor ISBN 91-89078-58-6
1998:5 Bierlein, Katja & Leila Misirli *Samverkan mot ungdomsarbetslöshet: Utvärdering av projekt Kompassen i Helsingborg* 80 sidor ISBN 91-89078-69-1
1999:1 Bierlein, Katja & Ellinor Platzer *Myndighetssamverkan i projekt Malmö Rehab 2000: Utvärdering 1997-98* 75 sidor ISBN 91-89078-74-8
1999:2 Ahlstrand, Roland & Monica Wendel *Frågor kring samverkan: En utvärdering av Visionsbygge Burlöv – ett myndighetsövergripande projekt för arbetslösa invandrare* 51 sidor ISBN 91-89078-82-9
1999:3 Nilsson Lindström, Margareta *En processutvärdering av projektet Trampolinen: Ett vägledningsprojekt riktat till långtidsarbetslösa vid Arbetsförmedlingen i Lomma* 104 sidor ISBN 91-89078-94-2
1999:4 Nilsson Lindström, Margareta *En processutvärdering av projektet New Deal: Ett vägledningsprojekt för långtidsarbetslösa kvinnor inom kontor och administration* 107 sidor ISBN 91-89078-95-0

1999:5 Wendel, Monica *Utvärdering av projekt arbetsLÖSningar: En arbetsmarknadsåtgärd i samverkan för långtidssjukskrivna och långtidsarbetslösa* 63 sidor ISBN 91-7267-000-2

2005:1 Nilsson Lindström, Margareta *Att bryta traditionella könsmönster i arbetslivet: En grupp långtidsarbetslösa kvinnors erfarenheter av kursen "Teknik för kvinnor med begränsat utbud"* 50 sidor ISBN 91-7267-209-9

Afrint Working Paper (ISSN 1651-5897)

1 Larsson, Rolf, Holmén, Hans & Hammarskjöld, Mikael *Agricultural Development in Sub – Saharan Africa* 48 sidor ISBN 91-7267-133-5

2 Djurfeldt, Göran & Jirström, Magnus *Asian Models of Agricultural Development and their Relevance to Africa* 47 sidor ISBN 91-7267-137-8

Studies in Bodies, Gender and Society (ISSN 1652-1102)

1 Hansson, Adam *Det manliga klimakteriet: Om försöker att lansera ett medicinsk begrepp* 50 sidor ISBN 91-7267-158-0 (2003)

2 Norstedt, Maria *Att skapa dikotomier och bibehålla genusordningar: An analys av tidningen* Taras *berättelser om kropp. kön och medelålder* 52 sidor ISBN 91-7267-159-9 (2003)

Lund Monographs in Social Anthropology (ISSN 1101-9948)

3 Pérez-Arias, Enrique *Mellan det förflutna och framtiden: Den sandinistiska revolutionen i Nicaragua* 322 sidor ISBN 91-89078-01-2 (ak. avh. 1997)

4 Karlsson, B. G. *Contested Belonging: An Indigenous People's Struggle for Forest and Identity in Sub-Himalayan Bengal* 318 sidor ISBN 91-89078-04-7 (ak. avh. 1997)

5 Lindberg, Christer (red) *Antropologiska porträtt 2* 342 sidor ISBN 91-89078-05-5 (1997)

6 Gooch, Pernille *At the Tail of the Buffalo: Van Gujjar pastoralists between the forest and the world arena* 391 sidor ISBN 91-89078-53-5 (ak. avh. 1998)

7 Persson, Johnny *Sagali and the Kula: A regional systems analysis of the Massim* 245 sidor ISBN 91-89078-87-X (ak. avh. 1999)

8 Malm, Thomas *Shell Age Economics: Marine Gathering in the Kingdom of Tonga, Polynesia* 430 sidor ISBN 91-89078-97-7 (ak. avh. 1999)

9 Johansson Dahre, Ulf *Det förgångna är framtiden: Ursprungsfolk och politiskt självbestämmande i Hawai'i* 228 sidor Ill. ISBN 91-7267-107-6 (ak. avh. 2001)

10 Johnsdotter, Sara *Created by God: How Somalis in Swedish Exile Reassess the Practice of Female Circumcision* 301 sidor ISBN 91-7267-127-0 (ak. avh. 2002)
11 Andersson, Oscar Chicagoskolan: *Institutionaliseringen, idétraditionen & vetenskapen* 336 sidor ISBN 91-7267-153-X (ak. avh. 2003)
12 Carlbom, Aje *The Imagined versus the Real Other: Multiculturalism and the Representation of Muslims in Sweden*
234 sidor ISBN 91-7267-154-8 (ak. avh. 2003)
13 Antoniusson, Eva-Malin *Överdosens antropologi: En kontextuell studie*
232 sidor ISBN 91-7267-161-0 (ak. avh. 2003)
14 Parker, Peter *How Personal Networks Shape Business: An Anthropological Study of Social Embeddedness, Knowledge Development and Growth of Firms*
156 sidor ISBN 91-7267-182-3 (ak. avh. 2004)

15 Lindberg, Crister (red) *Nya antropologiska porträtt*
355 sidor ISBN 91-7267-182-3 (2005)
16 Sliavaite, Kristina *From Pioneers to Target Group: Social change, ethnicity and memory in a Lithuanian power plant community*
206 sidor ISBN 91-7267-202-1 (ak. avh. 2005)
17 Göransson, Kristina *Conflicts and Contracts – Chinese Intergenerational Relations in Modern Singapore* 187 sidor ISBN 91-7167-202-1 (ak. avh. 2006)
18 Bourgouin, France *TheYoung, the Wealthy, and the Restless: Trans-national Capitalist Elite Formation in Post-Apartheid Johannesburg*
342 sidor ISBN 91-7267-249-8 (ak. avh. 2007)
19 Matsson, Anna *The Power to do Good: Post-Revolution, NGO Society, and the Emergence of NGO-Elites in Contemporary Nicaragua*
208 sidor ISBN 91-7267-251-X (ak. avh. 2007)
20 Holm, Hilma *Knowledge as Action – An Anthropological Study of Attac Sweden*
144 sidor ISBN 91-7267-317-6 (ak. avh. 2010)
21 Wittrock, Hanna *Säg inte mötesplats! – Teater och integration i ord och handling*
268 sidor ISBN 91-7267-332-X (ak. avh. 2011)

Licentiate's Dissertation in Social Anthropology (ISSN 1404-7683)

1999:1 Parker, Peter *Cognition and Social Organisation: A Framework*
125 sidor ISBN 91-89078-76-4
1999:2 Johansson Dahre, Ulf *Politik med andra medel: En antropologisk betraktelse av rättens politiska och ideologiska förhållanden*
137 sidor ISBN 91-7267-006-1

Research Reports in Social Anthropology

2006:1 Johansson Dahre, Ulf (ed.) *The Reconstruction of Good Governance in the Horn of Africa – Proceedings of the 4th SIRC Conference on the Horn of Africa, October 1416, 2005* 232 sidor ISBN 91-7267-216-1

2007:1 Johansson Dahre, Ulf (ed.) *The Role of Diasporas in Peace, Democracy and Development in the Horn of Africa* 226 sidor ISBN 91-7267-237-4

2008:1 Johansson Dahre, Ulf (ed.) *Post-Conflict Peace-Building in the Horn of Africa: A Report of the 6th Annual Conference on the Horn of Africa, Lund, August 24-26, 2007* 288 sidor ISBN 91-7267-256-0

2009:1 Svensson, Nicklas (ed.) *Initiative Report Horn of Africa: Co-operation Instead of Wars and Destruction, 11-12 May, 2002 Lund, Sweden* 106 sidor ISBN 91-7267-290-0

2009:2 Svensson, Nicklas (ed.) *Final Report Conference Horn of Africa: II No Development without Peace, 23-25 May, 2003 Lund, Sweden* 136 sidor ISBN 91-7267-291-9

2009:3 Svensson, Nicklas (ed.) *Horn of Africa: Transforming Itself from a Culture of War into a Culture of Peace, 27-29 August 2004 Lund, Sweden* 312 sidor ISBN 91-7267-292-7

2009:4 Sthlm Policy Group (ed.) *Faith, Citizenship, Democracy and Peace in the Horn of Africa: A Report of the 7th Annual Conference on the Horn of Africa, Lund, October 17-19, 2008* 216 sidor ISBN 91-7267-293-5

Working Papers in Social Anthropology (ISSN 1652-442X)

2004:1 Göransson, Kristina *Filial Children and Ageing Parents: Intergenerational Family Ties as Politics and Practice among Chinese Singaporeans* 26 sidor ISBN 91-7267-175-0

2005:1 Granbom, Ann-Charlotte *Urak Lawoi: A Field Study of an Indigenous People in Thailand and treir Problems with Rapid Tourist Development* 98 sidor ISBN 91-7267-206-4

Övrigt

Från seminarium till storinstitution: Sociologi i Lund 1947-1997 (Sociologiska institutionens Årsbok 1996) 105 sidor

Institution i rörelse: Utbildning och forskning inför år 2000 (Sociologiska institutionens Årsbok 1997) 153 sidor ISBN 91-89078-29-2